

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Justyna Levon

**ĮMOKA Į NUKENTĖJUSIŲ NUO NUSIKALTIMŲ ASMENŲ FONDA
KAIP BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONĖ**

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2015

Disertacija rengta 2010–2014 metais Vilniaus universitete

Mokslinis vadovas - prof. habil. dr. Gintaras Švedas (Vilniaus universitetas,
socialiniai mokslai, teisė - 01S)

TURINYS

IVADAS	5
I. ĮMOKOS Į NUKENTĖJUSIŲ NUO NUSIKALTIMŲ ASMENŲ FONDĄ ĮTVIRTINIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE.....	27
1.1. Baudžiamojo poveikio priemonių įteisinimo Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse aplinkybės.....	27
1.2. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą įtvirtinimo Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse veiksniai.....	37
1.2.1. Nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų interesų apsauga	37
1.2.2. Baudžiamųjų nusižengimų įteisinimas	43
1.2.3. Kitų šalių baudžiamosios teisės mokslo ir teisėkūros įtaka	47
II. ĮMOKOS Į NUKENTĖJUSIŲ NUO NUSIKALTIMŲ ASMENŲ FONDĄ SAMPRATA.....	60
2.1. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą esmė.....	60
2.2. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą paskirtis	64
2.2.1. Baudžiamojo poveikio priemonių instituto paskirtis	64
2.2.2. Specialioji prevencija kaip įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslas	69
2.2.3. Kompensacija kaip įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslas.....	81
2.2.4. Teisingumo principo įgyvendinimas kaip įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslas	93
2.3. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimas	103
2.3.1. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo subjektas ir skyrimo pagrindai	103
2.3.2. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimas teismų praktikoje.....	125
2.4. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydis	134

2.4.1. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydžio BK reglamentavimas	134
2.4.2. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydžio individualizavimas.....	146
III. KAI KURIE ĮMOKOS Į NUKENTĖJUSIŲ NUO NUSIKALTIMŲ ASMENŲ FONDA BAUDŽIAMIEJI PROCESINIAI IR VYKDYMO ASPEKTAI.....	162
3.1. Sprendimo, kuriuo skiriama įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, pateikimas vykdyti ir įmokos sumokėjimo terminai.....	162
3.2. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą keitimas kita baudžiamojo poveikio priemone.....	170
3.3. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymo teisiniai padariniai ir jų reglamentavimo problema.....	181
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	193
PRIEDAI.....	196
NAUDOTŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	200
AUTORĖS MOKSLINĖS PUBLIKACIJOS DISERTACIJOS TEMA..	238

IVADAS

Temos problematika ir aktualumas. Priėmus Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą (toliau – BK) baudžiamojo poveikio priemonių instituto įtvirtinimas buvo įvardytas viena esminių šio įstatymo novelių¹.

Nuo BK priėmimo dienos BK 67 straipsnis, įtvirtinantis baudžiamojo poveikio priemonių rūšis, yra vienas iš daugiausia kartų keistų arba papildytų šio teisės akto Bendrosios dalies straipsnių². Baudžiamojo poveikio priemonių institutą sudaro nebe penkios kaip 2000 metais, bet dešimt baudžiamojo poveikio priemonių: 1) uždraudimas naudotis specialia teise; 2) viešųjų teisių atėmimas; 3) teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas; 4) turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas; 5) nemokami darbai; 6) įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą; 7) turto konfiskavimas; 8) draudimas prisitarti prie nukentėjusio asmens; 9) dalyvavimas smurtinių elgesį keičiančiose programose; 10) išplėstinis turto konfiskavimas³. Pažymėtina ir tai, kad pastaruoju metu esama ir naujų pasiūlymų papildyti baudžiamojo poveikio priemonių sąrašą. Pavyzdžiui, 2009 metais Lietuvos Respublikos Seimui buvo pateiktas projektas, kuriuo siūlyta kaip dar vieną

¹ PRAPIESTIS, Jonas; ŠVEDAS, Gintaras. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso raidos dešimtmetis: raidos pamokos ir perspektyvos Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 14.

² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 39(1) ir 306(1) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 38-1733; Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228(1) straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 108-4030; Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 72(1), 72(2) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 73-2796; Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 3, 67, 72, 190 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 72(3), 189(1) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2010, nr. 145-7439; Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123(1), 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228(1), 229, 230, 253(1), 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297, 308(1) straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68(1), 68(2) straipsniais ir 44, 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 81-3959; Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 64, 67, 75, 82, 87, 92 straipsnių pakeitimo ir 77, 94 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 5-138.

³ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.

baudžiamojo poveikio priemonę įtvirtinti įpareigojimą vartoti lytinį potraukį mažinančias medicinines priemones⁴.

Kasmet teismų praktikoje fiksuojami vis didesni baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo skaičiai. 2005 metais Lietuvos Respublikos I instancijos teismų praktikoje baudžiamojo poveikio priemonės buvo paskirtos 774 kartus, 2006 metais – 754 kartus, 2007 metais – 697 kartus, 2008 metais - 969 kartus, 2009 metais - 1381 kartą, 2010 metais - 1642 kartus, 2011 metais – 1674 kartus, 2012 metais – 2106 kartus⁵.

Nors ir teisėkūra, ir teismų praktika, skiriant baudžiamojo poveikio priemones, pasižymi aktyvumu, tačiau mokslinių darbų baudžiamojo poveikio priemonių klausimu Lietuvoje beveik nėra. 2005-aisiais metais baudžiamosios teisės moksle pabrėžta, kad Lietuva jau penkiolika metų vykdo nepriklausomą baudžiamąją politiką⁶, tačiau jos analizei ir vertinimui skiriama labai mažai dėmesio⁷. Po 2005-ųjų metų Lietuvoje pasirodė tik keli moksliniai darbai baudžiamosios politikos tema *in genere*⁸. Daug dėmesio skirta bausmių, pavyzdžiui, laisvės atėmimo⁹, arešto¹⁰, baudos¹¹ analizei. Vis dėlto, iki šiol nuošalėje paliekamos baudžiamojo poveikio priemonės, neatsižvelgiant į tai,

⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42 ir 67 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 72(3) straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas [interaktyvus. Žiūrėta 2013 m. lapkričio 11 d.] Prieiga per internetą:

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=354812&p_query=&p_tr2=>.

⁵ Lietuvos Respublikos nacionalinės teismų administracija. 2013 m. rugpjūčio 28 d. raštas Nr. 412-2192-(6,1).

⁶ Baudžiamoji politika – tai valstybės vidaus socialinės politikos dalis, kuri turi apsaugoti individo, visuomenės ir valstybės egzistavimo sąlygas ir tvarką nuo pavojingiausio elgesio – nusikalstamų veikų ir kartu nusikalstamumo [ŠVEDAS, Gintaras. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2006, p. 17].

⁷ ŠVEDAS, Gintaras. Baudžiamosios politikos tendencijos Lietuvos Respublikoje 1995–2004 metais. *Teisė*, 2005, nr. 56, p. 65.

⁸ Žr. pvz.: ŠVEDAS, Gintaras. Baudžiamoji politika ir ją formuojantys veiksniai. *Teisė*, 2006, nr. 59, p. 128–139; ŠVEDAS, Gintaras. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos* <...>, išnaša 6; ŠVEDAS, Gintaras. Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos baudžiamajai teisei. *Teisė*, 2010, nr. 74, p. 7–20; PIKELIS, Alvydas. Baudžiamųjų įstatymų teisėkūra. Teisėjo požiūris iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 69–88; SAKALAUSKAS, Gintautas, et al. *Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai (Teisės instituto mokslo tyrimai, 8 tomas)*. Vilnius: Teisės institutas, 2012.

⁹ Žr. pvz.: SAKALAUSKAS, Gintautas. Įkalinimo tikslų labirintuose Iš *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius. 2010, p. 136–141.

¹⁰ Žr. pvz.: ČEPAS, Algimantas; SAKALAUSKAS, Gintautas. Ar prasminga arešto bausmė? *Teisės problemos*, 2009, nr. 4, 2009, p. 5–30.

¹¹ Žr. pvz.: ŠULIJA, Gintautas. Baudos taikymo teoriniai ir praktiniai aspektai. *Teisės problemos*, 2001, nr. 3, p. 81; ŠULIJA, Gintautas. *Baudos bausmė ir jos skyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2005.

kad pastarosios, kaip ir bausmės, yra susijusios su intervencija į svarbiausias asmenų saugomas teises bei laisves, pavyzdžiui, teisę į nuosavybę ir pan.

Turint omenyje, tai, kas paminėta, manytina, kad svarbu padėti pagrindą išsamesniam baudžiamojo poveikio priemonių instituto moksliniam pažinimui. Šiame tyrime platesnei analizei iš dešimties BK įtvirtintų baudžiamojo poveikio priemonių įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą pasirinkta neatsitiktinai. Visų pirma, pažymėtina, kad rengiant BK būtent įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą buvo vertinama kaip viena kontraversiškiausių baudžiamojo poveikio priemonių. Pavyzdžiui, 1999 metais II-jo BK projekto aiškinamajame rašte, kurio autoriai lygino I-jame ir II-jame BK projektuose siūlomus baudžiamųjų teisinių sankcijų sistemos pakeitimus, pastaroji įvardyta kaip „visiškai beprasmė poveikio priemonė“, kuri ateityje nepasiteisins dėl menkos nusikaltėlių turtinės padėties¹².

Antra, klausimų kelia tai, kodėl kasmet skiriamų baudžiamojo poveikio priemonių bendras skaičius auga, tačiau įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą Lietuvos Respublikos I instancijos teismų praktikoje nuo 2009 metų skiriama vis rečiau. Pavyzdžiui, 2004 metais ši baudžiamojo poveikio priemonė buvo paskirta 45 kartus, 2005 metais – 46 kartus, 2006 metais – 29 kartus, 2007 metais – 214 kartų, 2008 metais – 301 kartą, 2009 metais – 279 kartus, 2011 metais – 227 kartus, 2012 metais – 190 kartų, o 2013 metais – 172 kartus. Taigi nuo 2004 metų iki 2008 metų šios baudžiamojo poveikio priemonės skyrimas pasižymėjo augimu, kuomet nuo 2009 metų - akivaizdžiai mažėja¹³.

Pažymėtina ir tai, kad 2012 metų liepos 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas¹⁴ (toliau – Probacijos įstatymas). Nors probacijai Lietuvos teisės mokslinėje literatūroje skiriama daug dėmesio

¹² 1999 m. lapkričio 18 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projekto Nr. P-2143A aiškinamasis raštas. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=90163>.

¹³ Lietuvos Respublikos nacionalinė teismų administracija. *2013 rugpjūčio 28 d. raštas Nr. 412-2192-(6,1)*.

¹⁴ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 4-108.

(pavyzdžiui, G. Švedas¹⁵, A. Vosyliūtė¹⁶, S. Bikelis¹⁷, G. Sakalauskas¹⁸, S. Mesonienė¹⁹ ir kt.²⁰), vis dėlto įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą esmė ir reikšmė ją paskyrus asmeniui, lygtinai paleistam iš pataisos įstaigos, arba asmeniui, kuriam yra atidedamas laisvės atėmimo bausmės vykdymas, iki šiol kelia teisinių ir praktinių neaiškumų. 2014 metų Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pažymoje, skirtoje probacijos vykdymui Lietuvoje ir jos efektyvumui, teigiama, kad „dažnai Lygtinio paleidimo komisijos nemotyvuoja savo sprendimų dėl probacijos sąlygų parinkimo probuojamiesiems. Motyvų nepateikimas lemia tai, kad lygtinai paleidžiamiesiems nuteistiesiems parenkamos probacijos sąlygos, nesusijusios su nusikalstamo elgesio rizikos mažinimu ar atkuriamojo teisingumo įgyvendinimu.“²¹ Rašant šį darbą atlikto interviu su Lygtinio paleidimo komisijos nariais rezultatai leidžia konstatuoti, kad iš dalies tokių motyvų nepateikimą lemia ir mokslinių žinių baudžiamojo poveikio priemonių, o tarp jų ir įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, klausimu stoka²².

¹⁵ Žr. pvz.: ŠVEDAS, Gintaras. *Bausmių vykdymo teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Registrų centras, 2013.

¹⁶ Žr. pvz.: VOSYLIŪTĖ, Andželika. Lygtinio paleidimo iš pataisos namų taikymo teismų praktikoje probleminiai aspektai Iš *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų bausmių vykdymo problematikai, rinkinys*. Vilnius: Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, 2010, p. 95-115.

¹⁷ Žr. pvz.: BIKELIS, Skirmantas. *Baudžiamosios politikos orientavimo į su laisvės atėmimu nesusijusių poveikio priemonių taikymą galimybes*. Vilnius: Teisės institutas, 2010.

¹⁸ Žr. pvz.: SAKALAUSKAS, Gintautas. Ar reikalingas Lietuvai probacijos įstatymas? Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Liber Amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui* (vyr. moksl. red. Gintaras Švedas). Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2012, p. 532–548; SAKALAUSKAS, Gintautas. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų išgaliojus Probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 2013, nr. 4 (82), p. 5–39; BIKELIS, Skirmantas; SAKALAUSKAS, Gintautas. Laisvės atėmimu iki gyvos galvos nuteistų asmenų lygtinis paleidimas: tarptautiniai standartai, užsienio šalių patirtis ir pasiūlymai Lietuvai. *Teisės problemos*, 2008, nr. 4, p. 23–66.

¹⁹ Žr. pvz.: MESONIENĖ, Simona. Teisiniai lyginamieji lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų aspektai. *Jurisprudencija*, 2006, nr. 5(83), p. 73–81; MESONIENĖ, Simona. Lygtinio paleidimo instituto retrospektyva užsienio valstybėse ir Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2010, nr. 3 (121), p. 295–316;

²⁰ Žr. pvz.: SAKALAUSKAS, Gintautas, ČEPAS, Algimantas, NIKARTAS, Simonas, ŪSELĖ, Laura. *Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės*. Teisės instituto mokslo tyrimai. t. 9. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012.

²¹ 2014 m. vasario 11 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento Baudžiamosios justicijos skyriaus pažyma apie probacijos vykdymo ir efektyvumo stebėseną Nr. 5R-23 [interaktyvus. Žiūrėta 2013 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/Stud_analiz_kiti/Probacijos%20stebesena.pdf>.

²² Plačiau žr.: II darbo dalį.

Darbo objekto pasirinkimą lėmė ir jo tarptautinis aktualumas. Kaip teigia J. Prapiestis ir G. Švedas, viena svarbiausių užduočių darbo grupei, rengusiai naujojo BK projektą, buvo jo nuostatų suderinimas su tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimais²³. Pastaruosiuose seniai akcentuota nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų interesų apsaugos ir valstybinės smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo sistemos įdiegimo svarba.

Įgyvendinant 2004 metų balandžio 29 d. Tarybos direktyvą 2004/80/EB dėl žalos kompensavimo nusikaltimų aukoms²⁴, 1983 metų Europos konvencija „Dėl žalos atlyginimo smurtinių nusikaltimų aukoms“²⁵ ir kitus tarptautinės teisės aktus, 2005 metais Lietuvoje buvo priimtas Smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas²⁶. Šiuo įstatymu buvo nustatyti atvejai, kada valstybė kompensuoja asmenims smurtiniais nusikaltimais padarytą turtinę ir (ar) neturtinę žalą, bei įtvirtinta patirtos žalos kompensavimo tvarka. Paminėtina, kad dar iki šio įstatymo priėmimo, t. y. 2003 metais, P. Ancelis teigė: „<...> Kelerius metus rengiamas LR baudžiamaisiais įstatymais uždrausta veika padarytos žalos atlyginimo įstatymo projektas vis dar nesvarstomas, nors dabartiniu metu jau ir kiti įstatymai numato ne tik nusikalstama veika padarytos fizinės arba turtinės žalos atlyginimą, bet ir moralinės žalos atlyginimo galimybes <...> Baudžiamasis ir baudžiamojo proceso kodeksai jau sukuria prielaidas kaupti lėšas patirtai nukentėjusiojo žalai atlyginti, numatydami, kad nuo baudžiamosios atsakomybės arba bausmės atleistam pilnamečiam asmeniui gali būti skiriama ir baudžiamojo poveikio priemonė – įmoka į nukentėjusių

²³ ŠVEDAS, Gintaras; PRAPIESTIS, Jonas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso raidos dešimtmetis <...>, išnaša 1, p. 19.

²⁴ 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/80/EB dėl žalos kompensavimo nusikaltimų aukoms. [interaktyvus]. OL L 261/15, 2004 [žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/cv_documents_lt.htm>.

²⁵ European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes. 24 June 1983. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 m. vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/116.htm>>.

²⁶ Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 85-3140.

nuo nusikaltimų asmenų fondą.²⁷ Taigi būtent įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dar nuo 2000-ųjų metų yra viena pagrindinių valstybinės smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo sistemos pajamų šaltinių Lietuvoje.

Lietuvos baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso moksle nukentėjusiojo sampratai ir jo interesams atskleisti, o iš dalies ir valstybinei smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos atlyginimo sistemai, dėmesio skyrė P. Ancelis²⁸, S. Juzukonis²⁹, A. Rudzinskas³⁰, R. Uscila³¹, R. Ažubalytė³², I. Michailovič³³, G. Goda³⁴ ir kt. Tačiau nei paminėtų, nei kitų Lietuvos mokslininkų darbuose įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą ir jos vaidmeniui, įgyvendinant nukentėjusiųjų interesus, dėmesio neskirta visai arba skirta tik fragmentiškai. 2007 metais Lietuvos teisės institutas atliko Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo

²⁷ ANCELIS, Petras. Nukentėjusiojo teisinė padėtis pasikeitus baudžiamiesiems įstatymams. *Jurisprudencija*, 2003, nr. 49 (41), p. 99.

²⁸ Žr. pvz.: ANCELIS, Petras. Dėmesingumas nusikaltimo aukai kaip prielaida kuriant atvirą visuomenę. *Jurisprudencija*, 2000, nr. 15 (7), p. 153-160; ANCELIS, Petras, JUZUKONIS, Saulius. Nukentėjusiojo sąvoka Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamajame procese. *Jurisprudencija*, 2002, nr. 35 (27), p. 99-107; ANCELIS, Petras. Nukentėjusiojo teisinė padėtis pasikeitus <...>, išnaša 27, p. 97-104.

²⁹ Žr. pvz.: JUZUKONIS, Saulius. Nukentėjusiojo statuso problema baudžiamajame procese. *Jurisprudencija*, 2001, nr. 19 (11), p. 180-189; JUZUKONIS, Saulius. Civilinis ieškinys baudžiamajame procese: nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo santykis. *Jurisprudencija*, 2002, nr. 24 (16), p. 133-146; JUZUKONIS, Saulius. *Nukentėjusiojo teisių apsauga baudžiamajame procese*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002; JUZUKONIS, Saulius. Kompensacijos asmenims, nukentėjusiems nuo nusikalstamų veikų Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2005, nr. 70 (62), p. 126-133.

³⁰ Žr. pvz.: RUDZINSKAS, Antanas. *Nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo materialiniai ir procesiniai teisiniai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001; VASILIAUSKAS, Juozas, RUDZINSKAS, Antanas. Nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo problema. *Jurisprudencija*, 2000, nr. 17 (9), p. 67-71.

³¹ Žr. pvz.: USCILA, Rokas. Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija: viktimologinis aspektas. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003; USCILA, R. Nusikaltimų aukų socialinė ir teisinė apsauga Lietuvoje: padėties vertinimas. *Jurisprudencija*, 2004, nr. 59 (51), p. 16-25.

³² Žr. pvz.: AŽUBALYTĖ, Rima. Nukentėjusiojo nuo nusikalstamos veikos asmens teisė kreiptis į teismą kaip teisminės gynybos realizavimo baudžiamajame procese prielaida. *Jurisprudencija*, 2010, nr. 4 (122), p. 221-244; AŽUBALYTĖ, Rima. Nukentėjusiojo teisėtų interesų ir teisių realizavimas baigiant ikiteisminį tyrimą. *Jurisprudencija*, 2005, nr. 70 (62), p. 119-125.

³³ Žr. pvz.: MICHAILOVIČ, Ilona. *Viktimologijos raida ir perspektyvos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007; MICHAILOVIČ, Ilona. Kriminalinės viktimizacijos tyrimų aktualijos. *Teisė*, 2009, nr. 70, p. 20-35.

³⁴ Žr. pvz.: GODA, Gintaras. IV skyrius. Baudžiamojo proceso subjektai Iš *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 86-88.

įstatymo teisinę - kriminologinę ekspertizę. Tačiau šiame tyrime įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taip pat nėra minima³⁵.

Galiausiai pastebėtina tai, kad nagrinėjama baudžiamojo poveikio priemonė dėmesio susilaukia tik tuomet, kai svarstomas valstybės biudžeto ir lėšų surinkimo klausimas. Pavyzdžiui, 2013 metais valstybės kontrolė pažymėjo, kad 2012 metų valstybės biudžeto finansinių rodiklių įstatyme įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą buvo suplanuotos kaip valstybės biudžeto pajamų iš mokesčių dalis ir kitos lėšos, tačiau Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija nesilaikė teisės aktuose nustatytos klasifikacijos ir lėšos buvo nurodytos kaip biudžetinių įstaigų pajamų įmokos³⁶.

Taigi, apibendrinant galima teigti, jog šis darbas yra aktualus tuo, kad jame tiriamas Lietuvos baudžiamosios teisės moksle plačiau dar nenagrinėtas institutas. Šio tyrimo objektas yra susijęs ir su probuojamųjų, ir su nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų interesais. Galiausiai pažymėtina ir tai, kad įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą atsiradimą lėmė tarptautiniai Lietuvos įsipareigojimai, kas, manytina, tik dar labiau pabrėžia nagrinėjamos temos svarbą ir problematiką.

Tyrimo objektas (jo ribos) ir tikslas. Šio tyrimo objektas yra įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Pastaroji gali būti analizuojama įvairiomis kryptimis, pavyzdžiui, kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma, gilinantis į baudžiamosios atsakomybės esmės bei turinio nagrinėjimą. Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taip pat gali būti tirama kaip viena iš Lietuvoje įtvirtintų baudžiamųjų teisinių sankcijų, dėmesį koncentruojant į pastarosios lyginimą su kitomis Lietuvoje įtvirtintomis baudžiamosiomis teisinėmis sankcijomis ir t. t. Atsižvelgiant į didelį įmokos į

³⁵ GEČENIENĖ, Svetlana, *et al.* Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo teisinė - kriminologinė ekspertizė pagal Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2007 m. sausio 11 d. pavedimą Nr. (1.16)-7R-499. [interaktyvus]. Vilnius: Teisės institutas, 2007 [žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.litlex.lt/portal/papildomiok/zalaekspertize.pdf>>.

³⁶ 2013 m. liepos 15 d. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės valstybinio audito ataskaita „Dėl Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijoje atlikto finansinio (teisėtumo) audito rezultatų Nr. FA-P-40-2-93“. [interaktyvus]. Žiūrėta 2014 m. liepos 18 d.]. Prieiga per internetą: <www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=2924>.

nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą analizės kryptį pasirinkimą, nustatomas toks šio tyrimo tikslas: įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą kaip baudžiamojo poveikio priemonės sampratos atskleidimas bei tam tikrų procesinių ir vykdymo problemų, susijusių su įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, nustatymas, jų analizė bei išvadų ir (ar) galimų sprendimų (pasiūlymų) pateikimas.

Akcentuotina, kad šiame darbe atsiribota nuo „tradiciškai“ baudžiamosios teisės disertaciniuose tyrimuose atliekamos istorinių baudžiamosios teisės šaltinių analizės, siekiant juose identifikuoti darbo objekto „pirmtakus“. Manytina, kad istoriniuose Lietuvos baudžiamosios teisės šaltiniuose esama labiau kitos baudžiamojo poveikio priemonės, t. y. turtinės žalos atlyginimo ar pašalinimo, užuomazgų, o pastarąsias priskirti ir įmokai į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą būtų pernelyg subjektyvu.

Šiame darbe netiriami įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo juridiniams asmenims klausimai.

Su kitose užsienio valstybėse įtvirtintomis piniginėmis baudžiamosiomis teisinėmis sankcijomis tyrimo objektas lyginamas tik tiek, kiek būtina siekiant atskleisti tyrimo objekto sampratą nacionaliniame kontekste. Be to, neanalizuojamas baudžiamojo poveikio priemonių kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo klausimas.

Galiausiai svarbu pažymėti ir tai, kad šis darbas rašytas 2010-2014 metai, todėl nenagrinėta euro įvedimo įtaka Lietuvos baudžiamųjų teisinių sankcijų sistemai.

Išsikeltos darbo tikslo siekiama įgyvendinant šiuos **uždavinius**:

1. nustatyti įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą įtvirtinimo BK aplinkybes ir veiksniai;
2. atskleisti įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą esmę;
3. iširti įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslus;
4. išanalizuoti įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo pagrindus;

5. ištirti įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydžio reglamentavimą ir individualizavimą;
6. išanalizuoti įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą procesinę skyrimo formą, sprendimo, kuriuo pastaroji paskirta, pateikimą vykdyti bei vykdymo terminus;
7. ištirti įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą keitimo kita baudžiamojo poveikio priemone klausimą;
8. nustatyti įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymo teisinius padarinius;
9. pateikti išvadas bei identifikuotų teorinių ir praktinių problemų, susijusių su įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, galimus sprendimus ar pasiūlymus.

Darbo mokslinis naujumas bei praktinė reikšmė pasireiškia tuo, kad tai yra pirmoji sisteminė įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą analizė Lietuvoje. Kompleksiškai nagrinėjami ne tik su materialiaja baudžiamąja teise susiję įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą klausimai, bet ir probleminiai baudžiamieji procesiniai bei vykdymo aspektai (pavyzdžiui, išanalizuojamas įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą keitimo kita baudžiamojo poveikio priemone klausimas, ištiriami įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymo teisiniai padariniai). Be to, tai yra pirmas vienos iš BK įtvirtintų baudžiamojo poveikio priemonių disertacinės apimties tyrimas Lietuvoje apskritai.

Šia disertacija siekiama atskleisti įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą sampratą, todėl pirmą kartą Lietuvos baudžiamosios teisės moksle nagrinėjamos šios baudžiamojo poveikio priemonės įvirtinimo BK aplinkybės bei veiksniai.

Analizuojant įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą esmę bei tikslus, daug dėmesio skirta BK 67 straipsnio 1 dalies nuostatai „Baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį“³⁷ atskleisti. Pažymėtina, kad skirtingai negu iki šiol, šiame darbe teisingumo

³⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3.

principo įgyvendinimas analizuotas vienos iš baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo kontekste.

Šiame tyrime pirmą kartą Lietuvos baudžiamosios teisės moksle surinkti bei susisteminti įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo Lietuvoje statistiniai duomenys. Išanalizavus minėtus duomenis, identifikuoti įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo Lietuvos Respublikos I instancijos teismų praktikoje ypatumai, nustatytos problemos.

Skirtingai negu bausmių atveju, BK tiesiogiai nenumato baudžiamojo poveikio priemonių individualizavimo taisyklių. Taigi, šiame darbe pirmą kartą Lietuvos baudžiamosios teisės moksle siūlomos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą individualizavimo gairės. Be to, siūloma keisti įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skaičiavimo sistemą.

Šis darbas atskleidžia kaip Lietuvoje yra surenkamos lėšos į valstybinę smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo programą. Taigi, akcentuotina ir tarptautinė šio darbo reikšmė. Šiame tyrime atskleidžiama Lietuvos patirtis gali būti vertinga kitoms šalims, šiuo metu dar nesukūrusioms valstybinių žalos atlyginimo sistemų.

Šio tyrimo **gynamieji teiginiai**:

1. Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą – tai teismo nuosprendžiu arba nutartimi valstybės vardu į Specialiąją nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programą įstatymo nustatytais pagrindais ir dydžio (nuo 5 MGL³⁸ iki 25 MGL) skiriama individualizuota pinigine prievartos priemonė.
2. Pagrindiniai įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslai yra specialioji prevencija ir teisingumo principo įgyvendinimas, o fakultatyvus - kompensacijos tikslas.
3. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skaičiavimo matas – BBND³⁹ turi būti įtvirtintas BK ir sudaryti 260 litų. Minimalus

³⁸ T. y. minimalus gyvenimo lygis.

³⁹ T. y. bazinis bausmių ir nuobaudų dydis.

įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydis turi būti sumažintas iki 1 BBND.

4. BK nenustato įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą individualizavimo taisyklių, tačiau, atsižvelgdami į konkretų įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo pagrindą, teismai gali remtis BK 54 straipsnio 2 dalyje nustatytomis bausmių individualizavimo taisyklėmis. Visais įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo atvejais, pastarąją individualizuojant reikia atsižvelgti į asmens turtinę padėtį.
5. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymo teisiniai padariniai lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos atveju turi būti nustatyti BVK. O įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymo teisiniai padariniai bausmės vykdymo atidėjimo atveju turi būti nustatyti BK.

Disertacijos tema atliktų tyrimų apžvalga ir šaltiniai. Vienintelė išsamesnio pobūdžio baudžiamojo poveikio priemonių analizė, padaryta V. Pavilionio ir G. Švedo, pasirodė seniai, t. y. 2003 metais, BK komentare⁴⁰. Kitų Lietuvos mokslininkų darbuose apie baudžiamojo poveikio priemones tik užsimenama. Pavyzdžiui, R. Drakšas apie baudžiamojo poveikio priemones užsiminė analizuodamas baudžiamosios atsakomybės sampratą ir jos realizavimo formas⁴¹. Akcentuotinas ir V. Piesliako⁴², S. Bikelio⁴³, R. Paužaitės⁴⁴, E. Kavoliūnaitės⁴⁵ įdirbis, tačiau šių mokslininkų darbuose

⁴⁰ PAVILONIS, Vladas; ŠVEDAS, Gintaras. 67-74 straipsnių analizė Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentarai: bendroji dalis (1–98 straipsniai)*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2004.

⁴¹ Žr. pvz.: DRAKŠAS, Romualdas. Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma. *Teisė*, 2004, Nr. 50, p. 26-36; DRAKŠAS, Romualdas. Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos. Vilnius: Justitia, 2008.

⁴² Žr. pvz.: PIESLIAKAS, Vytautas. Turto konfiskavimas vakarų valstybių baudžiamojoje teisėje. *Teisės problemos*, 1994, nr. 3, p. 39-47; PIESLIAKAS, Vytautas. Neteisėtu būdu gautų pajamų konfiskavimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje: siekiai ir realybė. *Jurisprudencija*, 2011, nr. 18 (2), p. 675–688.

⁴³ Žr. pvz.: BIKELIS, Skirmantas, et al. *Kad nusikaltimai neapsimokėtų: tradiciniai ir modernūs turto konfiskavimo mechanizmai*. Vilnius: Justitia, 2014.

⁴⁴ Žr. pvz.: PAUŽAITĖ, Rasa. Turto konfiskavimo teisinės prigimties problemos. *Jurisprudencija*, 2007, nr. 8 (98), p. 20–28;

⁴⁵ Žr. pvz.: KAVOLIŪNAITĖ, Eglė. Turto konfiskavimas: reguliavimo tikslai ir teisinės prielaidos taikyti išplėstinį turto konfiskavimą Lietuvoje. *Teisės problemos*. 2008, nr. 1 (59), p. 24-53.

daugiausia nagrinėjama tik viena baudžiamojo poveikio priemonė, t. y. turto konfiskavimas. *In concreto* įmokai į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą Lietuvos baudžiamosios teisės moksle nėra paskirta nė vieno mokslinio darbo.

Išanalizavus kitų šalių mokslinę literatūrą pastebėtina, kad pastaruoju metu daug dėmesio skiriama piniginių baudžiamųjų teisinių sankcijų analizėms, o tai nulėmė alternatyvių laisvės atėmimui bausmių paieškos, atkuriamojo teisingumo koncepcijos vystymasis ir pan.⁴⁶.

Užsienio mokslinėje literatūroje plačiai analizuojamas turtinės žalos atlyginimas arba pašalinimas kaip baudžiamoji teisinė sankcija (pavyzdžiui, A. Studziński ir J. Tomczak⁴⁷, P. Wawrszczak⁴⁸, B. Mitchell ir S. Farrar⁴⁹, M. Wasik⁵⁰ ir kt.).

Išsamiausia užsienių šalių baudžiamosios teisės mokslininkų darbų apie baudos bausmę analizę savo disertaciniame tyrime yra padaręs G. Šulija⁵¹. Šis mokslininkas apžvelgė Tarybinės Rusijos mokslininkų darbus ir išskyrė šių autorių įdirbį: I. A. Ismailov (И. А. Исмаилов)⁵², Z. A. Tadevosian (З. А. Тадевосян)⁵³, I. V. Smolkova (И. В. Смолкова)⁵⁴, T. J. Pogolian (Т. Ю. Погосян)⁵⁵.

⁴⁶ Žr. pvz.: PRADEL, Jean. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas: 2001, p. 522-528. Taip pat žr.: VAN SLYKE, Sh., GORDON, P. W., BLAKES, W. Hit 'Em Where It Hurts: Monetary and Nontraditional Punitive Sanctions Iš *International Handbook of Penology and Criminal Justice*. London: CRC Press, p. 99-161.

⁴⁷ Žr. pvz.: STUDZIŃSKI, Adam; TOMCZAK, Janusz. *Obowiązek naprawienia szkody – jak ustawodawca chroni pokrzywdzonego?* [interaktyvus. Žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.codozasady.pl/wpcontent/uploads/2013/11/wardynski_i_wspolnicy_naprawienie_szkody_wyrzadzonej_przestepstwem_listopad_2013.pdf>.

⁴⁸ Žr. pvz.: WAWSZCZAK, Paweł. *Skutki orzeczenia obowiązku naprawienia szkody lub nawiązki w procesie karnym dla zakresu odpowiedzialności ubezpieczyciela*. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.rzu.gov.pl/publikacje/artykuly-pracownikow-i-wspolpracownikow/Pawel_Wawrszczak_Skutki_orzeczenia_obowiazku_naprawienia_szkody_lub_nawiązki_w_procesie_karnym_dla_zakresu_odpowiedzialności_21488>.

⁴⁹ MITCHELL, Barry, FARRAR, Salim. *Blackstone's Statutes on Criminal Justice and Sentencing*. 3rd Edition. Great Britain: Oxford University Press, 2007, p. 308-310.

⁵⁰ WASIK, Martin. *Emmins on Sentencing*. Fourth Edition. London: Blackstone Press, 2001, p. 244-245.

⁵¹ ŠULIJA, Gintautas. *Baudos bausmė ir jos skyrimas <...>*, išnaša 11.

⁵² Žr. pvz.: ИСМАЙЛОВ, И. А. Штраф как мера уголовного наказания. *Правоведение*. 1972, nr. 5.

⁵³ Žr. pvz.: ТАДЕВОСЯН, З. А. Пути повышения эффективности применения штрафа как меры уголовного наказания на современном этапе Iš *Научно технический прогресс и проблемы уголовного права*. Москва, 1975, p. 179 – 186.

Paskutiniaisiai metais Rusijos teisės mokslinėje literatūroje baudos bausmę plačiai analizavo: A. V. Kurc (А. В. Курц)⁵⁶, I. M. Cokujeva (И. М. Цокуева)⁵⁷, I. N. Lempert (И. Н. Лемперт)⁵⁸, T. V. Vasilijeva (Т. В. Васильева)⁵⁹, S. S. Utkina (С. С. Уткина)⁶⁰, V. A. Galickij (В. А. Галинский)⁶¹, ir kt. Kaip pažymi G. Šulija, vakarų Europos valstybių baudžiamosios teisės moksle baudos bausmė taip pat dažnai nagrinėjama ir šioje srityje itin pasižymėjo Vokietijos, Austrijos, Nyderlandų bei Šiaurės šalių (t. y. Norvegijos, Švedijos, Danijos, Suomijos) mokslininkai⁶².

Nors piniginių baudžiamųjų teisinių sankcijų tema baudžiamosios teisės mokslinėje literatūroje pasižymi populiarumu, šio tyrimo autorei, ištyrus kitų šalių baudžiamuosius įstatymus (pavyzdžiui, Latvijos, Estijos, Švedijos, Suomijos, Prancūzijos, Rusijos ir kt.), pavyko nustatyti, kad įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą analogas pavadinimu *świadczenie pieniężne* (liet. – įmoka) yra įtvirtintas tik Lenkijos baudžiamojoje teisėje. Šią baudžiamojo poveikio priemonę nagrinėjo tokie Lenkijos teisės mokslininkai kaip A. Marek⁶³, M. Melezini⁶⁴, A. Zoll⁶⁵, Z. Sienkiewicz⁶⁶, M. Szewczyk⁶⁷, T.

⁵⁴ Žr. pvz.: СМОЛКОВА, И. В. *Штраф как мера наказания по советскому уголовному праву*. Иркутск, 1979.

⁵⁵ Žr. pvz.: ПОГОСЯН, Т. Ю. Проблемы повышения эффективности денежного штрафа как меры уголовного наказания по советскому уголовному праву (автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Свердловск, 1985.

⁵⁶ Žr. pvz.: КУРЦ, А. В. *Штраф как вид уголовного наказания по законодательству России и зарубежных стран* (автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Йошкар-Ола, 2001.

⁵⁷ Žr. pvz.: ЦОКУЕВА, И. М. К вопросу о назначении штрафа как вида уголовного наказания. *Законодательство*, 2006, nr. 3, p. 78-80.

⁵⁸ Žr. pvz.: ЛЕМПЕРТ, И. Н. *Правовая характеристика штрафа как вида уголовного наказания* (автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Красноярск, 2004.

⁵⁹ Žr. pvz.: ВАСИЛЬЕВА, Т. В. *Назначение и исполнение уголовного наказания в виде штрафа: Социально-правовые проблемы* (автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Рязань, 2004.

⁶⁰ Žr. pvz.: УТКИНА, С. С. *Уголовное наказание в виде штрафа* (автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Томск, 2004.

⁶¹ Žr. pvz.: ГАЛИНСКИЙ, В. А. *Штраф как мера наказания в уголовном праве России и ФРГ. Сравнительный анализ* (автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Москва, 2007.

⁶² Plačiau žr.: ŠULIJA, Gintautas. *Baudos bausmė ir jos skyrimas <...>*, išnaša 11, p. 10.

⁶³ Žr. pvz.: MAREK, Andrzej. *Prawo karne*. 9 wydanie. Warszawa: C. H. BECK, 2009.

⁶⁴ Žr. pvz.: MELEZINI, Mirosława. *Samoistne orzeczenie środka karnego. Założenia i rzeczywistość* *Iś Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70 urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarcza*. Poznań: UAM, 2009.

⁶⁵ Žr. pvz.: WRÓBEL, Włodzimierz; ZOLL, Andrzej. *Polskie prawo karne. Część ogólna*. Kraków: Wydawnictwo Znak, 2010.

Bojarskis⁶⁸, W. Wrobel⁶⁹ ir kt. Atkreiptinas dėmesys, kad minėtų autorių mokslinės analizės dažniausiai apsiribojo Lenkijos baudžiamojo kodekso (toliau – Lenkijos BK) straipsnio, reglamentuojančio įmoką arba kitas baudžiamojo poveikio priemonės (lenk. – *środki karne*), išaiškinimais. Detaliausia įmokos analizė pasirodė tik 2010 metais išleidus leidinių ciklo „*System prawa karnego*“ (liet. – Baudžiamosios teisės sistema), kurio redaktorius buvo A. Marek, šeštąjį tomą, skirtą būtent baudžiamojo poveikio priemonėms⁷⁰. Šiame tome įmoką nagrinėjo Gdansko universiteto profesorius W. Cieślak. Lenkijos baudžiamosios teisės mokslininkų kontekste minėtasis autorius turėtų būti išskirtas dar ir tuo požiūriu, kad jis iš esmės vienintelis taip pat išsamiai analizavo ir kitą Lenkijos BK įtvirtintą baudžiamojo poveikio priemonę – *nawiązka* (liet. – piniginė suma), kurios požymiai beveik atitinka įmokos požymius⁷¹. Apibendrinant galima teigti, kad įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, tai institutas plačiau nenagrinėtas ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje.

Rašant šį darbą išanalizuoti *iki* BK priėmimo Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkų parašyti darbai, kuriuose kalbama apie naujos baudžiamųjų teisinių sankcijų sistemos, atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, sukūrimo būtinybę bei formavimo problematiką. Analizės pagrindą sudarė V. Pavilionio⁷², V. Piesliako⁷³ ir G. Švedo⁷⁴ darbai, nes būtent šie autoriai

⁶⁶ Žr. pvz.: SIENKIEWICZ, Zofia. Z problematyki środków karnych Iš *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*. Warszawa: Wolter Kluwer, 2010.

⁶⁷ Žr. pvz.: SZEWCZYK, Maria. System środków karnych w projekcie nowego prawa karnego Iš *Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga ku czci profesora Mariana Cieślaka*. Kraków: UJ, 1993, p. 149-159.

⁶⁸ Žr. pvz.: BOJARSKI, Tadeusz. *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*. Warszawa: Lexis Nexis, 2008.

⁶⁹ Žr. pvz.: WRÓBEL, Włodzimierz. Środki karne w projekcie kodeksu karnego. Cz. 1. *Prz. Sądowy*, 1994, nr. 7/8, p. 97-116.

⁷⁰ Žr. pvz.: GRZEŚKOWIAK, Alicja., et al. *Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie. Tom 6*. Warszawa: C. H. Beck, 2010.

⁷¹ Žr. pvz.: CIEŚLAK, Wojciech. *Nawiązka w polskim prawie karnym*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2006.

⁷² Žr. pvz.: PAVILONIS, Vladas. Baudžiamosios politikos pagrindai (1). *Justitia*, 1996, nr. 3; PAVILONIS, Vladas. Baudžiamosios politikos pagrindai (2). *Justitia*, 1996, nr. 4; PAVILONIS, Vladas. Bausmių sistema ir jų ribos Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso projekte Iš *Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji politika pereinant į rinkos ekonomiką*. Vilnius: 1995; PAVILONIS, Vladas. Baudžiamųjų įstatymų reformos Lietuvos Respublikoje problemos. *Teisė*. 1992, nr. 26.

dalyvavo BK rengimo procese. Dar daugiau, būtent šie autoriai nuo Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo iki BK priėmimo savo mokslinėse publikacijose daugiausiai dėmesio skyrė nagrinėdami baudžiamųjų teisinių sankcijų Lietuvoje problematiką.

Išnagrinėti Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkų darbai, publikuoti jau *po* BK priėmimo, kuriuose keliama klausimai, bent iš dalies susiję ir reikšmingi įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą sampratai atskleisti. Pavyzdžiui, remtasi R. Drakšo mokslinių darbų analizės bei interviu rezultatais. Šis mokslininkas pirmasis *po* BK priėmimo, t. y. 2004 metais, publikavo mokslinį straipsnį *in concreto* baudžiamojo poveikio priemonių tema⁷⁵.

Akcentuotina, kad nagrinėjant įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taip pat remtasi ir G. Šulijos publikuotų mokslinių darbų analizės bei interviu rezultatais. Būtent šis autorius disertaciniame tyrime pavadinimu „Baudos bausmė ir jos skyrimas“ nors nedidele apimtimi, tačiau vienintelis Lietuvoje skyrė dėmesio įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą ir baudos bausmės lyginimui⁷⁶.

⁷³ Žr. pvz.: PIESLIAKAS, Vytautas. Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos. *Jurisprudencija*, 1999, nr. 13 (5), p. 55-80; PIESLIAKAS, Vytautas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso principinės nuostatos. *Teisės problemos*, 1996, nr. 4, p. 45-52; PIESLIAKAS, Vytautas. Naujųjų baudžiamųjų įstatymų šaltiniai ir principinės nuostatos. *Justitia*, 1996, nr. 4; PIESLIAKAS, Vytautas, et al. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas (projektas V). *Teisės problemos*, 1996, nr. 4, p. 30-134; PIESLIAKAS, Vytautas. *Baudžiamųjų įstatymų principinės nuostatos ir jų įgyvendinimas naujame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse*. Habilitacinis darbas. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1995; PIESLIAKAS, Vytautas. Bausmės skyrimas, padarius kelis nusikaltimus. Vilnius: *Teisės problemos*, 1995, nr. 1; PIESLIAKAS, Vytautas. Turto konfiskavimas vakarų valstybių baudžiamojoje teisėje <...> išnaša 42, p. 39-47; PIESLIAKAS, Vytautas. Kaip kovosime su nusikalstamumu? *Teisės apžvalga*, 1990, nr. 2.

⁷⁴ Žr. pvz.: ŠVEDAS, Gintaras. Dabartinė baudžiamoji politika. *Teisės problemos*, 1997, nr. 4; ŠVEDAS, Gintaras. Laisvės atėmimo bausmės skyrimas Lietuvoje: teorinės ir praktinės problemos. *Teisės problemos*, 1994, nr. 4, p. 21-26; ŠVEDAS, Gintaras. *Laisvės atėmimo bausmė ir jos vykdymo teorinės problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 1993; ŠVEDAS, Gintaras. Kai kurios baudžiamojo įstatymo dispozicijų konstravimo problemos. *Teisė*, 1991, nr. 25.

⁷⁵ Žr. pvz.: DRAKŠAS, Romualdas. *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos* <...>, išnaša 41; DRAKŠAS, Romualdas. Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma <...>, išnaša 41.

⁷⁶ Žr. pvz.: ŠULIJA, Gintautas. *Baudos bausmė ir jos skyrimas* <...>, išnaša 11; ŠULIJA, Gintautas. Baudos taikymo teoriniai ir praktiniai aspektai <...>, išnaša 11; ŠULIJA, Gintautas. Turtinių bausmių reforma naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Jurisprudencija*, 2004, nr. 52 (44).

Svarbūs buvo ir kitų Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkų darbai ir komentarai, pavyzdžiui: J. Prapiesčio⁷⁷, A. Baranskaitės⁷⁸, G. Sakalausko⁷⁹, E. Bieliūno⁸⁰, J. Namavičiaus⁸¹, O. Fedosiuk⁸², S. Bikelio⁸³, G. Godos, M. Kazlausko ir P. Kuconio⁸⁴ ir kt.

Pagrindinis norminis šio tyrimo šaltinis - BK. Taip pat remtasi kitais Lietuvos Respublikos teisės aktais, kaip antai: BPK, Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksu (toliau - BVK), Probacijos įstatymu ir kt.

Svarbu pažymėti ir tai, kad išanalizuotas Lietuvos Respublikos Seimui 1999 metais pateiktų BK projektų ir BK projektų aiškinamųjų raštų turinys. Aiškinamųjų raštų turinys leido nustatyti ne tik sąlygines baudžiamojo poveikio priemonių instituto atsiradimo priežastis, bet ir į kokių Europos šalių

⁷⁷ Žr. pvz.: PRAPIESTIS, Jonas. Dėl teisinės sistemos reformos. *Teisės problemos*, 1993, nr. 1; PRAPIESTIS, Jonas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijos reikšmė baudžiamojoje justicijoje Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 11-26.

⁷⁸ Žr. pvz.: BARANSKAITĖ, Agnė. *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2005; BARANSKAITĖ, Agnė. Amnestijos ir malonės institutai baudžiamojo teisinio poveikio priemonių sistemoje pagal dabar galiojantį ir naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamuosius kodeksus. *Teisė*, 2001, nr. 41, p. 7-18.

⁷⁹ Žr. pvz.: SAKALAUSKAS, Gintautas. Įkalinimo tikslų labirintuose <...>, išnaša 9; SAKALAUSKAS, Gintautas. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus Probacijos įstatymui <...>, išnaša 18; SAKALAUSKAS, Gintautas., et al. *Savanorystė probacijos sistemoje* <...>, išnaša 20.

⁸⁰ Žr. pvz.: BIELIŪNAS, Egidijus. Nusikalstamų veikų kvalifikavimo studijų orientyrai. *Teisė*, 2008, nr. 66 (1), p. 19-33; BIELIŪNAS, Egidijus. Oficialusis nusikalstamų veikų kvalifikavimas ir jo prielaidos. *Jurisprudencija*, 2004, nr. 60 (52), p. 31-39; BIELIŪNAS, Egidijus. Baudžiamojo įstatymo blanketinės dispozicijos ir jų taikymas kvalifikuojant nusikalstamas veikas Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Liber Amicorum profesorui Jonui Prapiesčiui*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012.

⁸¹ Žr. pvz.: NAMAVIČIUS, Justas. *Bausmės terorijos ir jų įtaka baudžiamajai politikai*. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.org/data/2012-10-30-Namavicius.pdf>>.

⁸² Žr. pvz.: FEDOSIUK, Oleg. Baudžiamoji atsakomybė už vertimąsi neteisėta komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla: optimalių kriterijų beiėskant. *Jurisprudencija* 2013, nr. 20 (1), p. 301-317; FEDOSIUK, Oleg. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso galiojimo dešimtmetis: pamastymai apie nepasiteisinsius lūkesčius, esamą būklę ir tolesnę raidą. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*. Vilnius: Registrų centras, 2014.

⁸³ Žr. pvz.: BIKELIS, Skirmantas. *Baudžiamosios politikos orientavimo* <...>, išnaša 17; BIKELIS, Skirmantas. Neturtinės žalos atlyginimas (?) baudžiamosiose bylose dėl gyvybės atėmimo ir sunkaus sveikatos sutrikdymo. *Teisė*, 2011, nr. 4, p. 5-51; BIKELIS, Skirmantas. *Senaties institutas baudžiamojoje teisėje*. Vilnius: Teisės institutas, 2012 [interaktyvus. Žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.org/data/Senaties-institutas-baudziamojoje-justicijoje.pdf>>.

⁸⁴ Žr. pvz.: GODA, Gintaras, KAZLAUSKAS, Marcelis, KUCONIS, Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė. Vadovėlis. 2-oji pataisyta ir papildyta laida*. Vilnius: Registrų centras, 2011; GODA, Gintaras, KAZLAUSKAS, Marcelis, KUCONIS, Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Tesinės informacijos centras. 2005; GODA, Gintaras. *Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai*. Vilnius: Saulužė, 1997.

teisėkūros bei teisės mokslo patirtį atsižvelgta formuojant šio instituto koncepciją Lietuvoje.

Antrajai tyrimo daliai didelę reikšmę turėjo teismų praktikos analizė. Darbe daugiausia remtasi Lietuvos Respublikos I instancijos teismų praktika, tai lėmė įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą pagrindų specifika. Taip pat analizuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija bei Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai.

Darbe taip pat naudotasi tarptautiniais ir ES teisės aktais (pavyzdžiui: 2004 metų balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/80/EB dėl žalos kompensavimo nusikaltimų aukoms, 1983 metų Europos konvencija „Dėl žalos atlyginimo smurtinių nusikaltimų aukoms“, Europos Tarybos Ministrų komiteto 1985 metų Rekomendacija Nr. R(85)11 „Dėl nukentėjusiojo padėties baudžiamojoje teisėje ir baudžiamajame procese“ ir kt.). Išanalizuoti šiam tyrimui reikšmingų užsienio šalių baudžiamieji įstatymai (kaip antai: JAV, Švedijos, Vokietijos, Prancūzijos, Rusijos, Latvijos ir kt.).

Kaip minėta, sąlyginis įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą analogas yra įtvirtintas Lenkijos baudžiamojoje teisėje, todėl daugiausia dėmesio skirta šios šalies mokslininkų darbams. Išskirtini šie autoriai: W. Cieślak⁸⁵, A. Marek⁸⁶, M. Melezini⁸⁷, W. Wróbel ir A. Zoll⁸⁸, Z. Sienkiewicz⁸⁹, M. Szewczyk⁹⁰, T. Kaczmarek⁹¹, T. Bojarski⁹² ir kt. Be to, naudotasi ir kitų

⁸⁵ Žr. pvz.: CIEŚLAK, Wojciech. Świadczenie pieniężne. Iš *System Prawa Karnego. Tom 6. Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*. Warszawa: C. H. Beck, 2010;

⁸⁶ Žr. pvz.: MAREK, Andrzej. *Prawo karne*. 9 wydanie. Warszawa: C. H. BECK, 2009.

⁸⁷ Žr. pvz.: MELEZINI, Mirosława. Samoistne orzeczenie środka karnego. Założenia i rzeczywistość. Iš *Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70 urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca*. Poznań: UAM, 2009.

⁸⁸ Žr. pvz.: WRÓBEL, Włodzimierz; ZOLL, Andrzej. *Polskie prawo karne. Część ogólna*. Kraków: Wydawnictwo Znak, 2010.

⁸⁹ Žr. pvz.: SIENKIEWICZ, Zofia. Z problematyki środków karnych. Iš *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*. Warszawa: Wolter Kluwer, 2010.

⁹⁰ Žr. pvz.: SZEWCZYK, Maria. System środków karnych w projekcie nowego prawa karnego. Iš *Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga ku czci Profesora Mariana Cieślaka*. Kraków: UJ, 1993, p. 149-159

⁹¹ Žr. pvz.: KACZMAREK, Tadeusz. Prewencja ogólna jako zagadnienie tzw. Kontroli społecznej. Iš *Sędziowski wymiar kary w PRL*. Wrocław: Ossolineum, 1972; KACZMAREK, Tadeusz. Sprawiedliwa odpłata i jej celowościowe ujęcie. Iš *Sędziowski wymiar kary w PRL*. Wrocław: Ossolineum, 1972.

⁹² Žr. pvz.: BOJARSKI, Tadeusz. *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*. Warszawa: LexisNexis, 2008.

šalių baudžiamosios teisės, teisės teorijos bei teisės filosofijos autorių darbais, pavyzdžiui: J. Austin⁹³, H. L. A. Hart⁹⁴, H. Kelsen⁹⁵, J. Rawls⁹⁶, F. Hayek, R⁹⁷, H. Davies, D. Holdcroft⁹⁸, R. Cotterel⁹⁹, J. Pradel¹⁰⁰, J. Wessels¹⁰¹ ir kt.

Galų gale paminėtina ir tai, kad įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą sampratai atskleisti svarbūs buvo ir skirtingų valstybinių institucijų, pavyzdžiui: Lietuvos Respublikos nacionalinės teismų administracijos, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, Vilniaus apygardos probacijos tarnybos ir kt. gauti statistiniai duomenys ir kita medžiaga.

Tyrimo metodai. Šiame darbe naudoti įprastiniai baudžiamojoje teisėje taikomi tyrimo metodai, iš kurių svarbiausieji – loginis, sintezės, lingvistinis, istorinis, sisteminis, lyginamasis dokumentų analizės ir interviu.

Loginis ir sintezės tyrimo metodai taikyti viso darbo rašymo metu. Šių metodų naudojimas leido suformuoti tyrimo koncepciją, įvykdyti išsikeltus tyrimo uždavinius ir suformuluoti galutines išvadas bei pasiūlymus.

Lingvistinis metodas naudotas atskleidžiant tam tikrų darbe vartojamų sąvokų reikšmę, pavyzdžiui: „paskirtis“, „tikslas“ ir pan.

Istorinis tyrimo metodas taikytas atliekant baudžiamųjų įstatymų raidos analizę, pavyzdžiui, I darbo dalyje, atskleidžiant įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą įtvirtinimo BK aplinkybes ir veiksnius.

⁹³ Žr. pvz.: AUSTIN, John. *The province of jurisprudence determined*. London: Printed by Richard Taylor, 1832.

⁹⁴ Žr. pvz.: HART, Herbert Lionel Adolphus. *Teisės samprata*. Vilnius: Pradai, 1997.

⁹⁵ Žr. pvz.: KELSEN, Hans. *Grynoji teisės teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2002.

⁹⁶ Žr. pvz.: RAWLS, John. *The Theory of Justice*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press, 1999.

⁹⁷ Žr. pvz.: HAYEK, Friedrich, August. *Teisė įstatymų leidyba ir laisvė. II. Socialinio teisingumo mirazas*. Vilnius: Eugrimas, 1998.

⁹⁸ Žr. pvz.: DAVIES, H., HOLDCROFT, D. *Jurisprudence text and commentary*. London, Dublin, Edinburgh: Butterworths, 1991.

⁹⁹ COTTEREL, Roger. *The Sociology of Law: An Introduction*. London, Dublin, Edinburgh: Butterworths, 1992.

¹⁰⁰ PRADEL, Jean. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001.

¹⁰¹ WESSELS, Johannes. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra*. Vilnius: Eugrimas, 2003.

Sisteminis tyrimo metodas labiausiai atspindi II darbo dalyje, kurioje analizuotos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą sąsajos su BK įtvirtintais bausmės tikslais bei nagrinėti įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo skyrimo pagrindai. Pastarojo metodo taikymas taip pat leido išnagrinėti įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymo teisinius padarinius ir kt.

Lyginamasis metodas naudotas lyginant tarpusavyje galiojanti ir netekusį galios teisinį reguliavimą, teisės aktų projektus, skirtingų mokslininkų idėjas. Šio metodo taikymas taip pat padėjo atskleisti egzistuojančius Lietuvos bei kitų šalių baudžiamųjų įstatymų atitinkamų nuostatų skirtumus, įvertinti jų panašumus bei leido parodyti, kaip vienas ar kitas klausimas yra reguliuojamas kitose valstybėse.

Dokumentų analizės metodo panaudojimas leido tyrimo medžiagą papildyti statistiniais duomenimis bei praktiniais pavyzdžiais.

Rengiant BK dalyvavo ne vienas žinomas Lietuvos teisės mokslininkas¹⁰², pavyzdžiui: V. Pavilonis, G. Švedas, V. Piesliakas, A. Drakšienė, A. Abramavičius, J. Nocius ir kt. Todėl, nagrinėjant įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą sampratą, reikšmės turėjo ir interviu su kai kuriais iš paminėtų bei kitų baudžiamosios teisės mokslininkų rezultatai.

Tyrimo rezultatų aprobavimas. 2012-2013 metais parengti du moksliniai straipsniai disertacijos tematika, kurie buvo publikuoti Vilniaus universiteto Teisės fakulteto periodiniame mokslo leidinyje „Teisė“¹⁰³.

Disertacijos tarpiniai rezultatai įvairiomis kryptimis taip pat pristatyti ir užsienio kalbomis (rusų bei anglų) tarptautinėse mokslinėse konferencijose.

2012 metais dalyvauta Lvovo (Ukraina) nacionaliniame Ivan Franko universitete vykusioje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje pavadinimu

¹⁰² Plačiau žr.: KRYŽEVIČIUS, Gintaras. Sveikinimo žodis Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 9-10; ŠVEDAS, Gintaras. Pratarė Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 7-8.

¹⁰³ LEVON, Justyna. Baudžiamojo poveikio priemonių nevykdymo atidėjus bausmės vykdymą teisiniai padariniai. *Teisė*, 2012, nr. 84, p. 97-111; LEVON, Justyna. Baudžiamojo poveikio priemonių instituto atsiradimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 2013, nr. 88, p. 181-194.

„Aktualios žmogaus teisių, valstybės ir teisės sistemos problemos“. Pristatytas pranešimas pavadinimu „Atkuriamasis teisingumas (ang. – „*Restorative Justice*) baudžiamųjų sankcijų kontekste: Lietuvos patirtis“.

2012 metais dalyvauta Baltarusijos valstybiniame universitete vykusioje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje pavadinimu „Teisės mokslas ir teisės taikymo praktika“. Pristatytas pranešimas pavadinimu „Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą kaip baudžiamojo poveikio priemonė: Lietuvos patirtis“.

2013 metais dalyvauta Donecko teisės institute (Ukraina) vykusioje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje pavadinimu „Aktualūs kriminologiniai klausimai ir jų sprendimai skirtingose mokslo šakose“. Pristatytas pranešimas pavadinimu „Baudžiamoji justicija ir nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų interesai: Lietuvos patirtis“.

2013 metais dalyvauta pirmojoje tarptautinėje Vilniaus universiteto Teisės fakulteto doktorantų konferencijoje pavadinimu „Nacionalinių teisės sistemų sąveika: konvergencija ar divergencija?“ (ang. - „*The Interaction of National Legal Systems: Convergence or Divergence?*“). Pristatytas pranešimas pavadinimu „Baudžiamojo poveikio priemonės Lietuvos ir Lenkijos baudžiamojoje teisėje: lyginamoji analizė“ (ang. - „*The Comparative Analysis of the Institutes of Penal Effect Measures in the Lithuanian and Polish Criminal Law*“).

2014 metais neakivaizdžiai dalyvauta Charkovo (Ukraina) nacionalinio Jaroslavo Mudrovo universiteto surengtoje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje pavadinimu „Ketvirtį Charkovo kriminologiniai skaitymai“. Publikuotos pranešimo pavadinimu „Valstybinis žalos atlyginimas nukentėjusiems nuo nusikaltimų: Lietuvos patirtis“ tezės.

Atlikto tyrimo rezultatais buvo aktyviai naudojamasi 2011-2014 metais vedant Vilniaus universiteto Teisės fakulteto privalomos mokymo disciplinos „Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis“ seminarus dieninio skyriaus II kurso studentams bei 2011-2014 metais vadovaujant devyniems II kurso studentų kursiniams darbams. Tyrimo rezultatais taip pat naudotasi 2013-2014 metais

rengiant Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios justicijos katedros Baudžiamosios teisės Bendrosios dalies uždavinyną.

2012 metais dėstyta Kijevo (Ukraina) nacionalinio Taraso Ševčenkos universiteto surengtoje vasaros mokykloje. Skaitytas pranešimas pavadinimu „Teisinių dalykų mokymo anglų kalba svarba baudžiamosios teisės kontekste: Lietuvos patirtis“ (ang. - „*The Importance of Teaching Legal Subjects in English in the Context of Criminal law. Lithuanian experience*“). Šio pranešimo pagrindą taip pat sudarė disertacinio tyrimo objekto analizė lyginamuoju-kalbiniu aspektu.

Galiausiai paminėtina, kad, renkant tyrimo medžiagą, 2010-2011 metais dalyvauta Vilniaus universiteto Teisės fakulteto ir Krokuvos Jogailaičių universiteto rengtose Lenkijos teisės mokyklos paskaitose. 2011 metais disertacijos tikslais taip pat stažuotasi Varšuvos (Lenkija) advokatų kontoroje *Soltysinski Kawecki & Szlęzak*, o 2012 metais - Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijoje.

Darbo struktūra. Disertaciją sudaro įvadas, trys dėstymo dalys, išvados ir pasiūlymai, disertacijai rengti naudotų šaltinių sąrašas bei paskelbtų autorės mokslinių straipsnių disertacijos tema sąrašas.

Pirmojoje tyrimo dalyje atskleidžiami įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą įtvirtinimo Lietuvoje veiksniai ir aplinkybės.

Antrojoje tyrimo dalyje nagrinėjama įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą samprata. Atskleidžiama šios baudžiamojo poveikio priemonės esmė bei diskutuojama dėl pagrindinių ir papildomų jos tikslų. Minėtoje disertacijos dalyje taip pat atskleidžiami įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo pagrindai bei analizuojama naujų skyrimo pagrindų įtvirtinimo galimybė. Taip pat aptariamas įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydžio apskaičiavimo klausimas bei siūlomos šios baudžiamojo poveikio priemonės individualizavimo gairės. Pažymėtina, kad antrojoje tyrimo dalyje dėmesio taip pat skiriama teismų praktikos analizei. Nurodomos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo teismų praktikoje problemos bei tendencijos.

Trečiojoje tyrimo dalyje aptariami „probleminiai“ įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą procesiniai ir vykdymo klausimai. Analizei pasirinkti tokie klausimai, kurie iki šiol Lietuvos teisės mokslininkų visai nenagrinėti arba dėl kurių iki šiol nėra vienos nuomonės, pavyzdžiui, įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą keitimo kita baudžiamojo poveikio priemone klausimas, nevykdymo teisiniai padariniai ir kt.

Tyrimą vainikuoja svarbiausios tyrimo išvados bei pasiūlymai.

I. ĮMOKOS Į NUKENTĖJUSIŲ NUO NUSIKALTIMŲ ASMENŲ FONDA ĮTVIRTINIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

1.1. Baudžiamojo poveikio priemonių įteisinimo Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse aplinkybės

Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę svarbiausia naujos teisinės sistemos sukūrimo bei sėkmingo jos funkcionavimo sąlyga politikų bei teisės mokslininkų pripažinta įstatymų ir kitų teisės aktų tobulinimas, jų sisteminimas, leidyba bei platinimas¹⁰⁴.

Rengiant BK akcentuota baudžiamųjų teisinių sankcijų sistemos pertvarkymo svarba. Kaip teigė tuometinis teisingumo ministras J. Prapiestis (1995 metai): „Lietuvos Respublikoje 1993–1995 m. vykdomos baudžiamosios politikos analizė rodo, kad ji yra pernelyg griežta ir brangiai kainuojanti, nes per metus vien nuteistiesiems laisvės atėmimu išlaikyti turi būti skiriama per 40 mln. litų. Antra vertus, šios politikos griežtinimas nėra efektyvus ne tik ekonominiu požiūriu. Tyrimai rodo, kad laisvės atėmimas, ypač ilgalaikis, – vienas iš nusikaltimų recidyvą skatinančių veiksnių“¹⁰⁵.

Tuometinio teisingumo viceministro G. Švedo nuomone (1994 metai), Lietuvoje buvo pastebimas baudžiamosios teisės instituto – bausmės – idealizavimas¹⁰⁶. 1997 metais G. Švedas pažymėjo, kad „Lietuvos Respublikos Seimas ir teismai vykdo labai griežtą baudžiamąją politiką, kuri labai mažai turi įtakos nusikalstamumo struktūrai ir dinamikai bei labai brangiai kainuoja. Ir visuomenėje, ir Seime labai paplitusi nuomonė, kad norint nusikalstamumą kontroliuoti pakanka griežčiau bausti. <...> Toks uždaras ratas neleidžia

¹⁰⁴ Žr. pvz.: PRAPIESTIS, Jonas. Dėl teisinės sistemos reformos <...>, išnaša 77, p. 8; DAPŠYS, Antanas; RAGAUSKAS, Petras. Lietuvos teisėkūros būklė ir perspektyvos. *Teisės problemos*, 2000, nr. 2, p. 31.

¹⁰⁵ Iš teisingumo ministro Jono Prapiesčio 1995 metų spalio 9 d. rašto jo Ekscelencijai Lietuvos Respublikos Prezidentui Algirdui Brazauskui, Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkui Česlovui Juršėnui, Lietuvos Respublikos Ministrui Pirmininkui Adolfui Šleževičiui. Dėl baudžiamosios politikos kryptingumo ir efektyvumo. *Teisės problemos*, 1995, nr. 4, p. 13–14.

¹⁰⁶ ŠVEDAS, G. Laisvės atėmimo bausmės skyrimas Lietuvoje <...>, išnaša 74, p. 21–26.

suvokti, kad baudžiamoji teisė, kaip ir bet kuri kita teisės šaka, turi savo ribas, kurias peržengus ji tampa visiškai neefektyvi“¹⁰⁷.

Rengiant BK akcentuotas baudžiamosios teisės ir kitų teisės šakų mokslininkų vaidmuo. Tuometinis teisingumo ministras J. Prapiestis (1993 metai) akcentavo, kad „kriminologų ir kitų baudžiamosios teisės specialistų bendros pastangos gali padėti efektyviau spręsti kiekvienos šalies specifines problemas, numatant principines nuostatas ir kryptis, kaip stabilizuoti nusikalstamumą, rengiant ir įgyvendinant prevencines programas, kuriant naujus baudžiamuosius bei procesinius įstatymus, vykdant teisinės sistemos reformą“¹⁰⁸.

Baudžiamosios teisės mokslo atstovai, kaip ir tuometiniai politikai, pasisakė už baudžiamųjų teisinių sankcijų sistemos ir jos reglamentavimo tobulinimą. Štai V. Pavilionio nuomone (1995 metai), „reikėjo pertvarkyti galiojusias baudžiamąsias sankcijas, nes panagrinėjus kai kuriuos senojo kodekso straipsnius dažnai būdavo neaišku, kuo remdamasis įstatymų leidėjas už panašias veikas nustatydavo visiškai skirtingas bausmes“¹⁰⁹. Mokslininkas paminėjo, kad „naujoji baudžiamųjų įstatymų koncepcija turi tarnauti visuomenės interesams, o įstatymų leidėjo uždavinys – įvertinti visus galimus

¹⁰⁷ ŠVEDAS, Gintaras. Dabartinė baudžiamoji politika <...>, išnaša 74, p. 14–15; *Taip pat žr.* : ŠVEDAS, Gintaras Baudžiamosios politikos tendencijos Lietuvos Respublikoje 1995–2004 metais <...>, išnaša 7, p. 64–65.

¹⁰⁸ Iš Lietuvos Respublikos teisingumo ministro Jono Prapiesčio 1993 metų gruodžio 2 d. įžanginės kalbos pasakytos VII Baltijos šalių kriminologų simpoziume. *Teisės problemos*. 1994, nr. 1, p. 55. Baudžiamosios teisės mokslo svarbą baudžiamųjų įstatymų rengimo procese akcentavo ir kiti nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos Respublikos teisingumo ministrai. Pavyzdžiui, 2000 metais tuometinis teisingumo ministras Gintaras Balčiūnas siūlė „peržiūrėti, išanalizuoti ir įvertinti mokslinių-praktinių konferencijų, rengtų 2000 metais ir skirtų Lietuvos teisei sistemai, medžiagą ir suformuluoti konkrečias išvadas, pasiūlymus bei rekomendacijas“. [BALČIŪNAS, Gintaras. Teisinės sistemos reformos eiga ir pagrindinės problemos. *Teisės problemos*, 2000, nr. 2, p. 29]. Mokslo svarbą teisinės reformos procese akcentavo ir tuometinis Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus, teigdamas: „atsikūrusi Lietuvos valstybė juda demokratinio vystymosi keliu. Ne kartą įvardyta, jog vienas svarbiausių orientyrų šiame kelyje, viena svarbiausių prielaidų mūsų teisei aplinkai keistis – tai objektyvi, mokslškai pagrįsta teisės reforma“. [Iš Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus 2000 metais gegužės 20 d. įžanginės kalbos pasakytos konferencijoje „Teisinės sistemos reforma: teisėkūros problemos“. *Teisės problemos*, 2000, nr. 2, p. 21].

¹⁰⁹ PAVILONIS, Vladas. Bausmių sistema ir jų ribos Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso projekte <...>, išnaša 72, p. 110-113.

„už“ ir „prieš“ ir pateikti tokią baudžiamąją politiką, kuri atitiktų materialius ir dvasinius visuomenės daugumos interesus“¹¹⁰.

Kaip 1995 metais teigė V. Piesliakas, „Lietuvos baudžiamosios teisės paveldas – tai tarybiniai bausmių skyrimo principai, kurie palieka be galo daug vietos teisėjo nuožiūrai. Stabiliai valstybei tai yra greičiau geras negu blogas dalykas. Tačiau, kaip rodo gyvenimas, dabartinėje Lietuvoje tai priveda prie piktnaudžiavimų, dėl ko smarkiai kenčia teismų prestižas“¹¹¹.

Pažymėtina, kad klausimų kėlė dar Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau - LTSR BK) įtvirtintas papildomų bausmių institutas. LTSR BK nustatė, kad visos bausmės pagal paskirties pobūdį buvo skirstomos į pagrindines ir papildomas¹¹². Bausmė buvo apibrėžiama kaip viena iš valstybinės prievartos priemonių, teismo nuosprendžiu taikoma asmenims, padariusiems visuomenei pavojingas veikas (t. y. nusikaltimus). Pastarąją skiriant, siekta nubausti už padarytą nusikaltimą, pataisyti bei perauklėti nuteistuosius, kad jie sąžiningai dirbtų, tiksliai vykdytų įstatymus, gerbtų socialistinio bendro gyvenimo taisykles, bei užkirsti kelią naujiems ir nuteistųjų, ir kitų asmenų nusikaltimams¹¹³.

Pagrindinės buvo tokios bausmės, kurios buvo skiriamos kaip savarankiškos. Už padarytą nusikaltimą galėjo būti skiriama tik viena iš pagrindinių bausmių, nurodytų teisiamejame taikomo baudžiamojo įstatymo straipsnio sankcijoje. O papildomos buvo tokios bausmės, kurios buvo skiriamos ne kaip savarankiškos, o tik kartu su pagrindinėmis bausmėmis.

¹¹⁰ PAVILONIS, Vladas. Baudžiamosios politikos pagrindai (1) <...>, išnaša 72, p. 20-23. *Taip pat žr.:* PAVILONIS, Vladas. Baudžiamosios politikos pagrindai (2) <...>, išnaša 72, p. 20; PAVILONIS, Vladas. Baudžiamųjų įstatymų reformos <...>, išnaša 72; PAVILONIS, Vladas. Bausmių sistema ir jų ribos <...>, išnaša 72, p. 110-113.

¹¹¹ PIESLIAKAS, Vytautas. Bausmės skyrimas, padarius kelis nusikaltimus <...>, išnaša 73, p. 19. *Taip pat žr.:* PIESLIAKAS, Vytautas. Naujųjų baudžiamųjų įstatymų šaltiniai <...>, išnaša 73, p. 20; PIESLIAKAS, Vytautas. Kaip kovosime <...>, išnaša 73, p. 9-13; PIESLIAKAS, Vytautas. *Baudžiamųjų įstatymų principinės nuostatos ir jų įgyvendinimas naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse.* Habilitacinis darbas <...>, išnaša 73; PIESLIAKAS, Vytautas. Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. <...>, išnaša 73, p. 55-80.

¹¹² Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo“ (Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo“) (su papildymais ir pakeitimais). *Vyriausybės Žinios*, 1961, nr. 18-147.

¹¹³ *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras.* Vilnius: Minties leidykla, 1989, p. 48.

Istatymas leido skirti vieną ar kelias papildomas bausmes¹¹⁴. Papildomos bausmės buvo skiriamos, kai, atsižvelgiant į bylos aplinkybes ir į kaltininko asmenybę, buvo „tikslinga sustiprinti atsakomybę, prie pagrindinės bausmės prijungiant tą ar kitą papildomąją“¹¹⁵ (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Pirminė LTSR BK 23 straipsnio redakcija		
<p>23 straipsnis. Pagrindinės ir papildomos bausmės</p> <p>Laisvės atėmimas, nutrėmimas, ištrėmimas, pataisos darbai be laisvės atėmimo, atėmimas teisės eiti tam tikras pareigas arba dirbti tam tikrą darbą atleidimas iš pareigų, bauda, viešasis papeikimas, pasiuntimas į drausmės batalioną yra pagrindinės bausmės.</p> <p>Be pagrindinių bausmių, nuteistiesiems gali būti skiriamos šios papildomos bausmės: turto konfiskavimas, karinio arba specialiojo laipsnio ar vardo atėmimas.</p> <p>Nutrėmimas, ištrėmimas, atėmimas teisės eiti tam tikras pareigas arba dirbti tam tikrą darbą, atleidimas iš pareigų ir bauda, gali būti skiriami ne tik kaip pagrindinės, bet ir kaip papildomos bausmės.</p>	<p>Straipsnis keistas:</p> <p>1982 11 30 įsaku Nr. X-2685 (nuo 1983 01 01) (<i>Valstybės žinios</i>, 1982, nr. 34-366)</p>	<p>Straipsnis panaikintas:</p> <p>1998 12 21 įstatymu Nr. VIII-983 (nuo 1998 12 31) (<i>Valstybės žinios</i>, 1998, nr. 115-3238)</p>
Pirminė LTSR BK 22 straipsnio redakcija		Paskutinioji 22 straipsnio redakcija, kuri galiojo iki 2000 metų BK priėmimo
<p>22 straipsnis. Bausmių rūšys</p> <p>Asmenims, padariusiems nusikaltimus, gali būti skiriamos šios bausmės:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) laisvės atėmimas; 2) nutrėmimas; 3) ištrėmimas; 4) pataisos darbai be laisvės atėmimo; 5) atėmimas teisės eiti tam tikras pareigas arba dirbti tam tikrą darbą; 6) atleidimas iš pareigų; 7) bauda; 8) viešasis papeikimas; 9) turto konfiskavimas 10) karinio arba specialiojo laipsnio 	<p>Straipsnis keistas:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 1982 11 30 įsaku Nr. X-2685 (nuo 1983 01 01) (<i>Valstybės žinios</i>, 1982, nr. 34-366) 2. 1987 11 25 įsaku Nr. XI-2034 (nuo 1988 01 01) (<i>Valstybės žinios</i>, 1987, nr. 33-391) 3. 1989 01 25 įsaku Nr. XI-2753 (nuo 1989 02 11) (<i>Valstybės žinios</i>, 1989, nr. 4-16) 4. 1994 07 19 įstatymu Nr. I-551 (nuo 1995 01 	<p>22 straipsnis. Bausmių rūšys</p> <p>Asmeniui, pripažintam kaltu padarius nusikaltimą, gali būti skiriamos pagrindinės ir papildomos bausmės.</p> <p>Pagrindinės bausmės yra šios:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) laisvės atėmimas iki gyvos galvos; 2) laisvės atėmimas; 3) pataisos darbai be laisvės atėmimo; 4) bauda.

¹¹⁴ Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras <...>, išnaša 113, p. 51.

¹¹⁵ APANAIVIČIUS, Martynas, KLIMKA, Algimantas., MISIŪNAS, Jonas. *Tarybinė baudžiamoji teisė*. Vilnius: Mintis, 1972, p. 30.

ar vardo atėmimas Būtiniosios tarnybos kariams kaip bausmė taip pat gali būti skiriamas pasiuntimas į drausmės batalioną.	01) (<i>Valstybės žinios</i> , 1994, nr. 60-1182) ¹¹⁶ 5. 1998 12 21 įstatymu Nr. VIII-983 (nuo 1998 12 31) (<i>Valstybės žinios</i> , 1998, nr. 115-3238) ¹¹⁷	Asmeniui už vieną nusikaltimą gali būti skiriama tik viena pagrindinė bausmė. Šio kodekso 42 ir 43 straipsniuose numatytais atvejais gali būti skiriamos dvi pagrindinės bausmės. Kartu su pagrindinėmis bausmėmis nuteistiesiems gali būti skiriamos papildomos bausmės: 1) turto konfiskavimas; 2) bauda; 3) atėmimas teisės eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla. Nuteistajam gali būti skiriama ne daugiau kaip dvi papildomos bausmės.
--	--	---

Nors teigta, kad papildomos bausmės turėjo sustiprinti nubaudimo poveikį, taip pat padėti siekti nusikaltimą padariusį asmenį pataisyti, pastarųjų reglamentavimas ir skyrimas sudarė teisinės prielaidas iškraipyti baudžiamosios atsakomybės individualizavimo principą¹¹⁸. Kaip teigia G. Švedas, 2002 m. lapkričio 1 d. iš 464 *senajame BK* numatytų sankcijų 128 be pagrindinės bausmės numatė ir papildomą bausmę. Iš šių 128 sankcijų 67 atvejais teismas kartu su pagrindine bausme *privalėjo* skirti papildomą bausmę, o 61 atveju - *galėjo skirti* savo nuožiūra. Mokslininko nuomone, atsižvelgiant į

¹¹⁶ Pažymėtina, kad 1994 m. liepos 19 d. įstatymu Nr. I-551 LTSR BK pavadinimas buvo pakeistas į – „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“ (toliau – *senasis BK*) [Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo“] (su papildymais ir pakeitimais). Vyriausybės žinios, 1961, nr. 18-147. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.infolex.lt/ta/30834?nr=17>>. Nuo 1995 m. sausio 1 dienos galiojančiame BK buvo numatytos tik keturios pagrindinės bausmės: mirties bausmė, laisvės atėmimas, pataisos darbai be laisvės atėmimo ir bauda bei trys papildomosios bausmės: turto konfiskavimas, bauda ir atėmimas teisės dirbti tam tikrą darbą, eiti tam tikras pareigas arba užsiimti tam tikra veikla.

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui pripažinus, kad mirties bausmė prieštarauja Konstitucijai, Seimas 1998 m. gruodžio 21 dieną priėmė BK pakeitimo įstatymą, kuriuo buvo panaikinta mirties bausmė, o vietoj jos kaip atskira bausmė įteisintas laisvės atėmimas iki gyvos galvos.

¹¹⁸ Asmeninės atsakomybės ir jos individualizavimo principo turinį sudaro keletas nuostatų, *inter alia*, tai, kad reikalaujama sudaryti teisinės prielaidas teismui parinkti ir paskirti proporcingą ir teisingą bausmę arba baudžiamosios teisės poveikio priemonę [ŠVEDAS, Gintaras. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos* <...>, išnaša 6, p. 116-117]. *Taip pat žr.: DRAKŠAS, Romualdas. Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos* <...>, išnaša 41, p. 195.

papildomos bausmės paskirti, paaiškinti kriterijus, pagal kuriuos vienos sankcijose buvo numatyta papildoma bausmė, o kitose – nenumatyta, gana sudėtinga. Abejonių nekėlė tokios papildomos bausmės kaip teisės dirbti tam tikrą darbą, eiti tam tikras pareigas arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas už nusikaltimus valstybės tarnyboje, pavyzdžiui, kyšio paėmimą, arba teisės vairuoti transporto priemonę atėmimas už nusikaltimus, susijusius su eismo saugumo taisyklių pažeidimais. Tačiau sunku buvo paaiškinti, kuo buvo pagrįstas net dviejų privalomų turtinio pobūdžio papildomų bausmių – baudos ir turto konfiskavimo – nustatymas už naminės degtinės, brogos, kitų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų gaminimą, laikymą, gabenimą, realizavimą ir pan¹¹⁹.

Per se klaidinantis buvo ir papildomų bausmių instituto pavadinimas. Pavadinimas *papildomos bausmės* suponavo požiūrį, kad pastarosios galėtų būti skiriamos tik kaip „priedas“, „šalia“ pagrindinės bausmės. Vis dėlto dalis papildomų bausmių tam tikrais atvejais galėjo būti skiriamos ir kaip pagrindinės. Pavyzdžiui, pirminėje LTSR BK 23 straipsnio redakcijoje pagrindinių bausmių sąraše buvo įtvirtintos: 1) laisvės atėmimas, 2) nutėmimas, 3) ištėmimas, 4) pataisos darbai be laisvės atėmimo, 5) atėmimas teisės eiti tam tikras pareigas arba dirbti tam tikrą darbą, 6) atleidimas iš pareigų, 7) bauda, 8) viešasis papeikimas, 9) pasiuntimas į drausmės batalioną. Papildomos bausmės buvo šios: 1) turto konfiskavimas, 2) karinio arba specialiojo laipsnio ar vardo atėmimas. Kaip reglamentavo tas pats straipsnis, tokios pagrindinės bausmės kaip nutėmimas, ištėmimas, atėmimas teisės eiti tam tikras pareigas arba dirbti tam tikrą darbą, atleidimas iš pareigų ir bauda tam tikrais atvejais galėjo būti skiriamos ir kaip pagrindinės, ir kaip papildomos¹²⁰.

¹¹⁹ ŠVEDAS, Gintaras. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos* <...>, išnaša 6, p. 157-158.

¹²⁰ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo“ <...>, išnaša 112.

Galiausiai paminėtina ir tai, kad *senajame BK* kaip viena iš papildomų bausmių buvo įtvirtintas turto konfiskavimas¹²¹. Baudžiamojo poveikio priemonių pavadinimas Lietuvos baudžiamosios teisės moksle ir teismų praktikoje atsirado analizuojant būtent šią papildomą bausmę.

1992 metais priėmus Lietuvos Respublikos Konstituciją, teismai, suabsoliutinę nuosavybės neliečiamumo principą, liovėsi taikyti turto konfiskavimą baudžiamosiose bylose, traktuodami jį kaip bausmę, neatitinkančią Lietuvos Respublikos Konstitucijos¹²². Todėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegija kreipėsi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą, prašydama ištirti, ar *senojo BK* normos, numatančios turto konfiskavimą, neprieštaruja Konstitucijos 23 straipsniui, skelbiančiam, kad asmens nuosavybė yra neliečiama¹²³. Teismas priėmė nutarimą, kuriame teigė, kad nei Konstitucija, nei galiojanti kitų įstatymų sistema, nei visuotinai pripažintos tarptautinės teisės normos nepaneigia galimybės įstatymais nustatytomis sąlygomis ir tvarka nusavinti turtą arba apriboti jo valdymą, naudojimą ar disponavimą juo¹²⁴. Pastebėtina, kad šiame nutarime Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas turto konfiskavimą pavadino ne papildoma bausme, bet viena iš *teisinių priemonių*, teigdamas: „režiumuojant visa tai galima teigti, kad turto konfiskavimas yra viena iš teisinių priemonių, kuriomis siekiama užkirsti kelią visų pirma sunkiems savanaudiškiems nusikaltimams, kuriais kėsinama į Konstitucijos saugomą kitų asmenų nuosavybę.“¹²⁵ Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad priėmus minėtąjį nutarimą, moksliniame straipsnyje siūlant naująją turto konfiskavimo koncepciją, t. y. 1994 metais, pirmą kartą Lietuvos baudžiamosios teisės moksle turto konfiskavimas buvo pavadintas ne bausme, bet *teisinio poveikio*

¹²¹ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo“ <...>, išnaša 112.

¹²² PIESLIAKAS, Vytautas. Turto konfiskavimas vakarų valstybių <...>, išnaša 42, p. 40.

¹²³ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014.

¹²⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 metų gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio antrosios dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 93 straipsnio 1 ir 2 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1993, nr. 70-1320.

¹²⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 metų gruodžio 13 d. nutarimas <...>, išnaša 124.

*priemone*¹²⁶ (žr. 1 priedas)¹²⁷. Be to, 1996 metais moksliniame žurnale *Teisės problemos* buvo publikuotas BK Bendrosios dalies projektas. Šio projekto VII skyriaus 40 straipsnyje turto konfiskavimas Lietuvos baudžiamosios teisės moksle pirmą kartą pavadinamas *baudžiamojo poveikio priemone*¹²⁸ (žr. 2 priedas)¹²⁹.

Taigi, atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę ir politiniame, ir moksliniame diskurse ne kartą pažymėta, kad baudžiamoji politika sankcijų kontekste buvo per griežta, neefektyvi nusikalstamumo lygio mažinimo bei ekonominiu požiūriais, taip pat nukreipta vien į nusikaltimą padariusį asmenį, todėl būtini buvo tam tikri pokyčiai.

Kaip teigia G. Švedas, reikėjo ieškoti naujo baudžiamosios teisės instituto, kuris iš dalies spręstų ir tas problemas, kurias iki tol išspręsdavo papildomos bausmės. Pripažinta ir tai, jog „paradoksalu, bet esant daugiau ar mažiau bendram požiūriui į nusikalstamumą kaip tam tikrą socialinį blogį, konkrečių nusikaltimų ir kovos su jais priemonių vertinimas dažnai esti visiškai priešingas“¹³⁰. Išsiskyrė ir politikų, ir mokslininkų pažiūros pertvarkant baudžiamųjų teisinių sankcijų sistemą. 1999 metais įstatymų leidėjui buvo pateikti du BK projektai. Tyrimo kontekste svarbu pažymėti, kad abiejuose projektuose pasiūlyta įtvirtinti naują baudžiamosios teisės institutą - *baudžiamojo poveikio priemones*, tačiau skyrėsi pastarųjų rūšys bei skaičius.

I BK projekte, kuris buvo pateiktas Lietuvos Respublikos Seimui 1999 metų lapkričio 15 d.¹³¹, VII skyriuje pavadinimu „Baudžiamojo poveikio priemonės“ siūlyta įtvirtinti penkias baudžiamojo poveikio priemones. Pažymėtina, kad būtent šiame BK projekte pirmą kartą kaip vieną iš baudžiamojo poveikio priemonių pasiūlyta įtvirtinti ir *įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą* (žr. 2 lentelę).

¹²⁶ PIESLIAKAS, Vytautas. Turto konfiskavimas vakarų valstybių <...>, išnaša 42, p. 46.

¹²⁷ *Past.* – priede kalba netaisyta.

¹²⁸ PIESLIAKAS, Vytautas, *et al.* Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas (projektas V) <...>, išnaša 73, p. 30-134.

¹²⁹ *Past.* – priede kalba netaisyta.

¹³⁰ PAVILONIS, Vladas. Baudžiamosios politikos pagrindai (2) <...>, išnaša 72, p. 17.

¹³¹ 1999 m. lapkričio 15 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projektas. Nr. P-2143 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=89838>.

II BK projekte, kuris buvo pateiktas Lietuvos Respublikos Seimui 1999 metų lapkričio 18 d.¹³², VIII skyriuje pavadinimu „Baudžiamojo poveikio priemonės“ taip pat pasiūlyta Lietuvoje įtvirtinti baudžiamojo poveikio priemonių institutą, vis dėlto kaip baudžiamojo poveikio priemonę nustatant tik turto konfiskavimą (žr. 2 lentelę)¹³³. Šio BK projekto aiškinamajame rašte pabrėžta, kad „esminis dviejų BK projektų skirtumas - požiūris į baudžiamojo poveikio priemonių institutą“¹³⁴.

2 lentelė

I BK PROJEKTAS	
pateiktas Lietuvos Respublikos Seimui 1999 m. lapkričio 15 d.	
<p style="text-align: center;">VII SKYRIUS BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONĖS</p> <p>49 straipsnis. Baudžiamojo poveikio priemonių paskirtis ir rūšys</p> <p>1. Baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti realizuoti bausmės paskirtį.</p> <p>2. Pilnamečiams asmenims baudžiamojo poveikio priemonės yra tokios: 1) viešųjų teisių atėmimas, 2) vairuotojo teisių atėmimas, 3) materialinės žalos pašalinimas, 4) nemokami darbai nuo 20 iki 100 valandų gydymo, socialinės rūpybos įstaigose, ar visuomeninėse organizacijose, kurios rūpinasi invalidais, nusenusiais ar kitokios pagalbos reikalingais žmonėmis, 5) įmoka į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų fondą, 6) turto konfiskavimas.</p> <p>3. Greta bausmės, negali būti paskirtos daugiau kaip dvi (įskaitant turto konfiskavimą), baudžiamojo poveikio priemonės, numatytos šio straipsnio 2 dalies 1-5 punktuose.</p> <p>4. Atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti paskirtos daugiau negu dvi baudžiamojo poveikio priemonės numatytos šio straipsnio 2 dalies 1-5 punktuose. Tačiau visais atvejais paskiriant baudžiamojo poveikio priemonių skaičių turi būti atsižvelgta į jų suderinamumą ir galimybes daryti pataisymo poveikį nuteistajam.</p> <p>5. Įmonei greta bausmės gali būti paskirta viena baudžiamojo poveikio priemonė, numatyta šio straipsnio 2 dalies 3 arba 5 punkte.</p>	
II BK PROJEKTAS	
pateiktas Lietuvos Respublikos Seimui 1999 m. lapkričio 18 d.	
<p style="text-align: center;">VIII SKYRIUS BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONĖS</p> <p>55 straipsnis. Turto konfiskavimas</p> <p>1. Turto konfiskavimas yra baudžiamojo poveikio priemonė, teismo privalomai skiriama sekančiais atvejais:</p> <p>1) kai nusikalstamos veikos padarymui buvo suteikti pinigai ar kiti materialią vertę turintys daiktai;</p>	

¹³² 1999 m. lapkričio 18 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projektas. Nr. P-2143A [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=90162>.

¹³³ Past. – kalba netaisyta.

¹³⁴ 1999 m. lapkričio 18 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projekto Nr. P-2143A aiškinamasis raštas. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=90163>.

- 2) kai darant nusikalstamą veiką panaudoti pinigai ar kiti materialią vertę turintys daiktai;
- 3) dėl nusikalstamos veikos asmuo turėjo ar siekė turėti turtinę naudą.
2. Konfiskuojant turtą, šio straipsnio 1 dalyje paminėtas turtas bet koku pavidalu esantis pas kaltininką ar kitus asmenis priverstinai ir neatlygintinai paimamas valstybės nuosavybėn.
3. Kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims priklausantis turtas ar jiems perduotas turtas gali būti konfiskuojamas, nepriklausomai nuo tų asmenų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn, jei turtas buvo suteiktas nusikalstamos veikos padarymui, panaudotas darant nusikalstamą veiką ar turtas jiems buvo kaltininko padovanotas ar perleistas nepateisinamai pigiai arba, įgydami turtą, jie žinojo ar turėjo ir galėjo numatyti, jog jiems bet kuria forma perduotas turtas, pinigai ar už juos įgytas turtas, gautas iš nusikalstamos veiklos.

2000 metais įstatymų leidėjas, patvirtinęs BK, įtvirtino penkias baudžiamojo poveikio priemones, o tarp jų ir įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą (žr. 3 lentelę)¹³⁵. Be to, atsisakyta papildomų bausmių instituto.

3 lentelė

2000 m. rugsėjo 26 d. PATVIRTINTAS BK
<p style="text-align: center;">IX SKYRIUS BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONĖS IR JŲ SKYRIMAS</p> <p>67 straipsnis. Baudžiamojo poveikio priemonių paskirtis ir rūšys</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį. 2. Nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės atleistam pilnamečiui asmeniui gali būti skiriamos šiuos baudžiamojo poveikio priemonės: 1) uždraudimas naudotis specialia teise; 2) turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas; 3) nemokami darbai; 4) įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą; 5) turto konfiskavimas. 3. Turto konfiskavimas gali būti skiriamas kartu su bausme. 4. Juridiniam asmeniui gali būti skiriamas turto konfiskavimas. 5. Kai skiriamos dvi ar daugiau baudžiamojo poveikio priemonių, atsižvelgiama į jų suderinamumą ir galimybes taisomai veikti nuteistąjį.

Turint omenyje tyrimo objektą, svarbu išanalizuoti, kokie veiksniai nulėmė, kad kaip viena iš penkių baudžiamojo poveikio priemonių BK buvo įtvirtinta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.

Pažymėtina, kad nesant mokslinių darbų nei baudžiamojo poveikio priemonių instituto *in genere*, nei įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą *in concreto* įtvirtinimo BK klausimu, kituose šios darbo dalies skyriuose bus analizuojami tik pagrindiniai (svarbiausi) šios baudžiamojo poveikio priemonės įtvirtinimo BK veiksniai. Šių labiausiai įtakojusių veiksnių visuma, t. y.: nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų interesų užtikrinimas,

¹³⁵ Past. – kalba netaisyta.

baudžiamųjų nusižengimų įtvirtinimas bei kitų šalių teisėkūros ir baudžiamosios teisės mokslo įtaka, nulėmė, kad kaip viena iš baudžiamojo poveikio priemonių BK buvo įtvirtinta būtent įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.

1.2. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą įvartimo

Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse veiksniai

1.2.1. Nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų interesų apsauga

Daugelį metų diskusijoje dėl bausmės dominavo dvi filosofinės kryptys - bausmės kaip atpildo (XIX amž. vid.), o vėliau bausmės kaip prevencinės-resocializacinės priemonės teorija.¹³⁶ Atpildo teisingumo modelio atstovai pabrėžė, kad nusikalstama veika yra pagrindas taikyti prievartą ir skiriant bausmę neprivaloma atsižvelgti į kaltininko asmenybę, nes asmuo kaip būtybė, apdovanota laisva valia, gali pasirinkti tam tikrą elgesio modelį. O prevencinio – resocializacinio teisingumo modelio atstovai akcentavo ne nusikalstamą veiką, bet ją padariusį asmenį¹³⁷. Kaip skambėjo žinoma F. von List frazė: „Ne veika, bet kaltininkas yra baudžiamas“, todėl skiriant bausmes akcentuota būtinybė atsižvelgti ir į kaltininko asmenybės bruožus¹³⁸.

Resocializacijos teorijų populiarumas nublūgo labai greitai ir dažniausiai teigiama, kad persilaužimo momentu tapo 1974 m. M. Martinson straipsnis „*What works? Questions and Answers about Prison Reform*“, kuriame autorius pristato *nothing works* (liet. - niekas neveikia) koncepciją, teigdamas, kad visos resocializacijos pastangos neturi jokio efekto recidyvui mažinti¹³⁹. Pradėjo formuotis nauja kryptis, vadinama „naujuoju realizmu“ arba „neoklasicizmu“, kuri lėmė grįžimą prie senų klasikinės griežtos bausmės

¹³⁶ Plačiau žr.: BANKS, Cyndi. *Criminal Justice Ethics*. Third Edition. London: Sage, 2013, p. 114-130; DRAKŠAS, Romualdas. *Mirties bausmė: situacija ir perspektyvos*. Vilnius: Eugrimas, 2002.

¹³⁷ Plačiau žr.: ŠVEDAS, Gintaras. *Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamosios politikos, baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, p. 68-75; MUSZYŃSKA, Anna. *Naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem*. Warszawa: Wolters Kluwer, p. 25-34.

¹³⁸ WDZIĘCZNA, Ewa Anna. *Warunkowe umorzenie postępowania karnego w świetle koncepcji sprawiedliwości naprawczej*. Toruń: TNOIK, 2010, p. 25.

¹³⁹ WDZIĘCZNA, Ewa Anna. *Warunkowe umorzenie <...>*, išnaša 138, p. 26.

ir atpildo idėjų. Kaip teigė A. Marek, baudžiamosios teisės evoliucija padarė didelį posūkį ir grįžo prie teiginių, išsakytų dar C. Beccaria 1764 metais¹⁴⁰.

Atkreiptinas dėmesys, kad nors paminėtose teorijose buvo skirtingas požiūris į nusikalstamą veiką ir kaltininką, tačiau teisingumo įgyvendinimas buvo suprantamas tik kaip kaltininko ir valstybės santykis. Nukentėjusiojo vaidmuo atpildo teorijos kontekste apsiribojo tuo, kad jo egzistavimas tapdavo valstybei pagrindu taikyti kaltininkui prievartą, o prevencinėse-resocializacinėse teorijose nukentėjusysis buvo iš esmės ignoruojamas. Kaip pažymi E. A. Wdzięczna, apie nukentėjusįjį neužsiminė netgi žinomiausi kūrinių apie bausmę ir teisingumą autoriai, kaip antai: H. L. A. Hart ir J. Rawls¹⁴¹.

Tolimesnis visuomenės, mokslininkų bei politikų susidomėjimas reakcijos į nusikalstamumą modeliais nulėmė ir dar vienos koncepcijos – atkuriamojo teisingumo modelio (ang. - *restorative justice model*), kur centrine figūra tampa nukentėjusysis, atsiradimą.

Lietuvos baudžiamosios teisės moksle teigiama, kad „atkuriamojo teisingumo modelis susiformavo kaip atskira teisinė kategorija ir (ar) koncepcija“ XX amžiaus 7-8 dešimtmečiais¹⁴², kuomet Lenkijos baudžiamosios teisės moksle pažymima, kad nors esama daug mokslinių darbų, susijusių su atkuriamuoju teisingumu, iki šiol yra sunku tiksliai atsakyti, kas konkrečiai yra atkuriamasis teisingumas (tai koncepcija, paradigma, modelis ar pan.), nes pastarasis iki galo nesusiformavo¹⁴³.

Ir Lietuvos, ir Lenkijos teisės literatūroje apibrėžiant atkuriamąjį teisingumą dažniausiai yra minimas T. Marshall pateiktas apibrėžimas, kad atkuriamasis teisingumas – tai procesas, kuriame susitinka visos šalys, susijusios su konkrečia nusikalstama veika, kad kartu išspręstų, kaip įveikti

¹⁴⁰ Cituota iš: WDZIĘCZNA, Ewa Anna. *Warunkowe umorzenie <...>*, išnaša 138, p. 27.

¹⁴¹ WDZIĘCZNA, Ewa Anna. *Warunkowe umorzenie <...>*, išnaša 138, p. 29.

¹⁴² BIKELIS, Skirmantas, et al. *Atkuriamojo teisingumo sistemos Lietuvoje koncepcija ir jos įgyvendinimo priemonių plano projektas*. Vilnius: Teisės institutas, 2008, p. 6.

¹⁴³ WDZIĘCZNA, Ewa Anna. *Warunkowe umorzenie <...>*, išnaša 138, p. 46.

nusikalstamos veikos padarinius¹⁴⁴. Pažymima, kad atkuriamasis teisingumas suteikia skirtingą nusikalstamos veikos įvertinimo ir atsakomybės už ją struktūrą. Nusikalstama veika suprantama kaip žala individui ir bendruomenėms, o ne kaip teisės pažeidimai, nukreipti prieš valstybę¹⁴⁵. Klasikiniu požiūriu į teisingumą dėmesys kreipiamas į nusikalstamos veikos padarymo faktą, o šiuo atveju akcentuojamas aukos, nusikaltusio asmens bei bendruomenės konsensusas. Galiausiai baudžiamosios teisės mokslininkai pažymi, kad aiškiausiai atkuriamąjį teisingumą galima suprasti nustatant jo skirtumus su kitais jau paminėtais reakcijos į nusikalstamumą modeliais, t.y. su atpildo ir resocializacijos modeliais (žr. 4 lentelę)¹⁴⁶.

4 lentelė

Modeliai	Atpildo	Resocializacijos	Atkuriamasis
Išeities taškas (Reference)	Nusikaltimas (Offence)	Asmuo padaręs nusikalstamą veiką (Criminal person)	Nuostoliai (Losses)
Priemonės (Means)	Prievartos taikymas (Inflicting harm)	Asmens resocializacija (Treating a person)	Kompensacijos pareiga (Obligation to repair)
Tikslai (Objectives)	Teisinė ir moralinė pusiausvyra (Judicial- moralbalance)	Konformizmas (Conformizm)	Nuostolių eliminavimas (Elimination of losses)
Nukentėjusiojo pozicija (Victim's position)	Antraplanė (Secondary)	Antraplanė (Secondary)	Pagrindinė (Central)
Vertinimo kriterijai (Evaluation criteria)	Nusipelnęta bausmė (Just desert)	Tinkamas elgesys (Confort behavior)	Šalių patenkinimas (Satisfied parties)
Visuomeninis kontekstas (Social context)	Jėgos valstybė (State of power)	Valstybė globėja (Welfare state)	Valstybė derybininkė (Empowering state)

Šio darbo autorės nuomone, atkuriamojo teisingumo idėja gali egzistuoti tik šalia ir tik papildyti tradicinius reakcijos į nusikalstamumą modelius. Nukentėjusiajam turi būti suteikiamas deramas vaidmuo, tačiau

¹⁴⁴ Cituota iš: MICHAILOVIČ, I. *Atkuriamasis teisingumas: genezė ir raida*. Teisės institutas: Teisės problemos. 2001, nr. 4, p. 50.

¹⁴⁵ BIKELIS, Skirmantas, et al. *Atkuriamojo teisingumo sistemos Lietuvoje koncepcija ir jos įgyvendinimo priemonių plano projektas*. Vilnius: Teisės institutas. 2008, p. 8.

¹⁴⁶ *Past.* - adaptuota E. A. WDZIECZNA paruošta lentelė [WDZIECZNA, Ewa Anna. *Warunkowe umorzenie <...>*, išnaša 138, p. 47].

tikrai ne pagrindinis¹⁴⁷. Išsamiau nenagrinėjant atkuriamojo teisingumo modelio, nes tai nėra šio tyrimo objektas, svarbu pažymėti tik tai, kad neabejotinai padidėjęs domėjimasis pastaruoju darė įtaką ir baudžiamosios teisės vystymuisi Lietuvoje, o kartu ir įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą įtvirtinimui BK.

Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, kuriant baudžiamųjų teisinių sankcijų sistemą, ieškota alternatyvos iki tol egzistavusiai baudžiamajai politikai, kuri buvo nukreipta vien į asmens, padariusio nusikaltimą, nubaudimą. Siekta sukurti naują baudžiamųjų teisinių sankcijų sistemą, kuriai būtų būdingas baudžiamųjų teisinių sankcijų ir jų tikslų įvairumas. Teisinėje literatūroje tokia baudžiamoji politika įvardijama kaip nukreipimas (ang. – *diversion*). Pastaroji pasižymi tuo, kad taikant mažiausiai represyvaus pobūdžio bei mažiausių sąnaudų reikalaujančias priemones siekiama pusiausvyros tarp nusikalstamą veiką padariusio asmens visuomeniškai naudingų įgūdžių ugdymo, visuomenės saugumo užtikrinimo bei skatinimo nusikalstamą veiką padariusį asmenį atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą¹⁴⁸.

Kurdami baudžiamąjį poveikio priemonių institutą Lietuvos, kaip ir kitų šalių, baudžiamosios teisės mokslininkai akcentavo, kad teisėjas turėtų traktuoti baudžiamąjį poveikio priemones kaip racionalios baudžiamosios politikos priemones, kurių tikslas, *inter alia*, nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų interesų užtikrinimas¹⁴⁹. 1995 metais V. Piesliakas teigė, kad „vienas iš rimtų tarybinės baudžiamosios teisės ir baudžiamąjo proceso nuostatų ir turbūt

¹⁴⁷ Kaip vaizdžiai pažymi H. J. Hirsch, „neabejotinai „euforijos aplink nukentėjusį atmosferą“ sukėlė ilgą laiką trukęs domėjimasis išimtinai nusikalstamos veikos kaltininku, šiuolaikinei baudžiamajai politikai būdinga pereit iš vieno kraštutinumo į kitą“. [*Cituota iš*: WDZIECZNA, Ewa Anna. *Warunkowe umorzenie* <...>, išnaša 138, p. 48]. Be to, kaip teigė A. Marek, „savotiškas nukentėjusiojo grįžimas į pagrindinę domėjimosi sritį kalbant apie teisingumo įgyvendinimą baudžiamąjoje teisėje“ neabejotinai buvo susijęs su krize, kuri ištiko resocializacinį laisvės atėmimo bausmės tikslą [*Cituota iš*: LACHOWSKI, Jerzy, OCZKOWSKI, Tomasz. *Obowiazek naprawienia szkody jako srodek karny. Prokuratura i Prawo*. 2007, nr. 9, p. 40]; *Taip pat žr.*: ASHWORTH, Andrew. *The Criminal Process an Evaluative study*. New York: Oxford University Press, 1995, p. 34-37.

¹⁴⁸ KROLIKOWSKI, M., et al. *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do artykułow 32-116. Tom II*. Warszawa: C. H. Beck. 2010, p. 84.

¹⁴⁹ MAREK, Andrzej. *Prawo karne* <...>, išnaša 63, p. 243-245; BOJARSKI, Tomasz. *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej* <...>, išnaša 68, p. 268.

kriminalinės justicijos trūkumų buvo tas, kad ji veikė neatsižvelgdama į proceso dalyvių, visų pirma nukentėjusiojo, nuomonę bei norus įgyvendinant baudžiamąjį persekiojimą¹⁵⁰.

Apie nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų interesų užtikrinimo svarbą taip pat užsiminta ir politinėje erdvėje. Seimo patvirtintuose 1993 metų ir 1998 metų Teisinės sistemos reformos metmenyse buvo nustatyta, kad vienas valstybės vidaus politikos uždavinių yra valstybinės socialinės teisinės pagalbos nusikaltimų aukoms sistemos kūrimas ir įgyvendinimas¹⁵¹. 1997 metais tuometinis Lietuvos Respublikos Prezidentas A. Brazauskas teigė: „rūpinantis kaltinamojo teisėmis nereikėtų pamiršti ir nukentėjusiojo teisių. Nuo nusikaltimo nukentėjęs žmogus negali būti paliekamas vienas su savo problemomis <...>“¹⁵². Nacionalinėse nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programose taip pat buvo akcentuojami nukentėjusiųjų interesai¹⁵³.

Galiausiai paminėtina ir tai, kad, kaip teigia J. Prapiestis ir G. Švedas, viena svarbiausių užduočių darbo grupei, rengusiai naujojo BK projektą, buvo jo nuostatų suderinimas su tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimais¹⁵⁴. Pažymėtina, kad pastariesiems atkuriamojo teisingumo idėjos taip pat nebuvo svetimos¹⁵⁵.

Rengiant BK jau buvo paruoštas 2004 metų balandžio 29 d. Tarybos direktyvos 2004/80/EB dėl žalos kompensavimo nusikaltimų aukoms¹⁵⁶ projektas, kuris įpareigojo valstybes nares užtikrinti nuo smurtinių nusikaltimų nukentėjusių asmenų interesus.

¹⁵⁰ PIESLIAKAS, Vytautas. *Baudžiamųjų įstatymų principinės nuostatos ir jų įgyvendinimas naujame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse*. Habilitacinis darbas <...>, išnaša 73, p. 20.

¹⁵¹ BARANSKAITĖ, Agnė. *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius*. Daktaro disertacija <...>, išnaša 78, p. 27-28.

¹⁵² BARANSKAITĖ, Agnė. *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius*. Daktaro disertacija <...>, išnaša, 78, p. 27. 78

¹⁵³ Žr. pvz.: 2003 m. kovo 20 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos“ Nr. 32-1318. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 32-1318.

¹⁵⁴ ŠVEDAS, Gintaras; PRAPIESTIS, Jonas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso dešimtmetis <...>, išnaša 1, p. 19.

¹⁵⁵ *Plačiau žr.: MICHAILOVIČ, Ilona. Viktimologijos raida ir perspektyvos <...>*, išnaša 33.

¹⁵⁶ 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/80/EB dėl žalos kompensavimo nusikaltimų aukoms. [interaktyvus]. OL L 261/15,2004 [žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/cv_documents_lt.htm>.

Įtakos įmokai į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą įtvirtinti BK turėjo 1983 metų Europos Tarybos konvencija „Dėl žalos atlyginimo smurtinių nusikaltimų aukoms“ (toliau - Konvencija)¹⁵⁷. Šios Konvencijos preambulėje pažymima, kad remiantis teisingumo ir solidarumo principais būtina peržiūrėti nuo smurtinių nusikaltimų nukentėjusiųjų, kuriems buvo padaryta žala, ir nusikaltimo aukų anksčiau išlaikytų asmenų padėtį¹⁵⁸.

Įtakos įmokai į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą įtvirtinti BK taip pat turėjo Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1985 metų Rekomendacija Nr. R(85)11 „Dėl nukentėjusiojo padėties baudžiamojoje teisėje ir baudžiamajame procese“¹⁵⁹. Paminėtina šios rekomendacijos nuostata, kurioje teigiama, jog įstatymų leidėjas privalo numatyti, kad nukentėjusiesiems skiriama kompensacija turi būti bausmė, ir ji gali būti leidžiama arba turi būti skiriama kaip papildoma bausmė. Be to, jeigu kompensacija yra viena iš bausmės rūšių, pirmenybę reikėtų skirti jai išieškoti, o ne kitoms baudoms, skiriamoms nusikaltėliui.

Galų gale, analizuojant tarptautinių teisės aktų įtaką įmokai į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą įtvirtinti BK, paminėtina 1985 metų Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos priimta „Pagrindinių teisingumo principų nusikaltimų ir piktnaudžiavimo valdžia deklaracija“¹⁶⁰. Joje nustatyta,

¹⁵⁷ European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes. 24 June 1983. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 m. vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/116.htm>>.

¹⁵⁸ Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkai, rengdami BK, taip pat pažymėjo, kad „nors Europos Taryba labai rūpinasi įstatymų bei baudžiamosios politikos harmonizavimu Europos Tarybos valstybėse, naujas Baudžiamasis kodeksas yra Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Todėl būtina, kad jis atspindėtų Lietuvos mokslininkų idėjas bei realią padėtį Lietuvoje bei šalies kriminalinės justicijos institucijų nusikalstamumo kontrolės poreikius“. [PIESLIAKAS, Vytautas. *Baudžiamųjų įstatymų principinės nuostatos ir jų įgyvendinimas naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse*. Habilitacinis darbas <...>, išnaša 73, p. 7].

¹⁵⁹ Recommendation Nr. R(85)11 of the Committee of Ministers to Member States on the Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure. 28 June 1985 [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=605227&SecMode=1&DocId=686736&Usage=2>>.

¹⁶⁰ General Assembly of United Nations Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power. 17 December 1985 [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://daccessddsny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/477/41/IMG/NR047741.pdf?OpenElent>>. Taip pat žr.: AIDUKAS, Marius. *Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji justicija. Standartai ir normos: Jungtinių Tautų dokumentų rinkinys*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 435.

kad „jei kompensacijos visa apimtimi negalima gauti iš kaltininko ar iš kito šaltinio, valstybė turi stengtis išmokėti finansines kompensacijas <...> Turi būti skatinamas nacionalinių kompensavimo fondų, skirtų aukų kompensacijoms, steigimas, stiprinimas bei plėtra <...>“¹⁶¹.

Taigi apibendrinant konstatuotina, kad atkuriamojo teisingumo idėjos vystymasis nulėmė, jog ir baudžiamosios teisės moksle, ir nacionaliniuose bei tarptautiniuose teisės aktuose pradėta akcentuoti nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų interesų užtikrinimo svarba. Nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų interesų užtikrinimo siekis buvo vienu iš veiksmų nulėmusių įmokos į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą įtvirtinimą BK.

1.2.2. Baudžiamųjų nusižengimų įteisėjimas

BK 2 straipsnyje, kuriame nustatytos baudžiamosios atsakomybės Lietuvoje nuostatos, teigiama, kad „asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik tuo atveju, jeigu jis yra kaltas padaręs *nusikalstamą veiką* ir tik jeigu veikos padarymo metu iš jo buvo galima reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio“¹⁶².

Baudžiamosios teisės moksle randama nemažai „nusikalstamos veikos“ termino apibrėžimų¹⁶³. Vis dėlto BK neįtvirtina „nusikalstamos veikos“ apibrėžimo, o tik nustato, kad nusikalstamos veikos Lietuvoje skirstomos į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus. Nusikaltimas - tai pavojinga ir BK uždrausta veika (veikimas ar neveikimas), už kurią numatyta laisvės atėmimo bausmė. Baudžiamasis nusižengimas - tai pavojinga ir BK uždrausta veika (veikimas ar neveikimas), už kurią numatyta bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu, išskyrus areštą¹⁶⁴.

¹⁶¹ AIDUKAS, Marius. *Jungtinių Tautų dokumentų rinkinys: nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji justicija: standartai ir normos*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2004, p. 435.

¹⁶² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3.

¹⁶³ Žr. pvz.: BIELIŪNAS, Egidijus. Oficialusis nusikalstamų veikų kvalifikavimas <...>, išnaša 80, p. 31-39; BIELIŪNAS, Egidijus. Nusikalstamų veikų kvalifikavimo studijų orientyrai <...>, išnaša 80 p. 19-33; GALINAITYTĖ, Jūratė, RUDZKIS, Tomas. Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problema. *Jurisprudencija*, 2005, nr. 70 (62), p. 134- 140; KIŠKIS, Alfredas. Nusikalstamumas Lietuvoje: ką pakeitė teisės reforma? *Jurisprudencija*, 2006, nr. 3 (81), p. 32-39.

¹⁶⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3.

Pažymėtina, kad LTSR BK egzistavo tik „nusikaltimo“ sąvoka, o baudžiamojo nusižengimo (kaip ir baudžiamojo poveikio priemonių) įtvirtinimas buvo viena esminių BK novelų¹⁶⁵. Kaip pažymi V. Piesliakas, baudžiamojo nusižengimo sąvokos idėja „sklandė ir buvusios Tarybų Sąjungos mokslininkų galvose, kai maždaug 1988 metais imta kalbėti apie naujų baudžiamųjų įstatymų pagrindų rengimą. Tačiau viena yra idėja, kita – jos realizavimas“¹⁶⁶.

Baudžiamasis nusižengimas įtvirtintas BK siekiant išvengti situacijos, kai už tą pačią veiką numatyta dviguba atsakomybė, - baudžiamoji ir administracinė. Dar 1996 metais V. Piesliakas teigė: „palyginus Administracinį ir Baudžiamąjį kodeksą, galima pastebėti, kad neretai už vienodas veikas numatoma ir baudžiamoji, ir administracinė atsakomybė. Neretai net veikų požymiai formuluojami panašiai. Taigi, praktiškai labai sunku nustatyti, kada vagystė ar kontrabanda yra nusikaltimas, o kada kitoks teisės pažeidimas, kada iškyla baudžiamoji, o kada – administracinė atsakomybė“¹⁶⁷.

2003 metais V. Piesliakas taip pat pažymėjo, kad „baudžiamojo nusižengimo kaip vienos iš nusikalstamos veikos rūšių išskyrimas tam tikra prasme taip pat gali būti laikomas veikos kriminalizacija, nes už tai, už ką anksčiau iš dalies buvo numatyta administracinė atsakomybė, dabar gresia baudžiamoji atsakomybė. Nors už tokios veikos padarymą atsirandanti atsakomybė bus daug švelnesnė negu padarius nusikaltimą, tačiau vis dėlto tai jau baudžiamoji atsakomybė“¹⁶⁸.

Ne visi Lietuvos mokslininkai teigiamai vertino baudžiamųjų nusižengimų instituto atsiradimą. A. Čaplinsko, A. Dapšio ir J. Misiūno nuomone, ta pati veika negalėjo būti ir baudžiamosios, ir administracinės atsakomybės objektas, nes įstatymų leidyboje turėtų būti aiškiai atribojamos

¹⁶⁵ PRAPIESTIS, Jonas; ŠVEDAS, Gintaras. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso raidos dešimtmetis <...>, išnaša 1, p. 14.

¹⁶⁶ PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 40.

¹⁶⁷ PIESLIAKAS, Vytautas. *Mokymas apie nusikaltimą ir jo sudėtį*. Vilnius: Atviros Lietuvos fondas, 1996, p. 30.

¹⁶⁸ PIESLIAKAS, Vytautas. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas ir naujos baudžiamosios politikos teisiniai pagrindai. *Jurisprudencija*, 2003, nr. 45 (37), p. 8-16.

nusikalstamos ir nenusikalstamos veikos, nustatant baudžiamąją atsakomybę už pirmąsias ir administracinę už antrąsias¹⁶⁹.

Kaip teigia G. Švedas, minėti autoriai, remdamiesi Administracinių teisės pažeidimų kodekso 9 straipsniu¹⁷⁰ (toliau - ATPK), kuriame administracinės teisės pažeidimu pripažįstama kalta ir priešinga teisei veika (nenumatant veikos pavojingumo požymio), teigė, kad baudžiamoji atsakomybė turi būti nustatoma tik už *pavojingas* veikas, o administracinė – už *socialiai žalingų*, bet nepavojingų (nusižengimų) padarymą. Toks pasiūlymas, G. Švedo nuomone, buvo nepriimtinas, nes ir nusikalstama veika, ir administracinės teisės pažeidimas yra pavojingos veikos, tik skiriasi jų pavojingumo pobūdis ir laipsnis, todėl už juos ir nustatoma skirtinga teisinės atsakomybės rūšis. Dar daugiau, veikos priskyrimas nusikalstamų arba administracinės teisės pažeidimų grupei yra išimtinai nacionalinės teisės kompetencija, todėl įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į teisės sistemos nuoseklumo ir vidinio neprieštaringumo reikalavimus, turi plačią diskreciją nustatydamas teisinę atsakomybę už teisei priešingas veikas bei gali pasirinkti bet kurį baudžiamosios ir administracinės teisės tarpusavio modelį. Lietuvoje buvo pasirinktas administracinės teisės subordinavimo baudžiamajai teisei modelis¹⁷¹.

Pradiniame BK rengimo etape planuota parengti atskirą nusižengimų kodeksą, kuris galiotų greta baudžiamojo ir administracinių teisės pažeidimų kodeksų. Tik vėliau nutarta atsakomybę už baudžiamąjį nusižengimą nustatyti BK. Pagrindine problema tapo baudžiamojo nusižengimo susiejimas su kitais klasikiniiais baudžiamosios teisės bendrosios dalies institutais. Kaip teigė V. Pavilonis, „reikėjo baudžiamąjį nusižengimą įpinti į baudžiamosios teisės institutų audinį, kad jis netaptų svetimkūniu ir nebūtų atmetas praktikos“¹⁷².

I-jame BK projekte baudžiamąjį nusižengimą siūlyta apibrėžti taip: „baudžiamajame įstatyme uždrausta, pavojinga, sulaukusio baudžiamajame

¹⁶⁹ ŠVEDAS, Gintaras. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos* <...>, išnaša 6, p. 131.

¹⁷⁰ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausios Tarybos ir Vyriausybės žinios*, 1985, nr. 1-1.

¹⁷¹ ŠVEDAS, Gintaras. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos* <...>, išnaša 6, p. 130-132.

¹⁷² PAVILONIS, Vladas. *Baudžiamosios politikos pagrindai* (2) <...>, išnaša 72, p. 20.

įstatyme nustatytą amžių ir pakaltinamo arba ribotai pakaltinamo asmens kaltai padaryta nusikalstama veika (veikimas ar neveikimas), už kurią įstatymas nenumato laisvės atėmimo bausmės“.¹⁷³ Baudžiamojo nusižengimo sudėtis siūlyta įtvirtinti 46-iose I-jo BK projekto Specialiosios dalies straipsniuose (žr. 3 priedas).

II-jame BK projekte baudžiamąjį nusižengimą siūlyta apibrėžti kaip „uždraustą nusikalstamą veiką (veikimą ar neveikimą), už kurią įstatymas nenumato laisvės atėmimo bausmės“.¹⁷⁴ Baudžiamojo nusižengimo sudėtis siūlyta įtvirtinti 58-uose II BK projekto Specialiosios dalies straipsniuose (žr. 6 lentelę).

2000 metais įstatymų leidėjas, priėmęs BK, baudžiamojo nusižengimo sudėtis įtvirtino 40-yje BK Specialiosios dalies straipsnių (žr. 4 priedas).

A. Drakšienės teigimu, būtent baudžiamojo nusižengimo kaip vienos iš nusikalstamų veikų rūšių įtvirtinimas BK lėmė įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą (ir kitų baudžiamojo poveikio priemonių) įtvirtinimą šiame įstatyme. Atsirado būtinybė nustatyti ir atitinkamas baudžiamąsias teises sankcijas, kurios galėtų paveikti asmenis, padariusius tokios rūšies nusikalstamas veikas, tačiau nesukeltų bausmei būdingų padarinių, pavyzdžiui, teistumo. Įtvirtinus baudžiamąjį nusižengimą, reikėjo sudaryti teises prielaidas įgyvendinti baudžiamosios atsakomybės individualizavimo principą. Kaip pažymi autorė, ankstyviausiuose BK kūrimo etapuose, svarstant galimus baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo pagrindus, mokslininkai pastarųjų taikymą planavo susieti išimtinai su baudžiamųjų nusižengimų padarymu. Vis dėlto galutiniam BK variante tokio sumanymo atsisakyta ir įtvirtinti netgi keli baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo pagrindai¹⁷⁵.

Apibendrinant konstatuotina, kad vienu iš veiksmų, nulėmusiu įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą įtvirtinimą BK, buvo naujos

¹⁷³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projektas. Nr. P-2143 <...>, išnaša 131.

¹⁷⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projektas. Nr. P-2143A <...>, išnaša 132.

¹⁷⁵ *Past.* – duomenys iš interviu.

nusikalstamos veikos rūšies – baudžiamųjų nusižengimų – įteisinimas tame pačiame teisės akte.

1.2.3. Kitų šalių baudžiamosios teisės mokslo ir teisėkūros įtaka

1999 metais Lietuvos Respublikos Seimui pateiktuose BK projektų aiškinamuosiuose raštuose minima, kad BK buvo parengtas įvertinus kitų demokratinių Europos valstybių pasiekimus baudžiamosios teisės mokslo bei baudžiamosios teisėkūros srityje ir jų praktinio taikymo rezultatus. Jis atspindi šiuolaikines baudžiamųjų įstatymų vystymosi tendencijas. Teigta, kad ruošiant šį įstatymą išstudijuotos Vokietijos, Anglijos, Olandijos, Italijos, Lenkijos, taip pat Rusijos ir kitų šalių baudžiamųjų įstatymų nuostatos¹⁷⁶. Kitų valstybių patirtį stengiasi panaudoti kūrybiškai, nesiorientuojant į vienos šalies baudžiamuosius įstatymus.

Pastebėtina ir tai, kad teisinėje literatūroje būta ir priešingos nuomonės apie rengiamą BK. Pavyzdžiui, cituotina ištrauka iš K. Jovaišo ir J. Misiūno straipsnio, parašyto 1995 metais: „Tai skausmingas, o neretai ir drastiškas išsižadėjimas sovietinio paveldo, o kartu tai yra to paties, kosmetiškai paremontuoto, nauja vakarietiška frazeologija praturtinto paveldo recepcija, o galbūt reanimacija. Ar kodeksas, kaip teisinės reformos, pereinamojo laikotarpio produktas, atitinka būtent šio laikotarpio baudžiamosios teisės mokslo, teisinės minties lygį? Atsakyti teigiamai, deja, reiškia nusidėti vienam Dievo įsakymų: „Nesakyk netiesos“.¹⁷⁷ Vis dėlto ir šių mokslininkų nuomonė laikui bėgant kito. 1996 metais ties patys autoriai rašė: „Baudžiamąjį kodeksą projektas V jau nėra teisinis kentauras, nevykęs nesuderinamų priešybių sena ir

¹⁷⁶ Žr. pvz.: 1999 m. lapkričio 15 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projekto Nr. P-2143 ir įstatymo projekto Nr. P-2144 aiškinamasis raštas. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=89840>.

¹⁷⁷ JOVAIŠAS, Karolis; MISIŪNAS, Jonas. Naujas baudžiamasis kodeksas: seno ir naujo hibridas. *Teisės problemos*, 1995, nr. 2, p. 5.

nauja hibridas. Orientacija į civilizuotos baudžiamosios teisės vertybes lydima ir atsiribojimo nuo sovietinio paveldo“.¹⁷⁸

Kaip pažymi A. Drakšienė ir G. Švedas, kuriant baudžiamojo poveikio priemonių institutą, o tarp jų įtvirtinant ir įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, daugiausia remtasi Lenkijos baudžiamosios teisės mokslo bei teisėkūros patirtimi.

1932 metų Lenkijos Baudžiamajame kodekse (toliau – 1932 m. Lenkijos BK) bausmės buvo skirstomos į pagrindines (kaip antai: mirties bausmė, kalėjimas, areštas, bauda) bei papildomas (kaip antai: viešųjų teisių praradimas, pilietinių garbės teisių praradimas, teisės į profesiją praradimas, motinystės (tėvystės) ar globėjų teisių praradimas, turto objektų ir įrankių praradimas, nuosprendžio pavišėjimas)¹⁷⁹. Pagrindinės bausmės buvo skiriamos pačios savaime, o papildomos bausmės – tik kartu su pagrindinėmis bausmėmis. Kaip teigia Lenkijos mokslininkai, skirstymas į pagrindines ir papildomas bausmes buvo sukurtas tam, kad bausmė būtų labiau individualizuojama. Papildomoms bausmėms svarbus buvo nubaudimo elementas (lenk. - *element do legliowości*), bet taip pat kaip svarbi papildomų bausmių užduotis akcentuota ir „visuomeninio saugumo užtikrinimas“ (lenk. – *zabezpieczenie społeczne*)“¹⁸⁰.

1969 metais priėmus naują Lenkijos BK (toliau - 1969 m. Lenkijos BK), buvo ne tik išplėstas papildomų bausmių sąrašas, bet ir nustatyta, kad tam tikrais atvejais papildomos bausmės gali būti skiriamos ne tik kartu su pagrindine bausme, bet ir kaip pagrindinės.¹⁸¹ Kaip pažymi M. Melezini, nors papildomą bausmę tam tikrais atvejais paskirti be pagrindinės bausmės buvo protinga „politiniu-baudžiamuoju požiūriu“, vis dėlto faktiškai papildoma bausmė tokiais atvejais tapdavo pagrindinė. Atsirado neatitikimas tarp

¹⁷⁸ JOVAIŠAS, Karolis. Baudžiamojo kodekso projektas: ketinimai ir realijos. *Teisės problemos*, 1996, nr. 4, p. 16.

¹⁷⁹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny. *Dz.U.*, 1932, nr. 60, poz. 571. Šis teisės aktas dar žinomas kaip „*Kodeks Makarewicza*“.

¹⁸⁰ MELEZINI, Mirosława. Środki karne w ogólności Iŝ *System Prawa Karnego. Tom 6. Kary i środki karne. Poddanie sprawy próbie*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck. 2010, p. 405-406.

¹⁸¹ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny. *Dz. U.* 1969, nr 13, poz. 94. Šis teisės aktas dar žinomas kaip „*Kodeks Andrejewa*“.

deklaruojamų bausmių rūšių pavadinimų ir jų skyrimo pagrindų. Dar daugiau, prielaida, kad papildoma bausmė yra pagrindinės bausmės „priedas“, dėl ko galima buvo manyti, kad papildomos bausmės yra švelnesnės negu pagrindinės, tapo klaidinga. Papildoma bausmė asmens teisių bei laisvių varžymo pobūdžiu tam tikrais atvejais būdavo netgi griežtesnė negu pagrindinė¹⁸².

Dėl paminėtų priežasčių Lenkijos 1997 metais priimtame Baudžiamajame kodekse (toliau – Lenkijos BK) buvo įtvirtintas naujas baudžiamųjų teisinių sankcijų sistemos modelis. Vietoj papildomų bausmių įstatymų leidėjas įtvirtino baudžiamojo poveikio priemones (lenk. – *środki karne*¹⁸³)¹⁸⁴. Kuriant baudžiamojo poveikio priemonių institutą, vietoj papildomų bausmių instituto, kaip pažymi Lenkijos baudžiamosios teisės mokslininkai, siekta, kad teisėjas traktuotų pastarąsias kaip „racionalios baudžiamosios politikos instrumentą“, kurio pagrindinis tikslas - ne represijos didinimas, bet nusikalstamų veikų prevencija ir nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimas¹⁸⁵.

¹⁸² MELEZINI, Mirosława. Środki karne w ogólności <...>, išnaša 180, p. 409-410; *Taip pat žr.:* SZEWCZYK, Maria. System środków karnych w projekcie nowego prawa karnego <...>, išnaša 67, p. 149-159; WRÓBEL, Włodzimierz. Środki karne w projekcie kodeksu karnego <...>, išnaša 69, p. 98.

¹⁸³ Kaip teigia P. Gugała, versdami į kitas kalbas tokius žodžius kaip „galva“, „koja“, „plaktukas“ ir pan., nesusiduriame su didesniais sunkumais, nes svetimoje kalboje tokiems grafiniams ženklams paprastai yra priskirti tokie patys designatai. Pavyzdžiui, vokiečiui žodis „kopf“ arba anglui žodis „head“ apibūdina tą patį dalyką, kaip lenkui žodis „głowa“ arba lietuviui žodis „galva“. Tačiau teisinių terminų vertimo sunkumai yra susiję su tos teisinės kalbos priklausomybe nuo konkrečios teisinės sistemos. Todėl net ir tada, kai teisės normos yra pagrįstos kontinentine teisės sistema, kaip teigia mokslininkas, būna sunku surasti šimtaprocentinius daugumos sąvokų ekvivalentus. Autorius pamini dar Gerard Rene de Groot pasiūlytą teisinės kalbos ekvivalentų klasifikaciją, kuri galėtų praversti verčiant teisinius terminus: funkcinis ekvivalentas, pažodinis ekvivalentas, aprašomasis ekvivalentas, lotynų kalbos ekvivalentas, neologizmo sukūrimas. [GUGAŁA, Paweł. W poszukiwaniu odpowiedniego ekwiwalentu – z problematyki tłumaczenia tekstów prawnych [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<https://sip.legalis.pl/documentfull.seam?documentId=mjxw62zoge4tambvheydsoi&conversationId=81140>>]. Šiame tyrime verčiant lenkiškus teisinius terminus į lietuviškus, autorės nuožiūra, panaudoti funkcinio ekvivalento, pažodinio ekvivalento, aprašomojo ekvivalento ir neologizmo vertimo modeliai. Pavyzdžiui, bendrinis instituto pavadinimas „środki karne“ buvo išverstas į lietuvių kalbą kaip „baudžiamojo poveikio priemonės“ naudojant funkcinį ekvivalentą. O kai kurių atskirų baudžiamojo poveikio priemonių pavadinimai išversti pažodžiui, pavyzdžiui, terminas „zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej“ išverstas kaip draudimas eiti tam tikras pareigas, vykdyti tam tikrą profesinę veiklą arba vykdyti tam tikrą ūkinę veiklą. Lenkiškas šio tyrimo objekto pavadinimas „świadczenie pieniężne“ išverstas kaip „įmoka“ sukuriant teisinį neologizmą.

¹⁸⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny. *Dz. U.*, 1997, nr 88, poz. 553.

¹⁸⁵ MELEZINI, Mirosława. Samoistne orzeczenie środka karnego <...>, išnaša 65, p. 381; SIENKIEWICZ, Zofia. Z problematyki środków karnych <...>, išnaša 89, p. 476-477.

1997 metais Lenkijos BK nustatytą baudžiamojo poveikio priemonių sąrašą sudarė aštuonios baudžiamojo poveikio priemonės. Lygindami šį sąrašą su BK 2000 metais įtvirtintu baudžiamojo poveikio priemonių sąrašu galėtume išvelgti nemažai panašumų (žr. 5 lentelę).

5 lentelė

1997 metais Lenkijos BK įtvirtintos baudžiamojo poveikio priemonės (lenk. – <i>środki karne</i>)	2000 metais Lietuvos BK įtvirtintos baudžiamojo poveikio priemonės
<p>39 straipsnis. Baudžiamojo poveikio priemonės yra:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. viešųjų teisių atėmimas (lenk. – <i>pozbawienie praw publicznych</i>); 2. draudimas eiti tam tikras pareigas, vykdyti tam tikrą profesinę veiklą arba vykdyti tam tikrą ūkinę veiklą (lenk. – <i>zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej</i>); 3. draudimas vairuoti transporto priemones (lenk. – <i>zakaz prowadzenia pojazdów</i>); 4. daiktų praradimas (lenk. – <i>przepadek przedmiotów</i>); 5. žalos atlyginimo pareiga (lenk. – <i>obowiązek naprawienia szkody</i>); 6. piniginė suma (lenk. – <i>nawiązka</i>); 7. įmoka (lenk. – <i>świadczenie pieniężne</i>); 8. teismo nuosprendžio pavišėjimas (lenk. – <i>podanie wyroku do publicznej wiadomości</i>) 	<p>67 straipsnis. Baudžiamojo poveikio priemonių paskirtis ir rūšys</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. uždraudimas naudotis specialia teise; 2. turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas; 3. nemokami darbai; 4. įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą; 5. turto konfiskavimas

Svarbiausia akcentuoti tai, kad kaip vieną iš baudžiamųjų priemonių Lenkijos įstatymų leidėjas įtvirtino įmoką (lenk. – *świadczenie pieniężne*), kurios požymiai atitinka Lietuvoje įtvirtintos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų požymius, kurie išsamiau bus minimi ir aprašomi kitose šio darbo dalyse. Šioje vietoje paminėtina tik tai, kad pirminėje Lenkijos BK 49 straipsnio redakcijoje, reglamentuojančioje įmoką, buvo nustatyta: „neskirdamas bausmės bei įstatyme nustatytais atvejais teismas gali paskirti

įmoką, paminėtą 39 straipsnio 7 punkte, nustatytam visuomeniniam tikslui (lenk.- *na określony cel społeczny*); pirmosios instancijos skyrimo metu ji negali būti didesnė negu trigubas minimalus mėnesinis atlyginimas“¹⁸⁶. Šis straipsnis Lenkijos įstatymų leidėjo keistas 2004 ir 2012 metais. Buvo pakeistas įmokos skaičiavimo mechanizmas, praplėsti skyrimo pagrindai bei „sukonkretinta“ pastarosios gavėjo samprata.

Šiuo metu Lenkijos BK 49 straipsnyje nustatyta: „1. Atleisdamas nuo bausmės bei įstatyme numatytais atvejais teismas gali paskirti įmoką, paminėtą 39 straipsnio 7 punkte, Pagalbos nukentėjusiesiems ir postpenitencinės pagalbos fondo labui (lenk. – *Fundusz Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej*) ši įmoka negali būti didesnė negu 60, 000 tūkstančių zlotų. 2. Nuteisdamas asmenį už nusikaltimo, įtvirtinto 178a, 179 arba 180 straipsniuose, padarymą, teismas gali paskirti įmoką, paminėtą 39straipsnio 7 punkte, Pagalbos nukentėjusiesiems ir postpenitencinės pagalbos fondo labui iki dydžio, nustatyto 1 šio straipsnio dalyje.“¹⁸⁷

Svarbu pažymėti, kad 1997 metais Lenkijos BK įtvirtinta ir dar viena į įmoką (taip pat ir į Lietuvoje įtvirtintą įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą) panaši baudžiamoji priemonė - piniginė suma (lenk. - *nawiazka*) (žr. 5 lentelės 39 straipsnio 6 punktą). Vis dėlto piniginę sumą ir įmoką skiria tai, kad piniginė suma gali būti paskirta ir Pagalbos nukentėjusiesiems ir postpenitencinės pagalbos fondo labui ir į valstybės biudžetą ar tiesiogiai nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiam asmeniui, skirtingai negu įmoka, kuri skiriama išimtinai į Pagalbos nukentėjusiesiems ir postpenitencinės pagalbos fondą. Piniginė suma dažniausiai skiriama kartu su bausmėmis, skirtingai negu įmoka, kuri dažniausiai taikoma neskiriant bausmės. Galiausiai pastebėtina ir tai, kad maksimalus įstatyme nustatytas piniginės sumos dydis yra didesnis negu įmokos.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, tolimesnėse šio darbo dalyse piniginė suma detaliau analizuojama nebus, nes įmoka labiau atitinka Lietuvoje

¹⁸⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny <...>, išnaša 184.

¹⁸⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny <...>, išnaša 184.

įtvirtintos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą požymius. Be to, Lenkijos mokslinėje literatūroje paskutiniu metu pripažįstama, kad dviejų beveik analogiškų baudžiamųjų priemonių įtvirtinimas Lenkijos BK yra perteklinis ir siūloma piniginę sumą panaikinti.

Kaip pripažįsta Lenkijos baudžiamosios teisės mokslininkai, „nors teisingai parašyta Lenkijos BK projekto aiškinamajame rašte, kad įmoka - tai nauja ir Lenkijos baudžiamajai teisei iki tol nežinoma baudžiamoji teisinė sankcija, tačiau tam tikrų panašumų su pastarąja randama prievartos priemonėse, egzistavusiose baudžiamojoje teisėje bemaž nuo pat baudžiamosios teisės atsiradimo“¹⁸⁸. Kaip teigia W. Cieślak, jeigu kaip pagrindinį įmokos tikslą įvardysime kompensaciją, istoriškai galime „nusikelti“ dar iki kompozicijos teisės viešpatavimo laikų (lot. *compositio* – susitarimas)¹⁸⁹, kuri pakeitė ekonominiu požiūriu beprasmišką taliono teisę ir numatė, kad už padarytą žalą nukentėjusiajam arba jo šeimos, giminės ar genties nariams turi būti materialiai atlyginama. Kaip pažymi tas pats autorius, jeigu įmokos pagrindiniu tikslu traktuosime bendrąją prevenciją, t. y. įmoką įvardysime kaip priemonę visuotiniam saugumui ar teisės viešpatavimui valstybėje atkurti, paminėtinas netgi Platonas, kuris „Įstatymuose“ teigė :„ <...> Jeigu kažkas suluošins kažką taip, kad ne tik pastarajam, bet ir valstybei bus padaryta žala, padarant jį neįstengiantį padėti valstybei karo atveju, tai nepriklausomai nuo kitų bausmių turės dar ir valstybei atlyginti.“¹⁹⁰ Taigi, „spekuliuojant“ įmokos tikslais galima skirtingai interpretuoti jos atsiradimą ir pavienių šalių, ir baudžiamosios teisės kontekste *in genere*.

Svarbu paminėti, kad, kaip pažymi Lenkijos baudžiamosios teisės mokslininkai, „įmokos įtvirtinimą 1997 metais priimtame Lenkijos BK, kaip ir daugelio kitų baudžiamosios teisės institutų, inspiravo Vokietijos įstatymų leidėjo ir baudžiamosios teisės mokslo patirtis“¹⁹¹.

¹⁸⁸ CIEŚLAK, Wojciech. Świadczenie pieniężne <...>, išnaša 85, p. 819.

¹⁸⁹ Plačiau žr. MACHOVENKO, J. *Teisės istorija*. Vilnius: Registrų centras. 2013, p. 88-89; *Taip pat* žr.: CIEŚLAK, Wojciech. *Nęwiazka w polskim prawie karnym* <...>, išnaša 71, p. 11-23.

¹⁹⁰ *Cituota iš*: CIEŚLAK, W. Świadczenie pieniężne <...>, išnaša 85, p. 819.

¹⁹¹ CIEŚLAK, W. Świadczenie pieniężne <...>, išnaša 85, p. 821-822. *Taip pat* žr.: SZEWCZYK, Maria. System środków karnych <...>, išnaša 90, p. 153.

Išanalizavus Vokietijos BK, kuris paremtas dar senojo 1871 metų Vokietijos imperijos baudžiamojo kodekso (*Reichsstrafgesetzbuch*) principais, pastebėtina, kad priimdamas šį teisės aktą įstatymų leidėjas neįtvirtino atskiro baudžiamojo poveikio priemonių instituto. Tačiau kai kurios prievartos priemonės, kurias Vokietijos įstatymų leidėjas priskiria *papildomoms bausmėms* (vok. – *Nebenstrafe*) ar *papildomoms priemonėms (pasekmėms)* (vok. – *Nebenfolgen*), galėtų būti laikomos sąlyginiais BK nustatytų baudžiamojo poveikio priemonių atitikmenimis. Pavyzdžiui, kaip vieną iš *papildomų bausmių* Vokietijos įstatymų leidėjas įtvirtino laikiną uždraudimą vairuoti (vok. – *Fahrverbot*) (44 straipsnis). Kaip vieną iš *papildomų priemonių*, taikomų asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, Vokietijos įstatymų leidėjas nustatė uždraudimą dirbti valstybės tarnyboje, balsuoti ar būti išrinktam per viešuosius rinkimus (vok. – *Verlust der Amtsfähigkeit, der Wählbarkeit und des Stimmrechts*) (45 straipsnis). Pastebėtina ir tai, kad Vokietijos BK VI skyriuje „*Priemonės rehabilitacijai ir prevencijai*“ (vok. – *Maßregeln der Besserung und Sicherung*) nustatytas uždraudimas verstis tam tikra profesija (vok. – *Anordnung des Berufsverbots*) (70 straipsnis), o Vokietijos BK VII skyriuje reglamentuojamas turto konfiskavimas (vok. – *Verfall*)¹⁹².

Nors įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą atitiktis nepavyko aptikti nei Vokietijos BK nustatytuose *papildomų bausmių*, nei *papildomų priemonių*, nei *rehabilitacijos ir prevencijos priemonių* sąrašuose, tačiau sistemiškai išnagrinėjus visą teisės aktą pastebėtina, kad vis dėlto šiame teisės akte įtvirtintas sąlyginis įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą atitikmuo pavadinimu piniginė suma (vok. – *Geldbetrag*), kuri gali būti paskirta asmenims, kuriems atidėtas bausmės vykdymas, arba asmenims, lygtinai atleidžiamiems nuo laisvės atėmimo bausmės. Vokietijos BK 56b straipsnyje įtvirtinta, kad asmeniui, kuriam buvo atidėtas laisvės atėmimo bausmės vykdymas, teismas gali nustatyti tam tikrus įpareigojimus, kuriais siekiama pataisyti padarytą žalą. *Inter alia*, atsižvelgęs į padarytą veiką bei

¹⁹² Plačiau žr.: ЖАЛИНСКИЙ, А. Э. Современное немецкое уголовное право. Москва, 2006.

kaltininko asmenybę, teismas gali pastarąjį įpareigoti sumokėti tam tikrą pinigų sumą (vok. - *Geldbetrag*) visuomeninės organizacijos labui (vok. – *gemeinnützigen Einrichtung*)¹⁹³. Vokietijos BK 59 straipsnyje įtvirtinta, kad jeigu asmeniui buvo paskirta ne didesnė negu 180 dienpinigių bauda, teismas gali pastarąjį išpėti ir atidėti baudos vykdymą. Tokiu atveju teismas taip pat gali įpareigoti asmenį sumokėti tam tikrą pinigų sumą (vok. - *Geldbetrag*) visuomeninės organizacijos labui (vok. – *gemeinnützigen Einrichtung*) arba į valstybės biudžetą (vok. – *Staatskasse zu Zahlen*)¹⁹⁴. Galiausiai Vokietijos BK 57a straipsnyje įtvirtinta, kad asmenims, kuriems buvo paskirtas laisvės atėmimas iki gyvos galvos ir taikytas lygtinis paleidimas, teismas taip pat gali nustatyti tam tikrus įpareigojimus, kuriais siekiama atitaisyti padarytą žalą. *Inter alia*, atsižvelgęs į padarytą veiką bei kaltininko asmenybę, teismas gali pastarąjį įpareigoti sumokėti tam tikrą pinigų sumą (vok. - *Geldbetrag*) visuomeninės organizacijos labui (vok. – *gemeinnützigen Einrichtung*)¹⁹⁵. Kaip teigia J. Namavičius, „baudžiamieji įstatymai piniginės sumos įmokėjimo procedūros nekonkretizuoja. Ji reguliuojama žemių justicijos poįstatyminiais teisės aktais (paprastai justicijos ministerijų potvarkiais). Visuomeninių organizacijų sąrašai yra sudaromi prie aukštesniųjų žemės teismų konkrečiai teismo apygardai ir prokuratūrų apygardoms, pvz., Bavarijai. Tokie sąrašai nėra baigtiniai ir visų pirma yra informacinio pobūdžio. Pinigines sumas teismas skiria savo nuožiūra, tačiau privalo laikytis proporcingumo principo“¹⁹⁶.

Išanalizavus Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą (toliau – Vokietijos BPK)¹⁹⁷, pastebėtina ir tai, kad sąlyginių įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą atitikmenų esama ir Vokietijos baudžiamojo proceso teisėje. Vokietijos BPK 153a straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatyta, kad prokuroras asmeniui, padariusiam baudžiamąjį nusižengimą,

¹⁹³ German Criminal Code. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

¹⁹⁴ German Criminal Code <...>, išnaša 193.

¹⁹⁵ German Criminal Code <...>, išnaša 193.

¹⁹⁶ Interviu padarytas 2013 metų lapkričio 15 d.

¹⁹⁷ German Criminal Procedure Code. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

pastarojo bei teismo sutikimu gali laikinai atidėti kaltinimo pradžią ir, *inter alia*, nustatyti prievolę sumokėti tam tikrą pinigų sumą (vok. - *Geldbetrag*) visuomeninės organizacijos labui (vok. – *gemeinnützigen Einrichtung*), jeigu toks įpareigojimas būtų pakankamas siekiant „patenkinti“ visuomenės interesą patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn ir atitiktų asmens, padariusio veiką, kaltės laipsnį. Tokiu atveju tyrimas sustabdomas manant, kad nėra tikslinga bylą perduoti teismui. Tačiau asmeniui neįvykdžius nustatytų prievolių, procesas vėl gali būti atnaujintas. Esant tokioms pačioms sąlygoms procesas gali būti sustabdomas ir teismo nagrinėjimo metu¹⁹⁸.

BK aiškinamajame rašte akcentuojama, kad kuriant BK remtasi netgi kelių šalių baudžiamaisiais įstatymais ir baudžiamosios teisės mokslo pasiekimais, siekiant nustatyti galimą ir kitų šalių, t. y. ne tik Lenkijos ar Vokietijos, įtaką įmokai į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą įtvirtinti, išanalizuoti ir kitų Europos valstybių baudžiamieji įstatymai, kurie buvo priimti dar iki priimant BK.

Ištyrus kaimyninių šalių įstatymus, t. y. Latvijos ir Rusijos Federacijos baudžiamuosius įstatymus, įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą atitikmenų neidentifikuota. Pavyzdžiui, Rusijos Federacijos BK¹⁹⁹, kuris buvo priimtas 1996 metais, nustato, kad bausmės yra skirstomos į pagrindines bei papildomas (Rusijos BK 44-45 straipsniai). Baudžiamojo poveikio priemonių instituto minėtasis teisės aktas nenustato. Nors galėtume teigti, kad kai kurios iš šioje šalyje įtvirtintų bausmių turi panašumų su kai kuriomis BK įtvirtintomis baudžiamojo poveikio priemonėmis (pavyzdžiui: nemokamais darbais ar specialių teisių atėmimu), vis dėlto įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą atitikmens neįžvelgtina.

Latvijos BK²⁰⁰ nustato, kad bausmės skirstomos į pagrindines bei papildomas (Latvijos BK 36 straipsnis). Šiuo atveju taip pat galėtume teigti,

¹⁹⁸ *Taip pat žr.: GODA, Gintaras. Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai <...>, išnaša 84, p. 12-13.*

¹⁹⁹ Criminal Code of the Russian Federation. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: < <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

²⁰⁰ Criminal Law of the Republic of Latvia. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

kad kai kurios iš šio įstatyme įtvirtintų papildomų bausmių turi panašumų su BK nustatytais baudžiamojo poveikio priemonėmis, vis dėlto įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą atitiktų neišvengtiną. Paminėtina ir tai, kad iki 2009 metų Latvijos BPK 354 straipsnis²⁰¹ nustatė tam tikras įmokas į *Kompensacijos nukentėjusiesiems fondą*. Tokių įmokų skyrimo pagrindais įstatymas įvardijo apkaltinamojo nuosprendžio priėmimą, prokuroro rašytinį paliepimą dėl nuobaudos ir prokuroro nutarimą nutraukti baudžiamąjį procesą sąlyginai atleidžiant nuo bausmės. Įmokos dydis priklausė nuo padarytos nusikalstamos veikos kategorijos: 1) už baudžiamąjį nusižengimą – 10 latų; už apysunkį nusikaltimą – 15 latų; už sunkų nusikaltimą – 20 latų; už ypač sunkų nusikaltimą – 25 latų. Jeigu asmuo buvo pripažįstamas kaltu dėl keleto nusikalstamų veikų, įmoka buvo nustatoma ją siejant su sunkesniu nusikaltimu²⁰². Vis dėlto 2009 metais minėtasis straipsnis buvo panaikintas.

Daugelyje kitų Europos valstybių įstatymų leidėjai baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtina piniginio pobūdžio baudžiamąsias sankcijas, tačiau jų skyrimo pagrindai, dydis arba gavėjas neleidžia konstatuoti atitikimo su įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Pavyzdžiui, Švedijos BK²⁰³, kuris priimtas 1962 metais, nustato netgi kelių rūšių baudas ir skirtingą jų skaičiavimo mechanizmą. Tačiau svarbu pažymėti, kad nepriklausomai nuo baudos rūšies, priešingai negu įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, pastarosios sumokamos į valstybės biudžetą. Prancūzijos BK²⁰⁴ įtvirtina trijų rūšių nusikalstamas veikas, t. y. nusikaltimus, baudžiamuosius nusižengimus bei smulkius pažeidimus, todėl įstatymų leidėjas taip pat įtvirtino ir kelių rūšių baudos bausmes ir skirtingą jų skaičiavimo mechanizmą. Kai kurios iš Prancūzijos BK nustatytų baudų dydis tesiekia 38 eurus, vis dėlto pastarųjų skyrimo pagrindai bei faktas, kad jos išieškomos į valstybės biudžetą,

²⁰¹ Criminal Procedure Law of the Republic of Latvia. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

²⁰² ANCELIS, Petras. *Baudžiamojo proceso išteisminis etapas*. Vilnius: Saulelė, 2007, p. 118-119.

²⁰³ Criminal Code of the Kingdom of Sweden. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

²⁰⁴ Criminal Code of the French Republic. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

taip pat neleidžia jų tapatinti su įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad kai kuriose valstybėse paplitusi praktika asmenims, padariusiems nusikalstamą veiką, papildomai prie paskirtų baudžiamųjų teisinių sankcijų taikyti ir tam tikro dydžio rinkliavą (ang.- *levy*), o tokios rinkliavos, kaip ir įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą Lietuvoje arba įmoka Lenkijoje, sumokamos į nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų interesams užtikrinti sukurtus fondus (programas).

Pavyzdžiui, Naujojoje Zelandijoje nustatyta, kad nuteistieji, nepriklausomai nuo paskirtos bausmės ir jų finansinės padėties, privalo sumokėti 50 Naujosios Zelandijos dolerių dydžio rinkliavą į specialiąją nukentėjusiųjų paslaugų banko sąskaitą (ang. - *Victims' Services Bank Account*)²⁰⁵.

Jungtinėse Amerikos Valstijose veikia Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondas (įsteigtas 1984 metais) bei Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų biuras (įsteigtas 1988 metais), kuris pastarąjį administruoja ir teikia atskiroms valstijoms dotacijas, kurios investuojamos į nukentėjusiųjų paramos programas bei projektus. Pažymėtina ir tai, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose nukentėjusiųjų interesams užtikrinti tam tikrų fondų (programų) kuriama ir atskirų valstijų lygmeniu. Pavyzdžiui, Virdžinijos valstijoje iš visų kelių eismo taisyklių pažeidėjų, taip pat ir iš baudžiamuosius nusižengimus padariusių asmenų renkama 3 dolerių dydžio rinkliava, kuri vėliau patenka į Virdžinijos nukentėjusių liudytojų fondą. Kitose valstijose nusistovėjusi praktika rinkti didesnio dydžio rinkliavas, tačiau jos taikomos tik sunkius nusikaltimus padariusiems asmenims. Pavyzdžiui, Masačusetso valstijoje asmenys, padarę sunkų nusikaltimą, turi sumokėti 60 dolerių rinkliavas, kurios taip pat panaudojamos nukentėjusiųjų interesams užtikrinti²⁰⁶.

²⁰⁵ BOWLES, Roger. *International Development of Victim Funds*. Northern Ireland Office. Research and Statistical Series: Report No. 22. Belfast: 2010, p. 18. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.acc.co.nz/about-acc/overview-of-acc/introduction-to-acc/ABA00003>>.

²⁰⁶ BOWLES, Roger. *International Development of Victim Funds <...>*, išnaša 205, p. 21-22. Taip pat žr.: U. S. Department of Justice. *Rising to the Challenge. A New Era in Victim Services. 2011 OVC*

Švedijoje yra įsteigta Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų kompensacijų ir pagalbos tarnyba, kuri yra atsakinga už Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo administravimą bei valstybinį nukentėjusiesiems nuo nusikalstamų veikų kompensacijų teikimą. Svarbu pažymėti, kad Švedijoje specialiai valstybinėms kompensacijoms išmokėti sukurto Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo lėšas, be kita ko, sudaro 500 Švedijos kronų dydžio rinkliavos, taikomos visiems teisės pažeidėjams, nuteistiems padarius nusikaltimą, už kurį įstatymas nustato laisvės atėmimo bausmę. Be to, asmenys, kuriems taikomas elektroninis monitoringas, už kiekvieną probacijos dieną į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taip pat turi sumokėti tam tikro dydžio pinigų sumą²⁰⁷.

Belgijoje, siekiant užtikrinti nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų asmenų interesus, sukurta speciali komisija, pavaldi Belgijos teisingumo ministerijai, bei įsteigtas Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų kompensavimo fondas, kurį minėtoji komisija administruoja. Svarbu pažymėti, kad įsteigtas fondas iš dalies finansuojamas iš nuteistiesiems už sunkius teisės pažeidimus papildomai prie baudų (ar kito pobūdžio sankcijų) skiriamų fiksuoto 137,50 eurų dydžio rinkliavų²⁰⁸.

Nors įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą kaip ir minėtosios rinkliavos yra sumokama į specialią programą, skirtą nukentėjusiųjų interesams užtikrinti, vis dėlto tapatinti jų, remiantis vien gavėjo panašumais ir neatsižvelgiant į skyrimo pagrindus bei dydžius, manytina, būtų nepagrįsta.

Apibendrinant konstatuotina, kad atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę ir politiniame, ir moksliniame diskurse ne kartą pažymėta, kad baudžiamoji politika sankcijų kontekste yra per griežta, neefektyvi

Report to the Nation. Fiscal Years 2009-2010. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ovc.gov/pubs/reporttonation2011/ReporttoNation2011.pdf>>.

²⁰⁷ The Swedish Crime Victim Compensation and Support Authority. *Crime Victim Fund.* [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.brottsoffermyndigheten.se/eng/crime-victim-fund>>; *Taip pat žr.:* The Crime Victim Compensation and Support Authority. Sweden. 2006. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.brottsoffermyndigheten.se/eng/publications>>.

²⁰⁸ BOWLES, Roger. *International Development of Victim Funds <...>*, išnaša 205, p. 9.

nusikalstamumo lygio mažinimo bei ekonominiu požiūriais, taip pat nukreipta vien į nusikaltimą padariusį asmenį, todėl buvo būtini tam tikri pokyčiai. Didžiausią įtaką įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą įteisinimui BK padarė baudžiamųjų nusižengimų instituto BK įtvirtinimas, siekis užtikrinti nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų interesus ir kitų šalių baudžiamosios teisės mokslo bei teisėkūros patirties įtaka. Kuriant baudžiamojo poveikio priemonių institutą daugiausia remtasi Lenkijos baudžiamosios teisės mokslo bei teisėkūros patirtimi.

II. ĮMOKOS Į NUKENTĖJUSIŲ NUO NUSIKALTIMŲ ASMENŲ FONDA SAMPRATA

2.1. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą esmė

Analizuojant įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą sampratą, tikslinga pradėti nuo šios baudžiamojo poveikio priemonės *esmės*²⁰⁹ atskleidimo. Šioje vietoje pirmiausia paminėtina, kad ne vienas iš žymių teisės teoretikų ir filosofų yra pažymėjęs, kad kiekviena teisinė sankcija turi būti suprantama arba reiškia ne ką daugiau negu „prievartą“, „blogį“, „skausmą“, „prievartos aktą“. Štai teisinio pozityvizmo atstovas J. Austinas teisę apibūdino kaip suvereno komandas ir nurodė, kad nuo kitų pageidavimo pareiškimų komanda skiriasi tuo, kad komandos adresatas atsako komandos davėjui, t. y. nepaklusimo atveju komandos adresatui gali būti pritaikytas tam tikras „blogis“ (ang. - evil) arba „skausmas“ (ang. - pain), kitaip vadinamas „sankcija“. Priešingai negu kiti teisinio pozityvizmo atstovai, pavyzdžiui, J. Bentham, J. Austin teisinę sankciją aiškino tik kaip „blogį“ ar „skausmą“ ir atmetė bet kokius siūlymus teisinės sankcijos terminą vartoti teigiama prasme, t. y. kaip „apdovanojimą“ ar „atlygį“²¹⁰.

H. Kelsenas, konstruodamas teisės sistemą kaip gigantišką piramidę, kurioje einama nuo bendriausios – pamatinės – normos prie vadinamųjų individualių normų, kuriomis remiantis jokios normos jau nėra kuriamos, pratęsdamas J. Austino „tradiciją“, teisinę sankciją taip pat vadino „blogiu“ bei detalizavo, kad, „kadangi blogybė, funkcionuojančia kaip sankcija, atitinkamam individui reikia taikyti prieš jo valią ir kadangi ši blogybė, jeigu jai yra priešinamasi, yra taikoma pavartojant jėgą, tai sankcija savo pobūdžiu

²⁰⁹ Dabartinės lietuvių kalbos žodyne žodis „esmė“ apibūdinamas kaip „pagrindinis, svarbiausias ko nors dalykas“. [Dabartinės lietuvių kalbos žodynas: šeštas (trečias elektroninis) leidimas [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006 [žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://dz.lki.lt/search/>>.

²¹⁰ COTTERRELL, Roger. *The Politics of Jurisprudence. A Critical Introduction to Legal Philosophy*. London and Edinburgh: Butterworths, 1989, p. 59-63; Taip pat žr.: AUSTIN, John. *The province <...>*, išnaša 93, p. 5-8; KELSEN, Hans. *Grynoji <...>*, išnaša 95, p. 28, 50.

yra „prievartos aktas“²¹¹. Galiausiai monografijoje, pavadintoje „Bendroji teisės ir valstybės teorija“, H. Kelsenas taip pat paminėjo, kad iš pradžių buvo tik vienos rūšies sankcijos – kriminalinės sankcijos²¹².

Akcentuotina ir tai, kad, kaip teigia G. Lastauskienė, jau pirmosiose žmonijos sankcijose įsitvirtina atpildo principas – kiekvienam pagal jo darbus, o teisinės sankcijos tradiciškai suprantamos kaip prievartos priemonės, nustatytos už teisinių reikalavimų nesilaikymą. Laikui bėgant keičiasi tik visuomenės reakcijos nustatymo principai - jiems turi įtakos laikmečio specifika, visuomenės sąmonė ir kultūros lygis, vyraujanti religija ir kitokios pačios įvairiausios aplinkybės²¹³.

Atkreiptinas dėmesys, kad 1998 metais Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pažymėjo: „Konstitucijos preambulėje skelbiamas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis <...> Teisingą, darnią pilietinę visuomenę ir teisinę valstybę, be kitų požymių, suponuoja kiekvieno žmogaus ir visos visuomenės saugumas nuo nusikalstamų kėsinių. Užtikrinti tokį saugumą yra vienas iš prioritetinių šiuolaikinės mūsų valstybės uždavinių <...> Asmuo, padaręs nusikaltimą, turi būti surastas ir atitinkamai nubaustas. Teisingas ir laiku atliktas baudimas taip pat turi prevencinės reikšmės.“²¹⁴

2004 metais Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pabrėžė: „<...> Nusikaltimai – tai teisės pažeidimai, kuriais itin šiurkščiai pažeidžiamos žmogaus teisės ir laisvės, kitos Konstitucijos saugomos ir ginamos vertybės <...> Įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į nusikaltimų keliamą grėsmę, nusikaltimų mastą, paplitimą, dinamiką, struktūrą, taip pat į įvairius kriminogeninius veiksnius, turi pareigą nustatyti priemones, kurių paskirtis -

²¹¹ KŪRIS, Egidijus. *Grynoji teisės teorija, teisės sistema ir vertybės: normatyvizmo paradigmos iššūkis Iš Grynoji teisės teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 34; *Taip pat žr.: KELSEN, Hans. Grynoji <...>*, išnaša 95, p. 59, 65.

²¹² KELSEN, Hans. *General Theory of Law And State*. New Jersey: The Law book Exchange, 2009, p. 50; *Taip pat žr.: KELSEN, Hans. Grynoji <...>*, išnaša 95, p. 117-118.

²¹³ LASTAUSKIENĖ, Giedrė. *Teisinės sankcijos kaip teisinio teksto elementai ir teisinių imperatyvų garantas*. Daktaro disertacija. Vilnius: LTU, 2002.

²¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 metų gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1998-12-11, nr. 109-3004.

apsaugoti asmenį, visuomenę ir valstybę nuo nusikalstamų kėsinių. Pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi teisę pasirinkti įvairias nusikalstamumo ribojimo bei mažinimo priemones, nustatyti jų taikymo sąlygas ir tvarką. Tai darydamas įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos.”²¹⁵

Taigi, jau iš Konstitucijos kyla, kad valstybė turi užtikrinti visuomenės saugumą²¹⁶. Visuomenės saugumo įstatymų leidėjas siekia teisės aktuose įtvirtindamas prievartos priemones, kurios taikomos tada, kai yra padaromi tam tikri teisės pažeidimai. Pavyzdžiui, BK 1 straipsnis nustato, kad „šio teisės akto paskirtis yra *baudžiamosios teisės priemonėmis* ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus nuo nusikalstamų veikų“²¹⁷. To paties straipsnio 2 dalies 2 punkte nustatyta, kad už BK nustatytų nusikalstamų veikų padarymą asmeniui gali būti paskirtos bausmės arba baudžiamojo poveikio priemonės. Tai reiškia, jog bausmė yra ne vienintelė baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma, įtvirtinta BK²¹⁸.

Šiame darbe, nediskutuojant dėl baudžiamosios atsakomybės turinio, jos realizavimo formų ir kt., nes tai nėra šio darbo objektas, pritartina pozicijai, kad baudžiamojo poveikio priemonės yra viena iš baudžiamosios atsakomybės realizavimo formų, nes pastarosiomis taip pat siekiama įgyvendinti bausmės paskirtį. Dar daugiau, baudžiamojo poveikio priemonės yra minimos BK 2 straipsnyje, skirtame pagrindinėms baudžiamosios atsakomybės nuostatoms,

²¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 metų gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės žinios*, 2005-01-04, nr. 1-7.

²¹⁶ Valstybės funkcijos dažniausiai suvokiamos kaip valstybės išorinės ir vidinės veiklos kryptys. Išskiriamos tokios vidinės valstybės funkcijos: konstitucinės santvarkos apsaugos funkcija, politinė, ekonominė, socialinė, finansų ir finansinės kontrolės, kultūrinė auklėjamoji, ekologinė ir teisėtumo ir teisinės santvarkos užtikrinimo. Kaip pažymi A. Normantas, būtent teisėtumo ir teisinės santvarkos užtikrinimo funkcija reiškia tai, jog valstybė turi garantuoti visuomenės saugumą ir viešąją tvarką, asmens teisių ir laisvių apsaugą [NORMANTAS, Augustinas. Lietuvos valstybė kaip konstitucinės teisės institutas Iš *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 301-303].

²¹⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3.

²¹⁸ DRAKŠAS, Romualdas. 41 straipsnio analizė Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis (1–98 straipsniai)*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2004.

kas taip pat leidžia teigti, kad baudžiamojo poveikio priemonės gali būti laikomos baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma.²¹⁹

Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą yra prievartos priemonė, kadangi skiriama asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, nepriklausomai nuo pastarojo valios. Jos esmė (kaip ir bausmių bei kitų baudžiamojo poveikio priemonių) sudaro nusikalstamą veiką padariusio asmens nubaudimas. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nubaudimas pasireiškia per asmens turtinių teisių ribojimą, t. y. pareigą per teismo nustatytą terminą sumokėti tam tikrą pinigų sumą (nuo 5 MGL iki 25 MGL dydžio) į Specialiąją nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programą. Pažymėtina ir tai, jog įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą yra įvykdoma priverstine tvarka tais atvejais, kai asmuo nustatytos pareigos neįvykdo laisva valia.

Savo esme ir turiniu įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą yra panaši į baudos bausmę. Kaip teigia G. Šulija, baudos bausmės efektyvumas ir reikalingumas paprastai jau nebekvestionuojamas mokslinėje literatūroje. Ši prievartos priemonė egzistuoja nuo seniausių laikų, teigiant, kad kuo labiau visuomenėje sureikšminama individo turtinė padėtis, tuo baudos poveikis yra stipresnis. Baudos skyrimas tampa asmens vartojimo galimybių sumažėjimo ir prestižo praradimo priežastimi. Baudos bausmės efektyvumas dažnai paaiškinamas dar ir tuo, kad dalis asmenų, kaupdami pinigus, juos suvokia ne tik kaip priemonę kitiems poreikiams patenkinti, bet ir kaip patį siekiamą tikslą, todėl pastarųjų netekimas taip pat sukelia padarinių ir veikia nusikalstamą veiką padariusį asmenį²²⁰. Galiausiai baudos kaip bausmės pranašumais mokslininkai įvardija jos taikymo pigumą valstybei bei lankstumą individualizuojant²²¹. Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taip kaip ir baudos bausmė yra piniginio pobūdžio prievartos priemonė, todėl galėtų būti keliamas klausimas, ar tikslinga BK nustatyti dvi iš pažiūros panašias

²¹⁹ Plačiau žr.: DRAKŠAS, Romualdas. *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos* <...>, išnaša 41.

²²⁰ ŠULIJA, Gintautas. *Baudos bausmė ir jos skyrimas*. Daktaro disertacija <...>, išnaša 11, p. 18-19.

²²¹ ŠULIJA, Gintautas. *Baudos bausmė ir jos skyrimas*. Daktaro disertacija <...>, išnaša 11, p. 74.

prievartos priemonės? Atsakant į šį klausimą, pažymėtina, kad įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nuo kitų prievartos priemonių, įtvirtintų ir baudžiamojoje teisėje, ir baudžiamojo proceso teisėje, ir kitose teisės šakose, skiria tam tikri *požymiai*²²². Pastarieji, be kita ko, liudija ir jos įtvirtinimo BK kaip atskiros baudžiamosios teisinės sankcijos tikslingumą. Taigi, tolimesnėse šio darbo dalyse bus analizuojami svarbiausi įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą požymiai: paskirtis, dydis, skyrimo subjektas ir procesiniai skyrimo pagrindai, procesinė skyrimo forma, nevykdymo teisiniai padariniai ir pan.

Apibendrinant konstatuotina, kad įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą - tai piniginė prievartos priemonė, kuria asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, neatsižvelgiant į jo valią, nustatoma pareiga sumokėti tam tikrą pinigų sumą į Specialiąją nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programą.

2.2. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą paskirtis

2.2.1. Baudžiamojo poveikio priemonių instituto paskirtis

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne „tikslas“ yra apibūdinamas kaip „norimas pasiekti dalykas, siekis“²²³. Tikslas gali būti apibrėžtas pozityviai arba negatyviai, t. y. pasiekiant tam tikrus padarinius arba jų išvengiant²²⁴. Tam tikra tikslų visuma sudaro reiškinių paskirtį²²⁵.

Lietuvoje bausmės paskirtis reglamentuojama BK 41 straipsnio 2 dalyje. Pastarojoje nustatyta, kad bausmės tikslai yra: 1) sulaikyti asmenis nuo

²²² Dabartinės lietuvių kalbos žodyne žodis „požymis“ apibūdinamas kaip „žymė, pagal kurią galima atskirti, savybė“. [Dabartinės lietuvių kalbos žodynas: šeštas (trečias elektroninis) leidimas [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006 [žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://dz.lki.lt/search/>>.

²²³ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas: šeštas (trečias elektroninis) leidimas [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006 [žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://dz.lki.lt/search/>>.

²²⁴ COTTEREL, Roger. *The Sociology* <...>, išnaša 99, p. 72; *Taip pat* žr.: TOKARCZYK, Roman. *Komparystyka prawnicza*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2008, p. 197.

²²⁵ DRAKŠAS, Romualdas <...>, išnaša 218. *Taip pat* žr.: ŠVEDAS, Gintaras. *Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamosios politikos, baudžiamieji teisiniai* <...>, išnaša 137, p. 66.

nusikalstamų veikų darymo; 2) nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį; 3) atimti arba apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas; 4) paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų; 5) užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą. Kaip teigia G. Šulija, BK nenumato aiškiai nusakomo rezultato, kurio siekiama skiriant bausmę²²⁶, arba, kaip pažymi G. Švedas, „bausmės paskirties klausimas yra sudėtingas, nes baudžiamųjų įstatymų nenuoseklumas ir netobulumas dabartiniu metu neleidžia pateikti vienareikšmį atsakymą“²²⁷.

Vieni Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkai nubaudimą laiko bausmės esme, bet ne jos tikslu, kitų mokslininkų nuomone, bausmei turi būti priskiriamas ne tik bendrosios bei specialiosios prevencijos tikslas, bet ir nubaudimas²²⁸. Naujausiuose Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkų darbuose atsiranda ir tokių teiginių, kad BK 41 straipsnyje įtvirtintas teisingumo principo įgyvendinimas apima ir kitus tame pačiame straipsnyje įtvirtintus bausmės tikslus (t. y. ir nubaudimą, ir bendrąją, ir specialiąją prevenciją), todėl išimtinai pastarojo įvardijamas BK būtų išsamus ir pakankamas²²⁹.

Nors esama daug nuomonių dėl bausmės paskirties, galėtume konstatuoti, kad Lietuvos baudžiamajai teisei artimiausia yra mišrioji bausmės tikslų teorija, kuri vienija absoliučiąją ir utilitarinę bausmės tikslų teorijas²³⁰. Vis dėlto ir tokia išvada nesuteikia aiškumo toliau kalbant jau apie baudžiamojo poveikio priemonių tikslus. BK 67 straipsnio 1 dalyje įstatymų leidėjas nustatė, kad baudžiamojo poveikio priemonės „turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį“²³¹. Taigi, pastarojo straipsnio lingvistinė konstrukcija suponuoja nuomonę, kad norėdami apibrėžti baudžiamojo poveikio priemonių

²²⁶ ŠULIJA, Gintautas. *Baudos bausmė ir jos skyrimas*. Daktaro disertacija <...> išnaša 11, p. 30.

²²⁷ ŠVEDAS, Gintaras. *Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamosios politikos, baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai* <...>, išnaša 137, p. 67.

²²⁸ Plačiau žr.: ŠVEDAS, Gintaras. *Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamosios politikos, baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai* <...>, išnaša 225, p. 66-67; ŠULIJA, Gintautas. *Baudos bausmė ir jos skyrimas*. Daktaro disertacija <...>, išnaša 11, p. 30.

²²⁹ DRAKŠAS, Romualdas. The Principle of Justice and Realisation of Criminal Liability. *Administratīvā āunkriminālā justīcija*. 2014, nr. 1, p. 38.

²³⁰ SOLOVEIČIKAS, Deividas. Bausmės tikslų pritaikymo juridinio asmens koncepcijai problema. *Teisė*, 2005, nr. 56, p. 42.

²³¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3.

tikslus turėtume remtis bausmės paskirtimi. Tačiau, kaip minėta, Lietuvos baudžiamosios teisės moksle, dėl bausmės paskirties nesutariama. Be to, ir pati BK 67 straipsnio 1 dalies frazė „*turi padėti įgyvendinti*“ suprantama skirtingai.

Pavyzdžiui, R. Drakšo nuomone, BK 67 straipsnio 1 dalies nuostatą galima interpretuoti dvejopai. Galima manyti, kad baudžiamojo poveikio priemonės turi atitikti visus bausmės tikslus. Kitais žodžiais tariant, baudžiamojo poveikio priemonių tikslai yra identiški BK 41 straipsnyje įtvirtintiems bausmės tikslams. Kita cituotos BK 67 straipsnio 1 dalies interpretacija, šio autoriaus nuomone, leistų teigti, kad baudžiamojo poveikio priemonės „egzistuoja šalia bausmės kaip priedas“ ir tik „padeda pasiekti jos tikslus“²³². Galiausiai autorius pažymi ir tai, kad kartais teigiama, jog baudžiamojo poveikio priemonės - „tai ne tiek nubaudimo, kiek pataisymo ir apsaugos priemonės“²³³.

BK komentaro autorių teigimu, baudžiamojo poveikio priemonės yra „labai panašios, tačiau ne tapačios bausmėms“ be to, jos „daugiau auklėjamojo negu baudžiamojo pobūdžio“²³⁴.

V. Piesliako nuomone, „nors įstatyme atskirai neformuluojami baudžiamojo ir auklėjamojo poveikio priemonių tikslai, galima teigti, kad ir joms keliama *kai kurie* bausmei priskirti tikslai“²³⁵.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lenkijoje, kurioje, kaip minėta I darbo dalyje, baudžiamojo poveikio priemonių institutas buvo įtvirtintas dar 1997 metais, šiuo metu nustatytas pastarųjų sąrašas yra beveik analogiškas Lietuvoje įtvirtintam baudžiamojo poveikio priemonių sąrašui²³⁶, tačiau baudžiamosios

²³² DRAKŠAS, Romualdas. Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma <...>, išnaša 41, p. 30.

²³³ DRAKŠAS, Romualdas. Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma <...>, išnaša 41, p. 28-29.

²³⁴ PAVILONIS, Vladas; ŠVEDAS, Gintaras. 67 straipsnio analizė <...>, išnaša 40.

²³⁵ PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 221.

²³⁶ Lenkijos BK šiuo metu įtvirtinta trylika baudžiamojo poveikio priemonių: viešųjų teisių atėmimas; draudimas eiti tam tikras pareigas, vykdyti tam tikrą profesinę veiklą arba vykdyti tam tikrą ūkinę veiklą; draudimas vykdyti su mažamečių auklėjimu, gydymu, mokymu susijusią veiklą arba juos globoti; pareiga susilaikyti nuo buvimo tam tikroje aplinkoje arba vietose, draudimas bendrauti su tam tikrais asmenimis, draudimas artintis prie tam tikrų asmenų arba draudimas palikti tam tikrą vietą be teismo leidimo; draudimas dalyvauti masiniame renginyje; draudimas lankytis azartinių žaidimų centruose bei draudimas dalyvauti azartiniuose žaidimuose; pareiga palikti patalpą, kurioje yra

teisės moksle nenurodoma baudžiamojo poveikio priemonių bendra paskirtis, teigiant, kad nustatyti tikslus, bendrus visam institutui, yra neįmanoma. Dažniausiai baudžiamojo poveikio priemonės yra grupuojamos bandant išskirti dominuojantį tikslą arba analizuojamos individualiai²³⁷.

Kaip teigia M. Melezini, taikant daugumą Lenkijoje įtvirtintų baudžiamojo poveikio priemonių, pirmiausia siekiama sulaikyti asmenį nuo naujų nusikalstamų veikų padarymo ateityje. Prie tokių baudžiamųjų priemonių autorė priskiria draudimą eiti tam tikras pareigas, vykdyti tam tikrą profesinę veiklą arba vykdyti tam tikrą ūkinę veiklą, draudimą vairuoti transporto priemones ir kt. Taikant kitas baudžiamąsias priemones, pavyzdžiui, viešųjų teisių atėmimą, kaip teigia minėtoji autorė, pirmiausia siekiama nubauti asmenį. Galiausiai kaip pagrindinį kai kurių baudžiamųjų priemonių tikslą M. Melezini išskiria kompensaciją²³⁸.

W. Wrobel ir A. Zoll nuomone, baudžiamąsias priemones galima klasifikuoti remiantis įvairiais kriterijais. Pavyzdžiui, atsižvelgiant į jų trukmę, išskiriamos baudžiamosios priemonės, kurių taikymas užsitęsia tam tikrą laiką (pavyzdžiui, viešųjų teisių atėmimas), ir baudžiamosios priemonės, kurių taikymas nėra susijęs su nustatytu laiko tarpu (pavyzdžiui, turto konfiskavimas). Autoriai taip pat teigia, kad baudžiamojo poveikio priemonės galima suskirstyti į turtinio (pavyzdžiui, pinigine prievole) bei neturtinio (pavyzdžiui, draudimas vairuoti transporto priemones) pobūdžio. Mokslininkų nuomone, baudžiamojo poveikio priemonės taip pat gali būti klasifikuojamos pagal jų tikslus. Daugumoje baudžiamojo poveikio priemonių dominuoja represyvus elementas, pavyzdžiui: viešųjų teisių atėmimas, pinigine prievole ir kt. Kitos atlieka kompensacinį tikslą, pavyzdžiui: žalos ištaisymo pareiga arba skriaudos atlyginimo pareiga. Galiausiai minėtas autorius išskiria ir tokias baudžiamojo poveikio priemones, kurių pagrindinis tikslas yra prevencija,

nukentėjusysis; draudimas vairuoti transporto priemones; praradimas; žalos ištaisymo pareiga arba skriaudos atlyginimo pareiga; pinigine suma; įmoka; teismo nuosprendžio pavišėjimas.

²³⁷ SIENKIEWICZ, Zofia. Z problematyki środków karnych <...>, išnaša 66, p. 475-489.

²³⁸ MELEZINI, Mirosława. Środki karne w ogólnosci <...>, išnaša 180, p. 415.

pavyzdžiui: draudimas eiti tam tikras pareigas, vykdyti tam tikrą profesinę veiklą arba vykdyti tam tikrą ūkinę veiklą²³⁹.

Kaip teigė dar vienas lenkų mokslininkas A. Marek, bendriausia prasme Lenkijos baudžiamojo poveikio priemonės galima klasifikuoti į tokias, kuriose dominuoja represyvus elementas (pavyzdžiui, viešųjų teisių atėmimas), ir į tokias, kuriose dominuoja prevencinis elementas (pavyzdžiui, draudimas vairuoti transporto priemones). Čia pat autorius pabrėžia, kad toks skirstymas yra tik sąlyginis, nes net ir prevencinio pobūdžio priemonės yra susijusios su prievartos taikymu²⁴⁰.

T. Bojarski nuomone, dauguma baudžiamojo poveikio priemonių siekiama sustiprinti „baudžiamosios represijos poveikį“ (pavyzdžiui, viešųjų teisių atėmimas), o kitos baudžiamosios priemonės taikomos „kaip profilaktinė priemonė“, „apsaugos priemonė“ (pavyzdžiui, turto konfiskavimas). Kaip pažymi autorius, Lenkijos BK įtvirtina ir kompensacinio pobūdžio baudžiamąsias priemones (pavyzdžiui, pinigine suma)²⁴¹.

Kai kurie Lenkijos baudžiamosios teisės mokslininkai taip pat teigia, kad baudžiamojo poveikio priemonėms keliami tokie patys tikslai kaip ir bausmėms. Pagrindinis skirtumas yra tas, kad bausmėmis pirmiausia siekiama nubausti asmenį, o baudžiamojo poveikio priemonių atveju pirmiausia keliami prevenciniai ir kompensacijos tikslai²⁴².

Šiame darbe pritartina Lenkijos baudžiamosios teisės mokslininkams tuo aspektu, kad nesistengiama įvardyti visų baudžiamojo poveikio priemonių tikslų *in genere*, nes pastarosios yra pernelyg skirtingos (pavyzdžiui: įpareigojimas dalyvauti smurtinį elgesį keičiančiose programose ir įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą). Tačiau, kaip teigia G. Švedas, keldamas bausmei arba atskiroms jos rūšims kelis tikslus, įstatymų leidėjas „visada privalo nurodyti *esminį* tikslą, kuris galėtų padėti teismams ir bausmes

²³⁹ WRÓBEL, Włodzimierz; ZOLL, Andrzej. *Polskie prawo karne* <...>, išnaša 88, p. 440-441.

²⁴⁰ MAREK, Andrzej. *Prawo karne* <...>, išnaša 86, p. 273- 274.

²⁴¹ BOJARSKI, Tadeusz. *Polskie prawo karne* <...>, išnaša 92, p. 268.

²⁴² CIEPLY, Filip, et al. *Prawo karne. Komentarz* [interaktyvus]. Warszawa: C. H. Beck, 2013 [žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://sip.legalis.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zoge3tambvg4ztqmjoobqxalrshe4dmni>>.

vykdančioms institucijoms orientuotis valstybės vykdomoje baudžiamojoje ir bausmių vykdymo politikoje, taip pat leistų objektyviai nustatyti bausmių sistemos ir atskirų jos rūšių efektyvumą²⁴³. Manytina, kad tai yra aktualu ir kalbant apie baudžiamojo poveikio priemones ir jų tikslų nustatymą. Kadangi šio darbo objektas yra tik įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, toliau analizuotini būtent šios baudžiamojo poveikio priemonės tikslai *in concreto*.

2.2.2. Specialioji prevencija kaip įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslas

Lietuvos baudžiamosios teisės mokslinėje literatūroje apie įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslus tik užsimenama.

Kaip teigė V. Pavilonis ir G. Švedas, įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą paskirtis - tai „materialinė pagalba nukentėjusiesiems nuo nusikalstamų veikų“²⁴⁴, tai „nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų teisių atstatymas“²⁴⁵.

G. Šulija disertaciniame tyrime apie baudos bausmę pažymėjo, kad „bauda turi pasiekti visus baudžiamajame įstatyme numatytus bausmės tikslus, o įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą paskirtis - kompensacija. Šia prievartos priemone siekiama, kad nukentėjusysis gautų realų jam padarytos žalos atlyginimą“.

Teismų sprendimus, kuriais skiriama įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, sąlyginai galima suskirstyti į dvi kategorijas – tokius, kuriuose apie įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslus nėra užsimenama²⁴⁶, ir tokius, kuriuose pastarieji įvardijami. Pavyzdžiui, sprendimuose, kuriuose nenurodomi šios baudžiamojo poveikio priemonės skyrimo tikslai, daugeliu atveju motyvuojamas tik pastarosios skyrimo pagrindas. Cituotinas teismų praktikos pavyzdys: „ikiteisminio tyrimo

²⁴³ ŠVEDAS, Gintaras. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos* <...>, išnaša 6, p. 146.

²⁴⁴ PAVILONIS, Vladas; ŠVEDAS, Gintaras. 71 straipsnio analizė. <...>, išnaša 40.

²⁴⁵ PAVILONIS, Vladas; ŠVEDAS, Gintaras. 67 straipsnio analizė. <...>, išnaša 40.

²⁴⁶ *Past.* - įstatymai teismams nenustato pareigos nurodyti skiriamos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslus.

metu A. G. <...> vidurinio išsilavinimo, nedirbančiam, registruotam darbo biržoje, neteistam, pareikštas įtarimas pagal BK 235 str. 1 d., 236 str. 1 d. <...> A. G. įtariamas padaręs nusikalstamas veikas, priskiriamas nesunkių nusikaltimų kategorijai. Jis anksčiau neteistas, visiškai prisipažino savo kaltę, gailisi, materialinės žalos nepadarė, galiojančių administracinių nuobaudų neturi, charakterizuojamas teigiamai, todėl yra pagrindo manyti, kad jis ateityje laikysis įstatymų ir nedarys nusikalstamų veikų <...> Laiduotoja D. G. yra verta teismo pasitikėjimo <...> todėl yra visi BK 40 str. numatyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai pagal laidavimą <...> skiriant baudžiamojo poveikio priemonę – 5 MGL dydžio įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.²⁴⁷ Arba: „<...> sprendamas A. L. baudžiamosios atsakomybės klausimą teismas atsižvelgia į tai, kad jis teisiamas šeštą kartą, teistumui neišnykus, padarė nesunkų tyčinį nusikaltimą. Atsakomybę lengvinančios aplinkybės, kad savo kaltę pripažino ir nuoširdžiai gailisi įvykdęs nusikalstamą veiką bei savo noru atlygino padarytą žalą, atsakomybę sunkinančių aplinkybių nenustatyta, atsiprašė nukentėjusiojo, šiuo metu gydomi ir turi atleidimą, tačiau atvyko į teismo posėdį, nusikalstamos veikos padarymo metu buvo kėlė grįžęs iš gimtinės laidotuvių, buvo blaivus, nukentėjusiojo elgesys iš dalies buvo provokuojantis, anksčiau baustas administracine tvarka, turi galiojančių administracinių nuobaudų už kelių eismo taisyklių pažeidimus. Dirba Anglijoje. Kaltinamasis, sutinkamai su Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 27 str. nuostatomis, laikomas recidyvistu, todėl atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 56 str. nuostatas, jam skirtina laisvės atėmimo bausmė, tačiau minimali numatyta sankcijoje ir taikytinas Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 75 straipsnis ir bausmės vykdymas atidėtas, nes bausmės tikslas gali būti pasiektas be realaus bausmės atlikimo ir skirtina baudžiamojo poveikio priemonė.“²⁴⁸

²⁴⁷ Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. rugpjūčio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. IK2-2206, IK-2207. Taip pat žr.: Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. balandžio 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-206-409/2011; Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. rugpjūčio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-680-167/2011.

²⁴⁸ Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. birželio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-549-167/2011.

Teismų sprendimus, kuriuose įvardijami įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslai, galėtume suskirstyti į tris grupes, t. y. tokius, kuriuose: 1) įvardijami visi BK 41 straipsnyje įtvirtinti bausmės tikslai; 2) įvardijami keli BK 41 straipsnyje bausmės tikslai; 3) įvardijamas tik teisingumo principo įgyvendinimo siekis. Apibendrinant galima konstatuoti, kad teismų sprendimuose skiriasi BK 67 straipsnio ir BK 41 straipsnio interpretavimas. Pavyzdžiui, ne viename teismo sprendimų teigiama, kad įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skiriama turint tikslą „padėti įgyvendinti bausmės paskirtį“²⁴⁹. Tokia formuluotė leidžia teigti, kad, skiriant įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, tikimasi įgyvendinti visus be išimties BK 41 straipsnyje numatytus bausmės tikslus.

Kai kuriuose teismų sprendimuose teigiama, kad įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skiriama „<...> siekiant pataisyti, paveikti, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų, bei siekiant užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą“²⁵⁰.

Paminėtini ir tokie teismų sprendimai, kuriuose įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimą teismai argumentuoja apeliuodami į nusikalstamą veiką padariusio asmens sąmonę. Pavyzdžiui, byloje, kurioje kaltinamasis buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo, įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimas buvo argumentuojamas taip: „siekdamas <...> teigiamo poveikio P. O. sąmonei taip, kad jis ateityje niekada nebedarytų nusikalstamų veikų ar kitokių teisės pažeidimų, teismas jam skiria baudžiamojo poveikio priemonę - įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.“²⁵¹

Kartais įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimas įvardijamas kaip reakcija į padarytą nusikalstamą veiką. Pavyzdžiui: „siekiant reaguoti į įtariamojo T. Š. padarytą nusikaltimą, pataisyti kaltininką ir tuo

²⁴⁹ Šiaulių rajono apylinkės teismas. 2010 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 96-1-613/10.

²⁵⁰ Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. lapkričio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-596-885/2011.

²⁵¹ Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. gegužės 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-424-716/20.

padėti įgyvendinti bausmės paskirtį <...> T. Š. skirtina baudžiamojo poveikio priemonė - 5 MGL dydžio įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.“²⁵²

Galiausiai įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą neretai traktuojama kaip priemonė, kuri turėtų apriboti galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas ateityje. Pavyzdžiui: „siekiant pataisyti kaltinamąjį, paveikti, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų, apriboti galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas bei užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą, kaltinamajam skirtina baudžiamojo poveikio priemonė – įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.“²⁵³

Taigi, „išgryninti“ įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslus reikalauja ir nevienareikšmiškas pastarosios paskirties traktavimas teismų praktikoje, ir mokslinės analizės stoka.

Kaip pažymi J. Wessels, įstatymo aiškinimo tikslas yra atskleisti įstatymo prasmę ir tam tikrais atvejais įstatymą pritaikyti pakitusiems poreikiams ir pažiūroms. Kiekvienas aiškinimas pradedamas įstatymo teksto esmės išaiškinimu remiantis įprastiniu bei specialiu teisiniu kalbos vartojimu, t. y. gramatiniu aiškinimu²⁵⁴. Kaip minėta, iš BK 67 straipsnio 1 dalies kyla, kad nustatinėdami ne tik baudžiamojo poveikio priemonių *in corpore*, bet ir įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslus *in concreto*, pirmiausia turėtume remtis BK 41 straipsnyje įtvirtinta bausmės paskirtimi. Kaip pastebi G. Sakalauskas, nors įstatymas BK 41 str. įtvirtintus tikslus nustato tik bausmei, o ne baudžiamajai atsakomybei, galima manyti, kad jų veikimo ribas galima plėsti – jeigu bausmė netaikoma, tai lyg ir numanoma, kad tikslai pasiekiami kitomis priemonėmis, be bausmės²⁵⁵.

Kaip teigia G. Švedas, autoriai pripažįstantys nubaudimą bausmės tikslu, tokį požiūrį grindžia keliais argumentais: 1) baudžiamuosiuose

²⁵² Šiaulių rajono apylinkės teismas. 2011 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 96-1-544-11. Taip pat žr.: Šiaulių rajono apylinkės teismas. 2011 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 96-1-757-10.

²⁵³ Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. spalio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-43-76/2011.

²⁵⁴ WESSELS, Johannes. *Baudžiamoji teisė* <...>, išnaša 101, p. 36-37.

²⁵⁵ SAKALAUSKAS, Gintautas. Įkalinimo tikslų labirintuose <...>, išnaša 9, p. 138.

įstatymuose yra įtvirtinta nuostata, kad bausmė siekiama „nubausti nusikaltimą padariusį asmenį“; 2) kažkada baudžiamieji įstatymai numatė ir mirties bausmę; 3) kam skiriama bausmė, kai asmens nereikia perauklėti, t. y. kai nusikaltimas padaromas dėl neatsargumo²⁵⁶. Pavyzdžiui, V. Piesliakas teigia, kad, „<...> bausmė pirmiausia yra nubaudimas <...> nepaisydamas ilgą laiką besitęsiančių ginčų dėl nubaudimo, kaip bausmės paskirties vietos, įstatymų leidėjas aiškiai apibrėžė bausmės tikslą - nubausti“²⁵⁷.

Kadangi šiame darbe *ab initio* pripažinta, kad įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą esmė yra prievarta (asmens nubaudimas), manytina, kad nelogiška jai kelti ir tokį patį tikslą. Taigi, toliau, analizuojant šio tyrimo objekto tikslus, tikslinga aptarti kitus BK 41 straipsnio 2 dalyje įtvirtintus bausmės tikslus, kurie paprastai skirstomi į bendrosios prevencijos, specialiosios prevencijos bei teisingumo principo įgyvendinimą.

Baudžiamosios teisės moksle dažniausiai išskiriamos dvi bendrosios prevencijos kryptys: *negatyvioji (klasikinė)*, kuri pasireiškia kaip kitų asmenų įspėjimo, įbauginimo, kad jie nepadarytų nusikalstamos veikos, priemonė²⁵⁸, bei *pozityvioji*, kuri apibūdinama kaip „teisinės kultūros, teisinio sąmoningumo skatinimas“²⁵⁹, „patvirtinimas, kad teisės normos galioja“²⁶⁰ ir pan. Bendrosios pozityviosios prevencijos požiūriu bausmės taikymas yra niekas kitas, kaip tam tikra valstybės veikimo forma tam, kad užtikrinti visuomenės konformizmą priimtų elgesio normų atžvilgiu. Normų sankcionavimas turi padėti užbėgti už akių normas pažeidžiantiems poelgiams. Bausmės taikymas turi stabilizuojamai veikti visuomenės suvokimą apie normos galiojimą. O štai nenubaudimas už normai prieštaraujantį elgesį - veda į suvokimo apie normos

²⁵⁶ ŠVEDAS, Gintaras. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos* <...>, išnaša 6, p.141-144.

²⁵⁷ PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga* <...>, išnaša 235, p. 209-210.

²⁵⁸ DRAKŠAS, Romualdas <...>, išnaša 218, 41 straipsnio analizė.

²⁵⁹ SAKALAUSKAS, Gintautas. Įkalinimo tikslų labirintuose <...>, išnaša 9, p. 137. *Tai pat žr.: EASTON, Susan; PIPER, Christine. Sentencing and Punishment. The Quest for Justice. Second Edition.* Great Britain: Oxford University Press, 2008, p. 112-124.

²⁶⁰ KACZMAREK, Tadeusz. O pozytywnej prewencji ogólnej w ujęciu projektu kodeksu karnego. *Palestra*, 1995, nr. 3-4, p. 63-73.

galiojimą susilpnėjimą ir, kaip to pasekmė, į nekonformistinių poelgių realizavimą²⁶¹.

Kaip teigia G. Šulija, pozityviaja bendrąja prevencija siekiama gyventojų socialinės integracijos ir formuoti teigiamą požiūrį į baudžiamosios teisės saugomas vertybes, o negatyvioji bendroji prevencija pasireiškia tuo, kad asmenys dėl gresiančių baudžiamųjų sankcijų ir griežtos jų skyrimo praktikos yra įbauginami nedaryti nusikalstamų veikų²⁶².

Ir Lietuvoje, ir kitose šalyse pastaruoju metu iš bendrosios prevencijos sampratos bandoma eliminuoti atgrasymo elementą, propaguojant tik pozityviosios prevencijos idėją kaip novatorišką ir tinkamesnę demokratinėms valstybėms. Arba, kaip teigia kai kurie autoriai, pastebima tendencija manyti, kad „kuo nuosaikesnis negatyviosios prevencijos vertinimas, tuo didesnis įtarimas dėl asmens konservatyvumo ir pasenusių mąstymo įpročių“²⁶³. Pavyzdžiui, O. Fedosiuk nuomone, atgrasymo nereikėtų tapatinti su mokslu pagrįsta bendrąja prevencija. Mokslininko teigimu, demokratinė valstybė, tam tikrą elgesį įvardydamą kaip nusikalstamą ir nustatydamą sankcijas, apskritai negali užsibrėžti tikslo bauginti piliečius. Be to, „iš bendrosios prevencijos negalima tikėtis greito rezultato, tai tiesiog nuolat visuomenei perduodamas signalas, kad valstybė nesitaikstys su tam tikromis veikomis ir jas persekios baudžiamosios justicijos priemonėmis, bet darys tai laikydamasi teisės reikalavimų, proporcingai ir nepiktnaudžiaudama savo galiomis“²⁶⁴. Autorius apgailestauja, kad „politiniame leksikone retai vartojamas žodis „prevencija“, bet nuolat skelbiamas siekis atgrasyti nuo žalingo elgesio, nors dar niekas nepateikė įrodymo, kad demokratijos sąlygomis kada nors kur nors tai pavyko padaryti“²⁶⁵.

Ne visi baudžiamosios teisės mokslininkai pritaria bendrosios prevencijos supratimui tik pozityviaja prasme. Pavyzdžiui, T. Kaczmarek nuomone, bandymas pozityviają prevenciją įvardyti kaip šiuolaikinę ir

²⁶¹ KACZMAREK, Tadeusz. O pozytywnej prewencji ogólnej <...>, išnaša 260, p. 63-73.

²⁶² ŠULIJA, Gintautas. *Baudos baudmė ir jos skyrimas*. Daktaro disertacija <...>, išnaša 11, p. 33.

²⁶³ KACZMAREK, Tadeusz. Prewencja ogólna <...>, išnaša 91, p. 51-64.

²⁶⁴ FEDOSIUK, Oleg. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso <...>, išnaša 82, p. 28.

²⁶⁵ FEDOSIUK, Oleg. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso <...>, išnaša 82, p. 28

tinkamesnę demokratinėms valstybėms - tai kaip „seno vyno pylimas į naujus butelius“²⁶⁶. Kaip teigia autorius, kiekviena iš šiuo metu egzistuojančių pozityviosios prevencijos teorijos atmainų yra daugiau ar mažiau sąmoningas prisirišimas prie senųjų bausmės sociologijos srities koncepcijų, kuriomis akcentuojamas bausmės integruojamas poveikis visuomenei. Šiandieninėse pozityviosios prevencijos formuluotėse galima be vargo atrasti pėdsakų senosios Emilio Durkheimio koncepcijos, kurią jis išdėstė savo 1902 metų veikale *La division du travail social*. Jos pagrindinė idėja buvo ta, jog viešai pasmerkiant tuos, kurie pažeidžia tam tikras normas ir vertybes, bausmė tampa esminiu veiksmu, integruojančiu visuomenės grupę ginti tas normas ir vertybes. Žiūrint iš tokios perspektyvos, baudimas, kuris iš pirmo žvilgsnio atrodo besąs tik elgesio su nusikaltusiais būdas, iš tikro tampa viena iš priemonių vadinamosios visuomeninės kontrolės, kai valstybė sankcijomis daro įtaką visuomenei, stiprina jos ryšius, taip pat nurodo elgesio būdus, kurie pripažįstami galimais ir visuomenės pageidaujamais²⁶⁷.

Kaip teigia minėtasis T. Kaczmarek, atsižvelgiant į skirtingą baudžiamosios teisės normų visų adresatų socializacijos laipsnį – visiškas baimės sukėlimo atsisakymas, remiantis žmonių psichologija, nebūtų pagrįstas. Teisė orientuojama ir į „gerą“, ir į „blogą“ pilietį, pažymi mokslininkas. Pirmuoju atveju bausmės poveikis turi ir gali būti skirtas sukelti aukštesnio nei baimė lygmens motyvaciją, kurios atveju normatyviniai reikalavimai dažniausiai yra interpretuojami arba „taip reikia elgtis, nes tai yra geras elgesys“ linkme, arba „reikia taip elgtis, nes to reikalauja teisė“ kryptimi. „Gero“ piliečio atveju bausmės poveikis gali paskatinti jį įtikėti moraliniu teisės vertingumu ar vystyti jo legalizmą ir šia prasme įgyvendinti bendrosios pozityviosios prevencijos postulatus. Kuomet kalbant apie „blogus“ piliečius – potencialius nusikaltėlius – prevencinis bausmių poveikis jų motyvaciniam

²⁶⁶ KACZMAREK, Tadeusz. O pozytywnej prewencji ogólnej <...>, išnaša 260, p. 63-73.

²⁶⁷ KACZMAREK, Tadeusz. O pozytywnej prewencji ogólnej<...>, išnaša 260, p. 63-73.

procesams visų pirma sieks sukelti baimę būti nubaustiems arba įsitikinimą, kad nusikalsti neapsimoka²⁶⁸.

Šiame darbe pritartina baudžiamosios teisės mokslininkams nepripažįstantiems bendrosios prevencijos bausmės tikslu. Kadangi baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės tikslus, todėl bendroji prevencija šiame darbe nelaikytina ir įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslu.

Kaip teigia J. Namavičius, pagrindinis prevencijos tikslas yra ateityje kilsiančių nusikaltimų išvengimas, todėl galima tvirtinti, jog „prevencija iš esmės gali neblogai išsiversti be paties nusikaltėlio, tuomet, kai bausmė yra skirta paveikti visuomenės narius arba juos įbauginant atgrasančiu pavyzdžiu, arba integruoti, bausme parodant, jog galiojančios santvarkos, nepaisant nusikaltimo, ir toliau verta laikytis“. Jeigu pagrindinis tikslas yra bausme parodyti pavyzdį kitiems, tuomet pats nusikaltimas bus tik formalus, bet iš esmės antraeilis kriterijus. Jo sudėties požymių struktūra visų pirma orientuosis į poveikio visuomenei efektyvumą, o ne į konkretaus asmens veiką. Teoriškai tokiame įstatyme visiškai užtenka objektyviosios sudėties²⁶⁹.

Pritartina ir G. Švedo nuomonei, kad „bendroji prevencija negali būti bausmės paskirtis (tai labiau baudžiamojo įstatymo paskirtis), nes baudžiamieji teisiniai santykiai (bausmė yra viena iš jų sudedamųjų dalių) atsiranda tik tarp valstybės ir asmens, padariusio nusikalstamą veiką. Bendroji prevencija nesusijusi su nusikalstamą veiką padariusiu asmeniu ir todėl nesukuria baudžiamųjų teisinių santykių²⁷⁰. Panašius teiginius išsakė ir G. Šulija, analizuodamas *in concreto* baudos bausmės bendrosios prevencijos tikslą. Šis autorius pažymėjo, kad nors konkrečiam asmeniui skiriama bauda ir galėtų sulaikyti kitus asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo, tačiau „dėl etinių

²⁶⁸ KACZMAREK, Tadeusz. O pozytywnej prewencji ogólnej <...>, išnaša 260, p. 63-73.

²⁶⁹ NAMAVIČIUS, Justas. *Bausmės terorijos ir jų įtaka baudžiamajai politikai*. 2012-10-30 [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.org/data/2012-10-30-Namavicius.pdf>>.

²⁷⁰ ŠVEDAS, Gintaras. *Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai* <...>, išnaša 137, p. 68.

problemų bei suderinamumo su asmeninės atsakomybės principu šis tikslas neturėtų būti vyraujantis skiriant bausmes“.²⁷¹

Bendrosios prevencijos nepripažinimas įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslu negali būti tapatinamas su šios baudžiamojo poveikio priemonės bauginamojo poveikio neigimu. Šio darbo autorės nuomone, įbauginimo elemento visiškai eliminavimas taikant baudžiamąsias teises sankcijas yra sunkiai įtikėtinas. Manytina, kad vien dėl sankcijos prigimtyje slypinčio grėsmės elemento negalima visiškai atmesti galimybės, kad ši gali kelti žmogui paprasčiausią baimę.²⁷²

Pastebėtina, kad dar teisinio normatyvizmo atstovas H. Kelsen pripažino, kad teisės kaip prievartinės tvarkos apibūdinimas nereiškia, kad jos sankcijos visuomet užtikrina teisėtą, t. y. įsakytąjį, elgesį. Tokio elgesio prievartos aktas neužtikrina, nes prievartos aktą reikia vykdyti būtent tada, kai individas jau elgėsi draudžiamu, o ne įsakytuoju būdu. Tačiau, „nustatydama sankcijas, teisė gali mėginti skatinti žmones elgtis pagal jos įsakymus taip, kad noras išvengti sankcijų taptų asmens elgesio motyvu“²⁷³.

H. L. A. Harto nuomone, pagrindinis bausmės tikslas – kaltės už padarytą nusikaltimą išpirkimas, kitaip – atpildas²⁷⁴. Nepaisant to, „Teisės sampratoje“ jis taip pat pažymėjo, jog sankcija, kurią įstatymas sieja su baudžiamojo įstatymo pažeidimais, „siekiama nors pateikti vieną motyvą susilaikyti nuo tam tikros veiklos“.²⁷⁵ Šio autoriaus teigimu, „yra pagrindo manyti, jog tie, kuriems skirti bendro pobūdžio įstatymai, paprastai yra įsitikinę, kad, jiems nepaklusus, grasinimas gali būti įvykdytas. Galima taip pat teigti, kad šis nepaliaujamas tikėjimas nepaklusimo sukeliomomis pasekmėmis palaiko pradinių įstatymų gyvybingumą arba „nuolatinumą“.²⁷⁶

²⁷¹ ŠULIJA, Gintautas. *Baudos bausmė ir jos skyrimas*. Daktaro disertacija <...>, išnaša 11, p. 34.

²⁷² *Taip pat žr.: ŠVEDAS, Gintaras. Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai* <...>, išnaša 137, p. 68.

²⁷³ KELSEN, Hans. *Grynoji teisės teorija* <...>, išnaša 95, p. 66.

²⁷⁴ *Cituota iš: DRAKŠAS, Romualdas. Mirties bausmė: situacija ir perspektyvos*. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 18.

²⁷⁵ HART, Herbert Lionel Adolphus. *Teisės samprata* <...>, išnaša 94, p. 85.

²⁷⁶ HART, Herbert Lionel Adolphus. *Teisės samprata* <...>, išnaša 94, p. 78.

Kaip teigia V. Komisarov (B. Комиссаров) bausmės baimė gali sustabdyti tam tikrą dalį žmonių nuo nusikaltimo padarymo, tačiau negalima pervertinti tokios bausmės reikšmės. Nusikalstamumo lygis priklauso ir nuo daugybės kitų veiksnių, pavyzdžiui, nuo teisės normų taikytojų profesionalumo²⁷⁷.

Taigi apibendrinant reikia pabrėžti, kad bendrosios prevencijos negalima įvardyti įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslu. Tačiau paminėtų argumentų visuma neleidžia atmesti šios baudžiamojo poveikio priemonės bauginamojo poveikio.

Nagrinėjant specialiąją prevenciją kaip įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslą, pažymėtina, kad mokslinėje literatūroje dažniausiai išskiriamos kelios specialiosios prevencijos kryptys: 1) *asmens atgrasymas nuo nusikalstamų veikų darymo ateityje* (negatyvioji specialioji prevencija); 2) *asmens resocializacija* (pozityvioji specialioji prevencija) arba 3) *asmens izoliavimas* nuo visuomenės²⁷⁸.

Kaip teigia G. Švedas, bausmei kaip bendrinei sąvokai turėtų būti keliamas tik vienas tikslas – individuali prevencija, t. y. siekimas, kad nusikaltimą padaręs asmuo, atlikęs bausmę nebedarytų naujų nusikaltimų²⁷⁹.

V. Piesliako nuomone, specialiosios prevencijos tikslas pakeitė pataisymą bei perauklėjimą kaip ankstesniuose įstatymuose formuluojamus bausmės tikslus. Skiriant bausmę siekiama ne tik nubausti kaltininką, bet ir kad jis „atlikdamas bausmę susimąstytų dėl savo poelgio žalingumo ir nepriimtino ir ateityje nedarytų naujų nusikalstamų veikų, gerbtų visuomenėje galiojančias teisės normas“²⁸⁰.

Šio darbo autorės nuomone, įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taikymas, kaip ir bet kurios kitos baudžiamosios teisinės sankcijos taikymas, neabejotinai turi savyje bauginamojo poveikio, t. y.

²⁷⁷ KOMISAROV, Vladimir. Baudžiamųjų įstatymų teisėkūra Rusijoje: dabartis ir perspektyvos Iš Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010, p. 32-33.

²⁷⁸ SAKALAUSKAS, Gintautas. Įkalinimo tikslų labirintuose <...>, išnaša 9, p. 137.

²⁷⁹ ŠVEDAS, Gintaras. *Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai* <...>, išnaša 137, p. 69.

²⁸⁰ PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga* <...>, išnaša 235, p. 210.

asmenį, padariusį nusikalstamą veiką, atgraso nuo nusikalstamų veikų darymo ateityje. Svarbu pažymėti, kad bendrosios prevencijos poveikis pastarąją suprantant kaip kitų asmenų atgrasymą, kaip ir teisinės sąmonės formavimą, yra labiau deklaratyvus negu realus, nes žmonių grupė, kurią pasiekia žinia apie asmens, padariusio nusikalstamą veiką, nubaudimą, dažniausiai yra labai siaura. Bendrojoje prevencijoje atgrasymas pasižymi gerokai mažesne poveikio jėga nei atgrasymas individualiosios prevencijos atveju. Emocinės įtampos sukėlimas neindividualizuotai asmenų grupei yra silpnesnis nei konkrečiam nuteistajam. Žmonių grupei bausmė yra tik tam tikrų mintinių asociacijų šaltinis, o konkrečiam nuteistajam - tai jau yra tiesiogiai jaučiamų psichinių ir fizinių nepatogumų visuma²⁸¹.

Kadangi įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taikymas yra susijęs su turtinio pobūdžio įpareigojimų nustatymais, ši baudžiamojo poveikio priemonė tam tikrais atvejais taip pat tampa *savotiška* asmens „izoliavimo“ nuo atitinkamos finansinės padėties visuomenės terpės forma, nes sumažėja asmens vartojimo galimybės. Galų gale, svarbiausiu specialiosios prevencijos aspektu, taikant įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, reikėtų laikyti asmens *resocializaciją*²⁸².

G. Šulija pažymi, kad resocializacinių specialiosios prevencijos priemonių taikymas yra grindžiamas tuo, kad paskirta bausmė pozityviai veiktų asmenį. Kaltininkas yra traktuojamas kaip pilnavertis visuomenės narys, siekiama, kad jis pasikeistų, nebedarytų naujų nusikalstamų veikų. Skiriant bausmę turi būti atsižvelgiama į būtinybę nenutraukti asmens socialinių ryšių²⁸³.

Kaip teigia T. Kaczmarek, asmens resocializacija gali būti skaidoma į juridinę ir moralinę. Juridinė asmens resocializacija reiškia siekį gauti tokių psichinių išgyvenimų rezultatą, kuris sulaikytų asmenį nuo naujos nusikalstamos veikos padarymo ateityje. O moralinė resocializacija reiškia gerokai gilesnius nuteistojo asmenybės pasikeitimus, nei tik susilaikymą nuo

²⁸¹ KACZMAREK, Tadeusz. Prewencja ogólna <...>, išnaša 91, p. 51-64.

²⁸² SAKALAUSKAS, Gintautas. Įkalinimo tikslų labirintuose <...>, išnaša 9, p.138.

²⁸³ ŠULIJA, Gintautas. *Baudos bausmė ir jos skyrimas*. Daktaro disertacija <...>, išnaša 11, p. 35.

naujų nusikaltimų padarymo ateityje²⁸⁴. Moralinės resocializacijos prasmė yra „pasyvų subjektą, turintį tam tikrą sukauptą žinių resursą, paversti savarankiškai veiksniumi subjektu, išsivysčiusiu ne tik protiškai ir moraliai, bet ir aktyviai prisitaikiusį visuomeniniam bei ūkiniam gyvenimui. Pastaroji taip pat reiškia susidomėjimo savo naudingumu dalyvavimu visuomenės gyvenime įdiegimą nuteistajam. Buvęs nusikaltėlis laikomas resocializuotu tik tada, kai sutvirtėja jo įsitikinimas bendruomenės sugyvenimo taisyklių teisingumu ir kai dėl šios priežasties tas taisykles atitinkantis elgesys tampa jo prigimties dalimi“.²⁸⁵

Mokslinėje literatūroje diskutuojama dėl atskirų specialiosios prevencijos krypčių santykio. Kai kurių autorių nuomone, atgrasymas ir resocializacija neeliminuoja vienas kito, o kai kas mato juos kaip du atskirtus ir nesuderinamus dalykus. Kaip teigia minėtasis T. Kaczmarek, nuspręsti, kuri iš pozicijų yra tikslesnė, neįmanoma, nes ir viena, ir kita pozicija atgrasymo ir resocializacijos santykio klausimą mato atsietai nuo asmens psichologinės struktūros. Baimės sukėlimas yra emocinis procesas, o auklėjamasis procesas - tai dažniausiai poveikis asmens kultūrinei sąmonei. Priklausomai nuo to, ar asmuo yra imlesnis emocinių ar intelektinių faktorių poveikiui, ir koku būdu asmens emocinė motyvacija yra susieta su intelektine motyvacija, atgrasymas gali, bet neprivalo turėti auklėjamąją vertę. Panašiai, kaip nuteistojo izoliavimas ne visada turi, nors ir gali, būti susijęs su atgrasymu ir pasitaisymu²⁸⁶.

Šio darbo autorės nuomone, specialioji prevencija taikant įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali būti suprantama ir kaip „atgrasymas“, ir kaip „teisinio sąmoningumo skatinimas“. Be to, skirtingos specialiosios prevencijos kryptys gali egzistuoti ir atskirai, ir įvairiais būdais jungtis tarpusavyje.

²⁸⁴ KACZMAREK, Tadeusz. Utylitaryzm karania. Prewencja szczególna Iš Sędziowski wymiar kary w PRL. Wrocław: Ossolineum, 1972, p. 42-51.

²⁸⁵ KACZMAREK, Tadeusz. Utylitaryzm karania <...>, išnaša 284, p. 42-51.

²⁸⁶ KACZMAREK, Tadeusz. Utylitaryzm karania <...>, išnaša 284, p. 42-51.

Apibendrinant konstatuotina, kad kadangi baudžiamieji teisiniai santykiai susiklosto tarp valstybės ir nusikalstamą veiką padariusio asmens, tai ir taikomos baudžiamosios teisinės sankcijos bei jų tikslai pirmiausia turi būti siejamos su teisės pažeidimus padariusiais asmenimis. Atitinkamai specialioji prevencija laikytina pagrindiniu įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslu. Nepriklausomai nuo to, ar specialiąją prevenciją suvoksime negatyviaja ar pozityviaja prasme, t. y. neatsižvelgiant į tai, ar įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo tikslu laikysime siekį atgrasyti asmenį nuo pakartotinio nusikalstamų veikų padarymo, ar siekį formuoti asmens teisinę sąmonę, reikia nepamiršti, jog tai yra tik tikslas, taigi, įsivaizduojamas, laukiamas įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą rezultatas.

Paminėtina ir tai, kad bendroji prevencija nėra įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslas, tačiau pastarosios nepripažinimas įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslu negali būti tapatinamas su šios baudžiamojo poveikio priemonės bauginamojo poveikio neigimu.

2.2.3. Kompensacija kaip įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslas

Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą įtvirtinimas BK buvo susijęs su nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų interesų stiprinimu. Kaip suprantamas terminas interesas, U. Trumpulio teigimu, tiksliausiai atsakyti galima išnagrinėjus *poreikio* ir *intereso* santykį. Poreikis gali būti suprantamas kaip tam tikroje gyvenimiškoje situacijoje subjekto suvokiamas, jaučiamas, patiriamas ko nors reikiamo trūkumas, taip pat socialinis siekis (paskata) pašalinti trūkumą ir taip pagerinti savo gyvenimo sąlygas²⁸⁷. O interesą galima apibrėžti kaip išsąmonintą būtinybę patenkinti poreikį.

²⁸⁷ TRUMPULIS, Ugnius. Žmogaus individualūs interesai kaip viešojo intereso pagrindas. *Socialinių mokslų studijos*, 2010, nr. 2 (6), p. 125.

Konkretus gėris, kuriuo patenkinami asmens poreikiai, yra įgyjamas asmeniui realizuojant savo interesus. Taigi, tam tikras poreikis yra intereso pagrindas.

Mokslinėje literatūroje yra įvairių nuomonių dėl nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų interesų turinio, tačiau šie dažniausiai skirstomi į *procesinius* ir *materialius*. Materialus nukentėjusiojo interesus - tai nukentėjusiojo procesinio suinteresuotumo galutinis tikslas ir siekis, kuris visada atsiranda anksčiau negu procesinis interesus, kai asmuo pajaučia padarytos nusikalstamos veikos padarinius²⁸⁸, o procesinis nukentėjusiojo interesus – tai materialinio intereso įgyvendinimo baudžiamajame procese priemonė²⁸⁹.

Kaip pažymėjo A. Baranskaitė, „Konstitucija kaip vientisas aktas įtvirtina skirtingų individų ir individų bei visuomenės interesų derinimo principą, kuris suponuoja įstatymų leidėjo pareigą nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris suderintų viešuosius ir privačius interesus, sudarytų teisinės prielaidas užtikrinti jų pusiausvyrą“²⁹⁰. Minėtosios mokslininkės nuomone, privatus interesus visų pirma pasižymi tuo, kad nukentėjusysis siekia jam padarytos žalos atlyginimo²⁹¹. Pastebėtina ir tai, kad kartais mokslinėje literatūroje netgi pažymima, kad „padarytos žalos atlyginimas yra akivaizdžiausias nukentėjusiojo interesus ir jo patenkinimas yra labiausiai apčiuopiamas ir objektyviai įvertinamas“²⁹².

Lietuvos teisės moksle nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimui apibūdinti vartojama daug terminų, pavyzdžiui: kompensacija, restitucija, žalos atlyginimas, materialinė pagalba, satisfakcija ir pan. Diskutuojama, kuo skiriasi šios sąvokos, bei nagrinėjama, ar visais atvejais įmanoma pasiekti visiško nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo. Daugiausia dėmesio minėtiems terminams civilinės teisės kontekste išaiškinti skyrė R. Volodko ir S.

²⁸⁸ MATUZIENĖ, Elzė. Nukentėjusiojo interesus baudžiamajame procese. *Socialinių mokslų studijos*, 2012, nr. 4 (3), p. 1183.

²⁸⁹ MATUZIENĖ, Elzė. Nukentėjusiojo interesus <...>, išnaša 288, p. 1183.

²⁹⁰ BARANSKAITĖ, Agnė. *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės* <...>, išnaša 78, p. 38.

²⁹¹ BARANSKAITĖ, Agnė. *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės* <...>, išnaša 78, p. 39.

²⁹² MATUZIENĖ, Elzė. Nukentėjusiojo interesus <...>, išnaša 288, p. 1187.

Cirbautienė, analizuodamos neturtinės žalos atlyginimo problematiką.²⁹³ Baudžiamojo proceso kontekste sąvokų kompensacija, restitucija ir satisfakcija išaiškinimą pateikė ir E. Matuzienė²⁹⁴. Pasak mokslininkės, materialius nukentėjusiojo interesus baudžiamajame procese galima suskirstyti į dvi grupes: satisfakciją ir restituciją. Satisfakcija suprantama kaip moralinis nukentėjusiojo pasitenkinimas procesu ir sprendimu byloje²⁹⁵, o restitucija reiškia nukentėjusiojo poreikį atkurti teisinę padėtį, pažeistą nusikalstama veika. Restitucija turėtų būti suprantama ne tik kaip nukentėjusiojo materialinės padėties atkūrimas, bet ir kaip *status quo* atkūrimas visose nukentėjusiojo interesų srityse, kurias pažeidė nusikalstama veika²⁹⁶. E. Matuzienė pažymi ir tai, kad reikėtų atskirti restitucijos ir kompensacijos sąvokas. Restitucija turėtų būti suprantama kaip tiesioginiai kaltininko veiksmai, siekiant atkurti nukentėjusiajam buvusią iki nusikalstamos veikos padėtį. O kompensacija yra valstybės mokama pinigine išmoka asmeniui, nukentėjusiam nuo nusikalstamų veikų²⁹⁷.

S. Bikelio nuomone, skirtumas tarp restitucijos ir kompensacijos yra tas, kad kompensacija yra visuomenės atsakomybės nukentėjusiajam išraiška, o restitucija yra asmeninė, todėl jos tikslas yra ne tik žalos atlyginimas, ji taip pat turi terapinį poveikį nukentėjusiajam bei reabilitacinį poveikį kaltininkui²⁹⁸.

Šiame tyrime svarbus yra A. Muszyńska pateikiamas kompensacijos termino išaiškinimas. Kaip teigia mokslininkė, kompensacijos sąvokos daugiaprasmiškumas nėra bereikšmis, bandant nustatyti jos vietą baudžiamosios teisės plotmėje. Plačiąja prasme kompensacija yra suprantama kaip atlyginimas bet kokios nusikaltimu padarytos žalos, įskaitant visai visuomenei padarytą žalą, nes „antrinę“ žalą sudaro teisinės tvarkos

²⁹³ Žr. pvz.: VOLODKO, Renata. *Neturtinės žalos atlyginimas Lietuvoje*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010; CIRBAUTIENĖ, Solveiga. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*. Vilnius: Justitia, 2008.

²⁹⁴ MATUZIENĖ, Elzė. Nukentėjusiojo interesai <...>, išnaša 288, p. 1186-1188.

²⁹⁵ *Past.* - Vokietijos teisėje satisfakcinė pinigų už neturtinę žalą funkcija suprantama kaip priemonė ne tik „užglaistyti patirtus praradimus, bet ir suteikti šiek tiek naudos, papildomo pasitenkinimo, į kurį asmuo įgauna teisę patyręs ne tik faktinę žalą, bet ir dėl šiurkštaus įsibrovimo į jo teisėtus lūkesčius grįstagvenimo ritmą. [BIKELIS, Skirmantas. Neturtinės žalos atlyginimas <...>, išnaša 83, p. 11].

²⁹⁶ MATUZIENĖ, Elzė. Nukentėjusiojo interesai <...>, išnaša 288, p. 1186-1188.

²⁹⁷ MATUZIENĖ, Elzė. Nukentėjusiojo interesai <...>, išnaša 288, p. 1186-1188.

²⁹⁸ BIKELIS, Skirmantas. Neturtinės žalos atlyginimas <...>, išnaša 83, p. 11.

pažeidimas, jos autoriteto sumenkinimas ir nerimo būsenos sukėlimas. Kompensacija siaurąja prasme – tai tiesioginės žalos atlyginimas individualiai apibrėžtam nukentėjusiajam. Šis žalos atlyginimo būdas taip pat gali įgyti restitucijos, kurios esmė yra iki draudžiamos veikos buvusios būklės atkūrimas, pavidalą²⁹⁹. Manytina, kad įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslu negalėtume laikyti kompensacijos siaurąją šio termino prasme. Priešingai negu BK 69 straipsnyje įtvirtinta kita baudžiamojo poveikio priemonė - turtinės žalos atlyginimas arba pašalinimas, įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nėra sumokama tiesiogiai nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiam asmeniui. Tačiau galėtų būti keliamas klausimas, ar kompensaciją suprantant plačiąja prasme pastarosios negalėtume įvardyti vienu iš šios tikslų?

Kaip minėta, V. Pavilonis, G. Švedas ir G. Šulija yra užsiminę, kad įmokai į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą galėtume priskirti kompensacinį tikslą. Vis dėlto išsamiau šis klausimas nagrinėtas nebuvo, tai galėtų būti paaiškinama tuo, kad apskritai Lietuvos baudžiamosios teisės moksle kompensacija kaip bausmės tikslas nėra išskiriama.

Lenkijos teisės moksle M. Cieślak vienas pirmųjų paminėjo kompensaciją kaip bausmės tikslą, greta represijos ir prevencijos. Atsakydamas į savo paties iškeltą klausimą, ar bausmė dėl savo prigimties, atsižvelgiant į jos turinį, yra pajėgi įgyvendinti tokį tikslą, pateikė teigiamą atsakymą, pažymėdamas, kad gali įgyvendinti, tačiau tik ribota apimtimi. Pastebėdamas civilinės teisės ir baudžiamosios teisės sferų sankirtas, šis autorius toliau vystė mintį, jog nusikaltimas, nepriklausomai nuo tiesioginės žalos, padaromos visuomeniniams interesams, prieš kuriuos jis buvo nukreiptas, visada sukelia antrinę žalą, pasireiškiančią drastišku teisinės tvarkos pažeidimu, jos autoriteto sumenkinimu ir nerimo būsenos sukėlimu. Bet kuris nusikaltimas yra pasikėsinimas ne tik į tiksliai apibrėžtus individualius gėrius, bet ir kolektyvinius interesus. Be to, M. Cieślak kompensacinį tikslą išvelgė ne tik turtinėse bausmėse, pvz., baudoje, bet ir laisvės apribojimo bausmėje.

²⁹⁹ MUSZYŃSKA, Anna. *Naprawienie szkody* <...>, išnaša 137, p. 45.

Kalbėdamas apie kompensacinį tikslą, jis galvoje turėjo visų pirma galimybę atlyginti žalą, nusikalstama veika padarytą visai visuomenei³⁰⁰.

Lenkijos baudžiamosios teisės moksle jau seniai akcentuojama ir tai, kad nors įmoka gali būti paskirta net keliais skirtingais pagrindais (o tai kelia daug klausimų dėl jos tikslų), vis dėlto bet kokių atvejų reikia pripažinti, kad vienas iš pastarosios tikslų yra „simbolinė kompensacija nukentėjusiesiems kaip grupiniam subjektui“³⁰¹. Tarp įmokos tikslų minima ir kompensacija, nes ši baudžiamojo poveikio priemonė yra sumokama į specialiai sukurta Pagalbos nukentėjusiesiems ir postpenitencinės pagalbos fondą (lenk. - *Fundusz Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej*)³⁰².

Pažymėtina, kad įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą Lietuvoje taip pat sumokama nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų labui, t. y. į *Specialiąją nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų fondo programą*. Taigi šio darbo autorės nuomone, vienu iš pagrindinių įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslų yra kompensacija plačiaja prasme, t. y. nukentėjusiems kaip kolektyviniam subjektui.

Specialiosios nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programos ištakos siekia 2005 metus. Būtent tais metais Lietuvoje buvo priimtas Smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas³⁰³, kuriuo nustatyti atvejai, kada valstybė kompensuoja asmenims smurtiniais nusikaltimais padarytą žalą, sureguliuota patirtos žalos kompensavimo tvarka bei reglamentuotas BK dar 2000 metais įtvirtintas Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo (toliau – Fondas), į kurį turi būti sumokama šiame

³⁰⁰ MUSZYŃSKA, Anna. *Naprawienie szkody* <...>, išnaša 137, p. 45-46.

³⁰¹ CIEŚLAK, Wojciech. *Świadczenie pieniężne* <...>, išnaša 85, p. 830; *Taip pat žr.*: CIEŚLAK, Wojciech, KANTY, Tomasz. *Wybrane problemy stosowania i wykonywania nawiązki oraz świadczenia pieniężnego na cele społeczne (w świetle danych statystycznych i badań aktowych)*. *Gdańskie studia prawnicze*, 2008, Tom XIX, p. 81.

³⁰² *Past.* - nors pavadinimas suponuoja, kad iš įmokų surenkamos lėšos taip pat skiriamos asmenų, paleistų iš pataisos įstaigų, interesams užtikrinti, vis dėlto teisės aktai nustato, kad pastarųjų interesams užtikrinti didesnę dalį panaudojamų lėšų sudaro 10% dydžio išskaičiavimai iš pataisos įstaigose dirbančių nuteistųjų atlyginimų, kuriuos Fondui perveda pataisos įstaigų administracija. Iš nagrinėjamos baudžiamojo poveikio priemonės gaunamos Fondo pajamos panaudojamos išimtinai nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų interesams užtikrinti.

³⁰³ Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos <...>, išnaša 26.

darbe nagrinėjama įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, statusas ir jo veiklos administravimas³⁰⁴.

2005 metų įstatyme Fondas apibrėžtas kaip „valstybės išdo sąskaitoje laikomos ir specialiojoje programoje apskaitomos lėšos, iš kurių pagal šį įstatymą kompensuojama smurtiniais nusikaltimais padaryta žala“³⁰⁵. Nustatyta, kad Fondą administruoja Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija arba jos įgaliota institucija, o jo lėšas sudaro: 1) teismo paskirtos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą; 2) fondo administratoriaus išieškotos lėšos; 3) parama, dovanotos lėšos; 4) palūkanos už kredito įstaigose saugomas fondo lėšos; 5) kitos teisėtai įgytos lėšos.

Pažymėtina, kad 2008 metais buvo priimti Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo pakeitimai³⁰⁶. Įsigaliojus šiam įstatymui nebeliko 2005 metų įstatymu įsteigto Fondo, į kurį turėjo būti sumokamos teismų skiriamos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Vietoj jo įstatymų leidėjas įtvirtino Specialiąją nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programą, kuri veikia ir šiuo metu. Šio įstatymo 12 straipsnyje nustatyta, kad Specialiosios nukentėjusių nuo

³⁰⁴ Ne tik Lietuvoje, bet ir kitose Europos bei kitų kontinentų valstybėse egzistuoja specialių fondų (programų), iš kurių įstatymuose nustatytais atvejais ir sąlygomis valstybė kompensuoja asmenims nusikalstamomis veikomis padarytą žalą. Paminėtina, kad anksčiausiai valstybės mokamos kompensacijos nukentėjusiems nuo nusikaltimų asmenims paminėtos senajame Hamurabio kodekse (apie 1775 pr. m. e.). Jame buvo nustatyta, kad tuo atveju, jei nusikaltimą padaręs asmuo nebuvo pagautas, vietos valdžia privalėjo kompensuoti apiplėšto asmens prarastą turtą. Žmogžudystės atveju vietos valdytojas privalėjo sumokėti nužudytojo asmens paveldėtojams tam tikrą sumą sidabru iš išdo. Vėlesniais amžiais susidomėjimas valstybės kompensacijomis nusiūgo. Tačiau 1800-aisiais metais Europoje vykęs kalėjimų reformos judėjimas ir vėl atkreipė visuomenės dėmesį ir į nusikaltimų aukų padėtį. Dž. Bentamas teigė, kad tie asmenys, kurie nusikaltimo metu patys nukentėjo arba kurių turtui buvo padaryta žala, neturėtų būti palikti likimo valiai, o kompensacija – tai mažiausiai, ką dėl jų gali padaryti visuomenė, prie kurios gerovės šie asmenys prisidėjo ir kuri turėtų juos globoti. C. Lombroso, E. Ferri ir R. Garofalo keliuose tarptautiniuose baudžiamosios teisės kongreso susitikimuose akcentavo kompensacijų svarbą. Tačiau, kaip pažymi A. Karmen, „deja, jų intencijos nevirto jokiais konkrečiais veiksmiais“. Teisę nagrinėjantys istorikai mini tik kelis atvejus, kai nusikaltimų aukoms buvo įsteigti specialūs fondai: Toskanoje apie 1786 metus ir Meksikoje apie 1871 metus [KARMEN, Andrew. *Crime Victims. An Introduction to Victimology*. United States: Thomson Wadsworth, 2004, p. 315-316; *Taip pat žr.: JUZUKONIS, Saulius. Kompensacijos asmenims <...>, išnaša 28, p. 129]. Dažniausiai teigiama, kad pirmoji valstybinė nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo programa atsirado Naujojoje Zelandijoje 1963 metais. 1964 metais Naujosios Zelandijos pavyzdžiu pasekė Anglija ir sukūrė savo valstybinę kompensavimo programą, vėliau Jungtinės Amerikos Valstijos, Australija, Kanada ir daugelis Europos šalių [WALLER, Irvin. *Crime Victims: Doing Justice to Their Support and Protection*. Helsinki: HEUNI. Publication Series No. 39, 2003, p. 8-9].*

³⁰⁵ Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos <...>, išnaša 26.

³⁰⁶ Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 137-5387.

nusikaltimų asmenų fondą programos tikslas yra užtikrinti smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimą. Ją įgyvendina Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, o pastarosios lėšas sudaro: 1) teismo paskirtos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą; 2) valstybės biudžeto asignavimai; 3) kitos teisėtai gautos lėšos.

Kasmet į Specialiąją nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programą iš teismų skiriamų įmokų į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą surenkamų lėšų dydis auga. Išanalizavus Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pateikiamus duomenis apie Specialiosios nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programos veiklą, pastebėtina, kad nuo 2003 metų iki 2011 metų beveik tris kartus išaugo iš teismų skiriamų įmokų į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą surenkamų lėšų dydis (žr. 6 lentelę)³⁰⁷.

6 lentelė

Metai	Į Specialiąją nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programą (anksčiau – Fondą) sumokėta įmokų į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą (Lt)
2003	151.951,28
2004	163.476,40
2005	183.189,95
2006	235.150,82
2007	262.389,73
2008	476.119,92
2009	605.989,66
2010	595.234,65
2011	492.382,52

Atkreiptinas dėmesys, kad prasidėjus ekonominei krizei 2007-2009 metais ženkliai sumažėjo į Specialiąją nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programą valstybės skiriamų lėšų dydis (žr. 7 lentelę)³⁰⁸.

³⁰⁷ Duomenys gauti iš Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.

³⁰⁸ Duomenys gauti iš Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.

7 lentelė

Metai	Į Specialiąją nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programą (anksčiau – Fondą) gauti asignavimai iš valstybės biudžeto (Lt)
2006	1 700 000
2007	90 000
2008	1 000 000
2009	807 000
2010	128 000
2011	358 000
2012	1 353 000

2012 metais asignavimai iš valstybės biudžeto pakilo, tačiau nepasiekė 2006 metų lygio. Reikėtų pažymėti, kad nors asignavimai iš valstybės biudžeto į Specialiąją nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programą kasmet kinta, priklausomai nuo šalies ekonominės situacijos, iš įmokų į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą surenkamų lėšų dydis nuo 2003 metų vis auga. Tai yra itin svarbu, kad Specialioji nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programa sėkmingai funkcionuotų. Be to, kaip rodo Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pateikiami duomenys, sulaukiamų prašymų kompensuoti patirtą žalą ir patenkintų prašymų kompensuoti patirtą žalą skaičius šalyje kasmet auga (žr. 8 lentelę)³⁰⁹, o surenkamų lėšų vis dar nepakanka, siekiant kompensuoti patirtą žalą visiems nuo smurtinių nusikaltimų nukentėjusiems asmenims.

8 lentelė

Metai	Gauta prašymų	Patenkinta prašymų	Išmokėta (Lt)
2005	11	-	-
2006	76	20	38 879
2007	136	57	247 382
2008	122	62	266 000
2009	220	166	1, 6 mln.
2010	250	195	1, 9 mln.
2011	290	226	2 mln.
2012 iki 04.13	66	61	593 598

Kaip pabrėžia G. Valickas (*et al*), remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis, 2007 metais nuo

³⁰⁹ Duomenys gauti iš Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.

nusikalstamų veikų nukentėjo – 44 604 fiziniai asmenys, 2008 metais – 46 280 asmenų, 2009 metais – 46 814 asmenų, 2010 metais – 43 043 asmenys, 2011 metais – 43 350 asmenų. Nuo 2007 metų ryškėja santykinai nemaža nusikaltimo aukų skaičiaus dinamika – iš pradžių didėjo, o nuo 2010 metų – mažėjo. Nors per pastaruosius metus nukentėjusiųjų skaičius mažėjo, tačiau jis išlieka santykinai didelis.³¹⁰

Atsižvelgiant į tai, jog įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą yra sumokama į Specialiąją nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programą, galima teigti, kad vienas iš jos tikslų yra kompensacija, kompensaciją suprantant plačiąja šio termino prasme. Tačiau šioje vietoje taip pat paminėtinas J. Namavičiaus pastebėjimas, kad įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali būti paskirta ir tais atvejais, kai nukentėjusiuoju pripažįstamas ne fizinis asmuo, bet valstybės interesai. Pavyzdžiui, nagrinėjama baudžiamojo poveikio priemonė gali būti paskirta asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą sienos perėjimą (BK 291 straipsnis)³¹¹. Minėtasis mokslininkas kelia klausimą, ar ir tokiu atveju, kai nėra nukentėjusio *fizinio* asmens, skiriama baudžiamojo poveikio priemonė, galinti įgyvendinti kompensacijos tikslą³¹². Kitais žodžiais tariant, autorius pažymi, kad tokiais atvejais „tarsi nėra nukentėjusiojo“, kuriam turi būti kompensuojama padaryta žala. Šio darbo autorės nuomone, kiekviena nusikalstama veika yra pažeidžiama valstybės nustatyta teisinė tvarka bei „sumenkinamas teisinės tvarkos autoritetas“. Net ir tais atvejais, kai įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skiriama už nusikalstamas veikas valstybės interesams, jai gali būti keliamas kompensacijos tikslas. Nusikalstamos veikos padarymas valstybės interesams reiškia ir nusikalstamos veikos padarymą jos piliečiams. Taigi, kompensuojant valstybei nusikalstama veika padarytą žalą, kompensuojama ir nukentėjusiesiems, kaip kolektyviniam subjektui, padaryta žala.

³¹⁰ VALICKAS, Gintautas; JUSTICKIS, Viktoras; VANAGAITĖ, Kristina; VOROPAJ, Ksenija. *Procedūrinis teisingumas ir žmonių pasitikėjimas teisėsaugos pareigūnais bei institucijomis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013, p. 42-43.

³¹¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3.

³¹² Interviu padarytas 2013 metų lapkričio 15 d.

Pažymėtina, kad Lietuvoje sukurtas valstybinis žalos kompensavimo nuo nusikaltimų nukentėjusiems asmenims mechanizmas yra patogesnis nukentėjusiam asmeniui, negu Lenkijoje. Lietuvoje į Specialiąją nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programą pervedamos įmokos vėliau Teisingumo ministerijos yra išmokamos asmenims, nukentėjusiems nuo smurtinių nusikaltimų, kurie atitinka teisės aktuose nustatytus reikalavimus. O štai Lenkijoje į sukurta Pagalbos nukentėjusiesiems ir postpenitencinės pagalbos fondą surenkamos įmokos nėra Lenkijos teisingumo ministerijos tiesiogiai išmokamos asmenims, nukentėjusiems nuo smurtinių nusikaltimų. Pastarosios iš šio fondo yra pervedamos į kasmet Lenkijos teisingumo ministro patvirtinamų visuomeninių organizacijų, teikiančių pagalbą nukentėjusiesiems, sąskaitas, o nukentėję asmenys, siekdami gauti patirtos žalos atlyginimą, turi kreiptis ne į Lenkijos teisingumo ministeriją, bet būtent į pastarąsias. Kiekvienais metais kinta ir teisingumo ministro patvirtinamas visuomeninių organizacijų sąrašas, ir pastarosioms skiriamos pinigų sumos. Taigi, nukentėjusiajam atsiranda papildoma našta aiškintis žalą atlyginančių institucijų sąrašą bei pastarosiose egzistuojančias skirtingas žalos atlyginimo aplikavimo sistemas.

Paminėtina ir tai, kad nuo pat jos sukūrimo valstybinė žalos atlyginimo nukentėjusiesiems sistema Lietuvoje funkcionavo sėkmingiau, negu Lenkijoje. Nors Lenkijos BK įmoka buvo įtvirtinta dar 1997 metais, vis dėlto Pagalbos nukentėjusiesiems ir postpenitencinės pagalbos fondas buvo sukurtas tik 2012 metais. Iki tol egzistavęs teisinis reguliavimas leido susiklostyti įdomiai situacijai. Pirminėje Lenkijos BK 49 straipsnio redakcijoje buvo nustatyta, kad „įmoka sumokama nurodytam visuomeniniam tikslui“³¹³. Kadangi nei Lenkijos BK, nei poįstatyminiai teisės aktai nedetalizavo, ką reiškia „nurodytam visuomeniniam tikslui“, nors Lenkijos baudžiamosios teisės moksle nuo pat įmokos atsiradimo akcentuota, kad pastarąja siekiama užtikrinti nukentėjusiųjų interesus, vis dėlto teismai cituotą nuostatą interpretavo skirtingai. Pavyzdžiui, Sopoto miesto rajono teismo atveju 1998-2004 metų

³¹³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny <...>, išnaša 184.

laikotarpiu įmoka dažniausiai buvo skiriama Sopoto benamių gyvūnų prieglaudai paremti³¹⁴.

2004 metais Lenkijos įstatymų leidėjas priėmė naują Lenkijos BK 49 straipsnio redakciją. Šiuo įstatymo pakeitimu buvo patikslintas iki tol galiojęs teisinis reguliavimas ir nustatyta, kad „įmoka mokama institucijų, fundacijų, bendrijų ir kt. įstaigų, patvirtintų Lenkijos teisingumo ministro įsakymu, labui, kurių veikla susijusi su nusikalstama veika pažeistu gėriu“. Taigi, nuostata „nurodytam visuomeniniam tikslui“ nuo 2004 metų tapo kiek aiškesnė. Tačiau 2012 metais buvo priimtas dar vienas Lenkijos BK 49 straipsnio pakeitimas ir *expressis verbis* įtvirtinta, kad įmoka mokama tik į Pagalbos nukentėjusiesiems ir postpenitencinės pagalbos fondą.

Atkreiptinas dėmesys, kad ne visi baudžiamosios teisės mokslininkai linkę baudžiamosioms teisinėms sankcijoms priskirti kompensacinį tikslą. Pavyzdžiui, W. Daszkiewicz, analizuodamas Lenkijos BK įtvirtintą baudžiamojo poveikio priemonę -turtinės žalos atlyginimą, pabrėžė, kad vienaip pastarosios tikslai turėtų būti suprantami civilinės teisės kontekste ir kitaip - baudžiamosios teisės kontekste. Civilinės teisės kontekste turtinės žalos atlyginimas visų pirma siejamas su kompensacija, o baudžiamojoje teisėje pastarajam keliamas resocializacijos tikslas. Turtinės žalos atlyginimas visų pirma skiriamas siekiant auklėti nusikalstamą veiką padariusį asmenį. Galiausiai mokslininkas pabrėžė ir tai, kad kompensacinis turtinės žalos atlyginimo tikslas nėra svetimas ir baudžiamajai teisei, skirtingas tik tikslų akcentavimas. Civilinėje teisėje kompensacija tampa pagrindiniu tikslu, o baudžiamosios teisės kontekste - fakultatyviu³¹⁵.

Pastebėtina, kad Lietuvos baudžiamosios teisės mokslinėje literatūroje dažnai keliamas klausimas, kaip turėtų būti taikomos piniginės sankcijos, kad asmenys, padarę nusikalstamą veiką, resocializuotųsi. Pavyzdžiui, G. Sakalauskas analizavo, koku būdu turėtų būti taikoma baudos bausmė, kad baudą sumokėjęs nuteistasis savo gyvenimo tikslų toliau siektų teisėtais būdais

³¹⁴ CIEŚLAK, Wojciech, KANTY, Tomasz. Wybrane problemy stosowania i wykonywania nawiązki ora zświadczenia pieniężnego <...>, išnaša 301, p. 89.

³¹⁵ MUSZYŃSKA, Anna. Naprawienie szkody <...>, išnaša 137, p. 45, 47.

ir priemonėmis. Kaip pavyzdį autorius pamini tai, kad kai kuriose šalyse bauda mokama ne valstybės biudžetui, bet konkrečiai socialinėje srityje veikiančiai socialinei įstaigai ar organizacijai (jų sąrašą nurodo teisėjas), tokiu būdu siekiant ne tik paremti tokias įstaigas ar organizacijas, bet ir šia bausme „siųsti pedagoginę žinutę“ nuteistajam³¹⁶.

G. Šulijos nuomone, visos pajamos ar kitokia turtinė nauda, gaunama bausmėmis ar baudžiamojo poveikio priemonėmis, turėtų būti panaudojama žalai, padarytai nusikalstamomis veikomis, atlyginti. Kaip pažymi mokslininkas, tokia nuostata galėtų būti grindžiama tuo, kad valstybė nesiekia pasipelnyti iš surenkamų baudų. Taip pat kaltininkas įgautų papildomą motyvaciją sumokėti baudą, jeigu žinotų, kad ji bus panaudota padarytai žalai atlyginti, o ne kitoms valstybės reikmėms³¹⁷.

Turint omenyje paminėtų mokslininkų požiūrius, galima teigti, kad tai, jog įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą yra sumokama į Specialiąją nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programą, nebūtinai reiškia, kad vienas iš jos tikslų yra kompensacija. Galima teigti, kad ši baudžiamojo poveikio priemonė sumokama į būtent tokio pobūdžio programą siekiant paveikti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, t. y. siekiant specialiosios prevencijos tikslo. Vis dėlto, šio darbo autorės nuomone, kompensacija turėtų būti įvardijama įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslas atsižvelgiant į tai, kad vienu iš veiksmų, nulėmusių šios baudžiamojo poveikio priemonės įtvirtinimą BK, buvo būtent nukentėjusiųjų interesai. Atkreiptinas dėmesys, kad mokslinėje literatūroje dažnai yra išskiriamos baudžiamųjų teisinių sankcijų tikslų rūšys, pavyzdžiui: bendriausias tikslas, pagrindinis tikslas, papildomas tikslas, baigtinis tikslas ir pan.³¹⁸. Šio darbo autorės nuomone, kompensacija galėtų būti laikyti tik fakultatyviu įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslu, prisimenant anksčiau paminėtą teiginį, kad baudžiamieji teisiniai santykiai susiklosto tarp valstybės ir nusikalstamą veiką padariusio asmens, tai ir

³¹⁶ SAKALAUSKAS, Gintautas. Įkalinimo tikslų labirintuose <...>, išnaša 9, p.138.

³¹⁷ ŠULIJA, Gintautas. *Baudos bausmė ir jos skyrimas*. Daktaro disertacija <...>, išnaša 11, p. 53.

³¹⁸ KACZMAREK, Tadeusz. Utylitaryzm karania <...>, išnaša 284, p. 42-51.

taikomos baudžiamosios teisinės sankcijos (jų tikslai) pirmiausia turi būti siejamos su teisės pažeidimus padariusiais asmenimis.

Apibendrinant teigtina, kad kompensacija – tai fakultatyvus įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslas. Skiriant šią baudžiamojo poveikio priemonę, kompensacija turėtų būti suprantama plačiąja prasme, t. y. kaip žalos atlyginimas ne tiesiogiai nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiajam asmeniui, bet nukentėjusiems kaip kolektyviniam subjektui.

2.2.4. Teisingumo principo įgyvendinimas kaip įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslas

2000 metais priimdamas BK įstatymų leidėjas BK 41 straipsnyje esantį bausmės tikslų katalogą papildė iki tol galiojusiuose LTSR BK ir senajame BK nebuvusiu bausmės tikslu, nustatydamas, jog bausme siekiama ne tik nubausti bei prevencijos tikslų, bet ir užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą.

Pernelyg nesigilinant į teisės teorijoje ar teisės filosofijoje gvildenamas teisingumo sampratas, paminėtina tik tai, kad štai J. Rawlsas teisingumu vadino pagrindines visuomenės taisykles, dėl kurių žmonės, turintys skirtingas vertybes ir gyvenimo tikslus, gali koegzistuoti, bendradarbiauti ir tam tikru mastu konkuruoti. Teisingumas, minėtojo autoriaus nuomone, turi būti suvokiamas kaip privalomos ir visuomenės tarpusavyje sudarytos sutarties rezultatas. Būtent pats teisingumo principas ir yra tokios sutarties sudarymo objektas ir tikslas³¹⁹.

H. L. A. Harto teigimu, įvairūs teisingumo idėjos taikymo atvejai grindžiami bendruoju principu, kad individai turi teisę į tam tikrą lygią arba nelygią padėtį su kitais. Kaip teigė minėtas teisinio pozityvizmo atstovas, teisingumas tradiciškai suprantamas kaip pusiausvyros arba proporcijos palaikymas arba atkūrimas, o svarbiausias teisingumo priesakas dažniausiai

³¹⁹ DAVIES, H., HOLDCROFT, D. *Jurisprudence text and commentary* <...> išnaša 98, p. 269; Plačiau žr.: RAWLS, John. *The Theory of Justice* <...> išnaša 96, p. 3–6, 11–16.

formuluojamas taip: „vienodas bylas traktuok vienodai“, tačiau pastarąją formulotę reikia papildyti: „o skirtingas bylas – skirtingai“.³²⁰

Galiausiai, kaip teigė F. Hayekas, teisingumas nesiekia nei individualių, nei grupinių interesų subalansavimo konkrečiu atveju; jis nesiekia sukurti ir konkrečios padėties, kuri laikoma teisinga. Jam nerūpi padariniai, sukeliami konkrečių veiksmų. Autorius pabrėžė, kad visažinių visuomenėje apskritai nebūtų vietos teisingumo idėjai. Kaip ir kitos abstrakcijos, teisingumo idėja yra mūsų priemonė dorotis su savo neišmanymu – su neišvengiamu konkrečių faktinių žinių stygiumi, kurio negali pašalinti jokia mokslo pažanga³²¹.

Kaip žinoma, teisingumo principas - tai daugiaprasmė kategorija, reikšminga visos Lietuvos teisinės sistemos kontekste, o jo turiniui suprasti ir atskleisti neabejotinai svarbi yra Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – KT) praktika. 1995 m. gruodžio 22 d. nutarime KT teigė, kad vienas pagrindinių teisės, kaip socialinio gyvenimo reguliavimo priemonės, tikslų – teisingumas. *Teisingumas* – tai viena iš svarbiausių moralinių vertybių ir vienas svarbiausių teisinės valstybės pagrindų. Teisingumo ir teisinės valstybės siekis gali būti įgyvendintas užtikrinant tam tikrą interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos. Teisingumo negalima pasiekti pripažįstant tik vienos grupės arba vieno asmens interesus ir kartu neigiant kitų asmenų interesus³²².

³²⁰ HART, Herbert Lionel Adolphus. *Teisės samprata* <...>, išnaša 94, p. 267.

³²¹ HAYEK, Friedrich, August. *Teisė įstatymų leidyba ir laisvė. II. Socialinio teisingumo mirasas* <...>, išnaša 97, p. 65-67. *Plačiau apie teisingumo principo įgyvendinimą teisės teorijos bei filosofijos kontekste žr.: BŪDVYTIS, Giedrius. Išimtinių aplinkybių anatomija arba teisingumo principo samprata ir jo įgyvendinimas baudsmių skyrimo procese. Socialinių mokslų studijos*, 2012, nr. 4 (3), p. 1157-1163.

³²² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų" 8 straipsnio antrosios dalies 4 punkto ir ketvirtosios dalies normos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1995-12-29, nr. 106-2381; *taip pat žr.: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. lapkričio 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 5 straipsnio 2 dalies, 271 straipsnio, 29 straipsnio 7 dalies (2002 m. spalio 8 d. redakcija) 4 punkto, 56 straipsnio 2 dalies (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugsėjo 3 d. nutarimo nr. 1073 "Dėl mokesčio bazės netiesioginio nustatymo" 2 punkto, taip pat šiuo Vyriausybės nutarimu patvirtintų mokesčio bazės netiesioginio nustatymo metodų skyriaus "mokesčio bazės netiesioginio nustatymo atvejai" ir skyriaus "mokesčio bazės netiesioginio nustatymo metodai" atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 5 straipsnio 2 daliai“. *Valstybės žinios*, 2003-11-21, nr. 109-4887. Kaip teigia R. Plečkaitis, teoriją, kuria remiantis Lietuvoje buvo kuriamos *teisingumo* ir *teisėtumo**

Konstitucinė teisingumo samprata suponuoja ne tik formalų, nominalų teismo vykdomą teisingumą, ne tik išorinę teismo vykdomo teisingumo regimybę, bet svarbiausia – tokius sprendimus, kurie savo turiniu nėra neteisingi³²³. 1998 m. gruodžio 9 d. nutarime KT pažymėjo, kad, siekiant užkirsti kelią nusikaltimams, pagrindinę reikšmę turi efektyviai įgyvendinama įvairių prevencinių priemonių sistema. Asmuo, padaręs nusikaltimą, turi būti surastas ir atitinkamai nubaustas, o teisingas ir laiku atliktas baudimas taip pat turi prevencinę reikšmę³²⁴.

2005 m. lapkričio 3 d. nutarime KT pažymėjo, kad visuomet tarp siekiamo tikslo nubausti teisės pažeidėjus ir užtikrinti teisės pažeidimų prevenciją ir pasirinktų priemonių šiam tikslui pasiekti turi būti pusiausvyra, kitaip – proporcingumas³²⁵. Už nusikalstamas veikas negalima nustatyti tokių

sampratos, perteikė tradicija. Lietuvos Statute vartojamos tėvynės, valstybės ir visuomenės sąvokos apima iš Cicerono ir romėnų teisės klasikų perimtą turinį. Panašiai perimtas ir pagrindinės prigimtinės teisės sąvokos – turinys, kuris suvokiamas kaip skirstytinis – atlyginant pagal nuopelnus ir užimamą padėtį visuomenėje, ir lygiavinis teisingumas – mainų bei turtinių santykių. Abu teisingumo pavidalai išreiškė tradicinę teisingumo sampratą, kuria vadovavosi Statutų sudarytojai, - teisingumo kaip pusiausvyros bei proporcijos visuomenėje palaikymo arba atstatymo forma [PLEČKAITIS, Rimantas. *Lietuvos filosofijos istorija. I Tomas. Viduramžiai-Renesansas-Naujieji amžiai*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2004, p. 182-183].

³²³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 2007-10-27, Nr. 111-4549; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 18 straipsnio 8 dalies (2004 m. kovo 9 d. redakcija), 34 straipsnio 17 dalies (2004 m. kovo 9 d., 2006 m. balandžio 25 d. redakcijos), 41 straipsnio (2004 m. kovo 9 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 20 d. nutarimu nr. 618 "Dėl didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklių ir mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais prekybos ir viešojo maitinimo įmonėse taisyklių patvirtinimo" patvirtintų didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklių 28.5, 51.5 punktų (2004 m. gegužės 20 d. redakcija), 51 punkto (2004 m. gegužės 20 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 straipsnio 17 daliai (2004 m. kovo 9 d., 2006 m. balandžio 25 d. redakcijos), šių taisyklių 51 punkto (2006 m. spalio 17 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 straipsnio 17 daliai (2006 m. balandžio 25 d. redakcija), taip pat šių taisyklių 51 punkto (2007 m. gegužės 2 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 straipsnio 17 daliai (2006 m. balandžio 25 d., 2007 m. birželio 21 d. redakcijos)". *Valstybės žinios*, 2008-01-24, nr. 10-349. *Taip pat žr.*: KŪRIS, Egidijus. Koordinaciniai ir determinaciniai konstituciniai principai (2). *Jurisprudencija*, 2002, nr. 27(19), p. 59-74.

³²⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1998-12-11, nr. 109-3004.

³²⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 21 straipsnio 2 dalies (2000 m. kovo 16 d. redakcija), 3 dalies (2002 m. birželio 11 d. redakcija), 4 dalies (1999 m. gegužės 11 d. redakcija), 7 dalies (2002 m.

bausmių ir tokių jų dydžių, kurie būtų akivaizdžiai neadekvatūs nusikalstamai veikai ir bausmės paskirčiai³²⁶. Nustatant atsakomybę už teisės pažeidimus privalu paisyti protingumo reikalavimo, taip pat proporcingumo principo, pagal kurį nustatytos teisinės priemonės turi būti būtinos demokratinėje visuomenėje ir tinkamos siekiamiems teisėtiems bei visuotinai svarbiems tikslams pasiekti. Jos neturi varžyti asmens teisių labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti³²⁷.

1993 m. gruodžio 13 d. nutarime KT pabrėžė, jog baudžiamieji įstatymai, nustatydami griežtą ir diferencijuotą bausmių sistemą, turi tikslą ne tik padaryti atitinkamą poveikį nuteistajam (suvaržant jo asmenines, turtines ar kitas teises), bet ir užtikrinti nukentėjusiųjų bei visuomenės interesų gynimą³²⁸.

Vienodą teismų praktiką taikant BK normas ir atskleidžiant teisingumo principo įgyvendinimo turinį Lietuvos baudžiamajoje teisėje formuoja Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT)³²⁹. Ne viename iš savo sprendimų LAT nagrinėjo teisingumo principo įgyvendinimo esmę skiriant baudžiamąsias teises sankcijas. Pastarojo nutartyse ne kartą išaiškinta, kad bausmės teisingumo principas - tai vienas pagrindinių bausmės skyrimo principų, įtvirtintų baudžiamajame įstatyme³³⁰. Baudžiamasis įstatymas

birželio 11 d. redakcija) ir dėl šio įstatymo (2003 m. lapkričio 20 d. redakcija) 26 straipsnio 5, 7, 14 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2005-11-05, nr. 131-4743.

³²⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 45 straipsnio (1998 m. liepos 2 d. redakcija) ir 312 straipsnio 3 dalies (1998 m. vasario 3 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2003-06-13, nr. 57-2552.

³²⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo - Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2006-01-19, nr. 7-254.

³²⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio antrosios dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 93 straipsnio 1 ir 2 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1993-12-18, nr. 70-1320.

³²⁹ *Plačiau apie Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijos reikšmę baudžiamajoje justicijoje* žr.: PRAPIESTIS, Jonas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijos reikšmė baudžiamajoje justicijoje Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 11-26.

³³⁰ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2013 m. sausio 29 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-63/2013.

neapibrėžia teisingumo principo sąvokos, tačiau teismų praktikoje šis principas suprantamas kaip teisingos bausmės paskyrimas³³¹. Teisinga teismo paskirta bausmė turi atitikti du reikalavimus – padaryto nusikaltimo pavojingumą ir kaltininko asmenybės pavojingumą³³². Be to, „ne mažiau svarbus yra ir nuo nusikaltimo nukentėjusių asmenų teisėtų interesų suvokimas ir siekis juos saugoti bei baudžiamajame įstatyme numatytais priemonėmis ginti“³³³.

Svarbu paminėti ir tai, kad teisingumo principas Lietuvos baudžiamosios teisės moksle iki 1996 metų nebuvo pakankamai akcentuojamas, o tarybinėje baudžiamojoje teisėje jis ilgą laiką iš viso nebuvo laikomas baudžiamosios teisės principu. Kaip teigia V. Piesliakas, „net tokių fundamentalių darbų kaip „Tarybinės baudžiamosios teisės kursas“ autoriai teisingumo nelaikė baudžiamosios teisės principu. Teisingumas nebuvo priskiriamas prie baudžiamosios teisės principų ir vėlesniuose baudžiamosios teisės vadovėliuose, ir tik prieš pat TSRS iširimą jis jau minimas kaip vienas iš baudžiamosios teisės principų“³³⁴.

Šiuo metu teisingumo principą ir jo turinį Lietuvos baudžiamojoje teisėje yra nagrinėję keli baudžiamosios teisės mokslininkai, kaip antai: G. Švedas³³⁵, V. Piesliakas³³⁶, J. Prapiestis ir A. Baranskaitė³³⁷, R. Drakšas³³⁸, A. Gumuliauskas³³⁹, G. Būdvytis³⁴⁰ ir kt. Nors daugelyje iš paminėtų autorių

³³¹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2009 m. rugsėjo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-256/2009.

³³² Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2013 m. gegužės 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215/2013.

³³³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2013 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-345/2013.

³³⁴ PIESLIAKAS, Vytautas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso principinės nuostatos <...>, išnaša 73, p. 45.

³³⁵ ŠVEDAS, Gintaras. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos* <...>, išnaša 6, p. 116; *Taip pat žr.: ŠVEDAS, Gintaras. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnių sankcijų sudarymo probleminiai aspektai. Teisė*, 2011, nr. 79, p. 11.

³³⁶ PIESLIAKAS, Vytautas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso principinės nuostatos <...>, išnaša 73; PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia. 2009.*

³³⁷ PRAPIESTIS, Jonas; BARANSKAITĖ Agnė. Konstitucinės teisingumo ir teisinės santarvės dimensijos baudžiamojoje teisėje. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, p. 44-50.

³³⁸ DRAKŠAS, Romualdas. 41 straipsnio analizė <...>, 218 išnaša; DRAKŠAS, Romualdas. *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos* <...>, išnaša 41, p. 56-57.

³³⁹ GUMULIAUSKAS, Alenas. Teisėjo nuožiūra skiriant bausmę. *Jurisprudencija*, 2004, nr. 61 (53), p. 85-94; GUMULIAUSKAS, Alenas. Teisingumo principas ir jo reikšmė naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 2003, nr. 48, p. 90-99.

darbų kalbama apie teisingumo principą ir jo turinį baudžiamojoje teisėje *in genere*, vis dėlto šių autorių darbų analizė leidžia *sąlyginai* atskleisti teisingumo principo įgyvendinimo kaip vieno iš įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslų turinį.

V. Piesliakas ir 1996 metais³⁴¹, ir 2008 metais³⁴² teisingumą apibūdino trimis aspektais. Visų pirma mokslininkas teigė, kad teisingas turi būti baudžiamasis įstatymas. Kitais žodžiais tariant, įstatymas turi nustatyti pagrįstas bausmes (jų dydžius) bei suteikti pagrindus vienodai teismų praktikai³⁴³. Antra, teisingumo principas taip pat reiškia individualizuotą bausmę. Individualizuota bausmė, pasak V. Piesliako, „tai tokia bausmė, kuri paskirta atsižvelgus į padarytos nusikalstamos veikos sunkumą, padaryto nusikaltimo ypatumus, kaltininko padarytos veikos subjektyviuosius požymius (kalbę, motyvus), jo asmenybę, ir jos skyrimas nepažeidžia BK normų“³⁴⁴. Galiausiai mokslininkas paminėjo ir tai, kad teisingumo principas taip pat reikalauja vienodos, nuoseklios praktinės baudžiamosios politikos, „už analogiškas veikas panašioms asmenybėms teismai turėtų skirti tokias pačias bausmes, neatsižvelgiant į tai, kuriame teisme priimamas nuosprendis“³⁴⁵.

2003 metais R. Drakšas pažymėjo, kad teisingumas – tai visų pirma teisingas baudžiamasis įstatymas, t. y. įstatymas, sudarantis sąlygas vienodai

³⁴⁰ BŪDVYTIS, Giedrius. Išimtinių aplinkybių anatomija arba teisingumo principo samprata ir jo įgyvendinimas bausmių skyrimo procese. *Socialinių mokslų studijos*, 2012, nr. 4(3), p. 1157–1176.

³⁴¹ PIESLIAKAS, Vytautas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso principinės nuostatos <...>, išnaša 73, p. 46.

³⁴² PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga* <...>, išnaša 336, p. 110–113.

³⁴³ PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga* <...>, išnaša 336, p. 110. Įdomumo dėlei paminėtinas H. Kelzenas, kurio pozicija skyrėsi nuo V. Piesliako. Mokslininkas teigė, kad tam tikra norma negali būti teisinga arba neteisinga, ji gali būti tik galiojanti arba negaliojanti. Elgesys atitinka normą, jeigu jis yra toks, koks privalo būti pagal objektyviai galiojančią normą; ir jis neatitinka normos, jeigu nėra toks, koks privalo būti pagal objektyviai galiojančią normą. Sprendimas, kad faktinis elgesys yra toks, koks privalo būti pagal objektyviai galiojančią normą, yra *vertybinis sprendimas*. Ši vertybinį sprendimą turime skirti nuo normos, kuri įtvirtina vertybę. Vertybinis sprendimas gali būti teisingas arba neteisingas, nes jis nurodo galiojančios tvarkos normą. Tačiau norma negali būti nei teisinga, nei neteisinga – ji tik gali būti galiojanti arba negaliojanti. Antai sprendimas, kad krikščioniškosios moralės požiūriu „gera“ mylėti savo draugus ir nekęsti priešų, yra neteisingas, nes galiojančios krikščioniškosios moralės norma įsako mylėti ne tik savo draugus, bet ir priešus. Sprendimas, kad vagį galima teisėtai bausti mirties bausme, nėra teisingas, jeigu aptariamoji galiojanti norma reikalauja vagį bausti laisvės, o ne gyvybės atėmimu [KELSEN, Hans. Grynoji teisės teorija <...>, išnaša 95, p. 54–55].

³⁴⁴ PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga* <...>, išnaša 336, p. 110.

³⁴⁵ PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga* <...>, išnaša 336, p. 112.

teisminei praktikai. Teisingumo principas taip pat reiškia, kad skiriama bausmė turi būti adekvati siekiamam tikslui, t. y. atitikti nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdį ir laipsnį. Be to, skiriama bausmė taip pat turi būti individualizuojama, t. y. už konkrečią nusikalstamą veiką konkrečiam asmeniui turi būti parenkama optimali bausmė. Galiausiai mokslininkas pažymėjo ir tai, kad teisingumo principas reikalauja bausmės skyrimą sieti su visuomenės interesu³⁴⁶. Pasak R. Drakšo, „visuomenės teisingumo jausmo patenkinimas skiriant bausmes reiškia tai, kad užtikrinama visuomenės teisė į saugią aplinką. Visuomenei parodoma, kad BK įtvirtintos bausmės egzistuoja ne tik *de jure*, bet ir taikomos *de facto*, tuo užtikrindamos asmenų teises bei laisves“³⁴⁷.

G. Švedo nuomone, teisingos bausmės turinys, visų pirma, apima bausmės teisėtumą, t. y. gali būti skiriama tik įstatyme numatyta bausmė, jos dydis privalo atitikti įstatyme numatytas ribas, ji skiriama laikantis baudžiamojo proceso reikalavimų ir t. t. Antra, teisinga bausmė reiškia humanišką bausmę, t. y. skiriama bausmė negalima žmogaus kankinti, siekti sukelti fizinį kančią ar žeminti jo orumą. Trečia, teisinga bausmė - tai individualizuota bausmė, t. y. jos dydis skiriamas konkrečiam asmeniui atsižvelgiant į jo savybes, ji skiriama siekiant įstatyme nustatytą bausmės tikslą ir t. t.. Penkta, teisinga bausmė – tai ekonomišką bausmę, t. y. minimali bausmė, būtina bausmės tikslams pasiekti. Galiausiai mokslininkas paminėjo ir tai, kad teisinga bausmė turi būti siejama ir su visuomenės interesu, kuris leistų į skiriamą bausmę pažiūrėti ne vien per nusikalstamos veikos ir kaltininko asmenybės prizmę, bet leistų įvertinti ir visuomenėje vyraujančias moralines nuostatas bei visuomenės teisingumo jausmą³⁴⁸. Atkreiptinas dėmesys, kad minėtasis autorius analizuodamas bausmės tikslus visuomenės teisingumo jausmą paminėjo dar 1993 metais, teigdamas, kad socialinio teisingumo jausmo patenkinimas arba socialinio teisingumo atstatymas - tai „netradiciniai

³⁴⁶ DRAKŠAS, Romualdas <...> išnaša 218, 41 straipsnio analizė; DRAKŠAS, Romualdas. *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos* <...> išnaša 41, p. 56-57.

³⁴⁷ Interviu papildytas 2014 metų spalio 14 dieną.

³⁴⁸ ŠVEDAS, Gintaras. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnių sankcijų sudarymo probleminiai aspektai. *Teisė*, 2011, nr. 79, p. 11.

bausmės tikslai“. Mokslininkas taip pat paminėjo, kad bausmės kaip socialinio teisingumo jausmo patenkinimo priemonės idėjos yra artimos dar 1966 metais R. Merton teiginiams, kad bausmė turi ne tik įstatyminius, bet ir latentinius tikslus – tai sadistinio keršto polinkio, kurį suformuoja sąmonė, patenkinimas³⁴⁹.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkų ir teismų praktikoje teisingumo principo įgyvendinimas skiriant bausmes apibūdinamas panašiai. Teigiama, kad teisingumo principo įgyvendinimas skiriant bausmę reiškia teisėtos, adekvačios (proporcingos) padarytai nusikalstamai veikai (jos laipsniui bei pobūdžiui), individualizuotos, ekonomiškos, humaniškos, be to, į „visuomenės interesą“ orientuotos prievartos priemonės taikymą.

Šio darbo autorės nuomone, kadangi baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės tikslus, tai ir skiriant įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą pirmiausia turi būti siekiama įgyvendinti teisingumo principą.

Teisingumo principo įgyvendinimas skiriant įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, visų pirma, reiškia teisėtos baudžiamojo poveikio priemonės taikymą. Vadinasi, įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali būti paskirta tik įstatymo nustatytais pagrindais bei nustatyto dydžio.

Teisingumo principo įgyvendinimas skiriant įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taip pat reiškia humaniškumo ir ekonomiškumo baudžiamojoje teisėje įgyvendinimą. Kaip pažymi kai kurie mokslininkai,

³⁴⁹ ŠVEDAS, Gintaras. Laisvės atėmimo bausmė ir jos vykdymo teorinės problemos. Daktaro disertacija <...>, išnaša 74, p.18-19. Nors visuomenės teisingumo jausmas nėra vienareikšmis ir lengvai apibrėžiamas, be to, tai kintantis dalykas, vis dėlto jis gali būti empiriškai tiriamas ir konstatuojamas kaip tam tikras faktas [KACZMAREK, Tadeusz. Sprawiedliwa odpłata <...>, išnaša 91, p. 64-78]. Štai T. Kaczmarek, analizuodamas anketinių tyrimų rezultatus, kuriuose respondentai turėjo atsakyti, kokie turėtų būti bausmės tikslai, pastebi, kad asmens polinkį labiau bausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį arba būti tolerantiškesniam lemia tokie veiksniai kaip išsilavinimas, profesija, grėsmės jautimas, socializacijos lygis ir kt. [KACZMAREK, Tadeusz. Sprawiedliwa odpłata <...>, išnaša 91, p. 64-78]. Kaip pažymi kai kurie autoriai, keršto troškimas dažnai yra pagrindinis žmonių troškimas. Tais atvejais, kai valstybė neužtikrins minėtojo troškimo pati, gali kilti chaosas žmonėms patiems bandant jį užtikrinti. Tačiau, toks argumentas nėra aktualus visiems nusikaltimams. Pavyzdžiui, seksualinių nusikaltimų atvejais tikimybė, kad asmenys patys „vykdys teisingumą“ yra žymiai didesnė negu, tais atvejais, kai asmens veika yra susijusi su narkotinėmis medžiagomis [COLE, George, F.; SMITH, Christopher, E. *The American System of Criminal Justice*. Eight Edition. United States of America: West/Wadsworth, 1998, p. 405].

„baudžiamajame kodekse įtvirtintas imperatyvus siekis baudžiamosios teisės priemonėmis įgyvendinti teisingumą baudžiamosiose bylose, taip pat suteikiama teisė teismams vykdant teisingumą švelninti (palengvinti) kaltininko padėtį gali būti vertinami ir kaip įstatymų leidėjo tikslas stiprinti baudžiamosios politikos humanizavimo tendencijas mūsų valstybėje“³⁵⁰. Vertėtų paminėti A. Baranskaitės teiginius, kad „šiuolaikinė baudžiamoji teisė represinio poveikio priemonės vis dažniau derina su humaniškomis, ekonomiškesnėmis poveikio priemonėmis. Tokia priemonė yra, pavyzdžiui, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius institutas“³⁵¹. Pažymėtina, kad būtent įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali būti skiriama asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės minėtuojų pagrindu. Taigi, ši baudžiamojo poveikio priemonė „prisideda“ ir prie humaniškumo bei ekonomiškumo baudžiamojoje teisėje įgyvendinimo.

Kalbant apie teisingumo principo įgyvendinimą, o kartu ir siekį humanizuoti baudžiamąją teisę, taip pat svarbu paminėti BK 54 straipsnio 3 dalį ir jo reikšmę skiriant įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. BK 54 straipsnio 3 dalyje įstatymų leidėjas nustatė: „jeigu straipsnio sankcijoje numatytos bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui, teismas, vadovaudamasis bausmės paskirtimi, gali motyvuotai paskirti švelnesnę bausmę.“³⁵² Šio darbo autorės nuomone, minėtoji nuostata negalėtų būti taikoma įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo atveju. Atkreiptinas dėmesys į straipsnio lingvistinę formuluotę. Įstatymų leidėjas nustatė galimybę teismui paskirti švelnesnę negu „*straipsnio sankcijoje nustatytą bausmę*“, o apie galimybę paskirti švelnesnę baudžiamojo poveikio priemonę nėra užsimenama. Be to, baudžiamojo poveikio priemonės nėra nustatomos straipsnių sankcijose. Manytina, kad vien tas faktas, kad

³⁵⁰ PRAPIESTIS, Jonas; BARANSKAITĖ Agnė. Konstitucinės teisingumo ir teisinės santarvės dimensijos baudžiamojoje teisėje. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 45.

³⁵¹ BARANSKAITĖ, Agnė. *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius*. Daktaro disertacija <...>, išnaša 78, p. 44.

³⁵² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3.

baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas nėra privalomas, jau *ab initio* suponuoją tai, kad įstatyme įtvirtinta teismo kompetencija, kuri leidžia pasirinkti - skirti nagrinėjamą baudžiamojo poveikio priemonę ar jos neskirti, pakankamai užtikrina teisingumo principo įgyvendinimą bei baudžiamosios teisės humaniškumo reikalavimą.

Teisingumo principo įgyvendinimas skiriant įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taip pat reiškia adekvačios (proporcingos) padarytai nusikalstamai veikai ir individualizuotos prievartos priemonės paskyrimą. Nors BK nenustato konkrečių įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą individualizavimo taisyklių, tačiau atsižvelgdami į pastarosios skyrimo pagrindą teismai gali remtis bausmių individualizavimo taisyklėmis³⁵³.

Šio darbo autorė tik iš dalies pritartų teigiantiems, kad skiriant įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą reikėtų atsižvelgti į visuomenės interesą, t. y. įvertinti visuomenėje vyraujančias moralines nuostatas bei visuomenės teisingumo jausmą. Šiame darbe laikomasi pozicijos, kad visuomenės interesą pirmiausia turėtų atspindėti baudžiamojo įstatymo turinys, t. y. jame nustatytos konkrečios prievartos priemonių rūšis bei jų dydžiai. Pavyzdžiui, įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą atveju visuomenės interesą turėtų atspindėti pastarosios skyrimo pagrindai bei minimalus ir maksimalus dydžiai, įstatymų leidėjo nustatyti BK. O konkrečiu atveju, skiriant ir individualizuojant įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą (įstatymo jai nustatytose ribose), reikėtų nepamiršti, kad baudžiamieji teisiniai santykiai susiklosto tarp valstybės ir nusikalstamą veiką padariusio asmens, tai ir taikomos baudžiamosios teisinės sankcijos pirmiausia turi būti siejamos su nusikalstamą veiką padariusiais asmenimis.

Apibendrinant konstatuotina, kad pagrindinis įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslas yra teisingumo principo įgyvendinimas. Teisingumo principo įgyvendinimas skiriant šią baudžiamojo poveikio priemonę reiškia teisėtos, adekvačios (t. y. proporcingos) padarytai

³⁵³ Plačiau žr. – 2. 4. 2. darbo skyrių.

nusikalstamai veikai, ekonomiškos, humaniškos bei individualizuotos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimą.

2.3. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimas

2.3.1. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo subjektas ir skyrimo pagrindai

Įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, kaip ir kitas baudžiamojo poveikio priemones bei bausmes, gali paskirti tik teismas. Pavyzdžiui, BK 69 straipsnyje nustatyta: „teismas skiria turtinės žalos atlyginimą arba pašalinimą, kai dėl nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo buvo padaryta žalos asmeniui, nuosavybei ar gamtai.“³⁵⁴. Arba, kaip teigia G. Šulija, tai, kad baudos bausmė yra valstybės skiriama prievartos priemonė, reiškia, kad ji gali būti paskirta tik tam įgaliotų valstybės institucijų. Lietuvoje ji negali būti paskirta jokios kitos institucijos, išskyrus teismą³⁵⁵.

Pažymėtina, kad ne visose teisės šakose įtvirtintas prievartos priemonės skiria išimtinai teismas. Štai kaip teigia E. Losis, įgyvendindama baudžiamojo proceso tikslus, valstybė baudžiamojo proceso normų privalomumą siekia užtikrinti panaudodama prievartą, kuri baudžiamajame procese pasireiškia tam tikromis prievartos priemonėmis³⁵⁶. Pagal valstybės subjektų kompetenciją skirti procesines prievartos priemones šios skirstomos į tris grupes. Šis skirstymas kartu reiškia ir procesinių prievartos priemonių skirstymą pagal jų griežtumą apribojant žmogaus teises ir laisves. Griežčiausias priemones gali skirti tik teismas, mažiau griežtos gali būti skiriamos ir prokuroro nutarimu, o švelniausias gali taikyti ir ikiteisminio tyrimo pareigūnas³⁵⁷. Pavyzdžiui, užstatas - tai viena iš BPK įtvirtintų prievartos priemonių, kuri pasireiškia tam

³⁵⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3.

³⁵⁵ *Past.* – šiuo požymiu baudos bausmė atribotina nuo tarptautinėje teisėje ar privatinėje teisėje taikomų prievartos priemonių, kurios remiasi šalių tarpusavio susitarimu, o ne valstybės prievarta [ŠULIJA, Gintautas. *Baudos bausmė ir jos skyrimas*. Daktaro disertacija <...>, išnaša 11, p. 19].

³⁵⁶ LOSIS, Egidijus. *Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese*. Daktaro disertacija. Vilnius: MRU, 2010, p. 16-23.

³⁵⁷ GODA, Gintaras, KAZLAUSKAS, Marcelis, KUONIS, Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė* <...>, išnaša 84, p. 225.

tikros pinigų sumos įmokėjimu. Pinigai įmokami kaip garantija, jog įtariamasis (kaltinamasis) netrukdytų pasiekti procesinių tikslų³⁵⁸. BPK 133 straipsnis nustato, kad užstatą gali paskirti teismas arba prokuroras³⁵⁹.

Administracinėje justicijoje taip pat esama piniginių prievartos priemonių, kurias valstybės vardu paskirti gali keli subjektai. Kaip teigia D. Raižys ir V. Višinskis, administracinė nuobauda yra viena iš valstybės prievartos priemonių³⁶⁰. Administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – ATPK) 21 straipsnis nustato kelias nuobaudų rūšis³⁶¹. Kaip pavyzdys paminėta bauda, kuri gali būti taikoma asmeniui padarius administracinę teisės pažeidimą. Pastarąją, priešingai negu įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, valstybės vardu taip pat gali paskirti keli subjektai.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą yra tokia valstybės skiriama prievartos priemonė, kurią gali paskirti tik teismas.

Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo pagrindai įtvirtinti BK, BVK ir Probacijos įstatyme. Pastaroji gali būti paskirta pilnamečiam asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės, pilnamečiam asmeniui, atleistam nuo bausmės, arba pilnamečiam asmeniui, kuriam yra taikoma probacija.

BK VI skyriuje yra įtvirtinti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai, kada teismas gali paskirti įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, tai yra: kai asmuo ar nusikalstama veika prarado pavojingumą (BK 36 straipsnis); dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo (BK 37 straipsnis); kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko (BK 38 straipsnis); kai yra lengvinančių aplinkybių (BK 39 straipsnis); kai asmuo aktyviai padėjo atskleisti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo narių padarytas nusikalstamas veikas (BK 39¹ straipsnis); pagal laidavimą (BK 40 straipsnis).

³⁵⁸ GODA, Gintaras, KAZLAUSKAS, Marcelis, KUČONIS, Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė* <...>, išnaša 84, p. 246.

³⁵⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 37-1341.

³⁶⁰ RAIŽYS, Dainius, VIŠINSKIS, Vigintas. Kai kurios administracinių nuobaudų vykdymo problemos. *Jurisprudencija*, 2004, nr. 53(45); 43–53, p. 44.

³⁶¹ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas <...>, išnaša 170.

Atkreiptinas dėmesys, kad dar vieną atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindą, kada taip pat gali būti paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, nustato BK 18 straipsnis, esantis BK III skyriuje. BK 18 straipsnyje įtvirtinta, kad nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti atleistas ribotai pakaltinamas asmuo, kuris padarė baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų, nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą. Tokiam asmeniui, *inter alia*, gali būti paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.

Atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės teismų praktikoje įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dažniausiai skiriama taikant BK 38 ar BK 40 straipsnius. Mažai, tačiau taip pat esama teismų praktikos pavyzdžių, kai įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skiriama atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo (BK 37 straipsnis)³⁶². Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taip pat ne kartą buvo paskirta atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, kai yra lengvinančių aplinkybių (BK 39 straipsnis)³⁶³. Retai, tačiau įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taip pat skiriama pagal BK 39⁽¹⁾ straipsnį, t. y. atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo aktyviai padėjo atskleisti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo narių padarytas nusikalstamas veikas³⁶⁴. Tyrimo autorei nepavyko aptikti nė vieno nuosprendžio ar nutarties, kad įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą būtų paskirta pagal BK 36 straipsnį, t. y. atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika prarado pavojingumą. Taip pat nepavyko aptikti nė vieno teismo sprendimo, kuriuo ribotai pakaltinamam asmeniui (BK 18

³⁶² Žr. pvz.: Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. kovo 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 40-1-422-10.

³⁶³ Žr. pvz.: Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. gegužės 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-273-569/2011. Taip pat žr.: Klaipėdos rajono apylinkės teismas. 2013 m. gruodžio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-180-586/2013.

³⁶⁴ Žr. pvz.: Šiaulių miesto apygardos teismas. 2009 m. birželio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-11-116/2009.

straipsnis) ar asmeniui būtų paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą³⁶⁵.

Analizuojant įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimą atleidžiant asmenį nuo bausmės, pastebėtina, kad BK X skyriuje „Bausmės vykdymo atidėjimas ir atleidimas nuo bausmės“ reglamentuojami atleidimo nuo bausmės pagrindai: atleidimas nuo bausmės dėl ligos (BK 76 straipsnis), amnestija (BK 78 straipsnis) ir malonė (BK 79 straipsnis). Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali būti skiriama ne visais šiame BK skyriuje nustatytais atleidimo nuo bausmės pagrindais.

Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą negalima paskirti tais atvejais, kai asmuo yra atleidžiamas nuo bausmės taikant amnestijos institutą.

Kaip nustatyta BK 71 straipsnyje, valstybės vardu įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali paskirti tik teismas. Konstitucijos 67 straipsnio 19 punkte teigiama, jog amnestijos aktus³⁶⁶, kuriuose nustatomi amnestijos taikymo pagrindai, sąlygos ir tvarka, leidžia Seimas³⁶⁷. Kadangi Konstitucija yra viršesnės teisinės galios aktas negu BK, galėtų būti daroma prielaida, kad BK 71 straipsnyje įtvirtinta taisyklė dėl įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo subjekto turi išimtį, t. y. atleidžiant asmenį nuo bausmės amnestijos aktu ją galėtų paskirti įstatymų leidžiamoji valdžia, t. y. Seimas. Vis dėlto tokia prielaida klaidinga, nes BK 78 straipsnis detalizuoja minėtąjį Konstitucijos 67 straipsnį ir nustato, kad „Seimo priimtu amnestijos aktu nusikalstamą veiką padaręs asmuo gali būti tik *atleistas* nuo visos ar dalies bausmės atlikimo“. Šiame straipsnyje jokių baudžiamojo poveikio priemonių, atleidus asmenį nuo visos ar dalies bausmės atlikimo amnestijos aktu, skyrimo galimybių nėra įtvirtinta.

³⁶⁵ *Past.* - tokio pobūdžio bylų neaptikta tarp Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijoje saugomų nutarčių bei nuosprendžių, kuriais buvo paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, bei analizuojant Infollex duomenų sistemą. Tačiau neatmestina, kad tokiu pagrindu paskirtų įmokų į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą Lietuvos teismų praktikoje vis dėlto būta, tačiau jie yra reti.

³⁶⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014.

³⁶⁷ *Plačiau žr.:* BARANSKAITĖ, Agnė. Amnestijos ir malonės institutai baudžiamojo teisinio poveikio priemonių sistemoje pagal dabar galiojantį ir naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamuosius kodeksus. *Teisė*, 2001, nr. 41, p. 7-18.

Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taip pat negalima paskirti asmeniui atleistam nuo bausmės taikant malonės institutą. Kaip teigia E. Šileikis, malonės teikimas - „tai tam tikras monarchijos reliktas dabartinėje Konstitucijoje tuo požiūriu, jog vienasmenis valstybės vadovas, t. y. Respublikos Prezidentas, nebūdamas teisingumą vykdanči institucija, turi galimybę savo nuožiūra kvestionuoti teismų nuosprendžius“³⁶⁸. Kaip pažymi mokslininkas, iš lakoniškų Konstitucijos žodžių „teikia malonę nuteistiesiems“ galima prieiti prie tokių išvadų: 1) malonė gali būti suteikiama tik įsiteisėjus kaltinamajam teismo nuosprendžiui, t. y. nuteisus asmenį kriminaline bausme. Nėra pagrindo malonės būdu atleisti asmenį nuo jam paskirtos administracinės, tarnybinės ar drausminės nuobaudos; 2) malonės suteikimas nėra teisingumo vykdymas. Konstitucinis malonės institutas apima ne nuteistojo *reikalavimo teisę* (teisę reikalauti malonės), bet jo *prašymo galimybę* (galimybę prašyti malonės). Kitaip tariant, malonės suteikimas vienam nuteistajam negali būti kito nuteistojo, kuriam malonė nesuteikta, skundžiamas remiantis bendruoju asmenų lygiateisiškumo imperatyvu. Dar daugiau, malonės negavęs nuteistasis neturi konstitucinės teisės kreiptis į teismą ir reikalauti, kad šis įpareigotų Respublikos Prezidentą suteikti jam malonę ar grąžintų jam pakartotinai nagrinėti atmestą malonės prašymą; 3) malonės prašymo konstitucinė esmė nepažeidžiama, Respublikos Prezidentui atsisakant nagrinėti to paties nuteistojo pakartotinį malonės prašymą, jei jis pateiktas nepraėjus pusei metų nuo ankstesnio prašymo nepatenkinimo“³⁶⁹.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 84 straipsnio 24 punkte nustatyta: „Prezidentas teikia malonę nuteistiesiems.“³⁷⁰ Remiantis šia nuostata galėtų

³⁶⁸ ŠILEIKIS, Egidijus. *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2005, p. 559-563.

³⁶⁹ ŠILEIKIS, Egidijus. *Alternatyvi konstitucinė teisė* <...>, išnaša 368, p. 559-563.

³⁷⁰ Citata iš oficialaus Lietuvos Respublikos Prezidentūros internetinio puslapio...„Vadovaudamasi Konstitucijos 84 straipsniu Respublikos Prezidentė teikia nuteistiesiems malonę<...> Į valstybės vadovę kreipiamasi kaip į paskutinę tiesos, humanizmo instituciją. Malonės aktu sušvelninama nuteistųjų dalia, suderinamos gailestingumo ir teisingumo nuostatos. Prezidentės malonė yra išimtinis valstybės aktas. Šalies vadovė dovanoja laisvę arba sutrumpina nelaisvės laiką, sumažina teismo skirtą bausmę. Malonė vienaip ar kitaip pasitarnauja teisingumui <...> Malonės aktas nėra teismo nuosprendžio pagrindumą ir teisėtumą ginčijantis dokumentas, nėra juridinis aktas. Tai greičiau moralinis veiksmas, bandant įvertinti nuteistojo asmenybę. Malonės teikimu siekiama suderinti teisingumą su gailestingumu taip, kad nebūtų pažeidžiami įstatymai, visuomenės ir trečiųjų asmenų,

būti daroma prielaida, kad malonė gali būti ir visiška, ir dalinė, ar netgi sąlyginė, pavyzdžiui, vietoj visos ar dalies bausmės paskiriant kurią nors iš baudžiamojo poveikio priemonių. Tačiau reikėtų atsižvelgti ir į BK 79 straipsnį. Šiame BK straipsnyje nustatyta, kad nuteistasis gali būti *atleistas* nuo visos ar dalies bausmės atlikimo, jeigu Respublikos Prezidentas patenkina jo malonės prašymą. BK 79 straipsnis detalizuoja Konstitucijos 84 straipsnį ir neįtvirtina galimybės Prezidentui atleidus asmenį nuo visos ar dalies bausmės atlikimo paskirti įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą ar kitą baudžiamojo poveikio priemonę.

Paminėtina ir tai, kad 2003 metų³⁷¹, 2004 metų³⁷², 2007 metų³⁷³ Malonės prašymų nagrinėjimo nuostatose buvo nustatyta, kad Respublikos Prezidento malone nuteistajam gali būti sumažinamas bausmės dydis arba jis gali būti atleidžiamas nuo neatliktos bausmės dalies, arba neatliktoji bausmės dalis gali būti pakeičiama švelnesne bausme. Kitaip tariant, minėtųjų metų Malonės teikimo nuostatos neatitiko BK nuostatų, kur jau nuo priėmimo dienos buvo nustatyta, kad malone asmuo gali būti tik atleistas nuo visos ar dalies bausmės, nekeičiant paskirtos bausmės švelnesne prievartos priemone. Tačiau 2009 metais Malonės teikimo nuostatos buvo pakeistos³⁷⁴. Šiuo metu jose pažodžiui atkartotos BK nuostatos. Nei Malonės teikimo nuostatose, nei BK, nei Konstitucijoje nekalbama apie galimybę paskirti įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taikant malonės institutą.

nukentėjusiųjų interesai <...> Svarbi aplinkybė, kiek kartų anksčiau jau buvo teistas malonės prašytojas. Vienaip bus žiūrima į nuteistojo prašymą, kuris nusikalto pirmą kartą, kitaip į užkietėjusio recidyvisto prašymą <...> Nors žmogžudžiai ir kiti smurtautojai vargu ar gali sulaukti malonės, įstatymai leidžia jos prašyti visiems <...>”. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.president.lt/lt/prezidento_veikla/malone.html>.

³⁷¹ 2003 m. kovo 25 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretas Nr. 29 „Dėl Malonės komisijos sudarymo ir jos nuostatų“. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 30-1242.

³⁷² 2004 m. balandžio 13 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretas Nr. 12 „Dėl Respublikos Prezidento 2003 m. kovo 25 d. dekreto Nr. 29 „Dėl Malonės komisijos sudarymo ir jos nuostatų“ pakeitimo“. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 56-1936; 2004 m. rugsėjo 15 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretas Nr. 68 „Dėl Malonės komisijos sudarymo ir jos nuostatų“. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 140-5102.

³⁷³ 2007 m. vasario 15 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretas Nr. 1K-880 „Dėl Malonės komisijos sudarymo ir jos nuostatų“. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 22-823.

³⁷⁴ 2009 m. spalio 12 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretas Nr. 1K-150 „Dėl Respublikos Prezidento 2007 m. vasario 15 d. dekreto Nr. 1K-880 „Dėl Malonės komisijos sudarymo ir jos nuostatų“ pakeitimo“. *Valstybės žinios*, 2009, nr. 123-5283.

Be išnagrinėtų atleidimo nuo bausmės pagrindų, BK X skyrius taip pat numato galimybę atleisti asmenį nuo bausmės dėl ligos. Nusikalstamą veiką padaręs asmuo gali būti atleistas nuo bausmės, jeigu jis suserga sunkia nepagydoma liga *iki* priimant teismo nuosprendį (BK 76 straipsnio 1 dalis); jeigu suserga sunkia nepagydoma liga *po* teismo nuosprendžio priėmimo (BK 76 straipsnio 2 dalis) arba jeigu po nusikalstamos veikos padarymo ar bausmės paskyrimo jam sutrinka psichika ir jis negali suvokti savo veiksmų ar jų valdyti (BK 76 straipsnio 3 dalis). Manytina, kad įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali būti paskirta tik tokiam asmeniui, kuris iki arba po teismo nuosprendžio priėmimo suserga sunkia nepagydoma liga. Asmeniui, kuriam po nusikalstamos veikos padarymo ar bausmės paskyrimo sutrinka psichika ir dėl to jis negali suvokti savo veiksmų esmės ar jų valdyti, įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą negali būti skiriama, nes šioje nagrinėjamo straipsnio dalyje (t. y. BK 76 straipsnio 3 dalyje) įstatymų leidėjas *expressis verbis* nurodė, kad teismas sprendžia išimtinai dėl priverčiamųjų medicinos priemonių taikymo.

Paminėtina ir tai, kad įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali būti paskirta ir BK VII skyriuje „Bausmė“ nustatytais pagrindais. BK 46 straipsnyje įtvirtinta, kad jeigu asmuo dėl objektyvių priežasčių³⁷⁵ negali atlikti jam paskirtų viešųjų darbų, teismas gali atleisti jį nuo šios bausmės vietoj jos paskirdamas BK IX skyriuje numatytą baudžiamojo poveikio priemonę³⁷⁶. Dar daugiau, BK 48 straipsnyje, kuris reglamentuoja

³⁷⁵ Objektyviomis priežastimis laikytini atvejai, kai asmuo suserga, slaugo ligonį, prižiūri vaiką, sulaukia pensinio amžiaus, tampa neįgalus ir pan. Kiekvienu konkrečiu atveju sprendžia teismas. Žr. pvz.: Vilniaus miesto apylinkės teismas. 2013 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-1291-873/2013.

³⁷⁶ Pirminėje BK 46 straipsnio redakcijoje buvo nustatyta, kad jeigu dėl objektyvių priežasčių asmuo negali atlikti jam paskirtų viešųjų darbų, teismas gali vietoj jų paskirti šio kodekso 71 straipsnyje numatytą įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Tačiau vėliau ši nuostata buvo pakeista, nustatant, kad jeigu dėl objektyvių priežasčių asmuo negali atlikti jam paskirtų viešųjų darbų, teismas gali atleisti jį nuo šios bausmės vietoj jos paskirdamas BK IX skyriuje numatytą baudžiamojo poveikio priemonę. Taigi su šio įstatymo pakeitimu atsirado galimybė atleidžiant asmenį nuo viešųjų darbų bausmės paskirti ne tik įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, bet ir kitas baudžiamojo poveikio priemones. (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 39-1 ir 306-1 straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 39.

laisvės apribojimo bausmę, taip pat įtvirtinta, kad jeigu nuteistasis dėl objektyvių priežasčių negali įvykdyti nustatytą šia bausme įpareigojimų, teismas, bausmę vykdančios institucijos teikimu, gali pastarąjį atleisti nuo laisvės apribojimo bausmės, *inter alia*, paskirdamas įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Taigi, apskritai BK yra keturi straipsniai, kurie nustato atleidimo nuo bausmės pagrindus, kuriems esant, asmeniui gali būti paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą³⁷⁷.

Lyginant įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo pagrindus su Lenkijos BK įtvirtintos įmokos skyrimo pagrindais, pastebėtina, kad Lenkijos BK 49 straipsnyje nustatyta, kad įmoką asmeniui galima paskirti *neskiriant bausmės* (lenk. – *odstępując od wymierzenia kary*). Konkretūs pastarosios skyrimo pagrindai bendru pavadinimu *neskiriant bausmės* turi tam tikrų panašumų su BK įtvirtintais įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo pagrindais atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės ar atleidžiant asmenį nuo bausmės.

Pavyzdžiui, Lenkijos BK Bendrojoje dalyje yra skyrius, pavadinimu „Baudžiamosios atsakomybės pašalinimas“ (lenk. – *wylączenie odpowiedzialności karnej*). Šiame skyriuje nustatyta, kad įmoka gali būti paskirta tuo atveju, kai asmuo peržengė būtiniosios ginties ar būtinojo reikalingumo ribas (Lenkijos BK 25, 26 straipsniai)³⁷⁸.

Lenkijos BK Bendrosios dalies 59 straipsnyje nustatyta, kad „jeigu už nusikaltimą numatyta ne ilgesnė negu 3 metų laisvės atėmimo bausmė arba švelnesnės rūšies bausmė ir visuomeninė veika padaryta žala nėra reikšminga, teismas gali neskirti bausmės, jeigu skiria baudžiamąją priemonę, kuria bus įgyvendinti bausmės tikslai“³⁷⁹. Tokiu atveju kaip vieną iš baudžiamųjų priemonių teismas gali paskirti įmoką. Įmoka Lenkijoje taip pat gali būti paskirta, kai teismas neskiria bausmės asmeniui, „kurio vaidmuo nusikalstamos veikos padaryme buvo antraeilis, o suteikta informacija padėjo

³⁷⁷ Žr. pvz.: Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2013 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-674-771/2013.

³⁷⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny <...>, išnaša 184.

³⁷⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny <...>, išnaša 184.

užkirsti kelią kitų nusikalstamų veikų padarymui“ (Lenkijos BK 61 straipsnis)³⁸⁰.

Net keturiolika straipsnių, įtvirtinančių įmokos skyrimo pagrindus, yra Lenkijos BK Specialiojoje dalyje³⁸¹. Pavyzdžiui, Lenkijos BK 150 straipsnyje įtvirtinta, kad „tam, kas nužudo žmogų jo paties prašymu ir jį užjausdamas (lenk.- *pod wpływem współczucia dla niego*), skiriama nuo trijų mėnesių iki penkerių metų laisvės atėmimo bausmė. Išimtiniais atvejais teismas gali taikyti ypatingą bausmės švelninimą arba jos apskritai netaikyti“.³⁸² Tuo atveju, kai asmeniui „apskritai nėra skiriama bausmė“, gali būti paskirta įmoka. Kaip pavyzdys paminėtinas ir Lenkijos BK 217 straipsnis, kuriame įtvirtinta, kad „tam, kas suduoda asmeniui arba kitu būdu pažeidžia jo kūno neličiamumą, skiriama bauda, laisvės apribojimo bausmė arba laisvės atėmimas iki vienerių metų. Jeigu neličiamumo pažeidimą lėmė įžūlus nukentėjusiojo elgesys arba jeigu nukentėjęs asmuo atsakė neličiamumo pažeidimu, teismas gali bausmės neskirti“. Šiuo atveju asmeniui, kuriam teismas nusprendžia neskirti bausmės, taip pat gali būti paskirta įmoka.

Analizuojant, ar Lietuvos BK Specialiojoje dalyje taip pat esama įtvirtintų įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo pagrindų, atkreiptinas dėmesys, kad kai kurie atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai Lietuvoje taip pat yra nustatyti BK Specialiojoje dalyje.

Pavyzdžiui, BK 189¹ straipsnio pirmoje dalyje įtvirtinta, kad tas, kas turėjo nuosavybės teise didesnės negu 500 MGL vertės turtą, žinodamas arba turėdamas ir galėdamas žinoti, kad tas turtas negalėjo būti įgytas teisėtomis pajamomis, baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų. Antroje BK 189¹ straipsnio dalyje nustatyta, kad šio straipsnio 1 dalyje nurodytą turtą iš trečiųjų asmenų perėmęs asmuo nuo baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą praturtėjimą atleidžiamas, jeigu jis iki pranešimo apie įtarimą įteikimo apie tai pranešė teisėsaugos institucijoms ir aktyviai

³⁸⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny <...>, išnaša 184.

³⁸¹ CIEŚLAK, Wojciech. Świadczenie pieniężne <...>, išnaša 85, p. 823.

³⁸² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny <...>, išnaša 184.

bendradarbiavo nustatant šio turto kilmę³⁸³. Arba BK 291 straipsnyje įtvirtinta, kad tas, kas neteisėtai perėjo Lietuvos Respublikos valstybės sieną, baudžiamas bausme arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų. To paties straipsnio 2 dalyje teigiama, kad nuo baudžiamosios atsakomybės pagal šio straipsnio 1 dalį atleidžiamas užsienietis, kuris neteisėtai atvyko į Lietuvos Respubliką turėdamas tikslą pasinaudoti prieglobsčio teise³⁸⁴. Svarstyтина, ar paminėtais ir kitais BK Specialiojoje dalyje įtvirtintais atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindais asmeniui gali būti paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą?

Sistemiškai išnagrinėjus BK, atkreiptinas dėmesys, kad BK 67 straipsnyje, kuris įtvirtina įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo pagrindus *in genere* nustatyta: „Pilnamečiam asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės šio kodekso VI skyriuje numatytais pagrindais arba atleistam nuo bausmės šio kodekso X skyriuje numatytais pagrindais, arba lygtinai paleistam iš pataisos įstaigos Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso XI skyriuje numatytais pagrindais, gali būti skiriamos šios baudžiamojo poveikio priemonės:<...> 6) įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą <...>“³⁸⁵. Taigi, BK 67 straipsnis įtvirtindamas bendrus atvejus, kai asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės, gali būti paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, nukreipia tik į BK Bendrosios dalies VI skyrių, kuriame yra šeši straipsniai įtvirtinantys atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus. Tačiau, kaip minėta, dar vienas įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo pagrindas, kai ši gali būti paskirta asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės, yra nustatytas BK 18 straipsnyje, esančiame BK VII skyriuje. Pastarajame teigiama, kad ribotai pakaltinamam asmeniui, kuris yra atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, gali būti paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Atsižvelgiant į tai, kad BK 67 straipsnis, nustatydamas bendruosius baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo

³⁸³ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3.

³⁸⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3.

³⁸⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3.

pagrindus, nukreipia ne į visus nagrinėjamos baudžiamojo poveikio priemonės skyrimo pagrindus, teigtina, kad įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali būti paskirta ir BK Specialiojoje dalyje įtvirtintais atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindais. BK Specialiojoje dalyje yra devyni straipsniai, kuriuose, *inter alia*, reglamentuojamas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės: BK 114 straipsnis (Valstybės perversmas); BK 147 straipsnis (Prekyba žmonėmis); BK 147² straipsnis (Naudojimasis asmens priverstiniu darbu ar paslaugomis); BK 189¹ straipsnis (Neteisėtas praturtėjimas); BK 157 straipsnis (Vaiko pirkimas arba pardavimas); BK 226 straipsnis (Prekyba poveikiu); BK 227 straipsnis (Papirkimas); BK 259 straipsnis (Neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis be tikslo jas platinti); BK 291 straipsnis (Neteisėtas valstybės sienos perėjimas).

Be išnagrinėtų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės bei atleidimo nuo bausmės pagrindų, kai gali būti skiriama šiame tyrime nagrinėjama baudžiamojo poveikio priemonė, paminėtina ir tai, kad įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taip pat gali būti paskirta taikant kurią nors iš Lietuvoje įtvirtintų probacijos formų.

2012 metais įsigaliojo Probacijos įstatymas, kuris, kaip probacijos formas, įtvirtino bausmės vykdymo atidėjimą ir lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigų³⁸⁶.

Bausmės vykdymo atidėjimas pilnamečiams asmenims reglamentuojamas BK 75 straipsnyje³⁸⁷. Taikant šį institutą, nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui atidedamas laisvės atėmimo bausmės vykdymas, jeigu teismas nusprendžia, kad yra pakankamas pagrindas manyti, kad tokiu būdu bus įgyvendinti bausme siejami tikslai³⁸⁸.

³⁸⁶ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas <...>, išnaša 14. *Plačiau žr.: SAKALAUSKAS, Gintautas., et al. Savanorystė probacijos sistemoje* <...>, išnaša 20.

³⁸⁷ *Past.* - įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali būti paskirta pilnamečiams asmenims, todėl šiame darbe nebus analizuojamas BK 92 straipsnis, kuris reglamentuoja bausmės vykdymo atidėjimą nepilnamečiams.

³⁸⁸ MILIUS, Vytas. 75 straipsnio analizė Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis (1–98 straipsniai)*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2004.

Nuo BK įsigaliojimo BK 75 straipsnis buvo keičiamas arba pildomas keturis kartus³⁸⁹. Tyrimo kontekste svarbu pažymėti, kad pirminėje BK 75 straipsnio 2 dalies redakcijoje įstatymų leidėjas buvo nustatęs tik tai, kad teismas, atidėdamas bausmės vykdymą, galėjo paskirti nuteistajam vieną ar kelis iš įstatyme nustatytų įpareigojimų: „1) atlyginti arba pašalinti nusikaltimu padarytą turtinę žalą; 2) atsiprašyti nukentėjusio asmens; 3) teikti nukentėjusiam asmeniui pagalbą, kol šis gydos; 4) pradėti dirbti ar užsiregistruoti darbo biržoje, be teismo sutikimo nekeisti darbo vietos; 5) pradėti mokytis, tęsti mokslą ar įgyti specialybę; 6) gydytis nuo alkoholizmo, narkomanijos, toksikomanijos ar venerinės ligos, kai nuteistasis sutinka; 7) be institucijos, prižiūrinčios bausmės vykdymo atidėjimą, sutikimo nekeisti gyvenamosios vietos; 8) neatlygintinai atidirbti iki 300 valandų viešųjų darbų, kai nuteistasis sutinka.“³⁹⁰ Kitais žodžiais tariant, apie baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo galimybę taikant bausmės vykdymo atidėjimo institutą užsimenama nebuvo.

2007 metais įstatymų leidėjas pakeitė BK 75 straipsnio 2 dalį ir pastarąją išdėstė taip: „Atidėdamas bausmės vykdymą, teismas paskiria nuteistajam šio kodekso IX skyriuje numatytą baudžiamojo poveikio priemonę ir (ar) vieną ar kelis iš šių įpareigojimų: 1) atlyginti arba pašalinti nusikaltimu padarytą turtinę žalą; 2) atsiprašyti nukentėjusio asmens; 3) teikti nukentėjusiam asmeniui pagalbą, kol šis gydos; 4) pradėti dirbti ar užsiregistruoti darbo biržoje, be teismo sutikimo nekeisti darbo vietos; 5)

³⁸⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 39-1 ir 306-1 straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 39; Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228-1 straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 108-4030; Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198-1, 198-2, 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256-1, 257-1 straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 81-3309; Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 64, 67, 75, 82, 87, 92 straipsnių pakeitimo ir 77, 94 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 5-138.

³⁹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3.

pradėti mokytis, tęsti mokslą ar įgyti specialybę; 6) gydytis nuo alkoholizmo, narkomanijos, toksikomanijos ar venerinės ligos, kai nuteistasis sutinka; 7) be institucijos, prižiūrinčios bausmės vykdymo atidėjimą, sutikimo neišvykti iš gyvenamosios vietos ilgiau kaip septynioms paroms.³⁹¹ Taigi, nuo 2007 metų ir BK 67 straipsnis, nustatantis bendruosius baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo pagrindus, ir BK 75 straipsnis nurodo, kad taikant bausmės vykdymo atidėjimo institutą asmeniui gali būti skiriamos baudžiamojo poveikio priemonės, *inter alia*, įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.

Kaip išaiškinta 2010 metų sausio 26 dienos LAT nutartyje, taikant bausmės vykdymo atidėjimo institutą galimi tokie alternatyvūs variantai: 1) baudžiamojo poveikio priemonės ir vieno iš BK 75 str. 2 dalyje nurodytų įpareigojimų paskyrimas; 2) baudžiamojo poveikio priemonės ir kelių iš BK 75 str. 2 dalyje nurodytų įpareigojimų paskyrimas; 3) baudžiamojo poveikio priemonės paskyrimas; 4) vieno iš BK 75 str. 2 dalyje nurodytų įpareigojimų paskyrimas; 5) kelių iš BK 75 str. 2 dalyje nurodytų įpareigojimų paskyrimas³⁹². Iš LAT pateikiamo išaiškinimo seka, kad kalbant *in concreto* apie įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taikymą bausmės vykdymo atidėjimo atveju galimi keli alternatyvūs pastarosios skyrimo variantai. Visų pirma, įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali būti paskirta kartu su vienu iš BK 75 straipsnio 2 dalyje nurodytų įpareigojimų³⁹³. Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taip pat gali būti paskirta kartu su keliais BK 75 straipsnio 2 dalyje nurodytais įpareigojimais³⁹⁴. Galiausiai paminėtina ir tai, kad atidėdamas laisvės atėmimo

³⁹¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198-1, 198-2, 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256-1, 257-1 straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 81-3309.

³⁹² Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2010 sausio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-6/2010.

Taip pat žr.: PRAPIESTIS, Jonas, GIRDAUSKAS, Mindaugas. Baudžiamojo kodekso taikymo problemos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 187-188.

³⁹³ Žr. pvz.: Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. kovo 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-336-76/2011.

³⁹⁴ Žr. pvz.: Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2008 m. birželio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-364-621/08.

bausmės vykdymą teismas gali paskirti tik įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, kitaip tariant, kartu nepaskirdamas jokio įpareigojimo. Pažymėtina, kad nors iš BK 75 straipsnio formuluotės aišku, kad atidėdamas laisvės atėmimo bausmės vykdymą teismas negali paskirti kelių baudžiamojo poveikio priemonių, vis dėlto esama ir tokiame reguliavime prieštaraujančios teismų praktikos. Pavyzdžiui, paminėtina byla, kurioje teismas atidėjo laisvės atėmimo bausmės vykdymą ir įpareigojo asmenį per šešis mėnesius nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos neatlygintinai išdirbti 60 valandų sveikatos priežiūros, globos ir rūpybos įstaigose ar nevalstybinėse organizacijose, sumokėti 5 MGL dydžio įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą bei be institucijos, prižiūrinčios bausmės vykdymo atidėjimą, sutikimo neišvykti iš gyvenamosios vietos ilgiau kaip septynioms paroms³⁹⁵.

Lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigos reglamentuojamas BVK 157 straipsnyje. Šiame straipsnyje nustatyta, kad laisvės atėmimo bausmę pataisos įstaigose atliekantys nuteistieji, kurie įvykdė individualiame socialinės reabilitacijos plane numatytas priemones ir pateikė Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijai prašymus lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos ir kurių nusikalstamo elgesio rizika, elgesys bausmės atlikimo metu ir kitos reikšmingos aplinkybės sudaro pagrindą manyti, kad jie laikysis įstatymų ir nenusikals, gali būti lygtinai paleisti iš pataisos įstaigų. Lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigų taiko vietovės, kurioje yra nuteistojo pataisos įstaiga, apylinkės teismas nutartimi patvirtindamas Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos nutarimą. Teismas, patvirtindamas Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos nutarimą, kartu nustato nuteistajam ir tam tikrus įpareigojimus arba baudžiamojo poveikio priemones. Kaip vieną iš baudžiamojo poveikio priemonių, kurias įstatymas leidžia paskirti lygtinai

³⁹⁵ Šiaulių rajono apylinkės teismas. 2011 m. lapkričio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-245-641/2011. Atkreiptinas dėmesys, kad Lenkijos baudžiamosios teisės moksle šiuo metu plačiai analizuojamas ir baudžiamojo poveikio priemonių vykdymo atidėjimo instituto įteisinimas. Įmokos vykdymo atidėjimo institutui įtvirtinti dažniausiai nepritariama argumentuojant tuo, kad vienas pagrindinių šios baudžiamojo poveikio priemonės tikslų yra kompensacija bei bendroji prevencija, kurių pasiekti nebūtų įmanoma atidėjus pastarosios vykdymą. *Plačiau žr.: KRAKOWKA, Agata. Warunkowe zawieszenie wykonania środków karnych – propozycje de lege ferenda. Probacja, 2009, nr. 3-4, p. 114-164.*

paleidžiamam asmeniui, įstatymas numato būtent įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą³⁹⁶. Dar daugiau, BVK 157 straipsnio analizė taip pat leidžia daryti išvadą, kad galimi keli alternatyvūs įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo variantai. Asmeniui, lygtinai paleidžiamam iš pataisos įstaigos, gali būti skiriama tik įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Minėtas straipsnis taip pat leidžia įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą paskirti su kita baudžiamojo poveikio priemone ar baudžiamojo poveikio priemonėmis. Galiausiai teismas asmeniui, lygtinai paleidžiamam iš pataisos įstaigos, gali paskirti įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą su vienu ar keliais įpareigojimais, kurie yra nustatyti BK 75 straipsnyje.

Atkreiptinas dėmesys, kad BVK 157 straipsnyje *expressis verbis* nustatyta: „teismas nustato nuteistajam šios komisijos³⁹⁷ siūlomas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso IX skyriuje numatytas baudžiamojo poveikio priemones ir (ar) Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 2 ar 3 dalyje numatytas pareigas ir laiką, per kurį nuteistasis privalo įvykdyti paskirtas baudžiamojo poveikio priemones ir (ar) pareigas“³⁹⁸. Remiantis tokia straipsnio formuluote, darytina išvada, kad asmeniui, lygtinai paleidžiamam iš pataisos įstaigos, teismas visais atvejais turi paskirti įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tuo atveju, jeigu ją pasiūlo paskirti Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisija. Iš paminėto straipsnio formuluotės galėtų būti daroma ir tokia išvada, kad teismas asmeniui, lygtinai paleidžiamam iš pataisos įstaigos, gali paskirti tik tokio dydžio įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, kokią pasiūlo Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisija. Vis dėlto praktikoje BVK 157 straipsnis yra aiškinamas plačiau, teismų kompetencijai paliekant spręsti dėl įmokos į

³⁹⁶ Plačiau apie lygtinį paleidimą žr.: VOSYLIŪTĖ, Andželika. Lygtinio paleidimo iš pataisos namų taikymo teismų praktikoje probleminiai aspektai <...>, išnaša 16; ŠVEDAS, Gintaras. *Bausmių vykdymo teisė. Bendroji dalis* <...>, išnaša 15; SAKALAUSKAS, Gintautas. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus Probacijos įstatymui <...>, išnaša 18; BIKELIS, Skirmantas; SAKALAUSKAS, Gintautas. Laisvės atėmimu iki gyvos galvos nuteistų asmenų lygtinis paleidimas <...>, išnaša 18.

³⁹⁷ *Past.* – turima omenyje Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisija.

³⁹⁸ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 73-3084.

nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo tikslingumo ir jos dydžio. Pavyzdžiui, paminėtina byla, kurioje teismas patvirtino Lygtinio paleidimo komisijos nutarimą taikyti nuteistajam lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigos, tačiau nepritarė siūlymui nuteistajam paskirti ir įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą³⁹⁹.

Lyginant įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo pagrindus su Lenkijos BK įtvirtintos įmokos skyrimo pagrindais, pastebėtina, kad Lenkijos BK 49 straipsnyje nustatyta ir tai, kad ši baudžiamoji priemonė gali būti paskirta ir kitais įstatyme nustatytais atvejais (lenk. - *w wypadkach wskazanych w ustawie*). Išanalizavus visą Lenkijos BK, darytina išvada, kad minėtoji nuostata reiškia tai, jog įmoka gali būti skiriama asmenims, kuriems taikoma probacija. Probacijos priemonės įtvirtintos Lenkijos BK VIII skyriuje pavadinimu „Priemonės, susijusios su kaltininko atidavimu išbandymui“ (lenk. - *środki związane z poddaniem sprawcy próbie*)⁴⁰⁰. Lenkijos BK nustato dvi probacijos priemones: bausmės vykdymo atidėjimą (lenk. - *warunkowe zawieszenie wykonania orzeczonej kary*) ir sąlyginį baudžiamojo proceso nutraukimą (lenk. - *warunkowe umorzenie postępowania karnego*). Lenkijos BK 72 straipsnyje nustatyta, kad atidedamas bausmės vykdymą teismas gali įpareigoti nuteistąjį sumokėti tam tikrą įmoką. Lenkijos BK 66 straipsnyje įtvirtinta, kad teismas gali sąlyginai nutraukti baudžiamąjį procesą, jeigu asmens kaltė ir veika padaryta žala nėra reikšminga, veikos padarymo aplinkybės nekelia abejonių, o kaltininko, nebausto už tyčinį nusikaltimą, požiūris, asmeninės savybės ir gyvenimo būdas leidžia manyti, kad nepaisant baudžiamojo proceso nutraukimo jis ateityje laikysis teisinės tvarkos (lenk. - *przestrzegaj porządku prawnego*) ir nepadarys nusikaltimo. Sąlyginis nutraukimas nustatomas bandomajam laikotarpiui, kurio trukmė yra nuo vienerių iki dvejų metų ir pradedama skaičiuoti įsigaliojus nutarčiai. Sąlyginai nutraukiant baudžiamąjį procesą, teismas bandomojo laikotarpio metu gali atiduoti kaltininką kuratoriaus priežiūrai arba asmeniui, vertam pasitikėjimo,

³⁹⁹ Vilniaus miesto apylinkės teismas. 2013 m. birželio mėn. 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-376-870/2013.

⁴⁰⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny <...>, išnaša 184.

asociacijai, institucijai arba visuomeninei organizacijai, kurios veikla apima auklėjimą, demoralizacijos prevenciją arba pagalbą nuteistiesiems. Bandomojo laikotarpio metu teismas *inter alia* įpareigoja asmenį atlyginti padarytą žalą arba jos dalį. Sąlyginio baudžiamojo proceso nutraukimo atveju teismas taip pat gali asmeniui paskirti įmoką (Lenkijos BK 67 straipsnis).

Pastebėtina, kad Lenkijos baudžiamosios teisės moksle kyla diskusijų, kaip reikėtų traktuoti įmoką, kuri yra skiriama taikant sąlyginį baudžiamojo proceso nutraukimą – kaip baudžiamojo poveikio priemonę ar kaip probacijos įpareigojimą. Pavyzdžiui, kaip teigia W. Cieślak, įmokos skyrimas sąlyginio baudžiamojo proceso nutraukimo atveju nekeičia jos esmės, todėl pastarąją reikėtų ir toliau traktuoti kaip vieną iš Lenkijos BK įtvirtintų baudžiamojo poveikio priemonių⁴⁰¹. Be to, nėra jokio specialaus reglamentavimo, susijusio su įmokos apskaičiavimu, skiriant ją būtent sąlyginio baudžiamojo proceso nutraukimo metu. Paminėtina ir tai, kad šiam skyrimo pagrindui nėra nustatyta jokio specialaus įmokos gavėjo, kas taip pat suponuoja požiūrį, kad, nepriklausomai nuo skyrimo pagrindo, visais atvejais įmoka turi būti traktuojama išimtinai kaip baudžiamojo poveikio priemonė. Galiausiai mokslininkas lingvistiniu metodu analizuoja Lenkijos BK 67 straipsnį ir pastebi, kad įpareigojimai, kurie gali būti skiriami taikant sąlyginį baudžiamojo proceso nutraukimą, įvardijami atskirai nuo baudžiamojo poveikio priemonių, kurios taip pat gali būti skiriamos taikant šį institutą. Įstatymų leidėjas, nustatydamas, kas gali būti paskirta asmeniui, kuriam sąlyginai nutraukiamas baudžiamasis procesas, vartoja jungtuką - „taip pat“. Remdamasis tokia lingvistine įstatymo konstrukcija autorius teigia, kad įstatymų leidėjas nesutapatina baudžiamojo poveikio priemonių su probacijos įpareigojimais⁴⁰².

Mokslinėje literatūroje esama ir kitokios nuomonės dėl įmokos, taikomos sąlyginio baudžiamojo proceso nutraukimo atveju. Kai kurių autorių teigimu, tokiu atveju skiriama įmoka tampa sąlyginio baudžiamojo proceso nutraukimo instituto dalimi, kitais žodžiais tariant, vienu iš probacijos

⁴⁰¹ CIEŚLAK, Wojciech. Świadczenie pieniężne <...>, išnaša 85, p. 829-830.

⁴⁰² CIEŚLAK, Wojciech. Świadczenie pieniężne <...>, išnaša 85, p. 829-830.

įpareigojimų. Minėtoji išvada grindžiama tuo, kad skiriama sąlyginio baudžiamojo proceso nutraukimo atveju įmoka neįgyja „autonominio pobūdžio“, o turi tik padėti realizuoti instituto, kurio kontekste skiriama, tikslus. Be to, mokslininkai pažymi, kad nors Lenkijos BK 67 straipsnyje įvardijant, kas gali būti paskirta sąlyginio baudžiamojo proceso nutraukimo atveju ir vartojamas jungtukas „taip pat“, tarsi išskiriant kaip vieną grupę probacijos įpareigojimus ir kaip kitą baudžiamojo poveikio priemones, pastarasis nieko daugiau nereiškia kaip „stilistinį reglamentavimo pasirinkimą“, kuris tikrai neleidžia juo remiantis konstatuoti, kaip turi būti suprantama įmoka, skiriama sąlyginio baudžiamojo proceso nutraukimo instituto atveju. Vien lingvistinis aiškinimas nėra pakankamas siekiant įrodyti, kad įmoka, skiriama sąlyginio baudžiamojo proceso nutraukimo atveju, išlieka baudžiamojo poveikio priemonė ir netampa probacijos įpareigojimu⁴⁰³.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lenkijos baudžiamosios teisės moksle keliamas klausimas dėl įmokos supratimo skirtingais jos skyrimo pagrindais nėra svetimas ir Lietuvai. Svarstyтина, kaip turėtų būti traktuojama įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, skiriama laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo ar lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos atvejais. Manytina, kad paminėtais pagrindais skiriama įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tampa probacijos sąlyga. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į tai, kad skiriasi nagrinėjamos baudžiamojo poveikio priemonės vykdymo terminai⁴⁰⁴, kai ši skiriama taikant kurią nors iš probacijos formų arba kitais pagrindais (pavyzdžiui, laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo atveju šios vykdymo laikotarpis tampa priklausomas nuo bandomojo laikotarpio, nustatyto laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimui). Be to, skiriasi teisiniai įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymo padariniai, kai ši skiriama taikant probacijos institutą⁴⁰⁵.

Galiausiai paminėtina ir tai, kad įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą probuojamajam asmeniui skyrimo pagrindai, taip pat įtvirtinti

⁴⁰³ CIEŚLAK, Wojciech. Świadczenie pieniężne <...>, išnaša 85, p. 829-830.

⁴⁰⁴ *Plačiau žr.*: III darbo dalį.

⁴⁰⁵ *Plačiau žr.*: III darbo dalį.

Probacijos įstatyme. Pastarojo 29 straipsnyje nustatyta, kad probacijos tarnybos gali kreiptis į teismą dėl probacijos sąlygų pakeitimo, jeigu kitos sąlygos darytų teigiamą įtaką probuojamojo elgesiui ir (ar) padėtų užtikrinti nukentėjusio asmens interesus arba jeigu probuojamasis dėl objektyvių priežasčių negali įvykdyti nustatytų probacijos sąlygų. Probacijos tarnybų teikimu teismas gali pakeisti probuojamajam paskirtas baudžiamojo poveikio priemones kitomis Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso IX skyriuje numatytomis baudžiamojo poveikio priemonėmis ir (ar) šio kodekso 75 straipsnio 2 ar 3 dalyje numatytomis pareigomis⁴⁰⁶.

Nagrinėjant įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo pagrindus pabaigoje vertėtų atkreipti dėmesį, kad 2003 metais įsigaliojusio BK 67 straipsnio 3 dalyje įstatymų leidėjas buvo įtvirtinęs, kad kartu su bausme gali būti skiriamas tik turto konfiskavimas⁴⁰⁷. 2004 metais įstatymo leidėjas papildė baudžiamojo poveikio priemonių, kurios gali būti taikomos kartu su bausme, sąrašą, įtvirtindamas jame ir draudimą naudotis specialia teise⁴⁰⁸. Nuo 2008 metų - draudimas prisiartinti prie nukentėjusio asmens bei dalyvavimas smurtinių elgesį keičiančiose programose⁴⁰⁹; nuo 2010 metų - išplėstinis turto konfiskavimas⁴¹⁰, o nuo 2011 metų - viešųjų teisių atėmimas bei teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas⁴¹¹ taip pat gali būti taikomi kartu su bausme.

Kai kurie Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkai dar nuo BK įsigaliojimo kritikavo draudimą baudžiamojo poveikio priemones taikyti kartu

⁴⁰⁶ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas <...>, išnaša 14.

⁴⁰⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3.

⁴⁰⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228(1) straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004-07-05, nr. 108-4030.

⁴⁰⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 72(1), 72(2) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008-06-12, nr. 73-2796.

⁴¹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 3, 67, 72, 190 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 72(3), 189(1) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2010-12-02, nr. 145-7439.

⁴¹¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123(1), 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228(1), 229, 230, 253(1), 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297, 308(1) straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68(1), 68(2) straipsniais ir 44, 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011-06-21, nr. 81-3959.

su bausmėmis. Pavyzdžiui, G. Šulija, 2004 metais analizuodamas turtinių bausmių reformą BK, baudžiamojo poveikio priemonių išskyrimą vertino teigiamai, sakydamas, kad tai leis teismams dažniau asmenis atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės arba bausmės ir paskirti tam tikrus įpareigojimus, o ne kriminalinę bausmę. Tačiau mokslininkas abejojo, ar pagrįstai buvo atsisakyta galimybės netaikyti baudžiamojo poveikio priemonių kartu su bausmėmis (išskyrus turto konfiskavimą)⁴¹².

R. Drakšas taip pat dar 2004 metais siūlė persvarstyti įstatymo leidėjo draudimą kartu su bausme taikyti tik turto konfiskavimą, teigdamas, kad yra nemažai atvejų, kai baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas kartu su bausme būtų tikslingas⁴¹³. 2013 metais minėtasis mokslininkas pažymėjo: „kartu su bausmėmis galėtų būti taikomos visos BK įtvirtintos baudžiamojo poveikio priemonės, svarbiausia, kad jos nesidubliuotų. Pavyzdžiui, įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą neturėtų būti taikoma kartu su bauda, nes abi jos yra piniginio pobūdžio. Vis dėlto įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, atsižvelgus į kaltininko finansinę padėtį, galėtų būti taikoma kartu su laisvės apribojimu, areštu ar laisvės atėmimu“.⁴¹⁴

S. Bikelio nuomone, vienas iš BK trūkumų yra ribotos galimybės nuteistajam taikyti turtinio pobūdžio poveikio priemonės, *inter alia*, įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Autoriaus nuomone, asmenims, padariusiems turtinio, ekonominio, finansinio, korupcinio ir pan. pobūdžio nusikalstamas veikas, didžiausią efektą galėtų padaryti būtent turtinio pobūdžio sankcijos. S. Bikelis pažymi, kad „situacija, kai nuteistieji dėl minėtųjų savanaudiškų nusikaltimų nepatiria adekvačių turtinio pobūdžio suvaržymų (yra nuteisiami vien laisvės atėmimu, kurio vykdymas atidedamas, arba kitomis bausmėmis (laisvės apribojimu, viešaisiais darbais, teisės dirbti tam tikrą darbą atėmimu), yra nelogiška ir neracionali, nenukreipta į didžiausią galimą efektą. Jos būtų galima išvengti, pavyzdžiui, numatant galimybę su

⁴¹² ŠULIJA, Gintautas. Turtinių bausmių reforma naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Jurisprudencija*, 2004, nr. 52(44), p. 61.

⁴¹³ DRAKŠAS, Romualdas. Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma <...>, išnaša 41, p. 34.

⁴¹⁴ Interviu padarytas 2013 metų lapkričio 29 d.

bausme skirti baudžiamojo poveikio priemonei - įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą“⁴¹⁵. Kadangi vis plečiamas baudžiamojo poveikio priemonių, kurios gali būti skiriamos kartu su bausme, sąrašas, S. Bikelio nuomone, ne tik baudžiamojo politinio racionalumo, bet ir teisinės technikos požiūriu būtų visiškai logiška galutinai atsisakyti draudimo skirti baudžiamojo poveikio priemones kartu su bausme⁴¹⁶.

Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo kartu su bausmėmis idėjai nepritaria baudžiamojo poveikio priemonių institutą kūrę mokslininkai. Pavyzdžiui, G. Švedo teigimu, plečiant tų baudžiamojo poveikio priemonių, kurios gali būti skiriamos kartu su bausme, sąrašą, sąlyginai grįžtama prie sistemos, egzistavusios LTSR BK, kai įstatymas leido vieną nusikaltimą padariusiam asmeniui paskirti netgi kelias prievartos priemones, o pastarųjų skyrimas dažnai iškraipydavo baudžiamosios atsakomybės realizavimą. Taigi, bendro sutarimo įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo kartu su bausme klausimu Lietuvos baudžiamosios teisės moksle nėra.

Atkreiptinas dėmesys, jog Lenkijos BK nustatyta, kad už tam tikrų su kelių eismo taisyklių pažeidimais susijusių nusikalstamų veikų padarymą (Lenkijos BK 178a straipsnis, 179 straipsnis, 180 straipsnis) šalia bausmės taip pat galima paskirti įmoką. Nuostatos, leidžiančios šalia bausmės paskirti ir įmoką, atsirado tik su Lenkijos BK pakeitimais ir daugumos šios šalies mokslininkų vertinamos kaip „ypač nesėkmingos“, nes reiškė baudžiamosios atsakomybės griežtinimą, be to, nepagrįstas buvo tik tam tikros asmenų grupės, kuriai šalia bausmės taip pat gali būti taikoma ir baudžiamoji priemonė, išskyrimas, t. y. kelių eismo taisyklių pažeidėjų. Be to, pradinis sumanymas, kad įmoka taikoma tais atvejais, kai neskiriama bausmė, tapo nebeaktualus⁴¹⁷.

⁴¹⁵ BIKELIS, Skirmantas. *Baudžiamosios politikos orientavimo į su laisvės atėmimu nesusijusių poveikio priemonių taikymą galimybės. Mokslinis tyrimas* [interaktyvus]. Vilnius: Teisės institutas, 2010, p. 13 [žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://teise.org/data/1Alternatyvos--kaip-tyrimas-03-27F.pdf>>.

⁴¹⁶ BIKELIS, Skirmantas. *Baudžiamosios politikos orientavimo į su laisvės atėmimu nesusijusių poveikio priemonių taikymą galimybės* <...>, išnaša 415.

⁴¹⁷ CIEŚLAK, Wojciech. *Świadczenie pieniężne* <...>, išnaša 85, p. 828.

Šiame darbe nepritartina idėjai leisti įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skirti kartu su bausme. Tokios nuomonės laikomasi dėl kelių priežasčių. Visų pirma, kaip teigiama Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, turi būti nustatyta teisinga siekiamo tikslo ir teisinių priemonių šiam tikslui pasiekti, kitais žodžiais tariant, teisės pažeidimų ir už šiuos pažeidimus įstatymuose nustatytų teisinių poveikio priemonių, pusiausvyra. Teisinio poveikio priemonių reglamentavimas turi sudaryti galimybę teismui jas taikant atsižvelgti į konkrečias baudžiamojoje byloje nustatytas aplinkybes ir individualizuoti kaltininko baudžiamąją atsakomybę⁴¹⁸. Nors iš pažiūros atrodytų, kad tų baudžiamojo poveikio priemonių, kurios gali būti skiriamos kartu su bausme, sąrašo plėtimas kaip tik ir padėtų įgyvendinti teisingumo principą, t. y. leistų teisėjui parinkti optimalią poveikio priemonę, individualizuoti baudžiamąją atsakomybę ir t. t., vis dėlto nereikėtų pamiršti, kad kiekviena baudžiamojo poveikio priemonė – tai, visų pirma, prievartos priemonė. Bet kurios baudžiamojo poveikio priemonės taikymas kartu su bausme visais atvejais didina nuosprendžio represiją. Pastebėtina, kad 2006 metais Teisės institute buvo atliktas tyrimas „Teismų praktika individualizuojant bausmes ir Baudžiamojo kodekso sankcijų tobulinimo problema“⁴¹⁹. Siekiant išsiaiškinti problemas, su kuriomis susiduria teisėjai taikydami BK normas, buvo parengta speciali teisėjų apklausos anketa. Teisėjai pažymėjo, kad neaiškiai ir nepakankamai konkrečiai reglamentuota kai kurių baudžiamojo poveikio priemonių taikymo ir atlikimo tvarka. Taigi manytina, kad pirmiausia turi būti parengti moksliniai baudžiamojo poveikio priemonių taikymo išaiškinimai, o tik vėliau svarstomas jų skyrimo pagrindų plėtimo klausimas.

Apibendrinant konstatuotina, kad valstybės vardu įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali paskirti tik teismas. BK, BVK ir Probacijos

⁴¹⁸ ŠVEDAS, Gintaras. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies straipsnių sudarymo probleminiai aspektai. *Teisė*, 2011, nr. 79, p. 10.

⁴¹⁹ *Plačiau žr.: DAPŠYS, Antanas; MISIŪNAS, Jonas; ČAPLINSKAS Albertas. Bausmės individualizavimo teisinės problemos. Baudžiamojo įstatymo normų ir jų taikymo teismų praktikoje sisteminė analizė.* Vilnius: Teisės institutas. 2008.

įstatymas nustato šios baudžiamojo poveikio priemonės skyrimo pagrindus, kurie gali būti suskirstyti į tris grupes:

1. Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali būti paskirta asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės (BK 18 straipsnis, BK 36 straipsnis, BK 37 straipsnis, BK 38 straipsnis, BK 39 straipsnis, BK 39¹ straipsnis, BK 40 straipsnis, BK 114 straipsnis, BK 147 straipsnis, BK 147² straipsnis, BK 189¹ straipsnis, BK 157 straipsnis, BK 226 straipsnis, BK 227 straipsnis, BK 259 straipsnis, BK 291 straipsnis).

2. Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali būti paskirta asmeniui, atleistam nuo bausmės (BK 76 straipsnis, BK 46 straipsnis, BK 48 straipsnis);

3. Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali būti paskirta taikant kurią nors iš Lietuvoje įtvirtintų probacijos formų, t. y. bausmės vykdymo atidėjimą (BK 75 straipsnis) arba lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigos (BVK 157 straipsnis).

2.3.2. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimas teismų praktikoje

2004 - 2012 metų laikotarpiu įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą Lietuvos Respublikos I instancijos teismuose buvo paskirta 1380 kartų. Lyginant su kitomis baudžiamojo poveikio priemonėmis, kurios buvo įtvirtintos BK dar 2000 metais, ši baudžiamojo poveikio priemonė teismų praktikoje nėra skiriama rečiausiai. Pavyzdžiui, uždraudimas naudotis specialia teise Lietuvos Respublikos I instancijos teismų praktikoje 2004 - 2012 metų laikotarpiu buvo paskirtas 1109 kartus. Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą mažiausiai kartų buvo paskirta 2006 metais - 29 kartus. Daugiausiai kartų – 2009 metais, t. y. 301 kartą (žr. 9 lentelę)⁴²⁰.

⁴²⁰ Lietuvos Respublikos nacionalinė teismų administracija <...>, išnaša 13.

**Baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas Lietuvos Respublikos I
instancijos teismuose**

	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	Viso :
Uždraudimas naudotis specialia teise	31	92	92	105	174	198	176	124	117	1109
	2,31 %	11,89 %	12,20 %	15,06 %	17,96 %	14,34 %	10,72 %	7,41 %	5,56 %	
Turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas	702	204	237	190	196	269	299	283	187	2567
	52,3 9 %	26,36 %	31,43 %	27,26 %	20,23 %	19,48 %	18,21 %	16,9 1 %	8,88 %	
Nemokami darbai	196	64	78	79	156	310	533	561	711	2688
	14,6 3 %	8,27 %	10,34 %	11,33 %	16,10 %	22,45 %	32,46 %	33,5 1 %	33,7 6 %	
Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą	45	46	29	49	214	301	279	227	190	1380
	3,36 %	5,94 %	3,85 %	7,03 %	22,08 %	21,80 %	16,99 %	13,5 6 %	9,02 %	
Turto konfiskavimas	366	368	348	293	266	314	363	433	353	3512
	27,3 1 %	47,55 %	46,15 %	42,04 %	27,45 %	22,74 %	22,11 %	25,8 7 %	16,7 6 %	
Dalyvavimas smurtinių elgesį keičiančiose programose					2	21	43	88	503	657
					0,21 %	1,52 %	2,62 %	5,26 %	23,8 8 %	
Draudimas prisiartinti prie nukentėjusio asmens					3	20	21	56	230	330
					0,31 %	1,45 %	1,28 %	3,35 %	10,9 2 %	
Viešųjų teisių atėmimas									2	2
									0,09 %	
Teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla atėmimas									12	12
									0,57 %	
Iš viso:	1340	774	754	697	969	1381	1642	1674	2106	

Darant prielaidą, kad ir mažiausią, ir didžiausią įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo skaičių paminėtais metais galėjo lemti baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo pagrindų statistika, išanalizuoti 2004 - 2012 metų laikotarpiu Lietuvos Respublikos I instancijos teismų atleistų nuo baudžiamosios atsakomybės, atleistų nuo bausmės ir asmenų, kuriems bausmės vykdymas atidėtas, skaičiai (žr. 10 lentelę)⁴²¹.

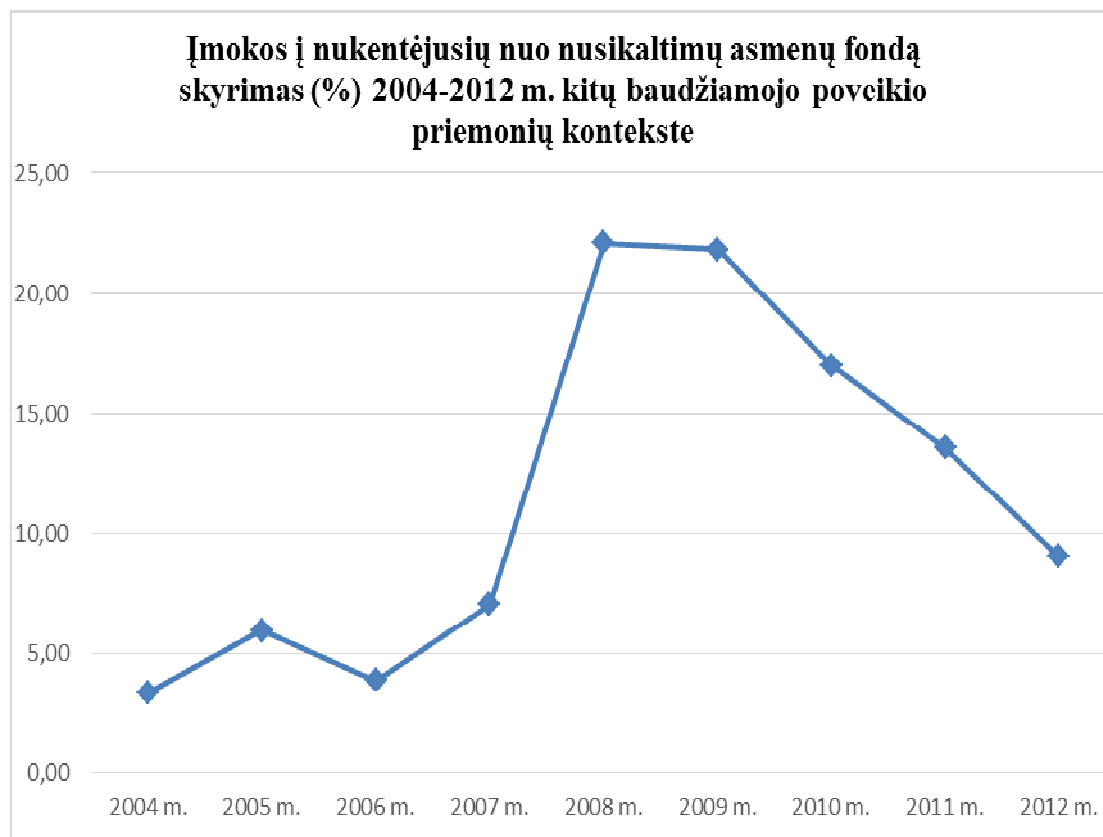
⁴²¹ Lietuvos Respublikos nacionalinė teismų administracija <...>, išnaša 13.

10 lentelė

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.
Asmenų, atleistų nuo baudžiamosios atsakomybės, skaičius	380	489	392	387	394	394	445	366
Asmenų, atleistų nuo bausmės, skaičius	88	57	25	17	26	12	17	7
Asmenų, kuriems bausmės vykdymas atidėtas, skaičius	2557	2447	2304	2120	2108	2154	1643	1596
Asmenų, lygtinai paleistų iš pataisos įstaigų, skaičius	2261	2106	1978	1788	1537	1549	1115	1198

Pastebėta, kad 2006 metais Lietuvoje buvo užfiksuoti vieni didžiausių asmenų, atleistų nuo baudžiamosios atsakomybės, asmenų, kuriems laisvės atėmimo bausmės vykdymas atidėtas, ir asmenų, atleistų nuo bausmės, skaičiai. Vis dėlto, kaip jau minėta, būtent 2006 metais įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą teismų praktikoje buvo skiriama rečiausiai. Taigi, nepasitvirtino manymas, kad įmokai į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taikyti turi įtakos pastarosios skyrimo pagrindų statistika.

2004 metais įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimas I instancijos teismų sprendimuose sudarė apie 3 % visų paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių. Nuo 2004 iki 2009 metų (išskyrus 2006 metus) įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimas kitų baudžiamojo poveikio priemonių kontekste augo. 2009 metais užfiksuota, kad įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą buvo paskirta 301 kartą ir sudarė apie 22 % tais metais paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad nuo 2010 metų fiksuojamas įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų skyrimo I instancijos teismų praktikoje nuosmukis. 2012 metais įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą buvo paskirta 190 kartų ir tesudarė 9 % visų paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių (žr. 11 lentelę).

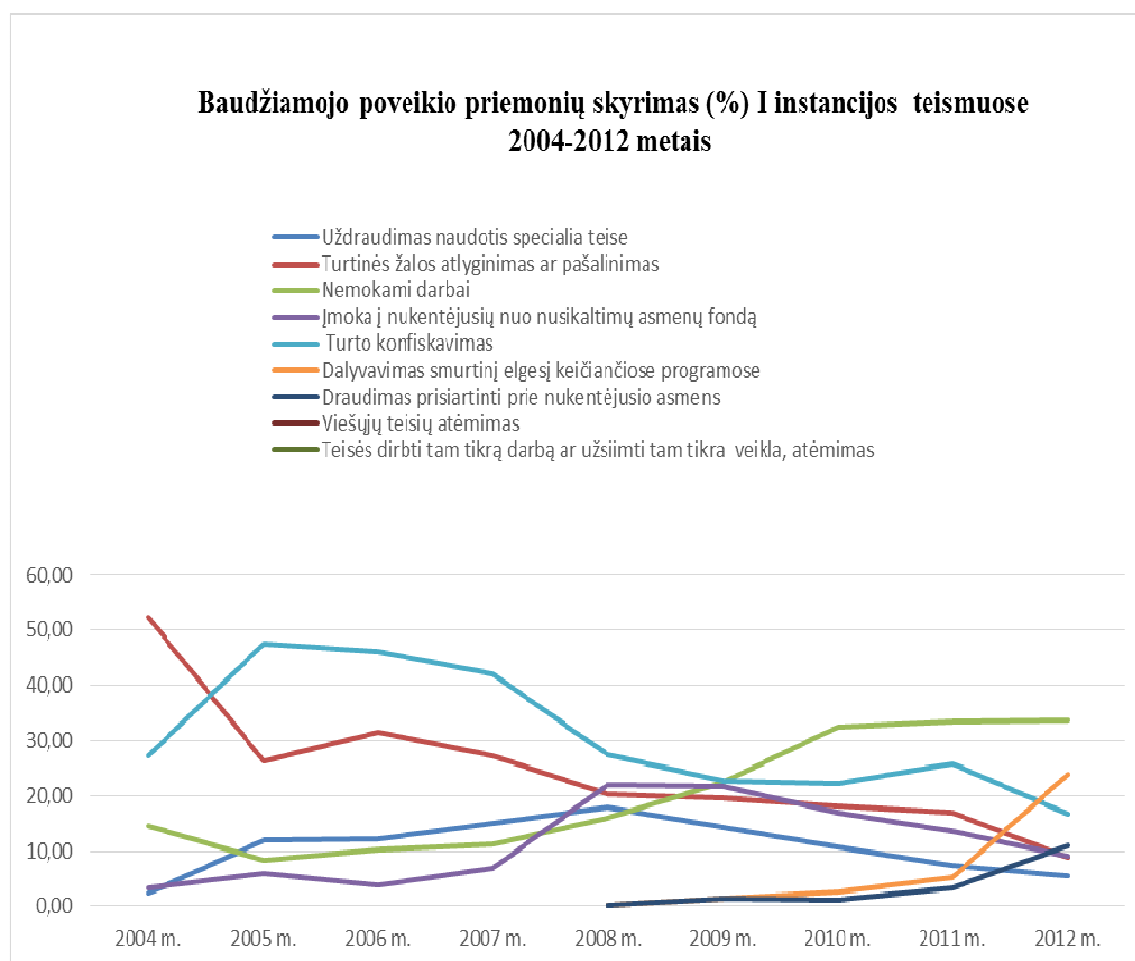

Sudėtinga vienareikšmiškai pasakyti, kas lemia įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo teismų praktikoje mažėjimą paskutiniaisiais metais, nes, net ir esant šios baudžiamojo poveikio priemonės skyrimo pagrindams, teismas sprendžia *ad hoc* dėl pastarosios skyrimo tikslingumo. Vis dėlto tam tikrų prielaidų galėtų būti keliami.

Kaip viena iš priežasčių, kodėl nuo 2010 metų teismų praktikoje įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skiriama rečiau, galėtų būti įvardyta šalies ekonominė krizė, kuri lėmė asmenų turinės padėties pablogėjimą. Tokiam teiginiui pagrįsti paminėtinas ir tas faktas, kad, mažėjant įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimui Lietuvos Respublikos I instancijos teismų praktikoje, išvelgtinas kitos baudžiamojo poveikio priemonės, t. y. nemokamų darbų, skyrimo atvejų padažnėjimas. Nuo 2010 metų Lietuvos Respublikos I instancijos teismų praktikoje nemokamų darbų skiriama beveik tris kartus daugiau negu 2004 metais. 2004 metais

Lietuvos Respublikos I instancijos teismų praktikoje nemokami darbai buvo paskirti 196 kartus ir sudarė apie 15 % visų tais metais paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių. 2010 metais nemokamų darbų buvo paskirta 533 kartus. Dar daugiau, nemokamų darbų skyrimo skaičius kasmet auga (2011 metais – 561 kartas, 2012 metais – 711 kartų) ir nuo 2010 metų nemokami darbai sudaro apie 33-34 % visų Lietuvos Respublikos I instancijos teismų skiriamų baudžiamojo poveikio priemonių. Taigi, paskutiniaisiais metais teismai, esant baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo pagrindams⁴²², linkę taikyti ne piniginio pobūdžio baudžiamojo poveikio priemones, *inter alia*, nemokamus darbus (žr. 12 lentelę).

12 lentelė

⁴²² Past. - kalbama tik apie piniginių baudžiamojo poveikio priemonių skyrimą. Pastebėtina, kad baudos bausmės skyrimo skaičiai paskutiniaisiais metais auga.

Manytina, kad įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo atvejų Lietuvos Respublikos I instancijos teismų sprendimuose mažėjimą galėjo nulemti ir naujos baudžiamojo poveikio priemonės BK įtvirtinimas. 2008 metais įstatymų leidėjas BK nustatė dalyvavimą smurtinį elgesį keičiančiose programose. 2008 metais ši baudžiamojo poveikio priemonė buvo paskirta tik 2 kartus, 2009 metais – 21 kartą, 2010 metais – 43 kartus, 2011 metais – 88 kartus, o 2012 metais net 503 kartus, sudarydama 24 % visų tais metais paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių. Neatmestina, kad neretai vietoj įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, kuri yra finansinio pobūdžio baudžiamojo poveikio priemonė, teismai paskutiniaisiais metais linkę paskirti dalyvavimą smurtinį elgesį keičiančiose programose, taip asmeniui „neužkraudami“ finansinių įpareigojimų, tačiau bandydami pasiekti įstatyme nustatytus baudžiamojo poveikio priemonių tikslus. Neatmestina, kad nepasitvirtinus dalyvavimo smurtinį elgesį keičiančiose programose efektyvumui ateityje (apie ką šiuo metu kalbėti būtų dar per anksti) teismų praktikoje bus vėl grįžtama prie Lietuvos baudžiamosios teisės sistemai seniai „žinomų“ baudžiamojo poveikio priemonių, *inter alia*, įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, skyrimo. Dar daugiau, keltina prielaida, kad dalyvavimo smurtinį elgesį keičiančiose programose skyrimo teismų praktikoje augimui, taip pat įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą mažėjimui įtakos turi Probacijos įstatyme nustatytos priemonės. Probacijos įstatymas įsigaliojo 2012 metais, kada ženkliai išaugo kai kurių BK įtvirtintų baudžiamojo poveikio priemonių, *inter alia*, dalyvavimo smurtinį elgesį keičiančiose programose, skyrimas.

Svarbu pažymėti ir tai, kad nors nuo 2010 metų fiksuojamas įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo teismų praktikoje atvejų mažėjimas, vis dėlto, kaip jau minėta, į Specialiąją nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programą iš teismų skiriamų įmokų į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą surenkamų lėšų skaičius auga. Taigi, galėtų būti daroma išvada, kad paskutiniaisiais metais skiriamų įmokų į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydis išaugo arba pagerėjo įmokų į nukentėjusių

nuo nusikaltimų asmenų fondą išieškomumas. Tiksliai nustatyti, kodėl paskutiniaisiais metais į Specialiąją nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programą iš įmokų į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą surenkamų lėšų skaičius išaugo, neleidžia šiuo metu egzistuojanti šios baudžiamojo poveikio priemonės skyrimo Lietuvos teismų praktikoje fiksavimo sistema.

Lietuvos Respublikos nacionalinė teismų administracija veda įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo Lietuvos Respublikos I instancijos teismų sprendimuose statistiką, tačiau kasmet fiksuojamas tik bendras šios baudžiamojo poveikio priemonės skyrimo skaičius. Konkrečiau sakant, Lietuvos Respublikos nacionalinės teismų administracijos fiksuojami ir visuotinai prieinami duomenys neleidžia konstatuoti, kokiais iš paminėtų įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo pagrindų pastaroji nuo jos įtvirtinimo BK dienos taikyta dažniausiai, rečiausiai, kokie yra įmokos dydžiai ir pan.⁴²³.

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuostatų 8.24 punkte pažymima, kad ši institucija teisės aktų nustatyta tvarka administruoja nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą⁴²⁴. Tačiau nei šis, nei kiti teisės aktai Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos neįpareigoja vesti Lietuvos Respublikos teismų paskiriamų įmokų į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą statistiką. Išanalizavus Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos turimus duomenis, pastebėtina, kad šioje institucijoje kaupiami nuosprendžių bei nutarčių, kuriais buvo paskirta nagrinėjama baudžiamojo poveikio priemonė, nuorašai, tačiau jie nesisteminami ir nevedama statistika. Dar daugiau, pirmaisiais įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo metais ne visi Lietuvos teismai šiai institucijai atsiųsdavo sprendimų, kuriais buvo paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, nuorašus, todėl teigti, kad Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijoje yra

⁴²³ Lietuvos Respublikos nacionalinė teismų administracija. 2013 m. rugpjūčio 28 d. raštas Nr. 412-2192- (6,1).

⁴²⁴ 1998 m. liepos 9 d. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas Nr. 851 „Dėl Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuostatų patvirtinimo“. Valstybės žinios, 1998, nr. 63-1816.

visi nuo 2003 metų Lietuvos Respublikos teismų nuosprendžių bei nutarčių, kuriais buvo paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, nuorašai, būtų netikslu.

Galiausiai pažymėtina ir tai, kad, kreipusis į Kalėjų departamentą prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos dėl įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo statistikos, pastaroji institucija negalėjo pateikti duomenų, ar „augant“ lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų atvejų skaičiui didėja ir skiriamų įmokų į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą atvejų skaičius. Atsakyme dėl informacijos pateikimo nurodyta: „Kalėjų departamentas renka tik apibendrintą statistiką apie probacijos tarnybose vykdomas baudžiamojo poveikio priemonės (BK 68, 68¹, 68², 69, 70, 72¹, 72² str.), tad pateikti duomenų apie baudžiamojo poveikio priemonę – įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą - neturi galimybės“⁴²⁵.

Nors šiuo metu nė viena iš valstybės institucijų nefiksuoja įmokų į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taikymo atskirais jos skyrimo pagrindais skaičiaus, tačiau tyrimo autorei peržvelgus Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijoje saugomus nuosprendžius bei nutartis, kuriais buvo paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, konstatuotina, kad pastaroji dažniausiai skiriama atidedant laisvės atėmimo bausmės vykdymą (BK 75 straipsnis), atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko (BK 38 straipsnis), ar atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (BK 40 straipsnis). Kadangi tikslus įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taikymas atskirais jos skyrimo pagrindais Lietuvoje nėra fiksuojamas, siūlytina tikslinti Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuostatas dėl Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo administravimo ir įpareigoti šią instituciją modernizuoti siunčiamų teismo nuosprendžių bei nutarčių, kuriais buvo paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, nuorašų fiksavimo bei kaupimo tvarką. Gautus nuorašus grupuoti pagal įmokos į

⁴²⁵ Lietuvos Respublikos kalėjų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. 2013 m. rugpjūčio 13 d. raštas Nr. 75-695.

nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo datą bei skyrimo pagrindą. Sistemos modernizavimas suteiktų galimybę nustatyti nagrinėjamos baudžiamojo poveikio priemonės metinį skyrimo skaičių pavieniais jos skyrimo pagrindais, skiriamų įmokų į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydžių tendencijas bei siūlyti pataisas efektyviau šią baudžiamojo poveikio priemonę taikyti.

Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą Lietuvos Respublikos I instancijos teismų praktikoje skiriama ir vyrams, ir moterims. 2004-2012 metų laikotarpiu nagrinėjama baudžiamojo poveikio priemonė dažniau būdavo skiriama vyrams, kas galėtų būti paaiškinama tuo, kad daugiau nusikalstamų veikų padaro vyrai. Pastebėtina, kad 2007 metais įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą buvo paskirta 49 kartus, išimtinai vyrams. Paminėtina ir tai, kad BK nenustato įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo nepilnamečiam asmeniui galimybės, tačiau po 1 kartą 2005 metais, 2009 metais ir 2010 metais įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą buvo paskirta nepilnamečiam asmeniui⁴²⁶.

Apibendrinant galima tvirtinti, kad įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą - tai viena iš Lietuvos Respublikos I instancijos teismų paskutiniaisiais metais rečiausiai skiriamų baudžiamojo poveikio priemonių. Manytina, kad tai nulėmė Probacijos įstatymo įsigaliojimas ir nepiniginių baudžiamojo poveikio priemonių dažnesnis taikymas. Nors nagrinėjama baudžiamojo poveikio priemonė taikoma rečiau, vis dėlto į Specialiąją nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programą iš pastarosios surenkamų lėšų skaičius auga. Ką iš dalies lemia padidėję skiriamų įmokų dydžiai. Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dažniausiai skiriama atidedant laisvės atėmimo bausmės vykdymą (BK 75 straipsnis), atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko (BK 38 straipsnis), ar atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (BK 40 straipsnis).

⁴²⁶ Lietuvos Respublikos nacionalinė teismų administracija <...>, išnaša 13.

2.4. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydis

2.4.1. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydžio

BK reglamentavimas

Šiuo metu įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydžiui reglamentuoti BK vartojamas rodiklis pavadinimu „minimalus gyvenimo lygis“ (toliau - MGL).

Analizuojant MGL apskaičiavimo istoriją, visų pirma paminėtina, kad 1998 metais Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo užmokesčio, valstybės socialinio draudimo bazinės pensijos ir minimalių dydžių didinimo“, kurio 2 punkte nustatė: „Patvirtinti nuo 1998 m. gegužės 1 dienos: <...> taikomąjį minimalų gyvenimo lygį - 125 litus per mėnesį vienam Lietuvos Respublikos gyventojui.“⁴²⁷ MGL buvo apibrėžiamas kaip šeimos mėnesinių pajamų suma, tenkanti vienam žmogui per mėnesį ir garantuojanti visiems minimalų socialiai priimtina poreikių patenkinimo lygį, atitinkantį organizmo maisto poreikius pagal fiziologines normas, taip pat minimalius drabužių, avalynės, baldų, ūkinių, sanitarijos ir higienos reikmenų, buto, komunalinių, buitinių, transporto, ryšių, kultūros ir švietimo paslaugų poreikius⁴²⁸.

2006 metais buvo priimtas 2007 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžeto finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas. Pastarasis pakeitė iki tol galiojusį MGL dydį, nustatydamas: „nuo 2007 m. sausio 1 d. minimalus gyvenimo lygis yra 130 litų per mėnesį vienam Lietuvos Respublikos gyventojui.“⁴²⁹

2007 metais buvo priimtas 2008 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžeto finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas, kurio 8 straipsnis nustatė, kad 2008 metais MGL taip pat sudaro 130 litų per mėnesį

⁴²⁷ Vyriausybės 1998 m. balandžio 1 d. nutarimas Nr. 382 „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo užmokesčio, valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos ir minimalių dydžių didinimo“. *Valstybės žinios*, 1998, nr. 32-869.

⁴²⁸ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų garantijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1990, nr. 30-711.

⁴²⁹ Lietuvos Respublikos 2007 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 138-5267.

vienam Lietuvos Respublikos gyventojui⁴³⁰. Tačiau svarbu pažymėti, kad tais pačiais 2008 metais Seimas priėmė Lietuvos Respublikos minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymą⁴³¹. Įsigaliojus šiam įstatymui rodiklis MGL pasidarė tapatus ir lygus *bazinei socialinei išmokai* (toliau - BSI), o teisės aktuose, reglamentuojančiuose nusikalstamų veikų ir administracinių teisės pažeidimų kvalifikavimą, bausmių ir nuobaudų dydžių apibrėžimą ir apskaičiavimą, naudojamas rodiklis MGL - tapatus ir lygus *baziniam bausmių ir nuobaudų dydžiui* (toliau – BBND). Įstatymo įsigaliojimo dieną BSI bei BBND buvo prilygintas tą dieną galiojusiam MGL dydžiui, t. y. 130 Lt.

2008 metais taip pat buvo panaikintas Gyventojų pajamų garantijų įstatymas, kuriame buvo įtvirtinta MGL sąvoka. Kaip vėliau išaiškino Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, „tiek bazinė socialinė išmoka, tiek bazinis bausmių ir nuobaudų dydis yra tam tikri rodikliai, skirti socialinės apsaugos išmokoms ir kitiems teisės aktų nustatytiems dydžiams apibrėžti ir apskaičiuoti bei nusikalstamoms veikoms ir administraciniams teisės pažeidimams kvalifikuoti, bausmių ir nuobaudų dydžiams apibrėžti ir apskaičiuoti, tačiau jie nėra siejami su MGL instituto samprata, kuri buvo įtvirtinta Gyventojų pajamų garantijų įstatyme“⁴³².

BBND rodiklio indeksavimo tvarka buvo įtvirtinta Lietuvos Respublikos minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatyme. Pastarojo 7 straipsnis nustatė, kad bazinis bausmių ir nuobaudų dydis indeksuojamas, jei apskaitos laikotarpio vidutinis metinis vartotojų kainų

⁴³⁰ Lietuvos Respublikos 2008 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 132-5356.

⁴³¹ Lietuvos Respublikos minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 83-3294.

⁴³² 2008 m. rugsėjo 23 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo sprendimas dėl teisenos byloje pagal pareiškėjo - Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos 2007 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžeto finansinių rodiklių patvirtinimo Įstatymo 8 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. balandžio 1 d. nutarimo nr. 382 „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo užmokesčio, valstybės socialinio draudimo bazinės pensijos ir minimalių dydžių didinimo“ nuostata neprieštarauja Lietuvos Respublikos konstitucijai, Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų garantijų įstatymui, nutraukimo. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 110-419.

padidėjimas viršija 3 procentus. Nuo ateinančių po apskaitos laikotarpio metų sausio 1 dienos turi būti patvirtintas bazinis bausmių ir nuobaudų dydis. Einamųjų metų birželio mėnesį galiojės jų dydis turi būti padidintas ne mažiau nei apskaitos laikotarpio vidutinis metinis vartotojų kainų padidėjimas⁴³³. Tačiau, „atsižvelgdamas į sunkią ekonominę ir valstybės finansų padėtį“⁴³⁴, 2008 metais įstatymų leidėjas priėmė Lietuvos Respublikos minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymo pakeitimo įstatymą⁴³⁵. Šiuo įstatymu atsisakyta BBND indeksavimo. Todėl BBND nuo 2008 iki šiol nepakito ir sudaro 130 Lt.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, ir atsižvelgiant į paminėtą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimą, kuriame pažymėta, kad BBND nėra siejamas su MGL samprata, tai yra rodiklis, skirtas bausmių ir nuobaudų dydžiams apibrėžti ir apskaičiuoti, teigtina, kad BK vietoj MGL įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydžiui nustatyti turėtų būti naudojamas rodiklis BBND⁴³⁶.

Pažymėtina, kad atkreipdami dėmesį, jog nuo 2008 metų BBND tapo nekintamu vienetu, Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkai ne kartą užsiminė apie piniginių sankcijų skaičiavimo sistemos Lietuvoje keitimo būtinumą.

O. Fedosiuk nuomone, pinigines sankcijas Lietuvoje reikėtų skaičiuoti ne MGL sistema, „kuri yra nereaguojanti į gyvenimo realijas, o MDU⁴³⁷“. Mokslininko teigimu, „pasirenkant MGL kaip baudžiamojoje teisėje naudojamą verčių matą buvo manoma, kad tai kintama, nuo infliacijos ir

⁴³³ Lietuvos Respublikos minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 83-3294.

⁴³⁴ Lietuvos Respublikos minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymo pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas. Nr. XIP-191. 2008-12-15 [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=333162>>

⁴³⁵ Lietuvos Respublikos minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 149-6013.

⁴³⁶ Atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu BK vis dar vartojamas terminas MGL (jis taip pat vartojamas ir Lietuvos baudžiamosios teisės moksle), toliau šiame darbe nagrinėjant įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą MGL bus vartojamas kaip sinonimas BBND.

⁴³⁷ T. y. *minimalus darbo užmokestis*.

pinigų perkamosios galios priklausanti kategorija, bet realiai per 15 metų jis pakilo tik 5 Lt ir tvirtai užstrigęs ties 130 Lt riba. Įdomu tai, kad MGL, kaip tam tikras teisinis vienetas, apskritai už BK ir ATPK ribų nebegalioja – nuo 2008 m. jis pakeistas baziniu bausmių ir nuobaudų dydžiu. Tačiau ir šis vienetas, kaip parodė gyvenimas, yra neįtikėtinai stabilus ir visiškai atsparus ekonominei tikrovei – nuo priėmimo momento nė karto nebuvo didinamas. Tai lemia nuolatinį BK griežtėjimą dėl daugelio turtinių ir ekonominių nusikalstamų veikų. Jei įstatymų leidžiamoji valdžia ir toliau nekreips dėmesio į šią problemą, verčių skaičiavimas baudžiamojoje teisėje taps nesuderinamas ne tik su konstituciniais šios teisės šakos principais, bet ir su elementariu sveiku protu⁴³⁸.

Kadangi įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, kaip ir baudos bausmė, yra piniginė prievartos priemonė, būtina paminėti G. Šulijos siūlymą Lietuvoje įvesti dienpinigių sistemą. Pagal šią sistemą skiriama piniginė sankcija nustatoma dviem etapais. Iš pradžių atsižvelgiant į nusikalstamos veikos pavojingumą ir kitas bausmių skyrimo nuostatas nustatomas dienpinigių skaičius, o paskui atsižvelgiant į kaltininko periodiškai gaunamas pajamas procesinio sprendimo metu paskirti baudą – konkretus dienpinigių dydis. Sudauginus šiuos abu dydžius, nustatomas galutinis baudos dydis. Minėtasis mokslininkas pažymėjo, kad, siekiant tinkamai individualizuoti baudą, nepakanka vien apibendrinančios kodekso nuostatos dėl atsižvelgimo į kaltininko turtingumą ar bendrųjų pagrindų, kaip teismas turi skirti bausmę. Baudos bausmės skaičiavimas dienpinigiais turi daug privalumų: 1) dienpinigių sistema padeda įgyvendinti proporcingos bausmės paskyrimo principus, nes dienpinigių skaičius priklauso nuo nusikalstamos veikos pavojingumo; 2) dienpinigių sistema susieja dienpinigio dydį su kaltininko pajamomis, todėl turtingieji turi mažiau galimybių „atsipirkti“ mažomis baudomis, o skurdžiau gyvenantys asmenys gali sumokėti baudas; 3) dienpinigio dydis ir skaičius išskaidomi, todėl tampa

⁴³⁸ FEDOSIUK, Oleg. Baudžiamoji atsakomybė už vertimąsi neteisėta komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla <...>, išnaša 82, p. 311.

aišku, nuo ko priklauso galutinis baudmės dydis; 4) dienpinigių sistema padidina baudų surenkamumą; 5) dienpinigių sistemos baudos yra labiau individualizuojamos, todėl tikėtina, kad pozityviau veiks nuteistuosius⁴³⁹.

Galiausiai paminėtinas Lenkijos BK įmokai apskaičiuoti naudojamas modelis. Priėmus Lenkijos BK, t. y. nuo 1997 metų iki 2004 metų, įmokos dydis šioje šalyje buvo skaičiuojamas minimaliais mėnesiniais atlyginimais. Įstatymas nustatė, kad teismai negalėjo paskirti didesnės negu trys minimalūs mėnesiniai atlyginimai įmokos⁴⁴⁰. 2004 metais, priėmus Lenkijos BK pakeitimą, atsisakyta įmokos dydžio skaičiavimo naudojant minėtąjį rodiklį⁴⁴¹. Maksimalios skirtinos įmokos dydis buvo nustatytas absoliučiu skaičiumi. Įtvirtinta, kad teismas negali paskirti didesnės negu 60 000 zlotų⁴⁴² įmokos. Kaip teigia kai kurie mokslininkai, skaičiavimo sistema buvo pakeista siekiant palengvinti ir pagreitinti sprendimų priėmimą, atleidžiant teismus nuo pareigos priimant sprendimą nustatinėti ir šalyje galiojantį minimalų mėnesinį atlyginimą. Be to, naujoji sistema turėjo pašalinti iki tol egzistavusią kontraversišką situaciją, kai įmokos dydis buvo nustatomas atsižvelgiant į sprendimo priėmimo, o ne į nusikalstamos veikos padarymo laiką⁴⁴³.

Šiame tyrime nepritartina nė vienam iš paminėtų įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydžio reglamentavimo variantų. Dar Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos rengtame BK projekte siūlyta ir baudos, ir įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydį nustatyti naudojant ne MGL, o MDU rodiklį. BK Projekto 54 straipsnyje buvo nustatyta: „teismas gali paskirti įmoką į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų fondą nuo 5 iki 25 minimalių darbo užmokesčių dydžio. Įmoka turi būti

⁴³⁹ ŠULIJA, Gintautas. *Baudos baudmė ir jos skyrimas* <...>, išnaša 11, p. 114-122.

⁴⁴⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny <...>, išnaša 184.

⁴⁴¹ Ustawa z dnia 8 października 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny i ustawy - Kodeks karny wykonawczy. *Dz.U.*, 2004, nr. 243, poz. 2426.

⁴⁴² Remiantis Lietuvos Respublikos centrinio banko pateikiamais valiutų santykiais, t. y. 48 130 litų. interaktyvus]. [žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.lb.lt/> >.

⁴⁴³ CIEŚLAK, Wojciech. *Świadczenie pieniężne* <...>, išnaša 85, p. 834-835.

sumokėta per teismo sprendimu nustatytą laikotarpį.⁴⁴⁴ Tokio siūlymo atsisakyta Seime svarstant galutinę BK redakciją. Nutarta, kad MGL yra seniai teismų praktikoje naudojamas rodiklis, kurio dydis mažesnis už MDU, todėl patogesnis individualizuojant skiriamas sankcijas⁴⁴⁵. Šiame tyrime laikomasi nuomonės, kad teoriškai įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą galėtų būti nustatoma naudojant MDU rodiklį, tačiau atsižvelgiant į pastarosios skyrimo pagrindus, paskirtį, taip pat į tai, kad būdama baudžiamojo poveikio priemonė, turi mažiau riboti asmens teises negu baudos bausmė, teigtina, kad ir jos skaičiavimo rodikliai neturėtų būti dideli savo apimtimi. MDU, kaip skaičiavimo rodiklis, šiuo atveju būtų per didelis, nes sudaro 1000 Lt⁴⁴⁶.

Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydžio reglamentavimas BK neturėtų būti keičiamas ir į dienpinigių sistemą. Pastebėtina, kad G. Šulija nebuvo pirmuoju, kuris pasiūlė piniginių baudžiamųjų teisinių sankcijų dydį Lietuvoje skaičiuoti dienpinigiais. Dar II BK projekte siūlyta baudos bausmės dydį skaičiuoti dienpinigiais, tačiau priimant BK tokiai idėjai nepritarta⁴⁴⁷. Dienpinigių skaičius priklauso nuo nusikalstamos veikos pavojingumo, todėl sunkiai įsivaizduotinas pastarojo nustatymas įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą atveju, turint omenyje, kad, priešingai negu bauda, ši baudžiamojo poveikio priemonė gali būti paskirta netgi keliais skyrimo pagrindais, pavyzdžiui, atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės arba taikant probacijos priemones. Be to, dienpinigių sistema yra aktualesnė griežtesnio pobūdžio piniginiams baudžiamosioms sankcijoms, pavyzdžiui, baudai, kurios maksimalus dydis ženkliai skiriasi nuo įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų

⁴⁴⁴ 1999 m. m. lapkričio 15 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projektas. Nr. P-2143. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=89838>.

⁴⁴⁵ ŠULIJA, Gintautas. *Baudos bausmė ir jos skyrimas* <...>, išnaša 11, p. 123. Pavyzdžiui, šiuo metu (2014 metai) „MDU“ sudaro 1000 litų, o „MGL“ tik 130 litų.

⁴⁴⁶ Prieiga per internetą: <<http://www.sodra.lt/index.php?cid=284>>. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.].

⁴⁴⁷ 1999 m. lapkričio 18 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projektas. Nr. P-2143A. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=90162>.

asmenų fondą. Galiausiai, kaip pažymi G. Šulija, mokslinėje literatūroje dienpinigiams yra priešinamasi, nes pernelyg sureikšminama kaltininko turtinė padėtis, palyginti su kitomis teisiškai reikšmingomis aplinkybėmis. Be to, kadangi sunku gauti informaciją apie kaltininko pajamas, todėl skiriamos sankcijos dydis priklauso vien nuo deklaruojamų pajamų⁴⁴⁸. Galiausiai keltinas klausimas, ar galima paskirti baudą arba įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą asmeniui, kuris deklaruoja neturįs jokio turto ar pajamų.

Nepritartina ir Lenkijoje įtvirtintam įmokos skaičiavimo mechanizmui. Siekiant užtikrinti teisinio aiškumo, teisinio tikrumo bei *nulla poena sine lege* principus, manytina, kad BK turi būti nustatomi ir minimalūs, ir maksimalūs įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydžiai.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, manytina, kad BBND rodiklis neturėtų būti keičiamas nei į jo nustatymą dienpinigių sistema, nei į skaičiavimą minimaliais mėnesiniais atlyginimais, nei į nustatymą pastoviu skaičiumi. Tačiau svarstyтина, ar BBND dydžio nereikėtų indeksuoti.

2014 metais Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijoje buvo rengiami BK pakeitimai, kuriuose siūlyta BBND indeksuoti, siejant pastarojo dydį su vartotojų kainų indeksu, o jo apskaičiavimo ir skelbimo tvarką nustatyti BK. Siūlyta BK papildyti 20¹ straipsniu ir pastarąjį formuluoti taip:

20¹ straipsnis. Bazinis bausmių ir nuobaudų dydis

Bazinis bausmių ir nuobaudų dydis (BBND) - rodiklis, taikomas nusikalstamoms veikoms ir administraciniais teisės pažeidimams kvalifikuoti bei bausmių ir nuobaudų dydžiams apibrėžti ir apskaičiuoti.

BBND indeksuojamas, jei vartotojų kainų padidėjimas per apskaitos laikotarpį viršija 3 procentus. Indeksavimo apskaitos laikotarpiu (toliau šiame straipsnyje – apskaitos laikotarpis) laikomi vieneri metai, lyginant einamųjų metų spalio mėnesį su praėjusių metų spalio mėnesiu.

Apskaitos laikotarpio vartotojų kainų pokytį procentine išraiška apskaičiuoja ir iki gruodžio 1 dienos paskelbia Lietuvos statistikos departamentas.

Indeksuotas BBND apskaičiuojamas galiojantį BBND padidinant vartotojų kainų padidėjimu bei atmetant skaitmenis po kablelio ir taikomas nuo ateinančių metų sausio 1 dienos.

⁴⁴⁸ ŠULIJA, Gintautas. Turtinių bausmių reforma <...>, išnaša 412, p. 62.

Kai kurie Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkai teigė, kad tokiam pasiūlymui „esminių prieštaravimų neturi“, tačiau jiems kyla abejonių dėl Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos projekto teisinės technikos kokybiškumo. Pavyzdžiui, Lietuvos teisės instituto atstovo S. Bikelio nuomone, „siūlomas straipsnis nesiderintų prie BK III skyriaus turinio, todėl pastarąjį straipsnį geriau būtų numatyti ne BK, o atskirame įstatyme“⁴⁴⁹. Mokslininko teigimu, tinkamesnis yra galiojantis reguliavimas, kai BBND yra apibrėžtas Socialinės apsaugos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatyme. Mokslininkas taip pat svarstė, ar vis dėlto nereikėtų palikti Vyriausybei prievolės oficialiai tvirtinti naujai apskaičiuotą BBND, nes taip būtų apsidrausta, „kad vien Statistikos departamento skaičiavimai, be jokio papildomo filtro, nelemtų kriminalizacijos ir penalizacijos pokyčių, kuriems, kaip minėta, turėtų būti taikomi paties aukščiausio lygio filtrai“⁴⁵⁰.

Šio darbo autorės nuomone, teisinės technikos klausimai analizuojant BBND indeksavimą yra svarbūs, tačiau antraeiliai. Abejotina, ar apskritai Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos projektu siūlomas BBND „išjudinimo mechanizmas“ nėra tik teoriškai gera, tačiau praktikoje nesuveiksiančia idėja. BK 20¹ straipsnio projekte siūloma BBND indeksuoti, jei vartotojų kainų padidėjimas per apskaitos laikotarpį viršija 3 procentus. Tarkime, per artimiausią apskaitos laikotarpį vartotojų kainų padidėjimas viršytų kiek daugiau negu 3 procentus, tokiu atveju BBND reikėtų padidinti apie 3 litus. BBND sudarytų ne 130 litų, bet apie 133 litus. Toks BBND rodiklio padidėjimas neatspindėtų šalyje nuo 2003 metų įvykusių ekonominių pokyčių.

Analizuodama Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos parengtą BBND skaičiavimo sistemos projektą, Lietuvos Respublikos generalinė

⁴⁴⁹ BIKELIS, Skirmantas. Nuomonė dėl minimalaus gyvenimo dydžio pakeitimo baziniu bausmių ir nuobaudų dydžiu [interaktyvus]. *Teisės e-aktualijos*, 2014, nr. 1 (4), p. 32-33 [žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.org/data/aktualijos-14-1.pdf>>.

⁴⁵⁰ BIKELIS, Skirmantas. Nuomonė dėl minimalaus gyvenimo dydžio pakeitimo <...> išnaša 449, p. 32-33.

prokuratūra pasiūlė įvertinti vartotojų kainų pokyčius dar nuo 2008 metų ir tokiu būdu nustatyti pradinį BBND dydį. Siekiant pavaizduoti Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros siūlomą BBND indeksavimo variantą skaitine išraiška, atlikti skaičiavimai, remiantis Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenimis. Visų pirma, apžvelgta vartotojų kainų padidėjimo ir sumažėjimo statistika 2008 – 2013 metais, o vėliau atitinkamai apskaičiuotas BBND dydis (žr. 13 lentelę). Nustatyta, kad vartotojų kainų pokyčiai 3 procentus viršijo 2010 ir 2011 metais, todėl indeksuojant BBND taip, kaip siūlė Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra, BBND šiandien turėtų sudaryti 139 litus ir tapti pradiniu skaičiumi kitiems indeksavimams.

13 lentelė

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Vartotojų kainų pokyčiai, apskaičiuoti pagal vartotojų kainų indeksą (procentais)	8.5	1.3	3.8	3.4	2.8	0.4
MGL/BBND (litas)	130	130	134	139	139	139

Šiame tyrime nepritariama ir tokiam BBND apskaičiavimui. Visų pirma, neracionalu BBND „padaryti priklausomą“ nuo vartotojų kainų šalyje pokyčių, nes vartotojų kainų pokytis neatskleidžia šalies gyventojų namų ūkių gerovės pasikeitimų. Be to, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos siūlomame projekte kalbama tik apie vartotojų kainų padidėjimo įvertinimą, nustatant BBND dydį, kai neatmestina ir tai, kad vartotojų kainos galėtų mažėti. Taip pat manytina, kad BBND indeksavimas sukeltų nemažai problemų taikant BK 3 straipsnį. Galiausiai pritartina autoriams, teigiantiems, kad BK papildymas 20¹ straipsniu neatitiktų ir teisinės technikos reikalavimų.

Šiame tyrime siūloma ne indeksuoti, o tiesiog perskaičiuoti dabartinį BBND dydį. Kaip teigia N. Mačiulis, vidutinis darbo užmokestis – tai rodiklis, geriausiai atskleidžiantis šalies gyventojų gerovę, todėl manytina, kad būtų

racionalu BBND rodiklį perskaičiuoti susiejant su Lietuvos Respublikoje galiojančiu vidutiniu darbo užmokesčiu.

Kaip žinoma, iš pradžių MGL rodiklis buvo siejamas su socialinę apsaugą bei paramą reglamentuojančiais teisiniais santykiais, tačiau tam tikros socialinės-ekonominės aplinkybės bei teisės aktų rengimo praktika nulėmė tai, kad palaipsniui MGL sąvoką imta vartoti ir kituose ne socialinę apsaugą bei paramą reglamentuojančiuose teisės aktuose. Galiausiai MGL samprata, kokia buvo pateikta Gyventojų pajamų garantijų įstatyme, neteko prasmės ir MGL pradėtas vartoti kaip tam tikras *bazinis koeficientas*. Todėl šiame tyrime manytina, kad logiška kaip bazinį koeficientą paimti dar 2003 nustatytą MGL (vėliau tapusį BBND), t. y. 125 litus, ir jį perskaičiuoti įvertinus nuo 2003 metų Lietuvoje įvykusius vidutinio darbo užmokesčio pasikeitimus. Atsižvelgiant į procentinį šalies vidutinio darbo užmokesčio didėjimą arba mažėjimą, nuo 2003 perskaičiavus MGL (BBND), teigtina, kad pastarasis šiandien turėtų sudaryti ne 130 litų, bet 260 litų (žr. 14 lentelę). Siūlytina BK įtvirtinti nuostatą, kad 1 BBND sudaro 260 litų.

14 lentelė

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
VDU (brutto)	1072 .6	1149 .3	1276 .2	1495 .7	1802 .4	2151 .7	2056	1988 .1	2045 .9	2123 .8	2230
VDU pokytis (%)		0.07	0.11	0.17	0.20	0.19	-	-	0.02	0.03	0.050
Didėjimas arba mažėjimas		1508	0415	1995	5054	3797	0.0444 8	0.03 303	9073	8076	005
MGL (nuo 2008 – BBND)	125	133. 9386	148. 7274	174. 3078	210. 0503	250. 7575	239.60 47	231. 6917	238. 4277	247. 5061	259.8 825

Taip pat siūlytina tobulinti BK nustatytą minimalų įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydį. BK 71 straipsnyje įtvirtinta, kad teismas gali paskirti nuo 5 MGL, t.y. 650 litų, dydžio įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, o BK 47 straipsnyje nustatyta, kad minimali bauda tesudaro 1 MGL, t. y. 130 litų. Taigi, šiuo metu įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, būdama baudžiamojo poveikio priemonė, pagal savo minimalų dydį yra griežtesnė negu baudos bausmė. Pritartina A. Dapšio (*et al*) nuomonei, kad sumažinus minimalią galimai skirtinos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą ribą būtų išvengta nepagrįstos

dabartinės teisinio reguliavimo situacijos, be to, būtų sudarytos didesnės galimybės skirti ją įvairių kategorijų pagal materialinę padėtį asmenims⁴⁵¹. Siūlytina minimalią įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą ribą sumažinti iki 1 BBND.

Lietuvos pasirinktas reglamentavimo modelis, t. y. nustatant ir minimalų, ir maksimalų įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydžius, yra racionalesnis negu Lenkijos. Kaip minėta, Lenkijos BK 49 straipsnyje nustatyta, kad teismas gali paskirti iki 60 000 zlotų dydžio įmoką⁴⁵². Šio įstatymo 3 straipsnyje nustatyta, kad skiriant baudos bausmę didžiausias galimas dienpinigių dydis – 2000 zlotų, o didžiausias galimas dienpinigių skaičius – 540. Tai reiškia, jog Lenkijos BK leidžia teismui paskirti iki 1 080 000 zlotų dydžio baudą. Taigi, Lenkijoje ir Lietuvoje įtvirtinti maksimalūs įmokos bei baudos bausmės dydžiai akivaizdžiai skiriasi. Baudos bausmė daromas poveikis ją išskiria iš kitų Lenkijos BK nustatytų piniginių prievartos priemonių, *inter alia* įmokos, kaip griežčiausią prievartos priemonę. Tačiau Lenkijos BK, priešingai negu Lietuvos BK, nenustato minimalaus įmokos dydžio. Todėl vienu Lenkijos mokslininkų teigimu, kadangi mažiausias piniginis vienetas šalyje yra 1 grošas, būtent toks turėtų būti ir minimalus šios baudžiamojo poveikio priemonės dydis. Kitų mokslininkų nuomone, reikėtų taikyti analogiją ir atsižvelgti į tai, kad mažiausias šalyje skiriamos baudos dienpinigių dydis 10 zlotų, toks turėtų būti ir mažiausias įmokos dydis ir pan.⁴⁵³ Taigi, bendro sutarimo dėl minimalaus įmokos dydžio šiuo metu Lenkijoje nėra. O Lietuvoje, įtvirtinus minimalų bei maksimalų įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydžius, tokių diskusijų išvengiama. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai skiriama mažesnė, negu įstatymas nustato, įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Pavyzdžiui, paminėtina byla,

⁴⁵¹ DAPŠYS, Antanas, MISIŪNAS, Jonas, ČAPLINSKAS, Albertas. *Bausmės individualizavimo teisinės problemos. Baudžiamojo įstatymo normų ir jų taikymo teismų praktikoje sisteminė analizė*. Vilnius: Teisės institutas. 2008, p. 50.

⁴⁵² Ustawa z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny, ustawy - Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy - Prawo ochrony środowiska. *Dz.U.*, 2010, nr 40, poz. 227.

⁴⁵³ CIEŚLAK, Wojciech. Świadczenie pieniężne <...>, išnaša 85, p. 834.

kurioje asmuo buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės ir jam buvo paskirta 2 MGL, t. y. 260 litų, dydžio įmoka⁴⁵⁴. Tokiai teismų praktikai nepritartina. Skirdamas baudžiamojo poveikio priemonę teismas privalo laikytis atitinkamų įstatymų nuostatų ir jomis vadovautis. BK 71 straipsnis, nustatydamas minimalų įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydį, nenumato galimybės skirti kaltininkui mažesnio dydžio įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą⁴⁵⁵. Manytina, kad tik pastarajame teisės akte sumažinus minimalią įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą ribą, teismai galėtų paskirti mažesnę negu 5 MGL baudžiamojo poveikio priemonę.

Galiausiai paminėtina ir tai, kad teismų praktikoje esama problemų ir nustatant MGL dydžio išraišką litais. Neretai, skirdami įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, teismai vadovaujasi nusikalstamos veikos padarymo metu galiojusia MGL dydžio išraiška litais. Cituotinas 2009 metų Šiaulių miesto apylinkės teismo sprendimas, kuriame teismas nurodė, kad asmeniui skiriama 7 MGL dydžio įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą sudaro 875 litų. 1 MGL teismas skaičiavo kaip 125 litus, pažymėdamas, kad nusikalstamos veikos padarymo metu, priešingai negu sprendimo priėmimo metu, pastarąjį sudarė būtent 125 litus, o ne 130 litų. Teismas pažymėjo, kad BK 3 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad nusikalstamą veiką padariusio asmens teisinę padėtį lengvinantis baudžiamasis įstatymas turi grįžtamąjį galią⁴⁵⁶. Šiame darbe manytina, kad BK 3 straipsnio 2 dalimi neturėtų būti vadovaujamas nustatant įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydžio išraišką litais, nes pastarajame kalbama apie *baudžiamojo įstatymo* galiojimą atgal, o MGL (kitaip BBND) rodiklio išraišką litais nustato Vyriausybės nutarimas, kuris negali būti taikomas atgaline data. Taigi, įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydis turi būti

⁴⁵⁴ Šiaulių rajono apylinkės teismas. 2010 m. sausio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1 - 55-459-2010; Taip pat žr.: Vilniaus miesto apylinkės teismas. 2013 m. lapkričio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2350-784/2013.

⁴⁵⁵ Šiaulių miesto apygardos teismas. 2010 m. kovo 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. IA-116-354/2010.

⁴⁵⁶ Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2009 m. gegužės 12 d. baudžiamoji byla Nr. 1-272-616/09

nustatomas atsižvelgiant į sprendimo priėmimo metu galiojantį MGL dydį. Be to, BK 3 straipsnio 4 dalis nustato, kad taikomos tik teismo sprendimo priėmimo metu BK įtvirtintos baudžiamojo poveikio priemonės⁴⁵⁷. Darbo autorės nuomone, ši nuostata reiškia, kad gali būti taikomos tik tokios rūšies ir tokio dydžio baudžiamojo poveikio priemonės, kurias BK nustatė teismo sprendimo priėmimo metu.

Apibendrinant teigtina, kad įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydis turi būti įtvirtintas BK nustatant, kad 1 BBND yra lygus 260 litų. Taip pat siūlytina sumažinti minimalų įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydį iki 1 BBND.

2.4.2. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydžio individualizavimas

BK 73 straipsnyje „Baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas“ nustatyta, kad teismas skiria baudžiamojo poveikio priemones, laikydamasis BK IX skyriaus nuostatų. Tačiau BK IX skyriuje nėra reglamentuota, kaip turi būti individualizuojamos baudžiamojo poveikio priemonės. Jame minima tik tai, kad „kai skiriamos dvi arba daugiau baudžiamojo poveikio priemonių, atsižvelgiama į jų suderinamumą ir galimybes taisomai veikti nuteistąjį“⁴⁵⁸.

Lietuvos baudžiamosios teisės moksle užsimenama, kad teismas, individualizuodamas įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, turi atsižvelgti į padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, kaltininko asmenybę (pavyzdžiui, sveikatos būklę, šeimyninę padėtį, išlaikytinių skaičių, užimtumą, gaunamas pajamas ir turtą ir pan.), skiriamų baudžiamojo poveikio priemonių skaičių ir kitas aplinkybes. Jeigu „realus įmokos sumokėjimas dėl objektyvių arba subjektyvių aplinkybių yra ribotas (pavyzdžiui, kaltininkas neįgalus, ligotas, turi daug išlaikytinių ir pan.), tikslingiau paskirti kitą iš BK 67

⁴⁵⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3.

⁴⁵⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3.

straipsnyje numatytų baudžiamojo poveikio priemonių⁴⁵⁹. Pažymima ir tai, kad neskirti įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą teismas neturėtų, motyvuodamas tuo, kad kaltininkas neturi lėšų pastarajai sumokėti. Tokiu atveju tikslingiau nustatyti ilgesnį baudžiamojo poveikio priemonės įvykdymo terminą⁴⁶⁰.

Atsižvelgiant į tai, kad BK nenustato įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą individualizavimo taisyklių, svarstyтина, ar skiriant šią baudžiamojo poveikio priemonę teismai gali vadovautis bausmių individualizavimo taisyklėmis.

Bausmės individualizavimo klausimas įvairių šalių teisės sistemose sprendžiamas nevienodai. G. Švedo teigimu, dažniausiai išskiriami du požiūriai į bausmės skyrimą. Vienu atveju teigiama, kad bausmė turi priklausyti nuo padaryto nusikaltimo, todėl visiems vienodą nusikaltimą padariusiems žmonėms turi būti skiriama vienoda bausmė. Antruoju atveju tvirtinama, kad kiekvienas nusikaltimas yra unikalus ir dėl savo požymių, ir dėl jį padariusios asmenybės, todėl paskirta bausmė turi atspindėti individualius kaltininko bruožus⁴⁶¹. Mokslininkas pažymi, jog paskutiniu metu pripažįstama, kad abu šie požiūriai yra racionalūs, nes leidžia suvienodinti skiriamas bausmes ir atsižvelgti į kaltininko asmenybę⁴⁶².

G. Šulijos nuomone, nei itin formalizuota, nei visiškai teisėjų laisve paremta bausmių skyrimo sistema negali būti vertinama vien teigiamai. Dar daugiau, nei Europos Tarybos, nei Europos Sąjungos dokumentai neapibrėžia, kokie turi būti bausmės skyrimo principai ir kokia bausmės teorija nacionalinėje jurisdikcijoje turi būti vadovaujama⁴⁶³.

⁴⁵⁹ PAVILONIS, Vladas; ŠVEDAS, Gintaras. 71 straipsnio analizė Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis (1–98 straipsniai)*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2004.

⁴⁶⁰ PAVILONIS, Vladas; ŠVEDAS, Gintaras <...>, išnaša 459.

⁴⁶¹ ŠVEDAS, Gintaras. *Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamosios politikos, baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai* <...>, išnaša 137, p. 42.

⁴⁶² ŠVEDAS, Gintaras. Bausmės skyrimo asmeniui, pirmą kartą teisiamam už nesunkų arba apysunkį tyčinį nusikaltimą, nuostatos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje. *Teisė*, 2014, nr. 90, p. 8.

⁴⁶³ ŠULIJA, Gintautas. *Baudos bausmė ir jos skyrimas* <...>, išnaša 11, p. 85.

Kaip teigia A. Dapšys (*et al.*), bausmės individualizavimą padeda užtikrinti visa BK normų, reglamentuojančių jos skyrimą, sistema. Jeigu ši sistema nėra darni, nesuderinti šios sistemos elementai gali trukdyti teisingai bausmę individualizuoti⁴⁶⁴.

V. Piesliako nuomone, atsakomybės individualizavimas ir pataisos įstaigų problema priklauso ne nuo BK nurodytų bausmių skaičiaus, o nuo bausmių formulavimo principų bei skyrimo taisyklių⁴⁶⁵.

Pastebėtina, kad Lietuvos įstatymų leidėjas BK 54 straipsnyje nustatė, kad teismas skiria bausmę pagal BK Specialiosios dalies straipsnio, numatančio atsakomybę už padarytą nusikalstamą veiką, sankciją, laikydamasis BK Bendrosios dalies nuostatų. Skirdamas bausmę, teismas atsižvelgia į: 1) padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį; 2) kaltės formą ir rūšį; 3) padarytos nusikalstamos veikos motyvus ir tikslus; 4) nusikalstamos veikos stadiją; 5) kaltininko asmenybę; 6) asmens, kaip bendrininko, dalyvavimo, darant nusikalstamą veiką, formą ir rūšį; 7) atsakomybę lengvinančias arba sunkinančias aplinkybes. Jeigu straipsnio sankcijoje numatytos bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui, teismas, vadovaudamasis bausmės paskirtimi, gali motyvuotai paskirti švelnesnę bausmę.

Be bendrųjų bausmės skyrimo taisyklių, BK nustato bausmės skyrimo asmeniui, pirmą kartą teisiamam už nesunkų arba apysunkį tyčinį nusikaltimą (BK 55 straipsnis), taisykles, bausmės skyrimo recidyvistui už tyčinio nusikaltimo padarymą (BK 56 straipsnis) taisykles, bausmės skyrimo už rengimąsi ir pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką (BK 57 straipsnis) taisykles, bausmės skyrimo nusikalstamos veikos bendrininkams (BK 58 straipsnis) taisykles ir kt.

Apibendrinant reikėtų pabrėžti, kaip teigia G. Švedas, kad BK VIII skyriuje yra įtvirtinta bausmės skyrimo taisyklių sistema, kuri susideda iš

⁴⁶⁴ DAPŠYS, Antanas; MISIŪNAS, Jonas; ČAPLINSKAS, Albertas. *Bausmės individualizavimo teisinės problemos* <...>, išnaša 452, p. 8-9.

⁴⁶⁵ PIESLIAKAS, Vytautas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso principinės nuostatos <...>, išnaša 73, p. 44.

dvylikos bausmių skyrimo taisyklių ir nuostatų⁴⁶⁶. Bausmių skyrimo taisyklėmis autorius vadina tokias baudžiamojo įstatymo formuluotes, kurios nesuteikia teismui plačios diskrecijos parenkant bausmės rūšį arba jos dydį (pavyzdžiui, BK 56 straipsnio 2 dalis). O bausmių skyrimo nuostatomis autorius vadina tokias įstatymo formuluotes, kurios suteikia teismui platesnę diskreciją parenkant bausmės rūšį ir dydį (pavyzdžiui, BK 58 straipsnio 2 dalis)⁴⁶⁷. Visas bausmių skyrimo nuostatas ir taisykles autorius skirsto į bendrąsias ir specialiąsias, t. y. taikomas iš esmės visiems bausmių skyrimo atvejams (pavyzdžiui, BK 54 straipsnio 2 dalis) ir taikomas tik tam tikriems bausmių skyrimo atvejams (pavyzdžiui, BK 55 straipsnis).

Pastebėtina, kad Lenkijos įstatymų leidėjas Lenkijos BK 53 straipsnyje yra įtvirtinęs bendrąsias bausmių skyrimo taisykles. Šiame straipsnyje įtvirtinta, kad teismas skiria bausmę savo įsitikinimu, remdamasis įstatymu, atsižvelgdamas į asmens kaltę, veika padarytos žalos visuomenei laipsnį, prevencinius ir auklėjamuosius bausmės tikslus bei visuomenės teisinės sąmonės formavimo poreikius. Skirdamas bausmę teismas taip pat turi atsižvelgti į kaltininko padaryto nusikaltimo motyvus ir elgesio būdą, nusikaltimo padarymą kartu su nepilnamečiu faktą, kaltininko pažeistų pareigų rūšį ir laipsnį, neigiamų nusikaltimo pasekmių rūšį ir dydį, kaltininko asmenines savybes, gyvenimo būdą prieš padarant nusikaltimą ir kaltininko gyvenimo būdą po nusikaltimo, pastangas pašalinti padarytą žalą arba kitokiomis formomis visuomeninio teisingumo jausmo atpirkimą bei nukentėjusiojo elgesį. Galiausiai teismas taip pat turi atsižvelgti į pozityvius mediacijos tarp nukentėjusiojo ir kaltininko rezultatus arba susitaikymą, kuris buvo pasiektas teismo proceso metu arba prieš prokurorą⁴⁶⁸.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog Lenkijos BK 56 straipsnyje nustatyta, kad teismas Lenkijos BK 53 straipsnį „atitinkamai taiko ir kitoms priemonėms,

⁴⁶⁶ ŠVEDAS, Gintaras. Bausmės skyrimo asmeniui, pirmą kartą teisiamam už nesunkų arba apysunkį tyčinį nusikaltimą <...> išnaša 463, p. 10.

⁴⁶⁷ ŠVEDAS, Gintaras. Bausmės skyrimo asmeniui, pirmą kartą teisiamam už nesunkų arba apysunkį tyčinį nusikaltimą <...>, išnaša 463, p. 10.

⁴⁶⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodekskarny <...>, išnaša 184.

nustatytoms šiame įstatyme“⁴⁶⁹. Taigi, Lenkijoje kriterijai, į kuriuos turi atsižvelgti teismai, skirdami ir individualizuodami bausmes, taip pat taikomi ir skiriant baudžiamojo poveikio priemones, *inter alia*, įmoka. Tačiau, kaip teigia mokslininkai, „interpretatorius turi atsižvelgti į institutų, apie kuriuos kalbama nukreipiamajame straipsnyje (*turimas omeny Lenkijos BK 56 straipsnis*) ir straipsnyje, į kurį nukreipiama (*turimas omeny Lenkijos BK 53 straipsnis*), skirtumus. *Ad casum*, tai gali reikšti būtinybę tinkamai modifikuoti Lenkijos BK 53 straipsnio nuostatas. Bausmių skyrimo nuostatos turi būti taikomos baudžiamojo poveikio priemonėms, tačiau ne abstrakčiai, o susiejant jas su konkrečios nusikalstamos veikos kaltininku“⁴⁷⁰.

Lietuvos BK neįtvirtinta, kad bendrosios bausmių skyrimo taisyklės turi būti taikomos ir baudžiamojo poveikio priemonėms. Be to, įstatymų leidėjas nustatė, kad baudžiamojo poveikio priemonės skiriamos remiantis BK IX skyriaus „Baudžiamojo poveikio priemonės ir jų skyrimas“ nuostatomis. Taigi, keltinas klausimas, ar skirdamas įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą teismas gali remtis kitame, t. y. BK VIII skyriuje, „Bausmės skyrimas“ įtvirtintomis bendrosiomis bausmių skyrimo taisyklėmis, o konkrečiai, BK 54 straipsnio 2 dalimi. Sistemškai įvertinus BK nuostatas, baudžiamosios teisės mokslo poziciją bei Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, manytina, kad atsakymas į tokį klausimą turėtų būti teigiamas.

Visų pirma, BK 1 straipsnio 1 punkte nustatyta, kad BK yra vientisas baudžiamasis įstatymas. Tai reiškia, kad visos BK teisės normos yra tarpusavyje susijusios ir sudaro sistemą. Be to, vientisumas išreiškia ir šio teisės akto užbaigtumą⁴⁷¹.

Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkų nuomone, „dėl veikos baudžiamumo arba nebaudžiamumo negalima remtis analogija, tačiau, nustatant baudžiamumo ribas, analogiškų požymių ieškojimas ir palyginimas

⁴⁶⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodekskarny <...>, išnaša 184.

⁴⁷⁰ BLASZCZYK, Magdalena, *et al. Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do artykułów 32- 116. Tom II*. Warszawa: C.H. Beck, 2010, p. 86.

⁴⁷¹ PAVILONIS, Vladas; ŠVEDAS, Gintaras. 1 straipsnio analizė Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis (1–98 straipsniai)*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2004.

dažnai yra neišvengiamas. Tai vienas įstatymo sisteminio aiškinimo atvejų. Pakankamai dažnai pozityvinėje teisėje sudėtinga numatyti visas detales, o dažniausiai to padaryti iš viso neįmanoma⁴⁷².

Paminėtinas ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriame buvo nagrinėjamas juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės klausimas. Minėtame nutarime pažymėta, kad „nei BK 43 straipsnyje, kuriame numatytos juridiniam asmeniui skiriamų bausmių rūšys, nei BK 47 straipsnyje, reglamentuojančiame baudos skyrimo taisyklės, nei BK 52 ir BK 53 straipsniuose, kuriuose nustatytos atitinkamai juridinio asmens veiklos apribojimo ir likvidavimo bausmių taikymo taisyklės, nėra numatyta, pagal kokius kriterijus juridiniam asmeniui turi būti skiriama tam tikra bausmė ir nustatomas tos bausmės dydis (jei skiriama bauda) ar terminas ir apimtis (jei skiriamas veiklos apribojimas). Tačiau tai nereiškia, kad minėtuose BK straipsniuose nustatytas teisinis reguliavimas gali būti aiškinamas taip, jog teismas, skirdamas bausmę juridiniam asmeniui, negali vadovautis kitomis BK normomis ir jame įtvirtintais principais, *inter alia*, BK 54 straipsnyje numatytais bendraisiais bausmės skyrimo pagrindais (atsižvelgti į nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį, veikos motyvus, tikslus ir kt.). Taigi, BK 43 straipsnyje įtvirtintu teisiniu reguliavimu nėra užkertamas kelias teismui atsižvelgti į šiame kodekse įtvirtintus bendruosius bausmių skyrimo reikalavimus, *inter alia*, bausmių individualizavimo, bausmių subendrinimo taisyklės ir kt.“⁴⁷³. Manytina, kad tai yra aktualu ir kalbant apie baudžiamojo poveikio priemonių skyrimą, būtent įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą individualizavimą. Skirdamas įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, teismas gali vadovautis bausmių individualizavimo taisyklėmis, t. y. BK 54 straipsnio 2 dalimi. Tačiau šioje vietoje taip pat paminėtina, kad BK nustato netgi kelis skirtingus įmokos į nukentėjusių nuo

⁴⁷² ABRAMAVIČIUS, A. *et al.* *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas. 2001, p. 104-107.

⁴⁷³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija) 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2009, nr. 69-2798.

nusikaltimų asmenų fondą skyrimo pagrindus, todėl individualizuojant šią baudžiamojo poveikio priemonę itin svarbu atsižvelgti į *konkretų* skyrimo pagrindą.

Individualizuojant įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, kuri skiriama asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės, siūlytina atsižvelgti į visas BK 54 straipsnio 2 dalyje nustatytas aplinkybes: padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį, asmens kaltės formą ir rūšį, padarytos nusikalstamos veikos motyvus ir tikslus, nusikalstamos veikos stadiją, kaltininko asmenybę, asmens, kaip bendrininko, dalyvavimo, darant nusikalstamą veiką, formą ir rūšį, atsakomybę lengvinančias arba sunkinančias aplinkybes. Pavyzdžiui, manytina, kad nevienodo dydžio įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą turėtų būti paskirta asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės už nesunkų ir apysunkį nusikaltimą⁴⁷⁴. Pagrindas skiriamos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydžiui mažinti asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės, taip pat galėtų būti asmens atsakomybę lengvinančių aplinkybių buvimas ir pan. Individualizuojant nagrinėjamą baudžiamojo poveikio priemonę akcentuotina ir kaltininko asmenybė. Kaip teigia BK komentaro autoriai, teismas turi atkreipti dėmesį, kad kaltininkas yra ne tik nusikalstamos veikos subjektas, bet ir nubaudo objekto. Vertindamas asmenį kaip nubaudo objektą teismas turi atsižvelgti į daugelį įstatyme nenumatytų individo požymių: socialinę asmenybės vaidmenį ir ryšius, vertybines orientacijas, psichologines savybes, artimiausią aplinką, kurios poveikio negalėjo išvengti, kaltininko elgesį iki nusikalstamos veikos padarymo, nusikalstamos veikos darymo metu, po nusikalstamos veikos padarymo, kaltininko amžių, išsilavinimą, sveikatos būklę ir pan.⁴⁷⁵.

⁴⁷⁴ Žr. pvz.: Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2013 m. gruodžio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 41-1-1971-13.

⁴⁷⁵ DRAKŠAS, Romualdas. 54 straipsnio analizė Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis (1–98 straipsniai)*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2004. Taip pat žr.: PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 273.

Skiriant įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą ribotai pakaltinamam asmeniui, asmeniui, atleistam nuo bausmės dėl ligos, taip pat asmeniui, atleistam nuo viešųjų darbų arba laisvės apribojimo bausmės, manytina, kad pirmiausia reikėtų atsižvelgti į priežastis, nulėmusias kaltininko atleidimą nuo paskirtos bausmės, bei į iki atleidimo atliktos bausmės laiką ir trukmę.

Skiriant įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą ir nustatant jos dydį probuojamam asmeniui, siūlytina atsižvelgti į socialinio tyrimo išvados rezultatus. Kaip žinoma, socialinio tyrimo išvada – tai specialisto parengtas dokumentas, kuriame apibūdinama kaltinamojo ar nuteistojo socialinė aplinka, kriminogeniniai veiksniai, taip pat pateikiama kita informacija, padedanti teismui individualizuoti probacijos sąlygas. Socialinio tyrimo išvados informacija gaunama per pokalbį su kaltinamuoju, o atsižvelgiant į jos turinį, patikrinama duomenų šaltiniuose, kuriais gali būti, pavyzdžiui, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos⁴⁷⁶.

Kaip teigiama Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pažymoje dėl probacijos vykdymo ir efektyvumo stebėsenos, socialinio tyrimo išvadų teikimo teismui institutu ir buvo siekiama sudaryti sąlygas individualizuotoms baudžiamosios atsakomybės realizavimo priemonėms nuteistajam taikyt, kitaip sakant, kad nuteistajam, kuriam bausmės vykdymas atidėtas, būtų skiriamos tinkamiausios ir efektyviausios pareigos, auklėjamojo ar baudžiamojo poveikio priemonės, prisidėsiančios prie jo sėkmingo resocializacijos proceso, nusikalstamų veikų recidyvo mažinimo⁴⁷⁷. Vis dėlto, kaip rodo statistiniai duomenys, įsigaliojus nuostatoms dėl socialinio tyrimo išvadų instituto, per 2012 m. II pusmetį teismai į probacijos tarnybas dėl išvadų parengimo kreipėsi

⁴⁷⁶ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl socialinio tyrimo išvados formos ir socialinio tyrimo išvados rengimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo“. 2012 m. birželio 14 d. Nr. 1R-159 [interaktyvus. Žiūrėta 2013 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=427644>.

⁴⁷⁷ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Administracinės ir baudžiamosios justicijos departamentas. Baudžiamosios justicijos skyrius. 2014 m. vasario 11 d. pažyma. Nr. 5R-23.

tik 3 kartus. Per 2013 m. – 9 kartus⁴⁷⁸. Šio darbo autorės nuomone, tai, jog teismai nesikreipia į probacijos tarnybas, dėl socialinio tyrimo išvadų išdavimo, galėtų būti paaiškinama ilgais tokio pobūdžio išvadų išdavimo terminais, kurie turėtų būti tobulinami.

Kaip pastebi probacijos tarnybų atstovai, dauguma atvejų teismo paskirtos pareigos yra nesusijusios su veiksniais, lėmusiais asmens nusikalstamą elgesį, šalinimu. Be to, dėl netinkamai parinktų probacijos sąlygų kyla poreikis jas keisti⁴⁷⁹. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą keitimo klausimas bus aptariamas kitoje šio darbo dalyje, tačiau jau dabar norėtųsi pabrėžti, kad dažnesnis naudojimas socialinio tyrimo išvadamis galėtų prisidėti prie sėkmingo nagrinėjamos baudžiamojo poveikio priemonės individualizavimo.

Svarbu atkreipti dėmesį į Probacijos įstatyme deklaruojamą probacijos tikslą bei principus. Šio įstatymo 4 straipsnyje įstatymų leidėjas pabrėžė, kad asmens probacija grindžiama asmens resocializacijos, atkuriamojo teisingumo bei minimalios intervencijos principais⁴⁸⁰. Taigi, remiantis paminėtu straipsniu, šiame darbe laikomasi pozicijos, kad probuojamam asmeniui įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą turi būti taikoma tik išimtiniais atvejais, kai probacijos tikslui pasiekti būtina asmeniui paskirti būtent tokios rūšies baudžiamojo poveikio priemonę. Pavyzdžiui, peržiūrėjus Vilniaus pataisos namų Lygtinio paleidimo Komisijos nutarimus, priimtus 2013 metų sausio – rugpjūčio mėnesiais, nustatyta, kad minėtu laikotarpiu buvo priimta 211 nutarimų, iš kurių 92-uose siūlyta taikyti lygtinį paleidimą ir tik 19-oje iš jų pasiūlyta skirti ir įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Vilniaus pataisos namai nurodė, kad „praktikoje lygtinai paleidžiamiesiems nuteistiesiems paskirti įmoką į asmenų, nukentėjusių nuo nusikaltimų, paramos fondą siūloma tais atvejais, kai asmuo yra įvykdęs visuomenei pavojingą sunkų nusikaltimą ir jam nėra priteistas civilinis ieškinys turtinei ar neturtinei žalai atlyginti. Tokių atvejų nėra daug, nes dauguma nuteistųjų turi priteistus

⁴⁷⁸ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija <...>, išnaša 477.

⁴⁷⁹ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija <...>, išnaša 477, p. 4.

⁴⁸⁰ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas <...>, išnaša 14.

civilinius ieškinius, tuomet Komisija siūlo skirti įpareigojimą padengti priteistą ieškinį⁴⁸¹. Manytina, kad tokia Vilniaus pataisos namų praktika yra priimtina, nes atsižvelgiama į konkrečiam asmeniui taikomos probacijos tikslus ir principus.

Kadangi įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą - tai piniginio pobūdžio prievartos priemonė, šios baudžiamojo poveikio priemonės individualizavimui, nepriklausomai nuo jos skyrimo pagrindo, didžiausią reikšmę turi *kaltininko turtinės padėties įvertinimas*.

Teisinėje literatūroje diskutuojant dėl asmens turtinės padėties įtakos nustatant jam vienokio ar kitokio pobūdžio turtinius įpareigojimus dažniausiai minimi panašūs probleminiai aspektai. Pavyzdžiui, diskutuojant dėl baudos dydžio nustatymo kriterijų neretai teigiama, kad „sąžiningo ir daugiau uždirbančio kaltininko teisės neturi būti labiau ribojamos“⁴⁸². Manoma, kad kaip vieną pastarosios dydžio nustatymo kriterijų įtvirtinant kaltininko turtinę padėtį iš pažiūros gali atrodyti, kad kyla asmenų lygybės prieš įstatymą principo pažeidimo grėsmė. Kitais žodžiais tariant, neturtinę žalą padaręs asmenys galėtų teigti, kad turtinė padėtis, kaip kompensaciją už patirtas nematerialias kančias lemiantis faktorius, neatitinka fundamentalaus teisės principo, pagal kurį teisė pripažįstama vienodu matu, taikytinu visiems subjektams vienodomis sąlygomis⁴⁸³. Vis dėlto galiausiai dažniausiai minima ir tai, kad „teisingumo principas reikalauja, kad asmenims paskirtos baudos vienodai atitiktų jų mokėjimo galimybes“⁴⁸⁴. Teigiama, kad teisingumo principas reikalauja esant pagrindui mažinti nukentėjusiajam priteisiamą kompensacijos už nematerialius išgyvenimus sumą, bet jokių būdų neturi prisidėti prie kompensacijos didinimo. Kadangi priteisus nukentėjusiajam didesnę, negu būtų adekvati ir pakankama, kompensaciją vien tik dėl geros kaltininko finansinės padėties, reikėtų konstatuoti baudinės atsakomybės

⁴⁸¹ Vilniaus pataisos namai. 2013-08-12 raštas dėl informacijos suteikimo Nr. 9-4715(03).

⁴⁸² ŠULIJA, Gintautas. *Baudos bausmė ir jos skyrimas* <...>, išnaša 11, p. 114.

⁴⁸³ VOLODKO, Renata. Turtinė padėtis kaip neturtinės žalos kompensacijos dydžio nustatymo kriterijus. *Verslo ir teisės aktualijos*, 2009, nr. 3, p. 249-262.

⁴⁸⁴ ŠULIJA, Gintautas. *Baudos bausmė ir jos skyrimas* <...>, išnaša 11, p. 127.

funkcijos dominavimą lyginant su kompensacine neturtinės žalos atlyginimo paskirtimi⁴⁸⁵.

Kadangi įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą yra prievartos priemonė, kuria siekiama įgyvendinti specialiąją prevenciją, t. y. paveikti nusikalstamą veiką padariusį asmenį nedaryti naujų nusikalstamų veikų, taip pat įgyvendinti teisingumo principą, manytina, kad asmens turtinė padėtis turėtų būti pagrindas ir didinti, ir mažinti skiriamos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydį. O pastarosios dydžio mažinimas arba didinimas, priklausomai nuo kaltininko turtinės padėties, nelaikytinas lygybės prieš įstatymą principo pažeidimu.

Asmens turtinę padėtį gali lemti daugybė aplinkybių, tačiau, pernelyg neišsiplečiant, galima išskirti bent keturias, kaip antai: *asmens gaunamos pajamos, turimas turtas, šeimininė padėtis ir sveikata*. Pastebėtina, kad teismų praktikoje jau šiuo metu, nors įstatymas to *expressis verbis* nenustato, individualizuodami įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, teismai linkę atsižvelgti į asmens pajamas (arba jų nebuvimą) ir sprendimuose tai nurodo. Pavyzdžiui: „<...> įvertinus, kad įtariamasis dirba, turi pastovias pajamas <...>, skirtina baudžiamojo poveikio priemonė – 5 MGL dydžio įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.“⁴⁸⁶ Arba: „<...> įvertinus visas veikos aplinkybes, kilusius padarinius bei tai, kad įtariamasis šiuo metu niekur nedirba, registruotas darbo biržoje kaip ieškantis darbo <...>, skirtina teismo posėdyje prokuroro prašoma baudžiamojo poveikio priemonė – įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Nustatytinas minimalus įmokos dydis, atsižvelgiant į įtariamojo padarytą nesunkų nusikaltimą ir jo turimą bedarbystę.“⁴⁸⁷

Teismų praktikoje asmens pajamos dažniausiai siejamos su darbo arba tarnybos santykių gaunamomis pajamomis. Šiame darbe pritartina G. Šulijos,

⁴⁸⁵ VOLODKO, Renata. Turtinė padėtis <...>, išnaša 484, p. 249-262.

⁴⁸⁶ Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 41-1-001438-10.

⁴⁸⁷ Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 41-1-1768-10; Taip pat žr.: Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2013 m. gruodžio 19 d. nuosprendis Nr. 1-1461-167/2013.

kuris nagrinėdamas baudos bausmės individualizavimo klausimą teigė, kad asmens pajamomis reikėtų laikyti visas asmens faktiškai gaunamas pajamas, nuomonei. Kitais žodžiais tariant, asmens pajamomis reikėtų laikyti ne tik iš darbo santykių gaunamas pajamas. Pavyzdžiui, mokslininko nuomone, asmens faktiškai gaunamomis pajamomis reikėtų traktuoti pensiją, šalpos išmokas, dividendus ir kt. Manytina, kad šie G. Šulijos pasiūlymai yra aktualūs ir skiriant įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.

Individualizuojant įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydį svarbu atsižvelgti ir į asmens turimą turtą. Neatmestina, kad tam tikrais atvejais asmenims, negaunantiems jokių pajamų, gali priklausyti didelės vertės turtas. Kaip pažymi A. Jakutytė-Sungailienė, pirminėje teisės vystymosi stadijoje turtas buvo suprantamas labai siaurai ir konkrečiai – kaip materialių daiktų, naudingų žmogui, visuma. Tačiau, sudėtingėjant visuomeniniams ir ekonominiams santykiams, turto sąvoka teisėje ėmė plėstis į ją įtraukiant ir nematerialųjį turtą. Kaip pažymi autorė, įstatymų leidėjas nepateikia konkrečios turto definicijos, tačiau kai kuriais atvejais neišvengiamai atsiranda būtinybė konkrečiame teisės akte pateikti termino „turtas“ apibrėžimą⁴⁸⁸. Pavyzdžiui, CK nepateikiama turto sąvoka, tačiau atskiruose straipsniuose yra kalbama apie atskiras turto rūšis (CK 1.97 straipsnis, 3.84 straipsnis) arba turto sąvoka vartojama kaip sinonimas terminui „daiktas“ (CK 4.76 straipsnis, 4.88 straipsnio 1 dalis). Dažniausiai mokslinėje literatūroje teigiama, kad plačiuoju požiūriu „turtas“ – tai daiktai, turtinės teisės bei pareigos, išimtinės teisės ir pan. (žaliavos, prekės, pastatai, pinigai, prekių ir paslaugų ženklai, juridinio asmens pavadinimas ir t. t.)⁴⁸⁹, beveik visi civilinių teisių objektai, o siaurąja prasme į turto sampratą įtraukiami tik daiktai. Kaip pažymi A. Jakutytė-Sungailienė, šiuolaikinėje civilinėje teisėje vyrauja turto samprata plačiąja prasme⁴⁹⁰. Svarbu atkreipti dėmesį, kad skiriamos įmokos į nukentėjusių nuo

⁴⁸⁸ JAKUTYTĖ-SUNGAILIENĖ, Asta. Turto samprata Lietuvos civilinėje teisėje. *Socialinių mokslų studijos*, 2009, nr. 3 (3), p. 225.

⁴⁸⁹ TAMINSKAS, A., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 213.

⁴⁹⁰ JAKUTYTĖ-SUNGAILIENĖ, Asta. Turto samprata <...>, išnaša 488, p. 224-225.

nusikaltimų asmenų fondą dydis neturi prilygti viso asmens turimo turto konfiskavimui.

Manytina, kad skiriant įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taip pat reikėtų atsižvelgti ir į asmens sveikatą bei šeimyninę padėtį. Pritartina tokiai teismų praktikai, kai teismai, skirdami įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, atsižvelgia į tai, kad asmuo privalo išlaikyti besimokančius vaikus, neįgalius tėvus ir pan., ir skiria mažesnio dydžio negu prokuroras prašo baudžiamojo poveikio priemonę⁴⁹¹. Kaip pažymi G. Šulija, „rinkos ekonomikos sąlygomis asmenų turtinė padėtis dar labiau išsiskiria, ir skirdami baudą teismai turėtų įvertinti, ar kaltininkas iš savo gaunamų pajamų arba turimo turto galės sumokėti konkrečią baudą. Nesant galimybės to padaryti, ši bausmė neskirtina, nes tik apytiksliai nustatytas baudos dydis <...> arba gali pernelyg apriboti nuteistojo šeimos narių, arba kitų susijusių asmenų vartojimo galimybes“⁴⁹². Manytina, kad tai aktualu ir kalbant apie įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydį.

Tinkamas kaltininko turtinės bei šeimyninės padėties įvertinimas padėtų išvengti paskirtos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą keitimo kita baudžiamojo poveikio priemone. Pavyzdžiui: „D. O. <...> pripažintas kaltu pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178 straipsnį 2 dalį ir jam skirtas laisvės atėmimas 1 metams 6 mėnesiams <...> bausmės vykdymas atidėtas vieneriems metams, įpareigojant atsiprašyti nukentėjusįjį, paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – 10 MGL įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą <...> gautas nuteistojo prašymas jam paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę pakeisti nemokamais darbais. Prašymas buvo motyvuotas sunkia turtine nuteistojo padėtimi. Nuteistasis pateikė teismui duomenis apie savo registravimąsi darbo biržoje, gaunamą socialinę pašalpą ir auginamą šeimoje mažametę dukrą.“⁴⁹³ Teismas atsižvelgė

⁴⁹¹ Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. sausio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 40-9-084-10.

⁴⁹² ŠULIJA, Gintautas. *Baudos bausmė ir jos skyrimas* <...>, išnaša 11, p. 109.

⁴⁹³ Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. rugsėjo 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-777-76/2010.

į kaltininko prašymą ir šioje byloje įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą buvo pakeista kita baudžiamojo poveikio priemone.

Svarbu akcentuoti, kad, nustatant įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydį, asmens pajamos, turtas, sveikata bei šeimyninė padėtis turi būti vertinami kompleksiskai. Cituotinas sektinas teismo sprendimo pavyzdys, kai asmuo ginčijo jam paskirtą 5 MGL dydžio įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, teigdamas, kad jam, neįgaliam asmeniui, gaunančiam tik 320 Lt dydžio socialinę pašalpą, tai yra per didelė pinigų suma. Išnagrinėjęs skundą teismas pažymėjo, kad iš „byloje esančių bausmės skyrimo motyvų matyti, kad teismas, atidėdamas nuteistajam paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymą ir skirdamas įpareigojimus ir apelianto ginčijamą baudžiamojo poveikio priemonę, visapusiškai įvertino apelianto socialinę padėtį, sveikatos būklę ir skyrė jam tokio dydžio įmoką, kurią apeliantas, būdamas iš dalies darbingas, gaunantis nors ir nedideles, bet nuolatinės pajamas, jo paties teigimu, registruotas darbo biržoje, yra pajėgus sumokėti“⁴⁹⁴. Taigi, skirdamas įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą ir nustatydamas jos dydį, anksčiau minėtas aplinkybes teismas vertino kaip visumą. Cituotina ir dar viena byla, kurioje prokuroras siūlė atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės ir pastarajam paskirti 15 MGL dydžio įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Teismas patvirtino prokuroro nutarimą atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, tačiau atsižvelgdamas į turtinę padėtį bei įtariamąsios amžių jai skirtinos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydį sumažino iki 5 MGL⁴⁹⁵.

Kalbant apie kompleksinį skiriamos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą vertinimą, svarbu atsižvelgti ir į nukentėjusiojo interesus. Pavyzdžiui, vienoje byloje buvo gautas prokuroro prašymas patvirtinti nutarimą nutraukti ikiteisminį tyrimą ir taikyti įtariamajam 5 MGL dydžio įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Įtariamasis sutiko su prokuroro procesiniu sprendimu dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo ir

⁴⁹⁴ Panevėžio miesto apygardos teismas. 2010 m. balandžio mėn. 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-207-134-2010.

⁴⁹⁵ Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2009 metų liepos 7 d. nutartis Nr. IK2 Nr. 1769.

baudžiamojo poveikio priemonės skyrimo. Vis dėlto nuo nusikalstamos veikos nukentėjęs asmuo palaikė tik prokuroro prašymą dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo patvirtinimo, tačiau prieštaravo, kad įtariamajam būtų paskirta ir įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, motyvuodamas tuo, kad įtariamasis ir taip turi išsipareigojimą atlyginti jam padarytą žalą⁴⁹⁶. Teismas į nukentėjusiojo nuomonę neatsižvelgė, o įtariamajam buvo nustatyta pareiga atlyginti padarytą žalą nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiam asmeniui bei sumokėti 5 MGL dydžio įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.

Nustatant įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydį, svarbu atsižvelgti ir į tai, kokios kitos (ir kokio dydžio) piniginės prievartos priemonės skiriamos kartu su įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. BK 67 straipsnyje įstatymų leidėjas pabrėžė, kad kai skiriamos dvi arba daugiau baudžiamojo poveikio priemonių, atsižvelgiama į jų suderinamumą. Skiriamos baudžiamojo poveikio priemonės neturi ne tik trukdyti tarpusavio įvykdymui, bet ir nepagrįstai neapsunkinti tam tikros asmens gyvenimo srities. Pavyzdžiui, pritartina tokiai teismų praktikai, kai skiriant įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą atsižvelgiama į asmeniui nustatytą įpareigojimą atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą. Štai vienoje byloje teismas, motyvuodamas skiriamos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydį, nurodė: „R.M. dėl nusikalstamos veikos jau patyrė materialinį poveikį atlygindamas žalą valstybei, atstovaujamai mokesčių inspekcijos institucijos, jis šiuo metu teigė, kad stengiasi dirbti ir vykdyti turtines prievoles, o tai leidžia pagrįstai manyti, kad jo individualios įmonės turtinė padėtis sunkiu ekonominiu laikotarpiu nėra visiškai užtikrinta, dėl ko teismas sprendžia, kad baudžiamosios atsakomybės tikslai bus įgyvendinti paskiriant mažesnio, nei prokurorės prašoma, dydžio įmoką“⁴⁹⁷.

Apibendrinant konstatuotina, kad individualizuodami skiriamą įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą teismai gali remtis BK 54 straipsnio 2 dalyje nustatytomis bausmių individualizavimo taisyklėmis, tačiau

⁴⁹⁶ Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 41-1-1824-10.

⁴⁹⁷ Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2009 m. rugsėjo 30 d. nutartis. Nr. IK2-2330.

šios taisyklės turi būti taikomos atsižvelgiant į šios baudžiamojo poveikio priemonės skyrimo konkretų pagrindą. Nepriklausomai nuo nagrinėjamos baudžiamojo poveikio priemonės skyrimo pagrindo, pastarąją individualizuojant reikėtų atsižvelgti į asmens turtinę padėtį.

III. KAI KURIE ĮMOKOS Į NUKENTĖJUSIŲ NUO NUSIKALTIMŲ ASMENŲ FONDAŲ BAUDŽIAMIEJI PROCESINIAI IR VYKDYMO ASPEKTAI

Šioje tyrimo dalyje plačiau nagrinėjami tik „probleminiai“ įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą procesiniai ir vykdymo klausimai, kurie, autorės nuomone, yra svarbūs tolimesniam baudžiamosios justicijos mokslo ir teismų praktikos vystymuisi. Analizei pasirinkti tokie klausimai, kurie iki šiol visai nenagrinėti Lietuvos teisės mokslininkų arba dėl kurių iki šiol nėra bendros nuomonės.

3.1. Sprendimo, kuriuo paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, pateikimas vykdyti ir įmokos sumokėjimo terminai

Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali būti paskirta teismo nuosprendžiu arba teismo nutartimi. Pavyzdžiui, esant BK 36-40 straipsniuose nustatytiems atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindams, ikiteisminis tyrimas nutraukiamas ikiteisminio tyrimo teisėjui patvirtinus prokuroro surašytą nutarimą dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo. Ikiteisminio tyrimo teisėjas prokuroro nutarimą gali patvirtinti arba ant prokuroro nutarimo užrašydamas rezoliuciją, arba priimdamas motyvuotą nutartį⁴⁹⁸. Ta pačia nutartimi ikiteisminio tyrimo teisėjas nuo baudžiamosios atsakomybės atleistam asmeniui gali paskirti ir įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą⁴⁹⁹. Taigi, procesinė skyrimo forma⁵⁰⁰ išskiria įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą iš kitų prievartos priemonių,

⁴⁹⁸ GODA, Gintaras, KAZLAUSKAS, Marcelis, KUČONIS, Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė <...>*, išnaša 84, p. 339. Taip pat žr.: ANCELIS, Petras. *Baudžiamojo proceso ikiteisminis etapas*. Vilnius: Saulelė, 2007, p. 214-215; BUČIŪNAS, Gediminas, GRUODYTĖ, Edita. *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 284.

⁴⁹⁹ Žr. pvz.: Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 metų rugpjūčio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-680-167/2011; Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 metų gegužės 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-273-569/2011; Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 metų gegužės 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 40-1-298-10; Šiaulių rajono apylinkės teismas. 2011 metų vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 96-1-757-10.

⁵⁰⁰ JURGAITIS, Ramūnas. *Supaprastinta baudžiamoji procesinė forma*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2004, p. 11.

nustatytų baudžiamojoje justicijoje, pavyzdžiui, bausmės, kuri skiriama tik teismo nuosprendžiu.

Nuosprendžių bei nutarčių, kuriais buvo paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, pateikimą vykdyti reglamentuoja BPK 342 ir 345 straipsniai⁵⁰¹. Kaip nustato BPK 342 straipsnis „Nuosprendžio pateikimas vykdyti“, „įsiteisėjusių nuosprendžių pateikia vykdyti jį priėmęs teismas ne vėliau kaip per tris dienas nuo nuosprendžio įsiteisėjimo arba nuo bylos grąžinimo iš apeliacinės instancijos teismo dienos. Patvarkymą vykdyti nuosprendį surašo teisėjas ir kartu su nuosprendžio nuorašu išsiunčia bausmės vykdymo institucijai ir nuosprendžio vykdymą kontroliuojančiam prokurorui. Jeigu nuosprendis buvo pakeistas nagrinėjant bylą apeliacine tvarka, prie pirmosios instancijos teismo nuosprendžio nuorašo pridedamas apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio ar nutarties nuorašas. Nuosprendis, kuriuo buvo paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, pateikiamas vykdyti Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo administratoriui“⁵⁰².

Kaip nustato BPK 345 straipsnis „Pirmosios instancijos teismo nutarties įsiteisėjimas ir jos vykdymas“, „pirmosios instancijos teismo nutartis pateikiama vykdyti šio Kodekso 342 straipsnyje nustatyta tvarka“⁵⁰³. Taigi, nutarties, kuria buvo paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, pateikimo vykdyti tvarka atitinka nuosprendžio, kuriuo buvo paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, pateikimo vykdyti tvarką.

Pastebėtina ir tai, kad nagrinėjamos baudžiamojo poveikio priemonės pateikimas vykdyti nustatytas ne tik BPK, bet ir Smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo pakeitimo įstatymo 15 straipsnyje, kuris numato: „teismas įsiteisėjusių sprendimų paskirti baudžiamojo poveikio priemonę – įmoką į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą - nuorašus

⁵⁰¹ Plačiau žr.: GODA, Gintaras, KAZLAUSKAS, Marcelis, KUČONIS, Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė* <...>, išnaša 84, p. 517-518; ŠUMSKAS, Artūras. *Baudžiamųjų bylų nagrinėjimas teisme*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 441-444.

⁵⁰² Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 37-1341 (su pakeitimais ir papildymais).

⁵⁰³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas <...>, išnaša 502.

išsiunčia Teisingumo ministerijai ar jos įgaliotai institucijai.⁵⁰⁴ Taigi, įsiteisėjusių teismo sprendimų, kuriais buvo paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, pateikimą vykdyti šiuo metu reglamentuoja du teisės aktai. BPK jis yra nustatytas dviejuose straipsniuose, t. y. BPK 342 straipsnyje ir BPK 345 straipsnyje, o Smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo pakeitimo įstatyme - 15 straipsnyje, vartojant „įsiteisėjusių teismo sprendimų“ sąvoką, kuri yra platesnė ir apimanti ir teismo nuosprendžius, ir nutartis. Manytina, kad toks nutarčių bei nuosprendžių, kuriais paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, pateikimo vykdyti reglamentavimas, nėra perteklinis, kadangi pastaroji gali būti paskirta ir ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimu, o BPK nuostatų reguliavimas tokių atvejų neapimtų. Pavyzdžiui, probuojamajam asmeniui nustatytus įpareigojimus keičiant į įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.

Pažymėtina ir tai, kad BPK 342 straipsnyje įstatymų leidėjas nurodė, kad teismo nuosprendžio nuorašas, kuriuo paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, bei patvarkymas vykdyti turi būti pateikiami vykdyti Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo administratoriui. Tačiau, 2008 metų lapkričio 14 dieną buvo priimtas Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo pakeitimo įstatymas⁵⁰⁵, kuriam įsigaliojus, nebeliko 2005 metų birželio 30 d. Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymu⁵⁰⁶ įsteigto Fondo, į kuri turėjo būti sumokamos teismų skiriamos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Vietoj minėto Fondo įstatymų leidėjas įtvirtino Specialiąją nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programą. Taigi, siūlytina įstatymų leidėjui atitinkamai pakeisti ir BPK 342 straipsnio formuluotę nustatant, kad įsiteisėjęs teismo nuosprendis, kuriuo paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, turi būti pateiktas vykdyti

⁵⁰⁴ Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo pakeitimo įstatymas <...>, išnaša 306.

⁵⁰⁵ Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo pakeitimo įstatymas <...>, išnaša 306.

⁵⁰⁶ Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas <...>, išnaša 26.

Specialiosios nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programos administratoriui, t. y. Teisingumo ministerijai.

Būtinybė tiksliai reglamentuoti nuosprendžių bei nutarčių, kuriais paskirtos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, pateikimą vykdyti paaiškėja išanalizavus Specialiosios nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programos (anksčiau – Fondas) finansinius duomenis (žr. 15 lentelę).

15 lentelė

Metai	Pagal gautus teismų sprendimų nuorašus planuotos surinkti įmokų į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą sumos	<i>De facto</i> į TM sąskaitą sumokėtos teismų paskirtos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą
2003	24.500,00 LT	151.951,28 LT
2004	6.875,00 LT	163.476,40 LT
2005	35.775,00 LT	183.189,95 LT
2006	44.700,00 LT	235.150,82 LT
2007	175.880,00 LT	262.389,73 LT
2008	490.070,00 LT	476.119,92 LT
2009	604.290,00 LT	605.989,66 LT
2010	693.928,00 LT	595.234,65 LT
2011	651.379,09 LT	492.382,52 LT

2003-2007 metais akivaizdžiai skyrėsi į Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, administruojančios Specialiąją nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programą (anksčiau – Fondas), pagal atsiųstus teismų sprendimų nuorašus turėjusios „įplaukti“ bei *de facto* į Specialiąją nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programą (anksčiau – Fondas) „įplaukusią“ įmokų į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą sumos. Pirmaisiais metais iš įmokų į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą surenkamų pinigų sumos buvo didesnės negu tikėtasi pagal atsiųstus teismų sprendimų nuorašus. Tokią situaciją paaiškina tai, kad tik 2007 metais įstatymų leidėjas priėmė BPK 342 straipsnio pataisas ir *expressis verbis* įtvirtino, kad teismo nuosprendžių bei nutarčių, kuriais buvo paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, nuorašai privalo būti išsiųsti Lietuvos

Respublikos teisingumo ministerijai⁵⁰⁷. Iki minėtų įstatymo pataisų pastarojo aspekto nereglementavo nei BPK, nei Smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas. Todėl ne visi Lietuvos teismai informuodavo Lietuvos Respublikos teisingumo ministeriją apie paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę. Kaip teigia minėtosios institucijos darbuotojai, išgaliojus įstatymo pataisoms *de facto* gaunamos ir pagal gautus teismų sprendimų nuorašus laukiamos įmokų į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą įplaukos taip ženkliai nesiskiria, tačiau kai kurie teismai vadovaujasi BPK 342 straipsnio nuostatomis ir išsiunčia įsiteisėjusio teismo sprendimo ar nutarties nuorašą bei patvarkymą jį vykdyti, o kiti vadovaujasi Smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo pakeitimo įstatymo 15 straipsnio nuostata ir išsiunčia tik įsiteisėjusio teismo sprendimo nuorašą.

Nuosprendžių bei nutarčių, kuriais paskirta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, pateikimą vykdyti svarbu tiksliai reglamentuoti dar ir dėl to, kad juose teismai nustato *terminą*, per kurį įmoka turi būti sumokėta į Specialiąją nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programą.

Remiantis lietuvių kalbos žodynu, viena iš žodžio „terminas“ reikšmių – nustatytas laikas⁵⁰⁸. Tikslus įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų

⁵⁰⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 37, 40, 44, 46, 48, 53, 55, 56, 62, 63, 64, 65, 70, 73, 80, 82, 90, 93, 108, 110, 111, 130, 131, 132, 139, 140, 141, 142, 151, 154, 160, 161, 166, 167, 168, 171, 178, 186, 199, 212, 214, 217, 225, 232, 233, 234, 254, 256, 276, 287, 296, 300, 302, 303, 308, 310, 312, 313, 314, 316, 317, 318, 319, 320, 324, 326, 327, 329, 333, 342, 358, 367, 368, 370, 372, 373, 374, 375, 377, 380, 381, 382, 384, 385, 409, 413, 414, 439, 447, 448, 454, 460 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 306 straipsnio pripažinimo netekusiu galios, kodekso papildymo 41-1, 77-2, 80-1, 374-1, 374-2, 412-1 straipsniais ir kodekso priedo papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 81-3312.

⁵⁰⁸ Pastebėtina, kad ir teisės aktuose žodis „laikas“ vartojamas kaip sinonimas žodžiui „terminas“. Štai BK bei BPK įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą sumokėjimui reglamentuoti vartojama *termino* sąvoka, o BVK ir Probacijos įstatyme – *laiko* sąvoka. Pavyzdžiui, BK 71 straipsnyje nustatyta: „įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą įvykdymo *terminą* nustato teismas“ [Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741], o BVK 157 straipsnyje nustatyta: „Teismas, nutartimi patvirtindamas <...> Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos nutarimą, kartu nustato nuteistajam šios komisijos siūlomas <...> baudžiamojo kodekso IX skyriuje numatytas baudžiamojo poveikio priemones ir <...> ir *laiką*, per kurį nuteistasis privalo įvykdyti paskirtas baudžiamojo poveikio priemones <...>“ [Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 73-3084]. Kaip pažymi R. Ažubalytė ir J. Zajančauskienė, proceso terminams yra būdingi tam tikri požymiai: 1) jie skirti objektyviai laiko tėkmei matuoti ir teisės subjektų veiklai reguliuoti; 2) sukuria, keičia ar naikina teisinius santykius; 3) apibūdinami visuotinai priimtais laiko skaičiavimais [AŽUBALYTĖ, Rima, ZAJANČKAUSKIENĖ, Jolanta. *Baudžiamojo proceso teisė. Bendrosios dalies kurso pagrindinės tezės: metodinė priemonė*. Vilnius: Mūsų Saulužė, 2006, p. 44].

fondą sumokėjimo termino įvardijimas teismo sprendime suponuoja ne tik asmens pareigą sumokėti paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę teismo nustatytu laiku, bet ir tampa teisiniu pagrindu Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai kreiptis į baudžiamojo poveikio priemonę paskyrusį teismą su prašymu išduoti vykdomąjį raštą, jeigu asmuo šios nesumoka nurodytu laiku. Kaip teigta 2010 metų kovo 20 d. Šiaulių apygardos teismo nuosprendyje, „<...> teismas privalo nustatyti terminą, per kurį turi būti sumokėta įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, <...> jos neįvykdymas turi būti lydimas atitinkamų baudžiamųjų priemonių, ko neįmanoma tinkamai įgyvendinti, nenustačius termino, per kurį įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą turi būti sumokėta <...>“⁵⁰⁹.

Teismo pareiga kiekvieną kartą paskiriant baudžiamojo poveikio priemonę nustatyti ir jos sumokėjimo terminą kyla iš BK 71 straipsnio, kuriame įtvirtinta: „įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą įvykdymo terminą nustato teismas.“⁵¹⁰

Kaip teigia E. Riaubaitė, terminui skaičiuoti svarbu tiksliai nustatyti jo eigos pradžią ir pabaigą⁵¹¹. BK 71 straipsnis *expressis verbis* neįvardija įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą sumokėjimo termino skaičiavimo pradžios. Todėl atkreiptinas dėmesys į įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą sumokėjimo termino skaičiavimo pradžios momento traktavimą teismų praktikoje. Kai kuriuose teismų sprendimuose pažymima, kad baudžiamojo poveikio priemonė turi būti sumokėta per tam tikrą laiką nuo priimto nuosprendžio arba nutarties įsiteisėjimo dienos⁵¹². Esama ir tokių teismo sprendimų, kuriuose nurodoma, kad įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą privaloma sumokėti per tam tikrą laiką nuo teismo nuosprendžio ar nutarties priėmimo dienos⁵¹³. Neretai teismai taip pat nurodo,

⁵⁰⁹ Šiaulių apygardos teismas. 2010 m. kovo 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-116-354/2010.

⁵¹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.

⁵¹¹ RIAUBAITĖ, Eglė. *Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis baudžiamojoje teisėje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: MRU, 2012, p. 66.

⁵¹² Šiaulių apygardos teismas. 2010 m. spalio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-367-116/2010;

⁵¹³ Šiaulių apygardos teismas. 2011 m. spalio 21 d. nutarti baudžiamojoje byloje Nr. 1S-574-354/2011.

kad įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą turi būti sumokėta per tam tikrą laiką nuo nuosprendžio ar nutarties paskelbimo dienos⁵¹⁴. Kai kuriuose teismų sprendimuose tiesiog nurodoma, kad įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą turi būti sumokėta, pavyzdžiui, per šešis mėnesius⁵¹⁵, tačiau nedetalizuojama, nuo kurios dienos, t. y. nuosprendžio ar nutarties įsiteisėjimo, priėmimo, paskelbimo ar kt.⁵¹⁶, momento skaičiuojama. Kadangi baudžiamoji atsakomybė asmeniui atsiranda tik įsiteisėjus teismo sprendimui, tai ir paskirtų baudžiamųjų sankcijų įvykdymo termino pradžios skaičiavimas turi būti susietas išimtinai su teismo sprendimo įsiteisėjimu.

Pažymėtina, kad dėl paskirtos baudžiamojo poveikio priemonės sumokėjimo termino trukmės teismas sprendžia *ad hoc*. Taip, kaip ir sprendamas dėl jos dydžio, atsižvelgia į aplinkybių visumą: asmens gaunamas pajamas, turimą turtą, šeimyninę padėtį ir kt. Pavyzdžiui, 2011 metų liepos 14 d. nutartyje Šiaulių apylinkės teismas pažymėjo: „siekiant įgyvendinti teisingumo principą ir kad įtariamasis ateityje laikytųsi įstatymų bei jų nepažeistų, prokuroras prašo M. J. skirti baudžiamojo poveikio priemonę – 5 MGL (650 Lt) įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, įpareigojant M. J. ją sumokėti per 3 mėnesius nuo teismo nutarties įsiteisėjimo dienos. Šis prašymas pagrįstas, įmoka skirta taip pat pagrįstai, tačiau, atsižvelgiant į įtariamojo materialinę padėtį, įmoką įtariamasis įpareigotas sumokėti per ilgesnį negu prašo prokuroras terminą.“⁵¹⁷

Kaip nurodyta 2010 metų kovo 20 d. Šiaulių apygardos teismo nuosprendyje, baudžiamojo poveikio priemonės įgyvendinimo terminas turi atitikti protingumo ir teisingumo kriterijus⁵¹⁸. Todėl, išanalizavus teismų praktiką, pastebėtina, kad neretai vienodo dydžio baudžiamojo poveikio priemonėms sumokėti nustatomi skirtingi terminai. Pavyzdžiui, 5 MGL

⁵¹⁴ Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2010 m. gegužės 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-209-771/2011.

⁵¹⁵ Šiaulių rajono apylinkės teismas. 2010 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 96-1-308-10.

⁵¹⁶ Taip pat žr.: Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2007 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-643-76/2007.

⁵¹⁷ Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. liepos 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje IK2 Nr. 2118.

⁵¹⁸ Šiaulių apygardos teismas. 2010 metų kovo 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-116-354/2010.

baudžiamojo poveikio priemonei sumokėti teismai nustato dviejų mėnesių⁵¹⁹, šešių mėnesių⁵²⁰, vienerių metų⁵²¹ ir pan. terminus. Nors išanalizavus teismų praktiką, nepavyko rasti nė vieno teismo nuosprendžio ar nutarties, kuriame būtų nustatytas trumpesnis negu vieno mėnesio įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą sumokėjimo terminas, manytina, kad pastarasis gali būti ir trumpesnis negu vienas mėnuo, nes įstatymas neriboja teismo kompetencijos nustatant minimalų sumokėjimo terminą.

Pastebėtina ir tai, kad, skirtingai negu kitų baudžiamojo poveikio priemonių taikymo atveju, įstatymų leidėjas nenurodo maksimalaus skirtinos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą įvykdymo termino. Pavyzdžiui, BK 70 straipsnyje, kuris reglamentuoja nemokamus darbus, nurodoma, kad „skirdamas nemokamus darbus, teismas nustato terminą, per kurį jie turi būti atlikti. Šis terminas negali būti ilgesnis kaip vieneri metai“⁵²². Reglamentuodamas įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, įstatymų leidėjas BK 71 straipsnyje tokio paties apribojimo teismui, nustatant nagrinėjamos baudžiamojo poveikio priemonės sumokėjimo terminą, neįtvirtino. Vis dėlto išanalizavus BK, BVK ir Probacijos įstatymo nuostatas, pastebėtina tam tikrų teismų diskrecijos, nustatant maksimalų įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą sumokėjimo terminą, apribojimų. Kadangi taikoma probuojamajam asmeniui įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tampa probacijos sąlyga, todėl ir šios baudžiamojo poveikio priemonės įvykdymo terminas negali būti ilgesnis negu laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo terminas arba lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos atveju – negu neatliktos laisvės atėmimo bausmės dalis. Be to, Probacijos įstatymo 30 straipsnio 2 dalyje įstatymų leidėjas nustatė, kad „jeigu probuojamasis probacijos vykdymo laikotarpiu dėl pateisinamų priežasčių per teismo nustatytą laiką neįvykdo <...> baudžiamojo poveikio priemonių <...>,”

⁵¹⁹ Šiaulių apygardos teismas. 2010 m. spalio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-367-116/2010.

⁵²⁰ Šiaulių rajono apylinkės teismas. 2010 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 96-1-308-10.

⁵²¹ Šiaulių rajono apylinkės teismas. 2010 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 96-2-011-10.

⁵²² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3.

teismas, probacijos tarnybų teikimu, šį laiką gali pratęsti. Paskirtas ir pratęstas laikas negali būti ilgesnis už bausmės vykdymo atidėjimo ar likusios bausmės laiką⁵²³. Kadangi pratęsiant paskirtos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą įvykdymo terminą negali būti nustatytas ilgesnis negu bausmės vykdymo atidėjimo ar likusios bausmės laikas terminas, manytina, kad ilgesnis negu bausmės vykdymo atidėjimo ar likusios bausmės laikas negali būti ir pirminis įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą įvykdymo terminas.

Apibendrinant teigtina, kad svarbu tiksliai reglamentuoti nuosprendžių bei nutarčių, kuriais skiriama įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, pateikimą vykdyti, nes pastaruosiuose nustatomas šios baudžiamojo poveikio priemonės įvykdymo terminas, kurio nesilaikymas suponuoja tam tikrų teisinių padarinių asmeniui atsiradimą. BK, BPK, BVK ir Probacijos įstatymo nuostatos neriboja teismo nustatant minimalų įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą sumokėjimo terminą, tačiau, priklausomai nuo įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo pagrindo, esama tam tikrų apribojimų nustatant maksimalų jos įvykdymo terminą. Taikoma probuojamajam asmeniui įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tampa probacijos sąlyga, todėl ir pastarosios įvykdymo terminas negali būti ilgesnis negu laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo terminas arba lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos atveju - likęs laisvės atėmimo bausmės laikas.

3.2. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą keitimas kita baudžiamojo poveikio priemone

Pirminėje BK 74 straipsnio redakcijoje (2003 metai) įstatymų leidėjas buvo nustatęs, kad BK 67 straipsnio 2 dalies 2, 3 ir 4 punktuose numatytos baudžiamojo poveikio priemonės, t. y. turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas, nemokami darbai ar įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, kurių asmuo negali įvykdyti dėl pateisinamų priežasčių, jo

⁵²³ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas <...>, išnaša 14.

prašymu gali būti pakeistos kita baudžiamojo poveikio priemone. Pateisinamomis priežastimis laikyti tokie atvejai, kai po teismo sprendimo įsiteisėjimo asmuo susirgdavo, tapdavo neįgalus, sulaukdavo pensinio amžiaus ir pan.⁵²⁴ Kiekvienu atveju, ar paminėtas baudžiamojo poveikio priemonės yra tikslinga pakeisti kita, sprendavo teismas. 2003 metais įstatymų leidėjas papildė BK 74 straipsnį nustatydamas, kad jeigu asmuo *po* teismo sprendimo įsiteisėjimo nesutinka atlikti paskirtus nemokamus darbus, teismas, baudžiamojo poveikio priemonę vykdančios institucijos teikimu, pastarąją pakeičia kita baudžiamojo poveikio priemone⁵²⁵.

Taigi, šiuo metu BK nustato, kad, esant pateisinamoms priežastims bei sulaukus asmens prašymo, kita baudžiamojo poveikio priemone gali būti pakeista turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas, nemokami darbai, įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Nemokami darbai taip pat gali būti pakeisti kita baudžiamojo poveikio priemone ir tuo atveju, kai po teismo nuosprendžio įsiteisėjimo asmuo nesutinka jų atlikti.

Išvardytų baudžiamojo poveikio priemonių *keitimo tvarką* reglamentuoja BPK 357 straipsnis⁵²⁶. Pastebėtina, kad pastarajame iki 2011 metų buvo nustatyta ir dar vienos baudžiamojo poveikio priemonės, t. y. uždraudimo naudotis specialia teise, pakeitimo kita baudžiamojo poveikio priemone tvarka⁵²⁷. Kitais žodžiais tariant, įstatymų leidėjas BK nustatydamas, kokios baudžiamojo poveikio priemonės gali būti keičiamos kitomis, nepaminėjo galimybės kita baudžiamojo poveikio priemone pakeisti uždraudimą naudotis specialia teise, tačiau šios baudžiamojo poveikio priemonės keitimo tvarka buvo reglamentuojama BPK. Egzistavę teisinio reguliavimo neaiškumai teismų praktikoje buvo sprendžiami nevienodai.

⁵²⁴ PAVILONIS, Vladas; ŠVEDAS, Gintaras. 74 straipsnio analizė Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis (1–98 straipsniai)*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2004.

⁵²⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 39-1 ir 306-1 straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 38-1733.

⁵²⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas <...>, išnaša 502.

⁵²⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas <...>, išnaša 502.

Šio tyrimo kontekste svarbu pažymėti, kad dažniausiai teismų paskirtą uždraudimą naudotis specialia teise (o tiksliau, teise vairuoti kelių transporto priemones) buvo prašoma pakeisti būtent įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Pavyzdžiui, vienoje byloje K. Č. kreipėsi į teismą prašydamas uždraudimą naudotis specialia teise vairuoti kelių transporto priemones pakeisti įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Teismas prašymą atmetė teigdamas, kad BK 74 straipsnis nenumato galimybės uždraudimo naudotis specialia teise pakeisti kita baudžiamojo poveikio priemone. Tada K. Č. skundu kreipėsi į aukštesnės instancijos teismą, nurodydamas, jog buvo neatsižvelgta į BPK 357 straipsnio 3 dalį, kuri numato šios baudžiamojo poveikio priemonės pakeitimo kita baudžiamojo poveikio priemone tvarką. Pareiškėjas teigė, kad tarp BPK 357 straipsnio 3 dalies ir BK 74 straipsnio 1 dalies yra prieštaravimas ir, kol šis prieštaravimas nepašalintas, prašymas pakeisti uždraudimą naudotis specialia teise kita baudžiamojo poveikio priemone turėtų būti sprendžiamas prašančiojo asmens naudai. Išnagrinėjęs skundą, teismas konstatavo, kad BPK 357 straipsnio 3 dalis nukreipia į BK 74 straipsnį teigdama, kad vieną baudžiamojo poveikio priemonę pakeisti kita galima tik BK 74 straipsnyje nustatytais atvejais. Kitais žodžiais tariant, sprendžiant baudžiamojo poveikio priemonių keitimo klausimus, specialioji norma yra BK 74 straipsnis, kuris nustato, kokios baudžiamojo poveikio priemonės gali būti keičiamos, o BPK 357 straipsnis reglamentuoja tik pastarųjų keitimo tvarką⁵²⁸. Taigi, uždraudimas naudotis specialia teise nebuvo pakeistas įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.

Būta ir tokios teismų praktikos, kai uždraudimas naudotis specialia teise vis dėlto buvo keičiamas įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Pavyzdžiui, R. G. prašė pakeisti jam paskirtą uždraudimą naudotis specialia teise motyvuodamas tuo, kad „automobilis jam yra reikalingas darbe, neturėdamas teisės vairuoti transporto priemones, gali netekti darbo, o tai yra

⁵²⁸ Kauno apygardos teismas. 2010 m. lapkričio mėn. 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1Sk-450/2010.

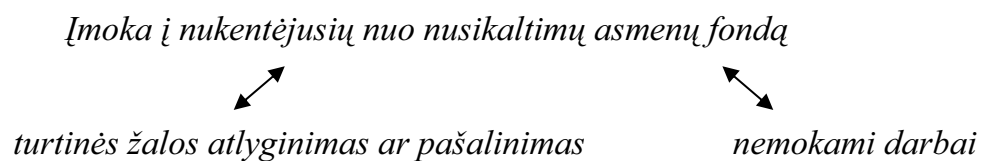
vienintelis jo pragyvenimo šaltinis“. Teismas padarė išvadas, kad „be vairuotojo pažymėjimo R. G. negalės atlikti savo tiesioginių pareigų, dėl ko nukentėtų ne tik įmonės veikla, bet ir jo asmeninės pajamos, <...> uždraudimas naudotis vairavimo teise faktiškai reikštų ir teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimą, taip pat dalies ar visų pragyvenimo lėšų atėmimą <...>“⁵²⁹, todėl pastaroji buvo pakeista 15 MGL dydžio įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.

2011 metais iš BPK 357 straipsnio, nustatančio baudžiamojo poveikio priemonių keitimo tvarką, buvo išbraukta uždraudimo naudotis specialia teise keitimo kita baudžiamojo poveikio priemone tvarka⁵³⁰, todėl dabartinis BK 74 bei BPK 357 straipsniuose nustatytas reglamentavimas leidžia vienareikšmiškai teigti, kad:

1. įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali būti pakeista nemokamais darbais. Atitinkamai ir nemokami darbai gali būti pakeisti įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą;
2. įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taip pat galima pakeisti turtinės žalos atlyginimu arba pašalinimu. Atitinkamai ir turtinės žalos atlyginimas arba pašalinimas gali būti pakeistas įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą (žr. 1 paveikslas).

⁵²⁹ Šiaulių apygardos teismas. 2011 m. liepos 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-381-64/2011. Taip pat žr.: Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2007 m. lapkričio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-191-409/07.

⁵³⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 212, 309, 342, 357, 361 straipsnių pakeitimo ir 349, 350 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas, *Valstybės žinios*, 2011, nr. 81-3960.

Pastebėtina, kad rengiant BK, II BK projekto aiškinamajame rašte baudžiamojo poveikio priemonių keitimo galimybė, kurią nustatė I BK projektas, buvo įvertinta kritiškai. 1999 metais II BK projekto aiškinamajame rašte teigta: „Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos projekte (BK 56 str. 1 d.) teigiama, kad vienos baudžiamojo poveikio priemonės gali būti pakeičiamos kitomis. Tačiau praktiškai tai vargu ar bus įmanoma dėl to, kad kiekviena poveikio priemonė gali būti skiriama tik apibrėžtų kategorijų nuteistiesiems (pvz., neįmanoma vairuotojo teisių atėmimo ar viešųjų teisių atėmimo keisti į nemokamus darbus ar materialinės žalos pašalinimą)⁵³¹. Išanalizavus teismų praktiką, galima drąsiai konstatuoti, kad minėtos prognozės nepasitvirtino. Nors nepavyko aptikti nė vieno teismo nuosprendžio ar nutarties, kuriuose įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą būtų keičiama į turtinės žalos atlyginimą arba pašalinimą (ar *vice versa*)⁵³², vis dėlto teismų praktikoje įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dažnai keičiama į nemokamus darbus (ar *vice versa*).

BPK 357 straipsnyje nustatyta, kad įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali būti pakeista kita baudžiamojo poveikio priemone tik esant asmens prašymui. Pateikdamas prašymą asmuo privalo nurodyti priežastis, dėl kurių jis negali pastarosios įvykdyti. Reikalui esant, pridedami atitinkami dokumentai, kurie patvirtina asmens nurodytas priežastis⁵³³. Klausimus dėl įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų

⁵³¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projekto Nr. P-2143 ir įstatymo projekto Nr. P-2144 aiškinamasis raštas. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=89840>. Paminėtina, kad I BK projekte taip pat siūlyta įtvirtinti galimybę baudžiamojo poveikio priemonės keisti į bausmę. Tačiau priimant BK tokiame pasiūlymui nepritarė.

⁵³² Tai galėtų būti paaiškinama tuo, kad abi baudžiamojo poveikio priemonės yra turtinio pobūdžio, o būtent sunki asmens turtinė padėtis dažniausiai ir tampa priežastimi prašant vieną baudžiamojo poveikio priemonę pakeisti kita.

⁵³³ PAVILONIS, Vladas; ŠVEDAS, Gintaras <...>, išnaša 524.

fondą pakeitimo kita baudžiamojo poveikio priemone nagrinėja ir nutartimi išsprendžia teismas. Nemokami darbai, kuriuos vykdyti asmuo atsisako jau įsiteisėjus teismo nuosprendžiui, taip pat gali būti pakeisti įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, tačiau tokiu atveju teismui turi būti pateiktas šią baudžiamojo poveikio priemonę vykdančios institucijos teikimas. Sprendimą dėl jų pakeitimo įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą taip pat priima teismas.

Nors teismų praktikoje įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dažnai keičiama kita baudžiamojo poveikio priemone (ir *vice versa*), tačiau identifiukuotina tam tikrų problemų. Pastebėtina, kad įstatymų leidėjas BK 65 straipsnyje nustatė bausmių keitimo taisykles:

- 1) viena laisvės atėmimo diena prilyginama:
 - a) vienai arešto parai (1:1);
 - b) dviem laisvės apribojimo dienoms (1:2);
- 2) viena arešto para prilyginama:
 - a) dviejų MGL dydžio baudai (1:2);
 - b) šešioms viešųjų darbų valandoms (1:6);
 - c) dviem laisvės apribojimo dienoms (1:2);
- 3) viena laisvės apribojimo diena prilyginama:
 - a) trims viešųjų darbų valandoms (1:3);
 - b) vieno MGL dydžio baudai (1:1);
- 4) vieno MGL dydžio bauda prilyginama šešioms viešųjų darbų valandoms.

Įstatymų leidėjas taip pat pažymėjo, kad tik švelnesnė bausmė keičiama griežtesne. Bauda nekeičiama ir skiriama kartu su kita bausme. Be to, draudžiamas dvigubas bausmių keitimas.

Skirtingai nei bausmių atveju, kokiomis taisyklėmis turi vadovautis teismas keisdamas baudžiamojo poveikio priemones, įstatymų leidėjas BK nenustatė. Išanalizavus teismų praktiką pastebėtina, kad įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą keitimo kita baudžiamojo poveikio priemone praktika yra nevienareikšmė.

Visų pirma, pastebėtina, kad dažnai keisdami įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą teismai vadovaujasi bausmių keitimo taisyklėmis. Pavyzdžiui, vienoje byloje asmuo prašė paskirtą „5 MGL įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą pakeisti kita baudžiamojo poveikio priemone, nes jis neturi jokių pajamų, ieškantis darbo, susilaukė dukters, dukters mama nedirba, materialinė šeimos padėtis yra labai sunki“⁵³⁴. Teismas nutarė paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę pakeisti į 30 valandų nemokamų darbų. Arba kitoje byloje asmuo prašė 5 MGL įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą pakeisti kita baudžiamojo poveikio priemone, „nes neturi jokių pajamų, yra darbo biržos įskaitoje kaip ieškanti darbo“⁵³⁵. Šioje byloje teismas taip pat nutarė paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę pakeisti į 30 valandų nemokamų darbų. Abiejose nutartyse teismas nurodė, kad keisdamas įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą į nemokamus darbus vadovavosi BK 65 straipsniu, t. y., teismas vadovavosi bausmių keitimo taisyklėmis. Dar vienoje byloje teismas *expressis verbis* nurodė, kad taikė analogiją. Pavyzdžiui: „D. O. <...> pripažintas kaltu pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178 straipsnio 2 dalį ir jam skirtas laisvės atėmimas 1 metams 6 mėnesiams <...> bausmės vykdymas atidėtas vieneriems metams, įpareigojant atsiprašyti nukentėjusįjį, paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – 10 MGL įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą <...> gautas nuteistojo prašymas jam paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę pakeisti nemokamais darbais. Prašymas buvo motyvuotas sunkia turtine nuteistojo padėtimi. Nuteistasis pateikė teismui duomenis apie savo registravimąsi darbo biržoje, gaunamą socialinę pašalpą ir auginamą šeimoje mažametę dukrą.“ Teismas pažymėjo, kad „taikant BK 70, 71 straipsnių nuostatas bei BK 65 straipsnyje reglamentuotą bausmių keitimo taisyklių analogiją, 10 MGL dydžio įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą keistina į 60 valandų

⁵³⁴ Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2009 m. gegužės 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje P-275-167/2009.

⁵³⁵ Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2009 m. kovo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje P-170-76/09.

nemokamus darbus, nustatant 2 mėnesių terminą jiems atlikti⁵³⁶. Taigi, teismas įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą prilygino baudai, o nemokamus darbus - viešiesiems darbams ir būtent todėl, remdamasis BK 65 straipsnio 1 dalies 4 punktu, kuriame teigiama, kad „vieno MGL dydžio bauda prilyginama šešioms viešųjų darbų valandoms“⁵³⁷, 10 MGL įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą pakeitė 60 valandų nemokamų darbų.

Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad kartais įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą keičiama kita baudžiamojo poveikio priemone nesivadovaujant bausmių keitimo taisyklėmis. Pavyzdžiui, vienoje byloje 5 MGL dydžio įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą buvo pakeista 20 valandų nemokamų darbų⁵³⁸. Teismas nurodė, kad vadovavosi BK 70 straipsniu, BK 74 straipsniu, BPK 362 straipsniu ir BPK 364 straipsniu. BK 70 straipsnis reglamentuoja nemokamus darbus; BK 74 straipsnis nustato, kokios baudžiamojo poveikio priemonės gali būti keičiamos kitomis; BPK 362 straipsnis – baudžiamojo poveikio priemonių keitimo tvarką, o BPK 364 straipsnis – nutarties, kuria buvo pakeistos baudžiamojo poveikio priemonės, apskundimo tvarką. Taigi, paminėtuose straipsniuose nėra įtvirtintų nei bausmių, nei baudžiamojo poveikio priemonių keitimo taisyklių. Kitoje byloje teismas taip pat paskirtą 5 MGL dydžio įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą pakeitė 20 valandų nemokamų darbų, tačiau nurodė, kad vadovavosi BK 70 straipsniu, BK 74 straipsniu ir BPK 253 straipsniu⁵³⁹. Kaip jau minėta, BK 70 straipsnis reglamentuoja nemokamus darbus; BK 74 straipsnis nustato, kokios baudžiamojo poveikio priemonės gali būti keičiamos, o BPK 253 straipsnis – nuosprendžio, kuriuo paskirtas laisvės apribojimas, vykdymą. Taigi, paminėtuose straipsniuose taip pat nėra įtvirtintų nei bausmių, nei baudžiamojo poveikio priemonių keitimo taisyklių. Cituotina ir dar viena

⁵³⁶ Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. rugsėjo 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-777-76/2010.

⁵³⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3.

⁵³⁸ Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2003 m. lapkričio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-651-01/03.

⁵³⁹ Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2003 m. lapkričio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-651-01/03.

teismo nutartis, kurioje „L. M. paaiškino, jog dirba tolimųjų reisų vairuotoju, todėl paskirtų nemokamų darbų neatlieka dėl pateisinamų priežasčių ir prašo baudžiamojo poveikio priemonę pakeisti kita“⁵⁴⁰. Teismas pakeitė minėtam asmeniui paskirtus 40 valandų nemokamų darbų 5 MGL dydžio įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, nutartyje nurodydamas, kad vadovavosi BK 74 ir 71 straipsniais. Šiuose straipsniuose taip pat nėra nustatytų nei bausmių, nei baudžiamojo poveikio priemonių keitimo taisyklių.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, svarstyтина, ar pagrįsta BK nesant baudžiamojo poveikio priemonių keitimo taisyklių vadovautis bausmių keitimo taisyklėmis.

Visų pirma, paminėtina, kad skirtingas yra bausmių ir baudžiamojo poveikio priemonių keitimo taisyklių tikslas. Bausmių keitimo taisyklės BK įtvirtintos tiems atvejams, kai skiriamos kelios bausmės, tam, kad teismai galėtų įgyvendinti galutinį bausmės skyrimo etapą, t. y. švelnesnę bausmę pakeisti griežtesne ir pastarąsias subendrinti⁵⁴¹. O baudžiamojo poveikio priemonių subendrinimo galimybės BK nenustato. Taigi, bausmių keitimo taisyklės BK nustatytos tam, kad padėtų įgyvendinti tolimesnius bausmių skyrimo etapus, o baudžiamojo poveikio priemonių atveju pastarosios jau *per se* būtų galutinis tikslas.

Antra, bausmių keitimo taisyklės leidžia tik švelnesnę bausmę keisti griežtesne, todėl keltinas klausimas, ar jų pritaikymas baudžiamojo poveikio priemonių keitimui yra teisingas, kai šios prievartos priemonės BK nėra klasifikuojamos pagal savo griežtumo laipsnį.

Galiausiai svarbu paminėti ir tai, kad nepritartina teismų sprendimams, kuriuose nurodyta, kad pažodžiui taikytos bausmių keitimo taisyklės, pavyzdžiui: įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą sutapatinta su baudos bausme, o nemokami darbai su viešaisiais darbais, dėl to, kad skiriasi šių prievartos priemonių teisių bei laisvių varžymo apimtis ir pobūdis. Baudžiamojo poveikio priemonės atskiru nuo bausmių sąrašu įstatymų leidėjas

⁵⁴⁰ Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2008 m. rugpjūčio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje IK2.-2587.

⁵⁴¹ PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 313.

įtvirtino tikslingai, pabrėždamas, kad tai savo turiniu skirtingos prievartos priemonės.

Nustačius, kad nepagrįsta keičiant įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą kita baudžiamojo poveikio priemone (ar *vice versa*) vadovautis bausmių keitimo taisyklėmis, keltinas klausimas, ar nereikėtų BK įtvirtinti būtent įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą keitimo kita baudžiamojo poveikio priemone taisyklių?

Kaip teigia D. Beinoravičius, „įstatymų leidyba – tai ne tik tam tikra elgesio taisyklių juridinė išraiškos forma, bet ir racionalus gebėjimas priimti sprendimus. Įstatymų leidyboje mąstymas yra svarbiausias proceso, kurio metu įstatymo leidėjui – ir juridiniam (teisininkui), ir politiniam – reikia pasirinkti vieną iš daugelio socialinį kompromisą įtvirtinančių sprendimų“⁵⁴². Rengdamas BK įstatymų leidėjas pasirinko neįtvirtinti šiame teisės akte įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą keitimo taisyklių. Darbo autorės nuomone, tokių taisyklių BK nustatyti net nėra įmanoma, atsižvelgiant į nagrinėjamos baudžiamojo poveikio priemonės keitimo galimybių įvairovę. Pavyzdžiui, kaip minėta analizuojant įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo pagrindus, taikydamas laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimą arba lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigos, teismas, kaip probacijos sąlygą, gali paskirti įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Iš Probacijos įstatymo kyla, kad tam tikrais atvejais įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali būti pakeista ne tik kita baudžiamojo poveikio priemone (ar *vice versa*), bet ir BK 75 straipsnyje nustatytomis pareigomis. Probacijos įstatymo 29 straipsnyje teigiama: „1. Probacijos tarnybos gali kreiptis į teismą dėl probacijos sąlygų pakeitimo, jeigu

⁵⁴² BEINORAVIČIUS, Darius, VAINIUTĖ, Milda. Kodifikavimo reikšmė, metodai ir tendencijos. *Jurisprudencija*. 2007, 2(92), p. 15. Konstitucinis teisinės valstybės principas *inter alia* suponuoja įvairius reikalavimus teisėkūros subjektams. Kaip teigiama Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime, įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti aiškus, suprantamas ir neprieštaringas. Teisės aktų formuluotės privalo būti tikslios, turi būti užtikrinami teisės sistemos nuoseklumas ir vidinė darna. Teisės aktuose neturi būti nuostatų, vienu metu skirtingai reguliuojančių tuos pačius visuomeninius santykius. Be to, kad teisinių santykių subjektai galėtų savo elgesį orientuoti pagal teisės reikalavimus, teisinis reguliavimas turi būti santykinai stabilus [Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“. *Valstybės žinios*, 2004-12-18, nr. 181-6708].

kitos sąlygos darytų teigiamą įtaką probuojamojo elgesiui ir (ar) padėtų užtikrinti nukentėjusio asmens interesus arba jeigu probuojamasis dėl objektyvių priežasčių negali įvykdyti nustatytų probacijos sąlygų. 2. Probacijos tarnybų teikimu teismas gali pakeisti probuojamajam paskirtas auklėjamojo poveikio priemones, baudžiamojo poveikio priemones ir (ar) pareigas kitomis Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso IX skyriuje numatytomis baudžiamojo poveikio priemonėmis ir (ar) šio kodekso 75 straipsnio 2 ar 3 dalyje numatytomis pareigomis arba šio kodekso 82 straipsnyje numatytomis auklėjamojo poveikio priemonėmis.⁵⁴³

Taigi, BK nustato įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tik keitimo kita baudžiamojo poveikio priemone (ar *vice versa*) galimybę, o Probacijos įstatymas įtvirtina dar ir tai, kad įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali būti pakeista ir į BK 75 straipsnyje nustatytas pareigas (ar *vice versa*). BK nustačius įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą keitimo taisyklės, šios neapimtų visų galimų šios baudžiamojo poveikio priemonės keitimo atvejų. O Probacijos įstatyme nustačius įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą keitimo kita baudžiamojo poveikio priemone taisyklės, galėtų būti keliamas klausimas dėl *per se* tokio reglamentavimo būtent šiame teisės akte, t. y. teigiant, kad baudžiamojo poveikio priemonių keitimo taisyklės nėra Probacijos įstatymo reglamentavimo dalykas.

Kaip teigia A. Pikelis, kiekvienu neapibrėžtos, neaiškiai apibrėžtos ar prieštaringos įstatymo formuluotės taikymo atveju teismams kyla nemažai klausimų. Svarstyтина netgi tai, kad gal teismas turėtų nusišalinti ir netaikyti neaiškaus ir tinkamai nesuformuluoto įstatymo, motyvuodamas, kad,

⁵⁴³ Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą keitimo kita prievartos priemone tvarka, kai ji skiriama bausmės vykdymo atidėjimo atveju, reglamentuoja BPK 358 straipsnis, pavadinimu „Bausmės vykdymo atidėjimo panaikinimas arba bausmės vykdymo atidėjimo sąlygų pakeitimas“. Nustatyta, kad bausmės vykdymo atidėjimo sąlygas pakeičia nuteistojo gyvenamosios vietos apylinkės teismas nuteistojo elgesį kontroliuojančios institucijos teikimu [Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341]. BPK 360 straipsnyje reglamentuojama įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą keitimo kita prievartos priemone tvarka, kai ši skiriama lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos atveju. Nustatyta, kad lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos sąlygas keičia nuteistojo gyvenamosios vietos apylinkės teismas, gavęs probacijos tarnybos teikimą [Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341].

neturėdamas apibrėžtos kompetencijos pildyti įstatymų leidėjo paliktą spragą, kurtų neteisę. Vis dėlto darydamas galutinę išvadą, autorius pažymi, kad nusišalinimas neatitiktų teisėtų visuomenės lūkesčių, todėl tikriausiai tais atvejais, „jei yra tik ta vienintelė galimybė, vadinasi, įstatymo leidėjas sąmoningai deleguoja teismams dalį savo teisėkūros detalizavimo kompetencijos“⁵⁴⁴. Be to, 2006 m. rugpjūčio 8 d. nutarime Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad teisminis teisės spragų šalinimas, sprendžiant tam tikros kategorijos bylas, sudaro prielaidas formuoti vienodai teismų praktikai, kurią, be abejo, vėliau gali iš esmės pakeisti ar kitaip pakoreguoti įstatymų leidėjas, tam tikrus visuomeninius santykius sureguliuodamas įstatymu ir šitaip atitinkamą spragą pašalindamas jau ne *ad hoc*, bet į ateitį nukreiptu bendro pobūdžio reglamentavimu⁵⁴⁵.

Taigi, apibendrinant galima tvirtinti, kad šiuo metu pasirinktas optimalus variantas BK neįtvirtinant įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą keitimo taisyklių. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą keitimo taisyklių nustatyti BK neįmanoma, dėl to, kad pastarosios keitimo pagrindus numato ne tik BK, bet ir Probacijos įstatymas. Nagrinėjamos baudžiamojo poveikio priemonės keitimo taisyklės turėtų susiformuoti teismų praktikoje, keičiant šiuo metu nusistovėjusią praktiką pažodžiui vadovautis bausmių keitimo taisyklėmis.

3.3. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymo teisiniai padariniai ir jų reglamentavimo problema

Vengimu įvykdyti paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę mokslinėje literatūroje laikytini tokie atvejai, kai asmuo jos neįvykdo arba netinkamai vykdo nustatytas pareigas ar nesilaiko nustatytų draudimų⁵⁴⁶. Kaip teigia BK komentaro autoriai, vengimas įvykdyti baudžiamojo poveikio priemonę pasižymi tam tikru piktybiškumu arba sistemingumu. Vengimu įvykdyti paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę tikslinga pripažinti tuos atvejus, kai

⁵⁴⁴ PIKELIS, Albinas. *Baudžiamosios teisės labirintuose*. Vilnius: Petro ofsetas. 2011, p. 40- 42.

⁵⁴⁵ PIKELIS, Albinas. *Baudžiamosios teisės labirintuose* <...>, 545, p. 40- 42.

⁵⁴⁶ PAVILONIS, Vladas; ŠVEDAS, Gintaras <...>, išnaša 524.

asmuo jos neįvykdo tik po institucijos, kuri turi kontroliuoti šios vykdymą, įspėjimo ar nukentėjusiojo pareiškimo⁵⁴⁷.

Analizuojant įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymo teisinius padarinius, keltini keli klausimai. Visų pirma, kokie yra šios baudžiamojo poveikio priemonės nevykdymo teisiniai padariniai ir, antra, ar jie skiriasi priklausomai nuo šios baudžiamojo poveikio priemonės skyrimo pagrindo ?

BK 74 straipsnyje „Baudžiamojo poveikio priemonių nevykdymo teisinės pasekmės“ teigiama, kad „asmeniui, kuris vengia įvykdyti jam paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę, teismas bausmę vykdančios institucijos teikimu gali paskirti pagal šio kodekso 243 straipsnį“⁵⁴⁸. Kaip nustatyta BK 243 straipsnyje, „tas, kas vengė atlikti teismo paskirtą <...> baudžiamojo poveikio priemonę, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas bauda arba areštu“⁵⁴⁹. Taigi, remdamiesi šiomis nuostatomis, kuriose kalbama apie baudžiamojo poveikio priemonių nevykdymą *in genere*, galėtume daryti išvadą, kad asmeniui, neįvykdžiusiam įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, gali būti paskirta bauda arba areštas.

Kaip pažymi BK komentaro autoriai, „nėra visiškai aiški procesinė bausmės skyrimo už vengimą vykdyti baudžiamojo poveikio priemonę sprendimo tvarka“⁵⁵⁰. Iš tokio teiginio seka, kad, „nėra visiškai aiški“ ir procesinė bausmės skyrimo už vengimą vykdyti įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą sprendimo tvarka. BPK tiesiogiai nenurodyta, kokia tvarka teismas skiria bausmę už baudžiamojo poveikio priemonės nevykdymą, t. y., ar nevykdant baudžiamojo poveikio priemonės teismas automatiškai priima sprendimą, ar turi būti atliktas ikiteisminis tyrimas, atsižvelgiant į tai, kad vengimas vykdyti baudžiamojo poveikio priemonę pagal BK 243 straipsnį sudaro baudžiamojo nusižengimo sudėtį, o tokios bylos tiriamos ir

⁵⁴⁷ PAVILONIS, Vladas; ŠVEDAS, Gintaras <...>, išnaša 524.

⁵⁴⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3.

⁵⁴⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3.

⁵⁵⁰ PAVILONIS, Vladas; ŠVEDAS, Gintaras <...>, išnaša 524.

nagrinėjamos bendra BPK nustatyta tvarka⁵⁵¹. Vis dėlto, kaip pažymėta 2003 metų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo konsultacijoje⁵⁵², baudžiamojo poveikio priemonę vykdančios institucijos teikimas pagal BPK 166 straipsnio 1 dalies 1 punktą prilyginamas pranešimui apie nusikalstamą veiką. Gavęs šį teikimą, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras atlieka ikiteisminį tyrimą. Baigus ikiteisminį tyrimą ir surinkus pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamą kaltę dėl nusikalstamos veikos, numatytos BK 243 straipsnyje, padarymo, prokuroras perduoda bylą teismui⁵⁵³. Baudžiamajon atsakomybėn pagal BK 243 straipsnį traukiamas tik tas asmuo, kuris veikė tiesiogine tyčia, t. y. suvokdamas, kad neteisėtai nevykdė pareigos įvykdyti teismo sprendimu jam paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę⁵⁵⁴, ir to norėjo. Taigi, darytina išvada, kad bylose dėl įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymo ikiteisminis tyrimas turi būti atliekamas bendra BPK nustatyta tvarka.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, remiantis BK 74 straipsnio, BK 243 straipsnio nuostatomis, galima daryti prielaidą, kad įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymas, nepriklausomai nuo pastarosios skyrimo pagrindo, traktuotinas kaip baudžiamojo nusižengimo padarymas, o už pastarojo padarymą teismas gali paskirti baudą arba areštą. Kita vertus, BK 75 straipsnio bei Probacijos įstatymo 30 straipsnio analizė sugriauna tokią

⁵⁵¹ PAVILONIS, Vladas; ŠVEDAS, Gintaras <...>, išnaša 524.

⁵⁵² Kaip teigia G. Švedas, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimų bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgų reikšmė ir įtaką žemesniųjų instancijų teismų praktikai pasikeitė, tačiau visiškai paneigti jų įtakos negalima, nes juose išdėstytos nuostatos atspindi daugumos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų požiūrį į tam tikrus teisinius klausimus [ŠVEDAS, Gintaras. *Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas ir lydimoji medžiaga pastraipsniui. Pirmasis leidimas*. Vilnius: Teisės namai, 2009, p. 8]. Autorės nuomone, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo konsultacijų įtaką žemesniųjų instancijų teismų praktikai taip pat negali būti paneigta.

⁵⁵³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2003 m. liepos mėn. 1 d. konsultacija Nr. B3-260.

⁵⁵⁴ *Past.* - BK 243 straipsnyje numatyto baudžiamojo nusižengimo normos saugoma vertybė – teismų sprendimų privalomumas. Teismo sprendimo nevykdymas – tai susilaikymas nuo teismo sprendimu paskirtos pareigos vykdymo, turint objektyvią galimybę ją įvykdyti. Pažymėtina ir tai, kad BK 243 straipsnyje įtvirtinta norma „negali būti taikoma automatiškai dėl kiekvieno teismo sprendimo neįvykdymo fakto. Nuteistojo per teismo nustatytą terminą teismo sprendimo neįvykdymas gali būti pripažintas nusikalstamu ir įvertintas pagal BK 243 straipsnį tik tada, kai pareiga nėra vykdoma be svarbių priežasčių, piktybiškai vengiant ją atlikti“. [Šiaulių miesto apylinkės prokuratūra. 2011 m. balandžio 29 d. nutarimas dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą. Taip pat žr.: Šiaulių miesto apylinkės prokuratūra. 2009 metų vasario 6 d. nutarimas dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo baudžiamojoje byloje Nr. 40-2-217-080; Šiaulių miesto apylinkės prokuratūra. 2009 metų kovo 25 d. nutarimas dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo baudžiamojoje byloje Nr. 40-2-216-08].

prielaidą. BK 75 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad „bausmės atidėjimo vykdymo tvarką ir sąlygas nustato Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas“⁵⁵⁵. Probacijos įstatymo 30 straipsnio 2 dalies 3 punkte nustatyta, kad jeigu probuojamasis probacijos vykdymo laikotarpiu „be pateisinamų priežasčių nevykdo teismo paskirtų <...> baudžiamojo poveikio priemonių <...>, teismas probacijos tarnybų teikimu priima sprendimą panaikinti bausmės vykdymo atidėjimą ir vykdyti pagal nuosprendį paskirtą bausmę <...>“⁵⁵⁶. Taigi, remiantis BK 75 straipsniu ir Probacijos įstatymo 30 straipsniu, darytina išvada, kad įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymas, kai ši buvo paskirta bausmės vykdymo atidėjimo atveju, yra tik teisinis pagrindas bausmės vykdymo atidėjimui panaikinti, tačiau neturėtų būti traktuojamas kaip naujos nusikalstamos veikos padarymas. Keltas klausimas dėl paminėtų straipsnių ir BK 74 straipsnio tarpusavio dermės ir sisteminio veikimo. Svarstytina, kuriomis iš cituotų įstatymų nuostatomis visgi reikėtų vadovautis tuomet, kai įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą yra nevykdoma pastarąją paskyrus bausmės vykdymo atidėjimo atveju. Teikti prioritetą Probacijos įstatymo 30 straipsnio nuostatomis - reikštų *paprasto įstatymo viršenybės prieš kodeksą principo įtvirtinimą*⁵⁵⁷, o BK 74 straipsnio taikymas įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą paskirtos atidedant laisvės atėmimo bausmės vykdymą, reikštų Probacijos įstatymo paskirties paneigimą.

⁵⁵⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3.

⁵⁵⁶ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas <...>, išnaša 14.

⁵⁵⁷ Teisės mokslinėje literatūroje įstatymai klasifikuojami įvairiai. Dažniausiai pagal svarbą ir visuomeninių santykių reguliavimo pobūdį įstatymai skirstomi į pagrindinius (t.y. Konstitucija), konstitucinius ir paprastuosius. [SINKEVIČIUS, Vytautas. Konstitucinių įstatymų samprata: teoriniai aspektai. Vilnius: *Jurisprudencija*. 2008, 2 (104), p. 29; VAIČAITIS, Vaidas. *Konstitucinių įstatymų fenomenas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 117]. BK nėra įtrauktas į konstitucinių įstatymų sąrašą, kas leistų drąsiai kalbėti apie pastarojo viršenybę prieš kitus įstatymus, pavyzdžiui, Probacijos įstatymą. Lieka neaiškus šiokodekso ir kitų paprastų įstatymų, reguliuojančių baudžiamuosius teisinius santykius, santykis. Vis dėlto, autorė pritartų nuomonei, kad kodeksas teisės sistemoje, grindžiamoje kodifikuotais teisės aktais, turi didesnę teisinę galią nei kiti įstatymai. Toks kodekso pirmumas kyla iš jo sisteminio nuoseklumo, reglamentuojamų santykių apimtį ir teisinio reglamentavimo pobūdžio. [MIKELĖNAS, Vytautas, *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia. 2001, p. 100].

Atsakant į iškeltą klausimą, visų pirma būtina atkreipti dėmesį į tai, kad BK 75 straipsnio 5 dalies dispozicija⁵⁵⁸ yra blanketinio pobūdžio⁵⁵⁹. Kaip teigia P. Švedas, blanketinė BK straipsnio dispozicija – tai tokia BK straipsnio dispozicija, kurioje išsamiai nėra atskleista visa baudžiamosios teisės norma (nei išsamiai aprašytas draudžiamas elgesys) ir kuri, siekiant atskleisti visą baudžiamosios teisės normą, siunčia, kreipia į kitą nei BK norminį teisės aktą (aktus)⁵⁶⁰. BK 75 straipsnio 5 dalis nukreipia į Probacijos įstatymą, tačiau nebūtų teisinga teigti, kad tuo ji *visiškai nereglamentuoja* įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymo teisinių padarinių, kai ši skiriama bausmės vykdymo atidėjimo atveju. Manytina, kad laikydamiesi pozicijos, kad nukreipimas į kitą normą kartu *reiškia ir dalinį baudžiamojo poveikio priemonių nevykdymo padarinių reglamentavimą*, galėtume teigti, kad BK 74 straipsnio ir 75 straipsnio 5 dalies santykis - tai bendrosios ir specialiosios *normų konkurencija*⁵⁶¹. BK 74 straipsnyje yra pateikiamos bendro pobūdžio nuostatos įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymo padariniams reglamentuoti (kai pastaroji skiriama asmeniui, atleistam nuo bausmės, asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės, ar ribotai pakaltinamam asmeniui), o BK 75 straipsnyje yra numatyti įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymo padariniai bausmės vykdymo atidėjimo atvejais *in concreto*. Taigi, BK 75 straipsnis vertintinas kaip specialioji norma BK 74 straipsnio atžvilgiu⁵⁶². Dar daugiau, manytina, kad

⁵⁵⁸ Dispozicija yra vadinama teisės normos struktūrinė dalis, nurodanti teises ir pareigas, kurios atsiranda teisės normos reguliuojamo visuomeninio santykio dalyviams, įvykus hipotezėje nurodytoms aplinkybėms. Kaip ir hipotezės, dispozicijos gali būti klasifikuojamos pagal jų formulavimo (raiškos) būdus [BAUBLYS, Linas, *et al. Teisėteorijos įvadas*. Vilnius: MES, 2010, p. 226].

⁵⁵⁹ *Plačiau žr.: ŠVEDAS, Gintaras*. Kai kurios baudžiamojo įstatymo dispozicijų konstravimo problemos. *Teisė*, 1991, nr. 25; ŠVEDAS, Pranas. Blanketinės dispozicijos Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 2010, nr. 77, p. 181-193; BIELIŪNAS, Egidijus. Baudžiamojo įstatymo blanketinės dispozicijos ir jų taikymas <...>, išnaša 80.

⁵⁶⁰ ŠVEDAS, Pranas. Blanketinės dispozicijos <...>, išnaša 529.

⁵⁶¹ Kaip teigia E. Bieliūnas, konkuruojančios normos padeda tiksliau spręsti tam tikrus baudžiamosios atsakomybės ir bausmės klausimus. Tokiais atvejais susipina teisės ir fakto klausimai. Kaip pažymi autorius, priešingai nei normų kolizijos atvejai, kai viena norma prieštarauja kitai normai, tokiais atvejais negalima kelti klausimo abstrakčiai: kuri norma taikytina? Keltas klausimas: kuri norma taikytina *šiam* atvejui?. [PAVILONIS, Vladas, BIELIŪNAS, Egidijus. Nusikaltimų kvalifikavimas esant jų daugumai ir baudžiamosios teisės normų konkurencijai. Vilnius. 1984, p. 3-21].

⁵⁶² Kaip teigia A. Klimka, normų konkurencija yra dviejų rūšių – pagal apimtį ir pagal turinį. Konkurencijai *pagal apimtį* būdinga tai, kad viena norma numato platesnį veikų ratą, o antroji - tik dalį šių veikų. Tarp šių normų yra loginis pavaldumo santykis, o jų apimtys skirtumą nulemia nevienodas

konkurencijos tarp BK 74 straipsnio ir BK 75 straipsnio 5 dalies konstatavimas taip pat reiškia, kad normų konkurencija konstatuotina ir tarp BK 74 straipsnio ir normos, į kurią nukreipia BK 75 straipsnio 5 dalis, t. y. Probacijos įstatymo 30 straipsnio. Nors šiuo atveju reikia taikyti Probacijos įstatymo 30 straipsnį, tačiau tuo neįtvirtinamas paprasto įstatymo viršenybės prieš kodeksą principas, nes straipsnių konkurencija prasideda dar BK lygmenyje.

Keblesnė situacija ižvelgtina tais atvejais, kai įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą neįvykdoma pastarąją paskyrus asmeniui, lygtinai paleistam iš pataisos įstaigos. Kaip žinoma, lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos turinys reglamentuojamas BVK VII skirsnyje. Tačiau teisiniai įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymo padariniai, kai ši skiriama taikant minėtąjį institutą, nustatyti BK 74 straipsnyje teigiant: „asmeniui, kuris vengia įvykdyti jam paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę, teismas bausmę vykdančios institucijos teikimu gali paskirti pagal šio kodekso 243 straipsnį“⁵⁶³ ir Probacijos įstatymo 30 straipsnio 2 dalies 3 punkte nustatant, kad jeigu probuojamasis probacijos vykdymo laikotarpiu „be pateisinamų priežasčių nevykdo teismo paskirtų <...> baudžiamojo poveikio priemonių <...>, teismas probacijos tarnybų teikimu priima sprendimą <...> panaikinti lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigos ir vykdyti likusią bausmės dalį“⁵⁶⁴. Šiuo atveju, kaip ir prieš tai išanalizuotu, ižvelgtina normų konkurencija. Tačiau, skirtingai negu bausmės vykdymo atidėjimo atveju, konkurencija yra ne kelių BK straipsnių kontekste, o tarp BK ir Probacijos įstatymo. Kadangi Probacijos įstatymo 30 straipsnyje įtvirtinta specialioji norma, ši turėtų būti taikoma nevykdant įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų atvejais, o pastarosios taikymas įtvirtina paprasto įstatymo prieš kodeksą viršenybės principą.

Pastebėtina, kad G. Švedas dar iki Probacijos įstatymo įsigaliojimo pažymėjo, kad šis įstatymas „sukelia rimtų teorinių problemų dėl bausmių

jų abstraktumo laipsnis. Ši konkurencijos rūšis – bendrosios ir specialiosios normų konkurencija [KLIMKA, Algimantas. *Nusikaltimų kvalifikavimas*. Vilnius. 1970, p. 73-74].

⁵⁶³ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3.

⁵⁶⁴ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas <...>, išnaša 14.

vykdymo teisės dalyko <...> Probacijos įstatymo turinys, jo sąsajos su Baudžiamuoju kodeksu ir Bausmių vykdymo kodeksu vienareikšmiškai neleidžia priskirti jo baudžiamajai ar bausmių vykdymo teisei⁵⁶⁵. Mokslininkas pažymėjo, kad, atsižvelgiant į bausmių vykdymo teisės *dalyką*, lygtinio paleidimo vykdymo bei vengimo vykdyti padarinius turi reglamentuoti ne Probacijos įstatymas, bet BVK.

Kaip žinoma, atskiros teisės šakos atskiriamos pagal jų turinį, arba, kaip pabrėžia dauguma teisės autorių, - pagal reguliavimo dalyką (objektą) ir metodą⁵⁶⁶. BK 1 str. nustatyta: „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas yra vientisas baudžiamasis įstatymas, kurio paskirtis – baudžiamosios teisės priemonėmis ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus nuo nusikalstamų veikų. Šis kodeksas: 1) apibrėžia, kokios veikos yra nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, bei jas uždraudžia; 2) nustato bausmes, baudžiamojo ir auklėjamojo poveikio priemones už šiame kodekse numatytas veikas bei priverčiamąsias medicinos priemones; 3) nustato baudžiamosios atsakomybės pagrindus ir sąlygas, taip pat pagrindus ir sąlygas, kuriais nusikalstamas veikas padarę asmenys gali būti atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės“⁵⁶⁷. BVK 1 str. yra apibrėžiamas bausmių vykdymo teisės reguliavimo dalykas, teigiant: „1. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo įstatymai nustato bausmių vykdymo ir atlikimo tvarką, sąlygas ir principus“⁵⁶⁸. Būtent dėl baudžiamosios teisės bei bausmių

⁵⁶⁵ ŠVEDAS, Gintaras. *Bausmių vykdymo teisė* <...> išnaša 15, p. 65.

⁵⁶⁶ MIKUCKIENĖ, Vilija. Bankroto proceso samprata. *Jurisprudencija*, 2008, nr. 7 (109), p. 32-33.

⁵⁶⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas <...>, išnaša 3. Pasak V. Piesliako, baudžiamosios teisės reguliavimo dalykas susideda iš kelių dalių. Autoriaus teigimu, nusikalstamos veikos ir jų požymiai - tai pirmoji baudžiamosios teisės reguliavimo dalyko sudedamoji dalis, o antroji - nusikalstamų veikų padarymo teisiniai padariniai. Kitaip tariant, baudžiamoji teisė, kaip teisės šaka, yra nusikalstamų veikų padarymo ir jų teisinių padarinių teisė [PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius. Justitia. 2009, p. 13]. Panašiai teigia ir kiti autoriai, tvirtindami, kad baudžiamoji teisė, paprastai vadinama materialiąja teise, skirtingai nuo baudžiamojo proceso ir bausmių vykdymo teisių, kurios laikomos formaliosiomis teisės šakomis, – tai teisės normų visuma, kuri uždraudžia veikas kaip nusikalstamas ir numato už šių draudimų pažeidimą atitinkamas bausmes arba kitas poveikio priemones kaip šios veikos pasekmes, taip pat atleidimą nuo bausmės ir kt. [ABRAMAVIČIUS, Armanas, *et al.* Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 1996, p. 13-18].

⁵⁶⁸ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. Valstybės žinios, 2002, nr. 73-3084. *Taip pat žr.: BLAŽEVIČIUS, J., et al. Penitencinė (bausmių vykdymo) teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004, p. 61.

vykdymo teisės reguliuojamų santykių apibrėžimo, pasak Probacijos įstatymo rengėjų, teisiniai santykiai, susiję su probacija, turėjo būti reglamentuoti atskiru įstatymu. Kaip pažymėta Probacijos įstatymo aiškinamajame rašte, „teisiniai santykiai, susiję su probacija, yra specifiniai“⁵⁶⁹. Seime svarstant Probacijos įstatymą teigta, kad „pagal Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 1 straipsnį Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo įstatymai nustato bausmių vykdymo ir atlikimo tvarką, sąlygas ir principus. Tačiau remiantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42 straipsniu, atskiros probacijos rūšys nėra bausmės“⁵⁷⁰. Vis dėlto, kaip pažymėjo G. Švedas, „lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų buvo ir yra vertinamas kaip teismo nuosprendžiu paskirtos laisvės atėmimo bausmės atlikimo forma, todėl bausmių vykdymo teisiniai santykiai yra lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų vykdymas, kurį reglamentuoti turi BVK“⁵⁷¹. Išreikštą poziciją mokslininkas argumentavo Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktika. Byloje *Ganusauskas prieš Lietuvą* EŽTT pažymėjo, kad Konvencija nesuteikia „kaip tokios“ teisės į lygtinį paleidimą ir nereikalauja, kad sprendimus dėl lygtinio paleidimo priimtų arba tokių sprendimų priėmimą peržiūrėtų teismas. EŽTT akcentavo, kad sprendimas taikyti lygtinį paleidimą niekaip nepaveikia bylą nagrinėjančio teismo nuosprendžio ir po to einančio apeliacinio proceso, kuriais asmuo nuteistas laisvės atėmimo bausme, galiojimo. Galiausiai EŽTT pažymėjo, kad „sprendimas taikyti lygtinį paleidimą iš pat pradžių yra inkorporuotas į pradinį bylos teisminį nagrinėjimą ir į apeliacinį procesą dėl nuosprendžio ir bausmės“⁵⁷². Taigi, atkreipus dėmesį į tokius EŽTT teiginius, galima tvirtinti, kad lygtinio paleidimo, kaip vienos iš probacijos formų,

⁵⁶⁹ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo projekto aiškinamasis raštas. Numeris: XIP-1892. 2010-04-07. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=368962>; *Taip pat žr.*: MESONIENĖ, Simona. Penitencinės sistemos teisinės raidos perspektyvos Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2009, nr. 3 (117), p. 197-216.

⁵⁷⁰ Pagrindinio komiteto išvada Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo projektui. Numeris: XIP-1892(2). 2011-12-13. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=414061>.

⁵⁷¹ ŠVEDAS, Gintaras. *Bausmių vykdymo teisė* <...> išnaša 15, p. 65.

⁵⁷² Europos Žmogaus Teisių Teismo nutarimas dėl Deivio Ganusausko pareiškimo Nr. 47922/99 prieš Lietuvą priimtinumui. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/lt/tarpt-bendr/tarpt-teism-inst-spr/eztt-nutarimai/>>.

vykdymo bei vengimo vykdyti padarinių reglamentavimą turi nustatyti būtent BVK. Be to šiame darbe taip pat nepritartina ir įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymo padarinių, pastarąją paskyrus bausmės vykdymo atidėjimo atveju įtvirtinimui Probacijos įstatyme. Teisiniai vengimo vykdyti įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą padariniai pastarąją paskyrus bausmės vykdymo atidėjimo atveju pagal savo pobūdį yra baudžiamosios teisės dalykas ir turėtų būti reglamentuojami BK. Skiriama bausmės vykdymo atidėjimo atvejais įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, tampa probacijos sąlyga, vis dėlto reikia akcentuoti ir tai, kad pastaroji išlieka bausmės vykdymo atidėjimo instituto įgyvendinimo priemone, o kartu ir nusikalstamos veikos padarymo teisiniu padariniu – tuo neabejotinai būdama BK reguliavimo dalyku.

Kalbant apie įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymo teisinius padarinius galiausiai atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos BK nustatyti tik apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminai⁵⁷³. Baudžiamojo poveikio priemonių vykdymo senaties terminai BK nėra reglamentuoti. Pagal dabartinį teisinį reguliavimą praėjus netgi dvidešimčiai ar daugiau metų po įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą neįvykdymo nustatytu laikotarpiu, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija galėtų kreiptis į teismą dėl vykdomojo rašto išdavimo, nes BK nenustato, koks yra šios baudžiamojo poveikio priemonės vykdymo senaties terminas.

Senaties klausimą Lietuvos baudžiamosios teisės moksle nagrinėjo nemažai autorių, pavyzdžiui: V. Piesliakas⁵⁷⁴, E. Riaubaitė⁵⁷⁵, S. Bikelis⁵⁷⁶ ir kt. Mokslinėje literatūroje akcentuojama senaties instituto įtvirtinimo BK

⁵⁷³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodekskarny <...>, išnaša 184.

⁵⁷⁴ PIESLIAKAS, Vytautas; RIAUBAITĖ, Eglė. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis teorijoje ir teismų praktikoje. *Justitia*, 2010, nr. 2 (74), p. 9-22.

⁵⁷⁵ RIAUBAITĖ, Eglė. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties nuostatų taikymas teismų praktikoje. *Socialinių mokslų studijos*. 2011, nr. 3(4), p. 1515–1533; RIAUBAITĖ, Eglė. *Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis baudžiamojoje teisėje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: MRU, 2012.

⁵⁷⁶ BIKELIS, Skirmantas. *Senaties institutas baudžiamojoje teisėje*. Vilnius: Teisės institutas, 2012. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.org/data/Senaties-institutas-baudziamojoje-justicijoje.pdf>>.

reikšmė. Teigiama, kad pastarasis reikalingas todėl, kad, praėjus dideliu laiko tarpui, nusikalstamą veiką padaręs kaltininkas praranda pavojingumą, prarandami įrodymai, proceso dalyviai pamiršta reikšmingą informaciją ir kt.⁵⁷⁷. Kitais žodžiais tariant, akcentuojama laiko, praėjusio nuo nusikalstamos veikos padarymo, reikšmė sprendžiant dėl tikslingumo persekioti ir bausti asmenį baudžiamąja tvarka. Be to, asmuo apsaugomas nuo teisėsaugos institucijų delsimo, t. y. tyrimo vilkinimo⁵⁷⁸.

Nė viename iš paminėtų autorių darbų konkrečiai nekalbama apie baudžiamojo poveikio priemonių (išskyrus turto konfiskavimą) vykdymo senatį. Be to, BK 95 straipsnis, kuris reglamentuoja apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatį, nuo BK priėmimo dienos buvo keičiamas netgi penkis kartus⁵⁷⁹, tačiau baudžiamojo poveikio priemonių vykdymo senaties klausimas iki šiol teisėkūroje dėmesio nesusilaukė.

Susipažinus su kitų valstybių praktika pastebėtina, kad jose baudžiamojo poveikio priemonių vykdymo senaties klausimas yra sureguliuotas baudžiamajame įstatyme. Pavyzdžiui, Lenkijos BK 103 straipsnyje nustatyta, kad įmokos vykdymo senaties terminas - 10 metų nuo sprendimo, kuriuo pastaroji buvo paskirta, įsiteisėjimo dienos⁵⁸⁰.

⁵⁷⁷ Plačiau žr.: PIESLIAKAS, Vytautas; RIAUBAITĖ, Eglė. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis <...>, išnaša 576, p. 10.

⁵⁷⁸ BIKELIS, Skirmantas. *Senaties institutas baudžiamojoje teisėje* <...> išnaša 576, p. 16.

⁵⁷⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu nr. viii-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 39⁽¹⁾ ir 306⁽¹⁾ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 38-1733; Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228⁽¹⁾ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 108-4030; Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo bei papildymo, kodekso papildymo 170² straipsniu ir kodekso priedo papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2010, nr. 75-3792; Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 3, 7, 95, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 109, 111 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 104 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir kodekso papildymo 113¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 38-1805; Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151¹, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir kodekso papildymo 100¹, 100², 152¹, 251¹ straipsniais įstatymas. *Teisės aktų registras* 2014, nr. 2014-03404; Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2014, nr. 2014-05569.

⁵⁸⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny <...>, išnaša 184.

Šio darbo autorės nuomone, BK būtina įtvirtinti įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą vykdymo senaties terminą. Nustatant šios baudžiamojo poveikio priemonės senaties terminą siūlytina atsižvelgti į BK įtvirtintą baudos bausmės vykdymo senaties terminą. Akcentuotina, kad ir baudos bausmė, ir įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą yra prievartos priemonės, tačiau skiriasi pastarosiomis ribojamų asmenų teisių bei laisvių apimty. Baudos bausmė yra griežtesnio pobūdžio prievartos priemonė. Todėl manytina, kad baudžiamojo poveikio priemonės - įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą - vykdymo senaties terminas negali būti ilgesnis negu baudos bausmės vykdymo senaties terminas. Kadangi BK įtvirtintas baudos bausmės vykdymo senaties terminas yra 3 metai, siūlytina BK įtvirtinti įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą senaties terminą, kuris būtų ne ilgesnis negu 3 metai.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima tvirtinti, kad, priklausomai nuo įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo pagrindo, skiriasi šios baudžiamojo poveikio priemonės nevykdymo teisiniai padariniai. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymas tais atvejais, kai ši buvo paskirta asmeniui, atleistam nuo bausmės, asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės, arba ribotai pakaltinamam asmeniui, traktuotinas kaip naujos nusikalstamos veikos padarymas. O štai įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymas bausmės vykdymo atidėjimo atveju ar lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos atveju yra teisinis pagrindas panaikinti bausmės vykdymo atidėjimą arba lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigos.

Atsižvelgiant į bausmių vykdymo teisės reguliavimo dalyką, įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymo teisiniai padariniai lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos atvejais turėtų būti nustatyti BVK. O turint omenyje baudžiamosios teisės reguliavimo dalyką, įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymo teisiniai padariniai bausmės vykdymo atidėjimo atvejais - nustatyti BK.

Šiuo metu BK nenustato įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą vykdymo senaties termino. Siūlytina BK nustatyti įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą trejų metų vykdymo senaties terminą, kuris būtų ne ilgesnis negu 3 metai.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Siūlytina įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą apibrėžti taip:

Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą – tai teismo nutartimi arba nuosprendžiu valstybės vardu į Specialiąją nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programą įstatymo nustatytais pagrindais bei dydžio (nuo 5 MGL iki 25 MGL) skiriama individualizuota piniginė prievartos priemonė, kuria siekiama įgyvendinti specialiąją prevenciją bei teisingumo principą.

2. Didžiausią įtaką įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą įtvirtinimui BK padarė šie veiksniai: nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų interesų užtikrinimo siekis, baudžiamųjų nusižengimų instituto įtvirtinimas ir kitų šalių teisės mokslo bei teisėkūros įtaka.
3. Pagrindiniai įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą tikslai yra specialioji prevencija ir teisingumo principo įgyvendinimas, o fakultatyvus tikslas – kompensacija.
4. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo pagrindai gali būti skirstomi į tris grupes:

1. Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali būti paskirta asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės (BK 18 straipsnis; BK 36 straipsnis; BK 37 straipsnis; BK 38 straipsnis; BK 39 straipsnis; BK 39¹ straipsnis; BK 40 straipsnis, BK 114 straipsnis, BK 147 straipsnis, BK 147² straipsnis, BK 189¹ straipsnis, BK 157 straipsnis, BK 226 straipsnis, BK 227 straipsnis, BK 259 straipsnis, BK 291 straipsnis);

2. Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali būti paskirta asmeniui, atleistam nuo bausmės (BK 76 straipsnis; BK 46 straipsnis; BK 48 straipsnis);

3. Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą gali būti paskirta taikant Lietuvoje įtvirtintas probacijos formas, t. y. bausmės

vykdymo atidėjimą (BK 75 straipsnis) arba lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigos (BVK 157 straipsnis).

5. Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dažniausiai skiriama atidedant laisvės atėmimo bausmės vykdymą (BK 75 straipsnis), atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko (BK 38 straipsnis), ar atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (BK 40 straipsnis).

6. Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą - tai viena iš Lietuvos Respublikos I instancijos teismų paskutiniaisiais metais rečiausiai skiriamų baudžiamojo poveikio priemonių. Tai nulėmė Probacijos įstatymo įsigaliojimas ir nepiniginių baudžiamojo poveikio priemonių dažnesnis taikymas. Vis dėlto į Specialiąją nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programą iš pastarosios surenkamų lėšų skaičius auga, kadangi padidėjo teismų praktikoje skiriamų įmokų dydžiai.

7. Siūlytina įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skaičiavimo vienetą - BBND nustatyti BK ir 1 BBND prilyginti 260 litų. Taip pat siūlytina sumažinti minimalų įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydį iki 1 BBND.

8. BK nenustato įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą individualizavimo taisyklių, tačiau, atsižvelgdami į konkretų įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo pagrindą, teismai gali remtis BK 54 straipsnio 2 dalyje nustatytomis bausmių individualizavimo taisyklėmis. Visais įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo atvejais, pastarąją individualizuojant reikia atsižvelgti į asmens turtinę padėtį.

9. BK nenustato baudžiamojo poveikio priemonių keitimo taisyklių. Jų nustatyti minėtame teisės akte neįmanoma dėl nagrinėjamos baudžiamojo poveikio priemonės keitimo pagrindų įvairovės. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą keitimo taisyklės turėtų būti suformuotos teismų praktikoje.

10. BK neriboja teismo nustatant minimalų įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą sumokėjimo terminą, tačiau, priklausomai nuo įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimo pagrindo, esama tam tikrų apribojimų nustatant maksimalų jos įvykdymo terminą. Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, skiriama probuojamajam asmeniui, tampa probacijos sąlyga, todėl ir pastarosios vykdymo terminas negali būti ilgesnis negu bausmės vykdymo atidėjimo terminas, o lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos atveju – neilgesnis negu likęs laisvės atėmimo bausmės laikas.

11. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymo teisiniai padariniai skiriasi priklausomai nuo pastarosios skyrimo pagrindo. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymas tais atvejais, kai ši buvo paskirta asmeniui, atleistam nuo bausmės, asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės, arba ribotai pakaltinamam asmeniui, traktuotinas kaip naujos nusikalstamos veikos padarymas. O įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymas bausmės vykdymo atidėjimo atveju ar lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos atveju yra teisinis pagrindas panaikinti bausmės vykdymo atidėjimą arba lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigos.

12. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymo teisiniai padariniai lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos atvejais turi būti nustatyti BVK. O įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą nevykdymo teisiniai padariniai bausmės vykdymo atidėjimo atvejais turi būti nustatyti BK.

13. Siūlytina BK nustatyti įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą vykdymo senaties terminą, kuris būtų ne ilgesnis negu 3 metai.

PRIEDAI

1 priedas

Turto konfiskavimas

Turto konfiskavimas yra teisinio poveikio priemonė, teismo privalomai skiriama tais atvejais, kai dėl nusikalstamos veiklos asmuo turėjo turtinę naudą.

Turto konfiskavimas yra priverstinis neatlygintinas paėmimas valstybės nuosavybėn turto bet koku pavidalu, suteikto nusikaltimo padarymui ar gauto iš nusikalstamos veiklos ir esančio pas kaltininką ar kitus asmenis.

Kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims perduotas turtas gali būti konfiskuojamas, nepriklausomai nuo tų asmenų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn, jei jiems turtas buvo padovanotas arba įgydami turtą jie žinojo ar turėjo ir galėjo numatyti, jog jiems bet kuria forma perduotas turtas, pinigai ar už juos įgytas turtas gautas iš nusikalstamos veiklos.

Taikant turto konfiskavimą asmeniui, nuteistam už nusikalstamo susivienijimo organizavimą ar dalyvavimą jo veikloje (BK 227 str.), laikoma, kad visas turtas, įgytas per nusikalstamos veiklos laikotarpį, yra gautas iš nusikalstamos veiklos.

Skirdamas turto konfiskavimą, teismas turi nurodyti konfiskuojamo turto piniginę vertę arba išvardyti konfiskuojamus daiktus.

2 priedas

VII skyrius

Baudžiamojo poveikio priemonės

50 straipsnis. Turto konfiskavimas

1. Turto konfiskavimas yra baudžiamojo poveikio priemonė, teismo privalomai skiriama sekančiais atvejais:

1) kai nusikalstamos veikos padarymui buvo suteikti pinigai ar kiti materialią vertę turintys daiktai,

2) kai darant nusikalstamą veiką panaudoti pinigai ar kiti materialią vertę turintys daiktai,

3) dėl nusikalstamos veikos asmuo turėjo ar siekė turėti turtinę naudą.

2. Konfiskuojant turtą, šio straipsnio pirmojoje dalyje paminėtas turtas bet koku pavidalu esantis pas kaltininką ar kitus asmenis priverstinai ir neatlygintinai paimamas valstybės nuosavybėn.

3. Kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims perduotas turtas gali būti konfiskuojamas, nepriklausomai nuo tų asmenų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn, jei turtas buvo suteiktas nusikalstamos veikos padarymui, panaudotas darant nusikalstamą veiką ar turtas jiems buvo kaltininko padovanotas ar perleistas nepateisinamai pigiai arba, įgydami turtą, jie žinojo ar turėjo ir galėjo numatyti, jog jiems bet kuria forma perduotas turtas, pinigai ar už juos įgytas turtas gautas iš nusikalstamos veiklos.

4. Kaltininkui ar kitiems asmenims priklausantis turtas gali būti konfiskuojamas tik patenkinus nukentėjusiojo turtinius reikalavimus.

5. Taikant turto konfiskavimą asmeniui, nuteistam, už nusikalstamo susivienijimo organizavimą ar dalyvavimą jame (BK...str.), nusikaltimus susijusius su narkotikais (BK...str.), už sunkius ir labai sunkius nusikaltimus nuosavybei (BK...str.), kyšio ar dovanos priėmimą (BK...str.), laikoma, kad visas per nusikalstamos veikos laikotarpį ir dvejus metus po to įgytas ir pas kaltininką esantis ar kitiems asmenims perduotas turtas yra gautas iš nusikalstamos veiklos.

6. Skirdamas turto konfiskavimą, teismas turi nurodyti konfiskuojamo turto vertę pinigine išraiška arba išvardyti konfiskuojamus daiktus.

I BK PROJEKTAS pateiktas Lietuvos Respublikos Seimui 1999 m. lapkričio 15 d.	II BK PROJEKTAS pateiktas Lietuvos Respublikos Seimui 1999 m. lapkričio 18 d.
Baudžiamojo nusižengimo sudėtį siūlyta įtvirtinti šiuose straipsniuose:	Baudžiamojo nusižengimo sudėtį siūlyta įtvirtinti šiuose straipsniuose:
141 straipsnis. Seksualinis priekabiavimas 144 straipsnis. Įžeidimas 145 straipsnis. Vaiko pagrobimas 155 straipsnis. Įvaikinimo paslapties atskleidimas 162 straipsnis. Trukdymas atlikti religines apeigas ar tikiybinio susivienijimo iškilmes 163 straipsnis. Neteisėtas įtraukimas į religinę organizaciją ar tikiybinį susivienijimą 168 straipsnis. Netikrų rinkimų ar referendumo biuletenių pagaminimas 169 straipsnis. Saugos ir sveikatos apsaugos darbe reikalavimų pažeidimas 170 straipsnis. Kliudymas profesinių sąjungų veiklai 171 straipsnis. Darbo įstatymų pažeidimas 172 straipsnis. Vagystė 177 straipsnis. Turto pasisavinimas 179 straipsnis. Radinio pasisavinimas 185 straipsnis. Kontrabanda 186 straipsnis. Neteisėtas prekių ar produkcijos neišvežimas iš Lietuvos Respublikos 188 straipsnis. Namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų arba aparatų jiems gaminti gaminimas, laikymas, gabenimas ar realizavimas 189 straipsnis. Neteisėtas akcizais apmokestinamų prekių laikymas, gabenimas ar realizavimas 192 straipsnis. Kitos įmonės prekių ar paslaugų ženklo naudojimas 1951 straipsnis. Įmonės privedimas prie bankroto 201 straipsnis. Neteisėtos operacijos su pinigais ar vertybiniais popieriais 202 straipsnis. Mokesčių vengimas 203 straipsnis. Neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimas 207 straipsnis. Kyšininkavimas 208 straipsnis. Tarpininko kyšininkavimas 209 straipsnis. Papirkimas 213 straipsnis. Teismo ar teisėjo įžeidimas 225 straipsnis. Aprašyto ar areštuoto turto, arba turto, kuriam 226 straipsnis. Ikiteisminio tyrimo duomenų paskelbimas be leidimo 227 straipsnis. Laisvės apribojimo pažeidimas 228 straipsnis. Teismo paskirto baudžiamojo poveikio priemonės nevykdymas 229 straipsnis. Bausmės, paskirtos įmonei, nevykdymas 230 straipsnis. Teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymas 247 straipsnis. Narkotinių ar psichotropinių	147 straipsnis. Žmogaus būsto neliečiamumo pažeidimas 154 straipsnis. Trukdymas atlikti religines apeigas ar tikiybinio susivienijimo iškilmes 162 straipsnis. Netikrų rinkimų ar referendumo biuletenių pagaminimas 163 straipsnis. Teisės į darbą sąlygų, atitinkančių saugumo ir higienos reikalavimus pažeidimas 166 straipsnis. Vagystė 170 straipsnis. Sukčiavimas 171 straipsnis. Turto pasisavinimas 172 straipsnis. Turto iššvaistymas 174 straipsnis. Turtinės žalos padarymas apgaule arba piktnaudžiaujant pasitikėjimu 175 straipsnis. Turto sunaikinimas ar sugadinimas tyčia 177 straipsnis. Nusikalstamu būdu gauto turto igijimas arba realizavimas 181 straipsnis. Vertimasis uždrausta komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla ar veikla, kuriai reikalingas leidimas 183 straipsnis. Kitos įmonės prekių ir paslaugų ženklo naudojimas 184 straipsnis. Falsifikuotų prekių gaminimas, laikymas ar realizavimas 186 straipsnis. Neteisėtas apmokestinamų prekių laikymas, gabenimas ar realizavimas 187 straipsnis. Vartotojų apgaule 188 straipsnis. Apgaulingas pareiškimas apie įmonės veiklą 191 straipsnis. Tyčinis bankrotas 195 straipsnis. Komercinis papirkimas 196 straipsnis. Nepagrįsto atlyginimo priėmimas 197 straipsnis. Piktnaudžiavimas pasitikėjimu komercinėje, ūkinėje, finansinėje profesinėje veikloje 198 straipsnis. Aplaidumas komercinėje, ūkinėje, finansinėje ar profesinėje veikloje 202 straipsnis. Kontrabanda 205 straipsnis. Neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimas 206 straipsnis. Mokesčių vengimas 209 straipsnis. Netikrų pašto ženklų, važiavimo bilietų ar vertės ženklų gaminimas, gabenimas, laikymas ar realizavimas 213 straipsnis. Kyšio priėmimas 215 straipsnis. Papirkimas 245 straipsnis. Pasipriešinimas valstybės pareigūnui 253 straipsnis. Įrenginių, tiekiančių gyventojams komunalines ar ryšių paslaugas, sugadinimas

<p>medžiagų pagrobimas</p> <p>253 straipsnis. Jūros ar vidaus vandenų teršimas</p> <p>256 straipsnis. Atmosferos užteršimas</p> <p>257 straipsnis. Dirvožemio ar kito žemės paviršiaus sunaikinimas ar užteršimas</p> <p>272 straipsnis. Kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimas</p> <p>275 straipsnis. Viešosios tvarkos pažeidimas</p> <p>277 straipsnis. Pasipriešinimas valstybės tarnautojui ar asmeniui, vykdančiam viešąsias funkcijas</p> <p>281 straipsnis. Valstybės tarnautojo ar asmens, vykdančio viešąsias funkcijas, įžeidimas</p> <p>287 straipsnis. Tarnybos paslapties atskleidimas</p> <p>290 straipsnis. Mobilizuotinos technikos nepristatymas</p> <p>295 straipsnis. Melagingų žinių pateikimas, siekiant įgyti oficialų dokumentą</p> <p>300 straipsnis. Pornografinio turinio produkcijos gaminimas, platinimas, viešas demonstravimas</p> <p>303 straipsnis. Mirusiojo atminimo paniekimas</p> <p>308 straipsnis. Vengimas šaukimo į privalomąją karo tarnybą</p>	<p>270 straipsnis. Neteisėtas aguonų ar kanapių auginimas</p> <p>272 straipsnis. Narkotinių, psichotropinių, stipriai veikiančių ar nuodingų medžiagų gaminimo, įgijimo, laikymo, apskaitos, išdavimo, gabenimo, siuntimo ar realizavimo taisyklių pažeidimas</p> <p>275 straipsnis. Darbo tvarkos su mikroorganizmais ir kitais biologinio teršimo šaltiniais pažeidimai</p> <p>276 straipsnis. Neteisėtas pavojingų ar radioaktyvių atliekų įvežimas į Lietuvos Respubliką</p> <p>277 straipsnis. Pavojingų ir radioaktyvių medžiagų atliekų laikymo ir utilizacijos taisyklių pažeidimas</p> <p>278 straipsnis. Neteisėta farmacinė veikla</p> <p>279 straipsnis. Kenksmingų žmonių sveikatai</p> <p>280 straipsnis. Kovos su epidemijomis ar užkrečiamomis ligomis taisyklių pažeidimas</p> <p>287 straipsnis. Atmosferos užteršimas</p> <p>288 straipsnis. Dirvožemio ar kitokio žemės paviršiaus sunaikinimas ar užteršimas</p> <p>290 straipsnis. Ūkinės ar kitokios veiklos objektų, neigiamai veikiančios aplinką, projektavimas, statyba ar rekonstrukcija</p> <p>297 straipsnis. Geležinkelio, vandens ar oro transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatacijos taisyklių pažeidimas</p> <p>298 straipsnis. Netinkamas transporto, ryšių priemonių ar kelių remontas</p> <p>300 straipsnis. Transporto priemonės vairuojančių asmenų kelių eismo taisyklių pažeidimas</p> <p>301 straipsnis. Pėsčiojo, dviratininko ar kito eismo dalyvio kelių eismo taisyklių pažeidimas</p> <p>302 straipsnis. Savavališkas be reikalo traukinio sustabdymas</p> <p>308 straipsnis. Chuliganizmas</p> <p>325 straipsnis. Matavimo priemonių išleidimas, jų naudojimas be valstybinės metrologinės kontrolės ar jų parametrų pakeitimas</p> <p>332 straipsnis. Vaiko pagrobimas arba sukeitimas vaikų</p> <p>335 straipsnis. Piktnaudžiavimas tėvų, globėjo ar rūpintojo teisėmis ir pareigomis</p> <p>341 straipsnis. Vaiko išnaudojimas pornografijai ar erotikai</p> <p>343 straipsnis. Kraujomaiša</p> <p>345 straipsnis. Mirusiojo atminimo paniekimas</p> <p>347 straipsnis. Kapo išniekinimas</p> <p>353 straipsnis. Autorinių teisių pažeidimas</p> <p>355 straipsnis. Neteisėtas kompiuterinės programos ar duomenų bazės naudojimas ar platinimas</p> <p>358 straipsnis. Vengimas šaukimo į pradinę privalomąją krašto apsaugos tarnybą</p> <p>360 straipsnis. Vengimas šaukimo į mokomąsias pratybas</p>
<i>Bendrai: 46 straipsniai</i>	<i>Bendrai: 58 straipsniai</i>

2000 m. rugsėjo 26 d. PRIIMTAS BK
Baudžiamojo nusižengimo sudėtyje įtvirtintos šiuose straipsniuose:
152 straipsnis. Seksualinis priekabiavimas 155 straipsnis. Įžeidimas 161 straipsnis. Vaiko įtraukimas girtauti 171 straipsnis. Trukdymas atlikti religines apeigas ar religines iškilmes 176 straipsnis. Darbų saugos ir sveikatos apsaugos darbe reikalavimų pažeidimas 177 straipsnis. Trukdymas profesinių sąjungų veiklai 178 straipsnis. Vagystė 179 straipsnis. Neteisėtas naudojimasis energija ir ryšių paslaugomis 182 straipsnis. Sukčiavimas 183 straipsnis. Turto pasisavinimas 184 straipsnis. Turto iššvaistymas 186 straipsnis. Turtinės žalos padarymas apgaule 187 straipsnis. Turto sunaikinimas ar sugadinimas 189 straipsnis. Nusikalstamu būdu gauto turto įgijimas arba realizavimas 204 straipsnis. Svetimų prekių ar paslaugų ženklų naudojimas 219 straipsnis. Mokesčių nesumokėjimas 220 straipsnis. Neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimas 221 straipsnis. Deklaracijos, ataskaitos ar kito dokumento nepateikimas 225 straipsnis. Kyšininkavimas 226 straipsnis. Prekyba poveikiu 227 straipsnis. Papirkimas 243 straipsnis. Vengimas atlikti su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes arba baudžiamojo poveikio priemones 244 straipsnis. Juridiniam asmeniui paskirtos bausmės nevykdymas 245 straipsnis. Teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymas 247 straipsnis. Ikiteisminio tyrimo duomenų atskleidimas be leidimo 255 straipsnis. Šaunamojo ginklo, šaudmenų, sprogmenų ar sprogstamųjų medžiagų laikymo taisyklių pažeidimas 258 straipsnis. Neteisėtas disponavimas nešaunamuoju ginklu 259 straipsnis. Neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis be tikslo jas platinti 272 straipsnis. Neteisėtas medžiojimas ar žvejiojimas arba kitoks laukinės gyvūnijos išteklių naudojimas 274 straipsnis. Neteisėtas saugomų laukinių augalų, grybų ar jų dalių rinkimas, naikinimas, realizavimas ar kitoks disponavimas jais 277 straipsnis. Kovos su epidemijomis ar užkrečiamosiomis ligomis taisyklių 278 straipsnis. Transporto priemonių ar kelių, juose esančių įrenginių netinkama priežiūra ar remontas pažeidimas 284 straipsnis. Viešosios tvarkos pažeidimas 285 straipsnis. Melagingas pranešimas apie visuomenei gresiantį pavojų ar ištikusią nelaimę 297 straipsnis. Tarnybos paslapties atskleidimas 298 straipsnis. Neteisėtas žemėnaudos riboženklų pakeitimas 304 straipsnis. Melagingos informacijos pateikimas siekiant įgyti dokumentą 309 straipsnis. Disponavimas pornografinio turinio dalykais 313 straipsnis. Mirusiojo atminimo paniekinimas 314 straipsnis. Šaukimo į privalomąją karo tarnybą vengimas
<i>Bendrai: 40 straipsnių</i>

NAUDOTINŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Tarptautiniai ir Europos Sąjungos teisės aktai

1. 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/80/EB dėl žalos kompensavimo nusikaltimų aukoms. [interaktyvus]. *OL* L 261/15, 2004 [žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą:
<http://ec.europa.eu/justice_home/judilatascivil/html/cv_documents_lt.htm>.
2. European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes. 24 June 1983. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 m. vasario 13 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/116.htm>>.
3. Recommendation Nr. R(85)11 of the Committee of Ministers to Member States on the Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure. 28 June 1985 [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą:
<<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=605227&SecMode=1&DocId=686736&Usage=2>>.
4. General Assembly of United Nations Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power. 17 December 1985 [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://daccessddsny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/477/41/IMG/NR047741.pdf?OpenElement>>.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 37-1341.

3. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 73-3084.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.
5. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausios Tarybos ir Vyriausybės žinios*, 1985, nr. 1-1.
6. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151¹, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir kodekso papildymo 100¹, 100², 152¹, 251¹ straipsniais įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2014, nr. 2014-03404.
7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2014, nr. 2014-05569.
8. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 64, 67, 75, 82, 87, 92 straipsnių pakeitimo ir 77, 94 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 5-138.
9. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123(1), 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228(1), 229, 230, 253(1), 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297, 308(1) straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68(1), 68(2) straipsniais ir 44, 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 81-3959.
10. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 47 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 49-2374.
11. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 3, 7, 95, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 109, 111 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 104 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir kodekso papildymo 113¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 38-1805;
12. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 3, 67, 72, 190 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 72(3), 189(1) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2010, nr. 145-7439.

13. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo bei papildymo, kodekso papildymo 170² straipsniu ir kodekso priedo papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2010, nr. 75-3792;
14. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 72(1), 72(2) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 73-2796.
15. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198-1, 198-2, 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256-1, 257-1 straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 81-3309.
16. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228(1) straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 108-4030.
17. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228⁽¹⁾ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 108-4030.
18. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu nr. viii-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 39⁽¹⁾ ir 306⁽¹⁾ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 38-1733;

19. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 212, 309, 342, 357, 361 straipsnių pakeitimo ir 349, 350 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas, *Valstybės žinios*, 2011, nr. 81-3960.
20. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 37, 40, 44, 46, 48, 53, 55, 56, 62, 63, 64, 65, 70, 73, 80, 82, 90, 93, 108, 110, 111, 130, 131, 132, 139, 140, 141, 142, 151, 154, 160, 161, 166, 167, 168, 171, 178, 186, 199, 212, 214, 217, 225, 232, 233, 234, 254, 256, 276, 287, 296, 300, 302, 303, 308, 310, 312, 313, 314, 316, 317, 318, 319, 320, 324, 326, 327, 329, 333, 342, 358, 367, 368, 370, 372, 373, 374, 375, 377, 380, 381, 382, 384, 385, 409, 413, 414, 439, 447, 448, 454, 460 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 306 straipsnio pripažinimo netekusiu galios, kodekso papildymo 41-1, 77-2, 80-1, 374-1, 374-2, 412-1 straipsniais ir kodekso priedo papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 81-3312.
21. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų garantijų įstatymas *Lietuvos Aidas*, 1990, Nr. 94; *Valstybės žinios*, 1990, nr. 30-711.
22. Lietuvos Respublikos minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 83-3294.
23. Lietuvos Respublikos minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 149-6013.
24. Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 4-108.
25. Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 137-5387.
26. Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2005, nr. 85-3140.

27. Lietuvos Respublikos 2008 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 132-5356.
28. Lietuvos Respublikos 2007 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 138-5267.
29. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo“ (Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo“). *Vyriausybės žinios*, 1961, nr. 18-147.
30. Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. kovo 25 d. dekretas Nr. 29 „Dėl Malonės komisijos sudarymo ir jos nuostatų“. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 30-1242.
31. Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. balandžio 13 d. dekretas Nr. 12 „Dėl Respublikos Prezidento 2003 m. kovo 25 d. dekreto Nr. 29 „Dėl Malonės komisijos sudarymo ir jos nuostatų“ pakeitimo“. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 56-1936.
32. Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. rugsėjo 15 d. dekretas Nr. 68 „Dėl Malonės komisijos sudarymo ir jos nuostatų“. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 140-5102.
33. Lietuvos Respublikos Prezidento 2007 m. vasario 15 d. dekretas Nr. 1K-880 „Dėl Malonės komisijos sudarymo ir jos nuostatų“. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 22-823.
34. Lietuvos Respublikos Prezidentės 2009 m. spalio 12 d. dekretas Nr. 1K-150 „Dėl Respublikos Prezidento 2007 m. vasario 15 d. dekreto Nr. 1K-880 „Dėl Malonės komisijos sudarymo ir jos nuostatų pakeitimo“. *Valstybės žinios*, 2009, nr. 123-5283.
35. Lietuvos Respublikos vyriausybės 2003 m. balandžio 2 d. nutarimas „Dėl Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos“. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 32-1318.

36. Lietuvos Respublikos vyriausybės 1998 m. balandžio 1 d. nutarimas Nr. 382 „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo užmokesčio, valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos ir minimalių dydžių didinimo“. *Valstybės žinios*, 1998, nr. 32-869.
37. Lietuvos Respublikos vyriausybės 1998 m. liepos 9 d. nutarimas Nr. 851 „Dėl Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 1998, nr. 63-1816.
38. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. birželio 14 d. įsakymas Nr. 1R-159 „Dėl socialinio tyrimo išvados formos ir socialinio tyrimo išvados rengimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 68-3500.

Užsienio valstybių teisės aktai

1. Criminal Code of the French Republic. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.
2. Criminal Code of the Kingdom of Sweden. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.
3. Criminal Code of the Russian Federation. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.
4. Criminal Law of the Republic of Latvia. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.
5. Criminal Procedure Law of the Republic of Latvia. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.
6. German Criminal Code. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

7. German Criminal Procedure Code. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.
8. Ustawa z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny, ustawy - Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy - Prawo ochrony środowiska. *Dz.U.*, 2010, Nr 40, poz. 227.
9. Ustawa z dnia 8 października 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny i ustawy - Kodeks karny wykonawczy. *Dz.U.*, 2004, nr. 243, poz. 2426.
10. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny. *Dz.U.*, 1997, nr. 88, poz. 553.
11. Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny. *Dz. U.*, 1969, nr. 13, poz. 94.
12. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny. *Dz.U.*, 1932, nr .60, poz. 571.

Lietuvos Respublikos teisės aktų projektai ir jų parengiamoji medžiaga

1. 2010 m. gegužės 13 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 47 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas. Nr. XIP-2069. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=372090>.
2. 2009 m. spalio 13 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42 ir 67 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 72(3) straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas. Nr. XIP-1210. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=354812&p_query=&p_tr2=>>.
3. 1999 m. lapkričio 15 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projektas. Nr. P-2143. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=89838>.

4. 1999 m. lapkričio 18 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projektas. Nr. P-2143A. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=90162>.
5. 1999 m. lapkričio 15 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projekto Nr. P-2143 ir įstatymo projekto Nr. P-2144 aiškinamasis raštas. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=89840>.
6. 1999 m. lapkričio 18 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projekto Nr. P-2143A aiškinamasis raštas. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=90163>.
7. 2008 m. gruodžio 15 d. Lietuvos Respublikos minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymo pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas. Nr. XIP-191. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=333162>.
8. 2011 m. gruodžio 13 d. Pagrindinio komiteto išvada Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo projektui. Numeris: XIP-1892(2). [interaktyvus. Žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=414061>.
9. 2010 m. balandžio 7 d. Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo projekto aiškinamasis raštas. Numeris: XIP-1892. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=368962>.

Specialioji literatūra:

1. ABRAMAVIČIUS, Armanas et al. *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas. 2001.

2. ABRAMAVIČIUS, Armanas, *et al.* *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis.* Vilnius: Eugrimas, 1996.
3. Iš Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus 2000 metais gegužės 20 d. įžanginės kalbos pasakytos konferencijoje „Teisinės sistemos reforma: teisėkūros problemos“. *Teisės problemos*, 2000, nr. 2, p. 21-22.
4. AIDUKAS, Marius. *Jungtinių Tautų dokumentų rinkinys: nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji justicija: standartai ir normos.* Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2004.
5. AIDUKAS, Marius. *Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji justicija. Standartai ir normos: Jungtinių Tautų dokumentų rinkinys.* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
6. ANCELIS, Petras, JUZUKONIS, Saulius. Nukentėjusiojo sąvoka Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamajame procese. *Jurisprudencija*, 2002, nr. 35 (27), p. 99-107.
7. ANCELIS, Petras. *Baudžiamojo proceso ikiteisminis etapas.* Vilnius: Saulelė, 2007.
8. ANCELIS, Petras. Nukentėjusiojo teisinė padėtis pasikeitus baudžiamiesiems įstatymams. *Jurisprudencija*, 2003, nr. 49 (41), p. 99-104.
9. ANCELIS, Petras. Dėmesingumas nusikaltimo aukai kaip prielaida kuriant atvirą visuomenę. *Jurisprudencija*, 2000, nr. 15 (7), p. 153-160.
10. APANAVIČIUS, Martynas., KLIMKA, Algimantas, MISIŪNAS, Jonas. *Tarybinė baudžiamoji teisė.* Vilnius: Mintis, 1972.
11. APANAVIČIUS, Martynas; PAVILONIS, Vladas. *Nusikaltimo kvalifikavimo teoriniai pagrindai.* Vilnius: LTSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija, 1980.
12. ASHWORTH, Andrew. *The Criminal Process an Evaluative study.* New York: Oxford University Press, 1995.
13. AUSTIN, John. *The province of jurisprudence determined.* London: Printed by Richard Taylor, 1832.

14. AŽUBALYTĖ, Rima, ZAJANČKAUSKIENĖ, Jolanta. *Baudžiamojo proceso teisė. Bendrosios dalies kurso pagrindinės tezės: metodinė priemonė*. Vilnius: Mūsų Saulužė, 2006.
15. AŽUBALYTĖ, Rima. Nukentėjusiojo nuo nusikalstamos veikos asmens teisė kreiptis į teismą kaip teisminės gynybos realizavimo baudžiamajame procese prielaida. *Jurisprudencija*, 2010, nr. 4 (122), p. 221-244.
16. AŽUBALYTĖ, Rima. Nukentėjusiojo teisėtų interesų ir teisių realizavimas baigiant ikiteisminį tyrimą. *Jurisprudencija*. 2005, nr. 70 (62), p. 119-125.
17. BALČIŪNAS, Gintaras. Teisinės sistemos reformos eiga ir pagrindinės problemos. *Teisės problemos*, 2000, nr. 2, p. 23-29.
18. BANKS, Cyndi. *Criminal Justice Ethics. Third Edition*. London: Sage, 2013.
19. BARANSKAITĖ, Agnė. *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2005.
20. BARANSKAITĖ, Agnė. Amnestijos ir malonės institutai baudžiamojo teisinio poveikio priemonių sistemoje pagal dabar galiojantį ir naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamuosius kodeksus. *Teisė*, 2001, nr. 41, p. 7-18.
21. BAUBLYS, Linas, et al. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: MES, 2010.
22. BEINORAVIČIUS, Darius, VAINIUTĖ, Milda. Kodifikavimo reikšmė, metodai ir tendencijos. *Jurisprudencija*. 2007, nr. 2(92), p. 13-17.
23. BIELIŪNAS, Egidijus. Nusikalstamų veikų kvalifikavimo studijų orientyrai. *Teisė*, 2008, nr. 66 (1), p. 19-33.
24. BIELIŪNAS, Egidijus. Oficialusis nusikalstamų veikų kvalifikavimas ir jo prielaidos. *Jurisprudencija*, 2004, nr. 60 (52), p. 31-39.
25. BIELIŪNAS, Egidijus. Baudžiamojo įstatymo blanketinės dispozicijos ir jų taikymas kvalifikuojant nusikalstamas veikas Iš *Nepriklausomos*

- Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Liber Amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui.* Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012.
26. BIKELIS, Skirmantas, *et al.* *Atkuriamojo teisingumo sistemos Lietuvoje koncepcija ir jos įgyvendinimo priemonių plano projektas.* Vilnius: Teisės institutas, 2008.
27. BIKELIS, Skirmantas, *et al.* *Kad nusikaltimai neapsimokėtų: tradiciniai ir modernūs turto konfiskavimo mechanizmai.* Vilnius: Justitia, 2014.
28. BIKELIS, Skirmantas. *Baudžiamosios politikos orientavimo į su laisvės atėmimu nesusijusių poveikio priemonių taikymą galimybes.* Vilnius: Teisės institutas, 2010.
29. BIKELIS, Skirmantas. Neturtinės žalos atlyginimas (?) baudžiamosiose bylose dėl gyvybės atėmimo ir sunkaus sveikatos sutrikdymo. *Teisė*, 2011, nr. 4, p. 5-51.
30. BIKELIS, Skirmantas. Nuomonė dėl minimalaus gyvenimo dydžio pakeitimo baziniu bausmių ir nuobaudų dydžiu [interaktyvus]. *Teisės e-aktualijos*, 2014, nr. 1 (4), p. 32-33 [žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.teise.org/data/aktualijos-14-1.pdf>>.
31. BIKELIS, Skirmantas; SAKALAUSKAS, Gintautas. Laisvės atėmimu iki gyvos galvos nuteistų asmenų lygtinis paleidimas: tarptautiniai standartai, užsienio šalių patirtis ir pasiūlymai Lietuvai. *Teisės problemos*, 2008, nr. 4, p. 23–66.
32. BIKELIS, Skirmantas. *Senaties institutas baudžiamojame teiseje.* Vilnius: Teisės institutas, 2012 [žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.teise.org/data/Senaties-institutas-baudziamojame-justicijoje.pdf>>.
33. BLASZCZYK, Magdalena, *et al.* *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do artykułów 32- 116. Tom II.* Warszawa: C.H. Beck, 2010.

34. BLAŽEVIČIUS, Jonas, *et al.* *Penitencinė (bausmių vykdymo) teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
35. BOJARSKI, Tadeusz. *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*. Warszawa: LexisNexis. 2008.
36. BOWLES, Roger. *International Development of Victim Funds*. Northern Ireland Office. Research and Statistical Series: Report No. 22. Belfast: 2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.acc.co.nz/about-acc/overview-of-acc/introduction-to-acc/ABA00003>>.
37. BUČIŪNAS, Gediminas, GRUODYTĖ, Eglė *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Registrų centras, 2009.
38. BŪDVYTIS, Giedrius. Išimtinių aplinkybių anatomija arba teisingumo principo samprata ir jo įgyvendinimas bausmių skyrimo procese. *Socialinių mokslų studijos*, 2012, nr. 4(3), p. 1157-1163.
39. CIEPLY, Filip, *et al.* *Prawo karne. Komentarz* [interaktyvus]. Warszawa: C. H. Beck, 2013 [žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://sip.legalis.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zoge3tambvg4ztqmjoobqxaIrshe4dmni>>.
40. CIEŚLAK, Wojciech. Świadczenie pieniężne Iś *System Prawa Karnego. Tom 6. Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*. Warszawa: C.H. Beck, 2010.
41. CIEŚLAK, Wojciech, KANTY, Tomasz. Wybrane problemy stosowania i wykonywania nawiązki oraz świadczenia pieniężnego na cele społeczne (w świetle danych statystycznych i badań aktowych). *Gdańskie studia prawnicze*, 2008, Tom XIX.
42. CIEŚLAK, Wojciech. *Nawiązka w polskim prawie karnym*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2006.

43. CIRTAUTIENĖ, Solveiga. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*. Vilnius: Justitia. 2008.
44. COLE, George, F.; SMITH, Chirstopher, E. *The American System of Criminal Justice*. Eight Edition. United States of America: West/Wadsworth, 1998.
45. COTTEREL, Roger. *The Sociology of Law: An Introduction*. London, Dublin, Edinburgh: Butterworths, 1992.
46. COTTERRELL, Roger. *The Politics of Jurisprudence. A Critical Introduction to Legal Philosophy*. London and Edinburgh: Butterworths, 1989.
47. ČEPAS, Algimantas; SAKALAUSKAS, Gintautas. Ar prasminga arešto bausmė? *Teisės problemos*, 2009, nr. 4, p. 5–30.
48. DAPŠYS, Antanas, MISIŪNAS, Jonas, ČAPLINSKAS, Albertas. *Bausmės individualizavimo teisinės problemos. Baudžiamojo įstatymo normų ir jų taikymo teismų praktikoje sisteminė analizė*. Vilnius: Teisės institutas. 2008.
49. DAPŠYS, Antanas; RAGAUSKAS, Petras. Lietuvos teisėkūros būklė ir perspektyvos. *Teisės problemos*, 2000, nr. 2, p. 31-54.
50. DAVIES, H., HOLDCROFT, D. *Jurisprudence text and commentary*. London, Dublin, Edinburgh: Butterworths, 1991.
51. DRAKŠAS, Romualdas Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis (1–98 straipsniai)*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2004, 41 straipsnis, p. 262-267.
52. DRAKŠAS, Romualdas. *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos*. Vilnius: Justitia. 2008.
53. DRAKŠAS, Romualdas. Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma. *Teisė*, 2004, nr. 50, p. 26-36.
54. DRAKŠAS, Romualdas. *Mirties bausmė: situacija ir perspektyvos*. Vilnius: Eugrimas, 2002.

55. DRAKŠAS, Romualdas. The Principle of Justice and Realisation of Criminal Liability. *Administratīvā un kriminālā justīcija*. 2014, nr. 1.
56. EASTON, Susan; PIPER, Christine. *Sentencing and Punishment. The Quest for Justice. Second Edition*. Great Britain: Oxford University Press, 2008.
57. FEDOSIUK, Oleg. Baudžiamoji atsakomybė už vertimąsi neteisėta komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla: optimalių kriterijų beiėškant. *Jurisprudencija* 2013, nr. 20(1), p. 301-317.
58. FEDOSIUK, Oleg. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso galiojimo dešimtmetis: pamąstymai apie nepasiteisinusius lūkesčius, esamą būklę ir tolesnę raidą. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai : recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*. Vilnius : Registrų centras, 2014, p. 27-42.
59. GALINAITYTĖ, Jūratė, RUDZKIS, Tomas. Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problema. *Jurisprudencija*, 2005, nr. 70 (62), p. 134- 140;
60. GEČĖNIENĖ, Svetlana, et al. Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo teisinė - kriminologinė ekspertizė pagal Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2007 m. sausio 11 d. pavedimą Nr. (1.16)-7R-499. [interaktyvus]. Vilnius: Teisės institutas, 2007 [žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.litlex.lt/portal/papildomiok/zalaekspertize.pdf>>.
61. GODA, Gintaras, KAZLAUSKAS, Marcelis, KUONIS, Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė. Vadovėlis. 2-oji patasiyta ir papildyta laida*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
62. GODA, Gintaras, KAZLAUSKAS, Marcelis, KUONIS, Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2005.

63. GODA, Gintaras. *Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai*. Vilnius: Saulužė, 1997.
64. GRZEŚKOWIAK, Alicja, *et al.* *Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie. Tom 6*. Warszawa: C. H. Beck, 2010.
65. GUGAŁA, Paweł. W poszukiwaniu odpowiedniego ekwiwalentu – z problematyki tłumaczenia tekstów prawnych [interaktyvus] [žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<https://sip.legalis.pl/documentfull.seam?documentId=mjxw62zoge4ta mbvheydsoi&conversationId=81140>>].
66. GUMULIAUSKAS, Alenas. Teisėjo nuožiūra skiriant bausmę. *Jurisprudencija*, 2004, nr. 61(53), p. 85-94.
67. GUMULIAUSKAS, Alenas. Teisingumo principas ir jo reikšmė naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 2003, nr. 48, p. 90-99.
68. HAYEK, Friedrich, August. *Teisė įstatymų leidyba ir laisvė. II. Socialinio teisingumo mirazas*. Vilnius: Eugrimas, 1998.
69. HART, Herbert Lionel Adolphus. *Teisės samprata*. Vilnius: Pradai.
70. JAKUTYTĖ-SUNGAILIENĖ, Asta. Turto samprata Lietuvos civilinėje teisėje. *Socialinių mokslų studijos*, 2009, nr. 3 (3), p. 213-227.
71. JOVAIŠAS, Karolis. Baudžiamojo kodekso projektas: ketinimai ir realijos. *Teisės problemos*, 1996, nr. 4, p. 16-29.
72. JOVAIŠAS, Karolis; MISIŪNAS, Jonas. Naujas baudžiamasis kodeksas: seno ir naujo hibridas. *Teisės problemos*, 1995, nr. 2, p. 5-16.
73. JURGAITIS, Ramūnas. *Supaprastinta baudžiamoji procesinė forma*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2004.
74. JUZUKONIS, Saulius. Civilinis ieškinys baudžiamajame procese: nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo santykis. *Jurisprudencija*, 2002, nr. 24 (16), p. 133-146.
75. JUZUKONIS, Saulius. Kompensacijos asmenims, nukentėjusiems nuo nusikalstamų veikų Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2005, nr. 70 (62), p. 126-133.

76. JUZUKONIS, Saulius. Nukentėjusiojo statuso problema baudžiamajame procese. *Jurisprudencija*, 2001, nr. 19 (11), p. 180-189;
77. JUZUKONIS, Saulius. *Nukentėjusiojo teisių apsauga baudžiamajame procese*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.
78. KACZMAREK, Tadeusz. O pozytywnej prewencji ogólnej w ujęciu projektu kodeksu karnego. *Palestra*, 1995, nr. 3-4.
79. KACZMAREK, Tadeusz. Prewencja ogólna jako zagadnienie tzw. Kontroli społecznej. Iš *Sędziowski wymiar kary w PRL*. Wrocław: Ossolineum, 1972.
80. KACZMAREK, Tadeusz. Sprawiedliwa odpłata i jej celowościowe ujęcie. Iš *Sędziowski wymiar kary w PRL*. Wrocław: Ossolineum.
81. KACZMAREK, Tadeusz. Utylitaryzm karania. Prewencja szczególna. Iš *Sędziowski wymiar kary w PRL*. Wrocław: Ossolineum, 1972.
82. KARMEN, Andrew. *Crime Victims. An Introduction to Victimology*. United States: Thomson Wadsworth, 2004.
83. KAVOLIŪNAITĖ, Eglė. Turto konfiskavimas: reguliavimo tikslai ir teisinės prielaidos taikyti išplėstinį turto konfiskavimą Lietuvoje. *Teisės problemos*. 2008, nr. 1 (59), p. 24-53.
84. KELSEN, Hans. *General Theory of Law And State*. New Jersey: The Law book Exchange, 2009.
85. KELSEN, Hans. *Grynoji teisės teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2002.
86. KIŠKIS, Alfredas. Nusikalstamumas Lietuvoje: ką pakeitė teisės reforma? *Jurisprudencija*, 2006, nr. 3 (81), p. 32-39.
87. KLIMKA, Algimantas. *Nusikaltimų kvalifikavimas*. Vilnius. 1970.
88. KOMISAROV, Vladimir. Baudžiamųjų įstatymų teisėkūra Rusijoje: dabartis ir perspektyvos. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010, p. 32-33.
89. KRAKOWKA, Agata. Warunkowe zawieszenie wykonania srodkow karnych – propozycje *de lege ferenda*. *Probacja*, 2009, nr. 3-4, p. 114-164.

90. KROLIKOWSKI, M., et al. *Kodeks karny. Część ogólna.. Komentarz do artykułow 32-116. Tom II.* Warszawa: C. H. Beck. 2010.
91. KRYŽEVIČIUS, Gintaras. Sveikinimo žodis Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 9-10.
92. KŪRIS, Egidijus. Grynoji teisės teorija, teisės sistema ir vertybės: normatyvizmo paradigmos iššūkis Iš *Grynoji teisės teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2002.
93. KŪRIS, Egidijus. Koordinaciniai ir determinaciniai konstituciniai principai (2). *Jurisprudencija*, 2002, nr. 27(19), p. 59-74.
94. LACHOWSKI, Jerzy, OCZKOWSKI, Tomasz. Obowiazek naprawienia szkody jako srodek karny. *Prokuratura i Prawo*. 2007, nr. 9, p. 40-58.
95. LASTAUSKIENĖ, Giedrė. *Teisinės sankcijos kaip teisinio teksto elementai ir teisinių imperatyvų garantas*. Daktaro disertacija. Vilnius: LTU, 2002.
96. LEVON, Justyna. Baudžiamojo poveikio priemonių instituto atsiradimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 2013, nr. 88, p.181-194.
97. LEVON, Justyna. Baudžiamojo poveikio priemonių nevykdymo atidėjus bausmės vykdymą teisiniai padariniai. *Teisė*, 2012, nr. 84, p. 97-111.
98. Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius: Minties leidykla, 1989.
99. LOSIS, Egidijus. *Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese*. Daktaro disertacija. Vilnius: MRU, 2010.
100. MACHOVENKO, Jevgenij. *Teisės istorija*. Vilnius: Registrų centras. 2013.
101. MAREK, Andrzej. *Prawokarne. 9 wydanie*. Warszawa: C.H.BECK, 2009.

102. MATUZIENĖ, Elzė. Nukentėjusiojo interesai baudžiamajame procese. *Socialinių mokslų studijos*, 2012, nr. 4 (3), p. 1177-1198.
103. MELEZINI, Mirosława. Samoistne orzeczenie środka karnego. Założenia i rzeczywistość Iš *Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70 urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarcza*. Poznań: UAM. 2009.
104. MELEZINI, Mirosława. Środki karne w ogólności Iš *System Prawa Karnego. Tom 6. Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck. 2010.
105. MESONIENĖ, Simona. Lygtinio paleidimo instituto retrospektyva užsienio valstybėse ir Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2010, nr. 3 (121), p. 295–316.
106. MESONIENĖ, Simona. Penitencinės sistemos teisinės raidos perspektyvos Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2009, nr. 3 (117), p. 197-216.
107. MESONIENĖ, Simona. Teisiniai lyginamieji lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų aspektai. *Jurisprudencija*, 2006, nr. 5(83), p. 73–81.
108. MICHAILOVIČ, Ilona. *Atkuriamasis teisingumas: genezė ir raida. Teisės problemos*. 2001, nr. 4, p. 50-62.
109. MICHAILOVIČ, Ilona. Kriminalinės viktimizacijos tyrimų aktualijos. *Teisė*, 2009, nr. 70, p. 20-35.
110. MICHAILOVIČ, Ilona. *Viktimologijos raida ir perspektyvos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
111. MIKELĖNAS, Vytautas, et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia. 2001.
112. MIKUCKIENĖ, Vilija. Bankroto proceso samprata. *Jurisprudencija*, 2008, 7 (109), p. 32-33.
113. MILIUS, Vytas Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis (1–98 straipsniai)*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2004, 75 straipsnis, p. 399-407.

114. MITCHELL, Barry, FARRAR, Salim. Blackstone's Statutes on Criminal Justice and Sentencing. 3rd Edition. Great Britain: Oxford University Press, 2007.
115. MUSZYŃSKA, Anna. *Naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2010.
116. NAMAVIČIUS, Justas. *Bausmės teorijos ir jų įtaka baudžiamajai politikai*. 2012-10-30 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.teise.org/data/2012-10-30-Namavicius.pdf>>.
117. NORMANTAS, Augustinas. Lietuvos valstybė kaip konstitucinės teisės institutas Iš *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 301-303.
118. PAUŽAITĖ, Rasa. Turto konfiskavimo teisinės prigimties problemos. *Jurisprudencija*, 2007, nr. 8 (98), p. 20–28.
119. PAVILONIS, Vladas, BIELIŪNAS, Egidijus. *Nusikaltimų kvalifikavimas esant jų daugumai ir baudžiamosios teisės normų konkurencijai*. Vilnius. 1984.
120. PAVILONIS, Vladas. Baudžiamosios politikos pagrindai (1). *Justitia*, 1996, nr. 3.
121. PAVILONIS, Vladas. Baudžiamosios politikos pagrindai (2). *Justitia*, 1996, nr. 4, p. 17-18; 25.
122. PAVILONIS, Vladas. Baudžiamųjų įstatymų reformos Lietuvos Respublikoje problemos. *Teisė*. 1992, nr. 26.
123. PAVILONIS, Vladas. Bausmių sistema ir jų ribos Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso projekte Iš *Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji politika pereinant į rinkos ekonomiką*. Vilnius: 1995.
124. PAVILONIS, Vladas; ŠVEDAS, Gintaras Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis (1–98 straipsniai)*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2004, 67-74 straipsniai, p. 374-398.

125. PIESLIAKAS, Vytautas, *et al.* Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas (projektas V). *Teisės problemos*, 1996, nr. 4, p. 30-134.
126. PIESLIAKAS, Vytautas. Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos. *Jurisprudencija*, 1999, nr. 13 (5), p. 55-80.
127. PIESLIAKAS, Vytautas. *Baudžiamųjų įstatymų principinės nuostatos ir jų įgyvendinimas naujame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse*. Habilitacinis darbas. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1995.
128. PIESLIAKAS, Vytautas. Bausmės skyrimas. *Teisės problemos*, 1995, nr. 1, p. 18-26.
129. PIESLIAKAS, Vytautas. Kaip kovosime su nusikalstamumu? *Teisės apžvalga*, 1990, nr. 2, p. 9-13.
130. PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga*. Vilnius: Justitia, 2008.
131. PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2009.
132. PIESLIAKAS, Vytautas. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas ir naujos baudžiamosios politikos teisiniai pagrindai. *Jurisprudencija*, 2003, nr. 45 (37), p. 8-16.
133. PIESLIAKAS, Vytautas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso principinės nuostatos. *Teisės problemos*, 1996, nr. 4, p. 45-52.
134. PIESLIAKAS, Vytautas. *Mokymas apie nusikaltimą ir jo sudėtį*. Vilnius: Atviros Lietuvos fondas, 1996.
135. PIESLIAKAS, Vytautas. Naujųjų baudžiamųjų įstatymų šaltiniai ir principinės nuostatos. *Justitia*, 1996, nr. 4, p. 19-20.
136. PIESLIAKAS, Vytautas. Neteisėtu būdu gautų pajamų konfiskavimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje: siekiai ir realybė. *Jurisprudencija*, 2011, nr. 18 (2), p. 675–688.
137. PIESLIAKAS, Vytautas. Turto konfiskavimas vakarų valstybių baudžiamojoje teisėje. *Teisės problemos*, 1994, nr. 3, p. 39-47;

138. PIESLIAKAS, Vytautas, RIAUBAITĖ, Eglė. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis teorijoje ir teismų praktikoje. *Justitia*, 2010, nr. 2 (74).
139. PIKELIS, Albinas. *Baudžiamosios teisės labirintuose*. Vilnius: Petro ofsetas, 2011.
140. PIKELIS, Alvydas. Baudžiamųjų įstatymų teisėkūra. Teisėjo požiūris Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 69-88.
141. PLEČKAITIS, Rimantas. *Lietuvos filosofijos istorija. I Tomas*. Viduramžiai-Renesansas-Naujieji amžiai. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2004.
142. PRADEL, Jean. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001.
143. PRAPIESTIS, Jonas, GIRDAUSKAS, Mindaugas. Baudžiamojo kodekso taikymo problemos Lietuvos Aukščiausiojo Tesimo jurisprudencijoje Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 187-188.
144. PRAPIESTIS, Jonas. Dėl teisinės sistemos reformos. *Teisės problemos*, 1993, nr. 1, p. 8-9.
145. Iš Lietuvos Respublikos teisingumo ministro Jono Prapiesčio 1993 metų gruodžio 2 d. įžanginės kalbos pasakytos VII Baltijos šalių kriminologų simpoziume. *Teisės problemos*. 1994, nr. 1, p. 55-56.
146. Iš teisingumo ministro Jono Prapiesčio 1995 metų spalio 9 d. informacijos jo Ekscelencijai Lietuvos Respublikos Prezidentui Algirdui Brazauskui, Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkui Česlovui Juršėnui, Lietuvos Respublikos Ministrui Pirmininkui Adolfui Šleževičiui. Dėl baudžiamosios politikos kryptingumo ir efektyvumo. *Teisės problemos*, 1995, nr. 4, p. 5-14.
147. PRAPIESTIS, Jonas; BARANSKAITĖ Agnė. Konstitucinės teisingumo ir teisinės santarvės dimensijos baudžiamojoje teisėje. Iš

- Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 41-68.
148. PRAPIESTIS, Jonas; ŠVEDAS, Gintaras. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso raidos dešimtmetis: raidos pamokos ir perspektyvos Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 13-30.
149. PRAPIESTIS, Jonas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijos reikšmė baudžiamojoje justicijoje Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 11-26.
150. RAIŽYS, Dainius, VIŠINSKIS, Vigintas. Kai kurios administracinių nuobaudų vykdymo problemos. *Jurisprudencija*, 2004, nr. 53(45), p. 43–53.
151. RAWLS, John. *The Theory of Justice*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.
152. RIAUBAITĖ, Eglė. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties nuostatų taikymas teismų praktikoje. *Socialinių mokslų studijos*. 2011, nr. 3(4), p. 1515–1533.
153. RIAUBAITĖ, Eglė. *Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis baudžiamojoje teisėje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: MRU, 2012.
154. RUDZINSKAS, Antanas. *Nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo materialiniai ir procesiniai teisiniai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001.
155. SAKALAUSKAS, Gintautas., et al. *Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai (Teisės instituto mokslo tyrimai, 8 tomas)*. Vilnius: Teisės institutas, 2012.
156. SAKALAUSKAS, Gintautas, ČEPAS, Algimantas, NIKARTAS, Simonas, ŪSELĖ, Laura. *Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos*

- ir galimybės. Teisės instituto mokslo tyrimai. t. 9. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012.*
157. SAKALAUSKAS, Gintautas. Ar reikalingas Lietuvai probacijos įstatymas? Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Liber Amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui* (vyr. moksl. red. Gintaras Švedas). Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2012, p. 532-548.
158. SAKALAUSKAS, Gintautas. Įkalinimo tikslų labirintuose Iš *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius. 2010.
159. SAKALAUSKAS, Gintautas. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus Probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 2013, nr. 4 (82), p. 5–39.
160. SAKALAUSKAS, Gintautas., *et al. Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės. Teisės instituto mokslo tyrimai, 9 tomas*. Vilnius: Teisės institutas. 2012.
161. SIENKIEWICZ, Zofia. Z problematyki środków karnych Iš *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*. Warszawa: Wolter Kluwer, 2010.
162. SINKEVIČIUS, Vytautas. Konstitucinių įstatymų samprata: teoriniai aspektai. Vilnius: *Jurisprudencija*. 2008, 2 (104), p. 28-38.
163. ŠILEIKIS, Egidijus. *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2005.
164. SOLOVEIČIKAS, Deividas. Bausmės tikslų pritaikymo juridinio asmens koncepcijai problema. *Teisė*, 2005, nr. 56, p. 42-57.
165. STUDZIŃSKI, Adam; TOMCZAK, Janusz. Obowiązek naprawienia szkody – jak ustawodawca chroni pokrzywdzonego? [interaktyvus. Žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.codozasady.pl/wpcontent/uploads/2013/11/wardynski_i_wspolnicy_naprawienie_szkody_wyrzadzonej_przestepstwem_listopad_2013.pdf>.

166. ŠULIJA, Gintautas. *Baudos baudmė ir jos skyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2005.
167. ŠULIJA, Gintautas. Baudos taikymo teoriniai ir praktiniai aspektai. *Teisės problemos*, 2001, nr. 3, p. 74-83.
168. ŠULIJA, Gintautas. Turtinių bausmių reforma naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Jurisprudencija*, 2004, nr. 52(44), p. 58-69.
169. ŠUMSKAS, Artūras. *Baudžiamųjų bylų nagrinėjimas teisme*. Vilnius: Justitia, 2000.
170. ŠVEDAS, Gintaras. Laisvės atėmimo baudmės skyrimas Lietuvoje: teorinės ir praktinės problemos. *Teisės problemos*, 1994, nr. 4, p. 21-26.
171. ŠVEDAS, Gintaras. Baudžiamoji politika ir ją formuojantys veiksniai. *Teisė*, 2006, nr. 59, p. 128–139.
172. ŠVEDAS, Gintaras. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2006.
173. ŠVEDAS, Gintaras. Baudžiamosios politikos tendencijos Lietuvos Respublikoje 1995–2004 metais. *Teisė*, 2005, nr. 56, p. 64-95.
174. ŠVEDAS, Gintaras. Bausmės skyrimo asmeniui, pirmą kartą teisiamam už nesunkų arba apysunkį tyčinį nusikaltimą, nuostatos Lietuvos Aukščiausiojo teismo jurisprudencijoje. *Teisė*, 2014, nr. 90, p. 7-18.
175. ŠVEDAS, Gintaras. Pratarinė Iš Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 7–8.

176. ŠVEDAS, Gintaras. *Bausmių vykdymo teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Registrų centras, 2013.
177. ŠVEDAS, Gintaras. Dabartinė baudžiamoji politika. *Teisės problemos*, 1997, nr. 4, p. 5-15.
178. ŠVEDAS, Gintaras. Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos baudžiamajai teisei. *Teisė*, 2010, nr. 74, p. 7–20.
179. ŠVEDAS, Gintaras. *Laisvės atėmimo bausmė ir jos vykdymo teorinės problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 1993.
180. ŠVEDAS, Gintaras. *Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2003.
181. ŠVEDAS, Gintaras. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnių sankcijų sudarymo probleminiai aspektai. *Teisė*, 2011, nr. 79, p. 7-21.
182. ŠVEDAS, Gintaras; PRAPIESTIS, Jonas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso dešimtmetis: raidos pamokos ir perspektyvos Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010.
183. ŠVEDAS, Gintaras. Kai kurios baudžiamojo įstatymo dispozicijų konstravimo problemos. *Teisė*, 1991, nr. 25.
184. ŠVEDAS, Pranas. Blanketinės dispozicijos Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 2010, Nr. 77.
185. SZEWCZYK, Maria. System środków karnych w projekcie nowego prawa karnego Iš *Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga ku czci profesora Mariana Cieślaka*. Kraków: UJ, 1993, p. 149-159.
186. TAMINSKAS, A., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001.
187. TOKARCZYK, Roman. *Komparystyka prawnicza*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2008.

188. TRUMPULIS, Ugnius. Žmogaus individualūs interesai kaip viešojo intereso pagrindas. *Socialinių mokslų studijos*, 2010, nr. 2 (6), p. 123-137.
189. USCILA, Rokas. Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija: viktimologinis aspektas. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
190. USCILA, Rokas. Nusikaltimų aukų socialinė ir teisinė apsauga Lietuvoje: padėties vertinimas. *Jurisprudencija*, 2004, nr. 59 (51), p. 16-25.
191. VAIČAITIS, Vaidas. *Konstitucinių įstatymų fenomenas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
192. VALICKAS, Gintautas; JUSTICKIS, Viktoras; VANAGAITĖ, Kristina; VOROPAJ, Ksenija. *Procedūrinis teisingumas ir žmonių pasitikėjimas teisėsaugos pareigūnais bei institucijomis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013.
193. VAN SLYKE, Shanna, GORDON, P. W., BLAKES, W. Hit 'Em Where It Hurts: Monetary and Nontraditional Punitive Sanctions Iš *International Handbook of Penology and Criminal Justice*. London: CRC Press, p. 99-161.
194. VASILIAUSKAS, Juozas, RUDZINSKAS, Antanas. Nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo problema. *Jurisprudencija*, 2000, nr. 17 (9), p. 67-71.
195. VOLODKO, Renata. *Neturtinės žalos atlyginimas Lietuvoje*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010.
196. VOLODKO, Renata. Turtinė padėtis kaip neturtinės žalos kompensacijos dydžio nustatymo kriterijus. *Verslo ir teisės aktualijos*, 2009, nr. 3, p. 249-262.
197. VOSYLIŪTĖ, Andželika. Lygtinio paleidimo iš pataisos namų taikymo teismų praktikoje probleminiai aspektai Iš *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų bausmių vykdymo problematikai*,

- rinkinys*. Vilnius: Kalėjų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, 2010, p. 95-115.
198. WALLER, Irvin. *Crime Victims: Doing Justice to Their Support and Protection*. Helsinki: HEUNI. Publication Series No. 39, 2003.
 199. WASIK, Martin. *Emmins on Sentencing*. Fourth Edition. London: Blackstone Press, 2001.
 200. WAWSZCZAK, Paweł. Skutki orzeczenia obowiązku naprawienia szkody lub nawiązki w procesie karnym dla zakresu odpowiedzialności ubezpieczyciela. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.rzu.gov.pl/publikacje/artykuly-pracownikow-i-wspolpracownikow/Pawel_Wawszczak_Skutki_orzeczenia_obowiazku_naprawienia_szkody_lub_nawiazki_w_procesie_karnym_dla_zakresu_odpowiedzial_21488>.
 201. WDZIĘCZNA, Ewa Anna. *Warunkowe umorzenie postępowania karnego w świetle koncepcji sprawiedliwości naprawczej*. Toruń: TNOiK, 2010.
 202. WESSELS, John. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra*. Vilnius: Eugrimas, 2003.
 203. WRÓBEL, Włodzimierz; ZOLL, Andrzej. *Polskie prawo karne. Część ogólna*. Kraków: Wydawnictwo Znak. 2010.
 204. WRÓBEL, Włodzimierz. Środki karne w projekcie kodeksu karnego. Cz. 1. *Prz. Sądowy*, 1994, nr 7/8, p. 97-116.
 205. ГАЛИНСКИЙ, В. А. *Штраф как мера наказания в уголовном праве России и ФРГ. Сравнительный анализ* (автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Москва, 2007.
 206. ИСМАЙЛОВ, И.А. Штраф как мера уголовного наказания. *Правоведение*. 1972, nr. 5
 207. КУРЦ, А. В. *Штраф как вид уголовного наказания по законодательству России и зарубежных стран* (автореферат

- диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Ижевск, 2001.
208. ЛЕМПЕРТ, И. Н. *Правовая характеристика штрафа как вида уголовного наказания* (автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Красноярск, 2004.
209. ПОГОСЯН, Т. Ю. Проблемы повышения эффективности денежного штрафа как меры уголовного наказания по советскому уголовному праву (автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Свердловск: Свердловский юридический институт им. Р. А. Руденко, 1985.
210. СМОЛКОВА, И. В. *Штраф как мера наказания по советскому уголовному праву*. 1979.
211. ТАДЕВОСЯН, З. А. Пути повышения эффективности применения штрафа как меры уголовного наказания на современном этапе. *Научно технический прогресс и проблемы уголовного права*, 1975, р. 179 – 186.
212. ВАСИЛЬЕВА, Т. В. Назначение и исполнение уголовного наказания в виде штрафа: Социально-правовые проблемы (автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Рязань, 2004.
213. УТКИНА, С. С. *Уголовное наказание в виде штрафа* (автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Томск, 2004.
214. ЦОКУЕВА, И. М. К вопросу о назначении штрафа как вида уголовного наказания. *Законодательство*, 2006, нр. 3, р. 78-80.
215. ЖАЛИНСКИЙ, А. Э. *Современное немецкое уголовное право*. Москва, 2006.

Teismų praktika

Tarptautinių teismų praktika

1. Europos Žmogaus Teisių Teismo nutarimas dėl Deivio Ganusausko pareiškimo Nr. 47922/99 prieš Lietuvą priimtino. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/lt/tarpt-bendr/tarpt-teism-inst-spr/eztt-nutarimai/>>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio antrosios dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 93 straipsnio 1 ir 2 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1993, nr. 70-1320.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų" 8 straipsnio antrosios dalies 4 punkto ir ketvirtosios dalies normos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1995-12-29, Nr. 106-2381;
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1998-12-11, Nr. 109-3004.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 45 straipsnio (1998 m. liepos 2 d. redakcija) ir 312 straipsnio 3 dalies (1998 m. vasario 3 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2003-06-13, Nr. 57-2552.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. lapkričio 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo

įstatymo 5 straipsnio 2 dalies, 271 straipsnio, 29 straipsnio 7 dalies (2002 m. spalio 8 d. redakcija) 4 punkto, 56 straipsnio 2 dalies (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugsėjo 3 d. nutarimo nr. 1073 "Dėl mokesčio bazės netiesioginio nustatymo" 2 punkto, taip pat šiuo Vyriausybės nutarimu patvirtintų mokesčio bazės netiesioginio nustatymo metodų skyriaus "mokesčio bazės netiesioginio nustatymo atvejai" ir skyriaus "mokesčio bazės netiesioginio nustatymo metodai" atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 5 straipsnio 2 daliai“. *Valstybės žinios*, 2003-11-21, Nr. 109-4887.

6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 metų gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės žinios*, 2005-01-04, nr. 1-7.
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“. *Valstybės žinios*, 2004-12-18, nr. 181-6708.
8. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 21 straipsnio 2 dalies (2000 m. kovo 16 d. redakcija), 3 dalies (2002 m. birželio 11 d. redakcija), 4 dalies (1999 m. gegužės 11 d. redakcija), 7 dalies (2002 m. birželio 11 d. redakcija) ir dėl šio įstatymo (2003 m. lapkričio 20 d. redakcija) 26 straipsnio 5, 7, 14 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2005, nr. 131-4743.
9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso

131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo - Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 7-254.

10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 111-4549;
11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 18 straipsnio 8 dalies (2004 m. kovo 9 d. redakcija), 34 straipsnio 17 dalies (2004 m. kovo 9 d., 2006 m. balandžio 25 d. redakcijos), 41 straipsnio (2004 m. kovo 9 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 20 d. nutarimu nr. 618 "Dėl didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklių ir mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais prekybos ir viešojo maitinimo įmonėse taisyklių patvirtinimo" patvirtintų didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklių 28.5, 51.5 punktų (2004 m. gegužės 20 d. redakcija), 51 punkto (2004 m. gegužės 20 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos alkoholio

kontrolės įstatymo 34 straipsnio 17 daliai (2004 m. kovo 9 d., 2006 m. balandžio 25 d. redakcijos), šių taisyklių 51 punkto (2006 m. spalio 17 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 straipsnio 17 daliai (2006 m. balandžio 25 d. redakcija), taip pat šių taisyklių 51 punkto (2007 m. gegužės 2 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 straipsnio 17 daliai (2006 m. balandžio 25 d., 2007 m. birželio 21 d. redakcijos)“. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 10-349.

12. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija) 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2009, nr. 69-2798.
13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. rugsėjo 23 d. sprendimas dėl teisenos byloje pagal pareiškėjo - Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos 2007 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžeto finansinių rodiklių patvirtinimo Įstatymo 8 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. balandžio 1 d. nutarimo nr. 382 „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo užmokesčio, valstybės socialinio draudimo bazinės pensijos ir minimalių dydžių didinimo" nuostata neprieštarauja Lietuvos Respublikos konstitucijai, Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų garantijų įstatymui, nutraukimo. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 110-419.

Nacionalinių bendrosios kompetencijos teismų praktika, konsultacijos ir apžvalgos

1. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2013 m. sausio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-63/2013.
2. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2013 m. gegužės 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215/2013.
3. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2013 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-345/2013.
4. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2010 sausio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-6/2010.
5. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2009 m. rugsėjo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-256/2009.
6. Kauno apygardos teismas. 2010 m. lapkričio mėn. 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1Sk-450/2010.
7. Panevėžio apygardos teismas. 2010 m. balandžio mėn. 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-207-134-2010.
8. Šiaulių apygardos teismas. 2011 m. liepos 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-381-64/2011.
9. Šiaulių apygardos teismas. 2011 m. spalio 21 d. nutarti baudžiamojoje byloje Nr. 1S-574-354/2011.
10. Šiaulių apygardos teismas. 2010 m. kovo 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-116-354/2010.
11. Šiaulių apygardos teismas. 2010 m. spalio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-367-116/2010;
12. Šiaulių apygardos teismas. 2010 m. kovo 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-116-354/2010.
13. Šiaulių apygardos teismas. 2009 m. birželio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-11-116/2009.
14. Kaišiadorių rajono apylinkės teismas. 2014 m. liepos 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-91-1-00595-2012-6.

15. Kelmės rajono apylinkės teismas. 2013 m. gruodžio 18 d. nutartis *baudžiamojame byloje Nr. 1-180-576/2013.*
16. Klaipėdos rajono apylinkės teismas. 2013 m. gruodžio 9 d. nuosprendis *baudžiamojame byloje Nr. 1-180-586/2013.*
17. Šiaulių rajono apylinkės teismas. 2011 m. vasario 17 d. nutartis *baudžiamojame byloje Nr. 96-1-757-10/2011.*
18. Šiaulių rajono apylinkės teismas. 2011 m. lapkričio 7 d. nuosprendis *baudžiamojame byloje Nr. 1-245-641/2011.*
19. Šiaulių rajono apylinkės teismas. 2011 m. rugsėjo 23 d. nutartis *baudžiamojame byloje Nr. 96-1-544-11.*
20. Šiaulių rajono apylinkės teismas. 2010 m. birželio 3 d. nutartis *baudžiamojame byloje Nr. 96-2-011-10.*
21. Šiaulių rajono apylinkės teismas. 2010 m. lapkričio 25 d. nutartis *baudžiamojame byloje Nr. 96-1-613/10.*
22. Šiaulių rajono apylinkės teismas. 2010 m. sausio 18 d. nuosprendis *baudžiamojame byloje Nr. N1 -55-459-2010.*
23. Šiaulių rajono apylinkės teismas. 2010 m. spalio 11 d. nutartis *baudžiamojame byloje Nr. 96-1-308-10.*
24. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2013 m. gruodžio 17 d. nutartis *baudžiamojame byloje Nr. T-674-771/2013.*
25. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2013 m. gruodžio 19 d. nuosprendis *Nr. 1-1461-167/2013.*
26. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2013 m. gruodžio 31 d. nutartis *baudžiamojame byloje Nr. 41-1-1971-13.*
27. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. gegužės 10 d. nutartis *baudžiamojame byloje Nr. T-209-771/2011.*
28. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. balandžio 1 d. nuosprendis *baudžiamojame byloje Nr. 1-206-409/2011.*
29. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. birželio 14 d. nuosprendis *baudžiamojame byloje Nr. 1-549-167/2011.*

30. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 41-1-1768-10.
31. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. gegužės 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-424-716/20.
32. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 41-1-1824-10.
33. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. kovo 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-336-76/2011.
34. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. kovo 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 40-1-422-10.
35. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. lapkričio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-596-885/2011.
36. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. liepos 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje IK2 Nr. 2118.
37. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. rugpjūčio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-680-167/2011.
38. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. rugpjūčio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. IK2-2206, IK-2207.
39. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. rugsėjo 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-777-76/2010.
40. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. sausio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 40-9-084-10.
41. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. spalio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-43-76/2011.
42. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 metų gegužės 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-273-569/2011.
43. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 metų gegužės 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 40-1-298-10.
44. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 metų rugpjūčio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-680-167/2011.

45. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2011 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 41-1-001438-10.
46. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2009 m. gegužės 12 d. baudžiamoji byla Nr. 1-272-616/09.
47. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2009 m. gegužės 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje P-275-167/2009.
48. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2009 m. kovo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje P-170-76/09.
49. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2009 m. rugsėjo 30 d. nutartis. Nr. IK2-2330.
50. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2009 metų liepos 7 d. nutartis Nr. 1769.
51. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2008 m. birželio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-364-621/08.
52. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2008 m. rugpjūčio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje IK2.-2587.
53. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2007 m. lapkričio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-191-409/07.
54. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2007 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-643-76/2007.
55. Šiaulių miesto apylinkės teismas. 2003 m. lapkričio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-651-01/03.
56. Vilniaus miesto apylinkės teismas. 2013 m. birželio mėn. 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-376-870/2013.
57. Vilniaus miesto apylinkės teismas. 2013 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-1291-873/2013.
58. Vilniaus miesto apylinkės teismas. 2013 m. lapkričio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2350-784/2013.
59. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2003 m. liepos mėn. 1 d. konsultacija Nr. B3-260.

60. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2007 m. gruodžio mėn. 1 d. Teismų praktikos skiriant bausmes (BK 54–64 straipsniai) apžvalga Nr. 27-2.

Kiti šaltiniai

1. Vilniaus pataisos namai. 2013 m. rugpjūčio 12 d. raštas dėl informacijos suteikimo Nr. 9-4715(03).
2. Lietuvos Respublikos kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. 2013 m. rugpjūčio 13 d. raštas Nr. 75-695.
3. Lietuvos Respublikos nacionalinė teismų administracija. 2013 m. rugpjūčio 28 d. raštas Nr. 412-2192- (6,1).
4. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Administracinės ir baudžiamosios justicijos departamentas. Baudžiamosios justicijos skyrius. 2014 m. vasario 11 d. pažyma. Nr. 5R-23.
5. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė. 2013 m. liepos 15 d. valstybinio audito ataskaita dėl Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijoje atlikto finansinio (teisėtumo) audito rezultatų Nr. FA-P-40-2-93 [interaktyvus. Žiūrėta 2014 m. liepos 18 d.]. Prieiga per internetą: <www.vkontrolė.lt/failas.aspx?id=2924>.
6. Šiaulių miesto apylinkės prokuratūra. 2011 m. balandžio 29 d. nutarimas dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą.
7. Šiaulių miesto apylinkės prokuratūra. 2009 metų kovo 25 d. nutarimas dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo baudžiamojoje byloje Nr. 40-2-216-08.
8. Šiaulių miesto apylinkės prokuratūra. 2009 metų vasario 6 d. nutarimas dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo baudžiamojoje byloje Nr. 40-2-217-080.
9. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas: šeštas (trečias elektroninis) leidimas [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006 [žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://dz.lki.lt/search/>>.

10. Oficialaus Lietuvos Respublikos Prezidentūros tinklapis. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.president.lt/lt/prezidento_veikla/malone.html>.
11. Oficialus Lietuvos Respublikos centrinio banko tinklapis. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą:
< <http://www.lb.lt/>>.
12. Oficialus valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos tinklapis. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.sodra.lt/index.php?cid=284>>.
13. U. S. Department of Justice. *Rising to the Challenge. A New Era in Victim Services. 2011 OVC Report to the Nation. Fiscal Years 2009-2010*. [interaktyvus. Žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.ovc.gov/pubs/reporttonation2011/ReporttoNation2011.pdf>>.
14. The Crime Victim Compensation and Support Authority. Sweden. 2006. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.brottsoffermyndigheten.se/eng/publications>>.
15. The Swedish Crime Victim Compensation and Support Authority. Crime Victim Fund. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 metų vasario 13 d.]. Prieiga per internetą:<<http://www.brottsoffermyndigheten.se/eng/crime-victim-fund>>.

AUTORĖS MOKSLINĖS PUBLIKACIJOS DISERTACIJOS TEMA

1. LEVON, Justyna. Baudžiamojo poveikio priemonių nevykdymo atidėjus bausmės vykdymą teisiniai padariniai. *Teisė*, 2012, nr. 84, p. 97-111.
2. LEVON, Justyna. Baudžiamojo poveikio priemonių instituto atsiradimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 2013, nr. 88, p.181-194.